Fantastic Club

REGELE VISURILOR

Povestiri americane
din secolul al XIX-lea

REGELE VISURILOR

Fantastic Club

Povestiri americane
din secolul al XIX-lea

REGELE VISURILOR

Antologie, traducere și postfață
de MARIA-ANA TUPAN

EDITURA ALBATROS – BUCUREȘTI
1980

Ilustrația copertei de DAMIAN PETRESCU

Versiunea românească a nuvelei *Hans Phaall*
aparține lui ION VINEA,
fiind reprodusă din volumul :
Edgar Allan Poe, *Scrieri alese*,
Editura Univers, 1979,
împreună cu notele redacției.

Lector : LUCIAN HANU
Tehnoredactor : MARIANA PUȘCAȘU

Bun de tipar 21.VIII.1980. Apărut 1980.
Coli de tipar 15.

Comanda nr. 410
Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii"
București, — Piața Scînteii nr. 1
Republica Socialistă România

GREUTATEA DE A TRAVERSA UN CÎMP

Într-o dimineață de iulie a anului 1854, un fermier pe nume Williamson, care locuia la șase mile de Selma, statul Alabama, stătea pe veranda locuinței sale împreună cu soția și unul din copii. Din fața casei pînă la drumul public sau „hotarul", cum i se mai spunea, se întindea o pajiște lungă de vreo cincizeci de iarzi. Dincolo de drum era o pășune de aproximativ cincizeci de acri, cosită scurt, întinsă ca-n palmă, fără nici un pom, ridicătură sau vreo construcție oarecare. În acel moment nu se zărea nici măcar vreun animal domestic pe ea. Dincolo, pe un alt cîmp, o duzină de sclavi munceau sub supravegherea unui vechil.

Aruncînd mucul unei țigări, fermierul se ridică, zicînd :

— Am uitat să-i spun lui Andrew de cai.

Andrew era vechilul.

Williamson păși agale pe aleea pietruită, smulgînd în treacăt o floare, traversă drumul și intră în pășune, oprindu-se o clipă, după ce închisese poarta, să-l salute pe Armour Wren, fermierul de pe plantația alăturată. Domnul Wren era într-o trăsură deschisă, împreună cu fiul său James, un băiat de treisprezece ani. La vreo două sute de iarzi mai departe, Domnul Wren îi spuse băiatului :

— Am uitat să-i spun domnului Williamson de cai.

Armour Wren îi vînduse lui Williamson niște cai care ar fi trebuit să-i sosească în ziua aceea, dar, dintr-un motiv oarecare, urmau să-i fie trimiși abia a doua zi. Îi porunci, așadar, vizitiului să întoarcă și toți trei îl văzură pe Williamson traversînd agale pășunea. În acel moment

unul din cai se împiedică și fu gata să cadă. Abia trecuseră peste acest incident, cînd James Wren strigă :

— Tată, dar unde-a dispărut domnul Williamson ?

Povestirea de față nu și-a propus să răspundă la această întrebare. Transcriem, doar, aici relatarea straniei întîmplări prestată sub jurămînt de domnul Wren, la procesul care-a urmat în cazul Williamson.

„Exclamația fiului meu mă făcu să privesc înspre locul în care numai cu o clipă înainte îl văzusem pe răposat (sic !), dar nu mai era acolo și nici în altă parte. Nu pot spune că în acel moment am fost foarte surprins sau că mi-am dat seama de gravitatea întîmplării, deși o găseam într-adevăr ciudată. Fiul meu era însă tulburat peste măsură și a repetat întrebarea în diferite forme, pîn-am ajuns la poartă. Negrul meu Sam era și el foarte afectat, poate mai mult decît băiatul, dar cred că mai curînd de starea acestuia, decît de ceea ce văzuse el însuși. (Această propoziție din depoziție a fost ștearsă). În timp ce coboram din trăsură, iar Sam spînzura (sic !) caii înhămați la gard, am văzut-o pe doamna Williamson alergînd pe alee cu copilul în brațe, urmată de cîțiva servitori. Am auzit-o strigînd : «S-a dus ! S-a prăpădit ! O, Doamne ! Îngrozitor !» și alte asemenea exclamații, pe care nu mi le mai amintesc prea bine. Am înțeles că se referea la ceva mai mult decît dispariția soțului, deși aceasta se produsese sub ochii ei. Era disperată, dar nu mai mult decît era firesc într-o asemenea împrejurare. Nu cred că-n momentul acela își pierduse mințile. De atunci nu l-am mai văzut și nu am mai auzit nimic de domnul Williamson."

După cum e de așteptat, această mărturie a fost confruntată în cel mai mic detaliu cu aceea a celuilalt martor ocular (dacă poate fi numit astfel) — tînărul James. Doamna Williamson înnebunise, iar servitorii nu erau, desigur, în măsură să compară ca martori. Tînărul James Wren declarase la început că a *văzut* dispariția domnului Williamson, dar acest lucru nu e menționat în depoziția făcută la proces. Nici un lucrător de pe cîmpul către care se îndrepta Williamson nu-l văzuse și cercetarea amănunțită a plantației și împrejurimilor nu aduse nimic nou. O mulțime de legende, care de care mai fioroase,

născocite de negri, circulară în părţile acelea ani în şir şi poate se mai aud şi azi. Ceea ce se ştie cu certitudine însă despre acest subiect am relatat noi aici. Tribunalul l-a declarat pe Williamson mort şi averea lui a fost împărţită conform legii.

O CURSĂ NETERMINATĂ

James Burne Worson era un cizmar englez din Leamington, ţinutul Warwickshire. Avea o prăvălioară pe o străduţă ce se ramifica din drumul spre Warwick. În lumea lui modestă, era preţuit ca om cinstit şi de treabă deşi, ca multora din breasla lui, îi cam plăcea băutura. La un pahar, obişnuia să facă tot felul de rămăşaguri prosteşti. Odată se lăudă cu forţa lui de atlet şi rezultatul fu un meci maraton : pentru o liră, se prinse să alerge pînă la Coventry şi înapoi, o distanţă ceva mai mare de patruzeci de mile. Asta se întîmpla în ziua de 3 septembrie 1873. Meseriaşul porni imediat la drum împreună cu cel cu care pariase — al cărui nume a fost uitat — cu Barham Wise, negustor de pînzeturi, şi Hamerson Burns, fotograf, care-l urmau, cred, într-o trăsură uşoară sau o căruţă.

Worson merse bine vreo cîteva mile, degajat, fără să dea semne de oboseală, deoarece avea într-adevăr forţă şi rezistenţă şi nu băuse atît cît să şi le împuţineze. Cei trei bărbaţi îl urmau la mică distanţă, tachinîndu-l din cînd în cînd, sau încurajîndu-l, după dispoziţia fiecăruia.

Deodată, sub ochii lor, la nici doisprezece iarzi depărtare, Worson se poticni, se prăbuşi cu capul înainte, scoase un ţipăt îngrozitor şi dispăru ! Nu apucase să atingă pămîntul, se topise parcă în aer. Nici urmă de el nu s-a mai găsit vreodată.

Cei trei rămaseră pe loc o vreme, fără să poată lua vreo hotărîre, după care s-au întors la Leamington şi au povestit ciudata întîmplare. Au fost imediat întemniţaţi, dar, fiind oameni cu situaţie şi demni de încredere şi cum nici nu băuseră în momentul incidentului, au fost eliberaţi, mai ales că nu exista nici un motiv să li se pună la îndoială cele povestite. Ei jurară că aşa s-au petrecut

lucrurile, deşi opinia publică din Regatul Unit era împărţită în această privinţă. Dacă aveau într-adevăr ceva de ascuns, atunci mijloacele folosite au fost din cele mai neobişnuite.

URMA LUI CHARLES ASHMORE

Familia lui Christian Ashmore era alcătuită din soţia, mama, două fete mari şi un băiat de şaisprezece ani. Locuiau în Troy, New York, fiind persoane înstărite, respectabile şi cu mulţi prieteni dintre care, unii, citind aceste rînduri, vor afla pentru prima dată strania poveste a tînărului Charles. În 1871 sau 1872 s-au mutat din Troy la Richmond, statul Indiana, iar după un an sau doi domnul Ashmore a cumpărat o fermă în apropiere de Quincy, Illinois, stabilindu-se aici cu toată familia. La o mică depărtare de casă se afla un izvor cu apă limpede şi rece, de unde se aprovizionau indiferent de anotimp. În seara zilei de 9 noiembrie 1878, pe la ora nouă, tînărul Charles părăsi cercul familiei, strîns în jurul căminului, luă o găleată şi plecă la izvor. Cum nu se mai întorcea, ai lui se neliniştiră. Tatăl ieşi în prag şi-l strigă, fără să primească însă vreun răspuns. Aprinse un felinar şi, împreună cu fiica cea mare, Martha, care insistase să-l întovărăşească, plecă să-l caute. Pospaiul de zăpadă ce acoperea cărarea făcea vizibile urmele tînărului ; fiecare urmă de pantof era bine reliefată. Străbătuseră ceva mai mult de jumătate din drum — să fi fost vreo şaptezeci şi cinci de iarzi — cînd tatăl, care era înainte, se opri şi, ridicînd felinarul, încercă să străbată cu privirea întunericul din faţa sa.

— Ce s-a întîmplat, tată ? întrebă fata.

Iată ce se întîmplase : urmele tînărului se întrerupseseră brusc şi dincolo de ele se întindea zăpada imaculată. Ultima urmă era la fel de clară, se vedeau chiar şi adînciturile lăsate de cuie. Domnul Ashmore privi în sus, adăpostindu-şi ochii cu pălăria. Stelele străluceau, pe cer nu era nici urmă de nor. Îi era deci refuzată şi explicaţia — oricît de precară — ca o nouă zăpadă să se fi aşternut, cu o limită atît de precisă. Ocolind pe departe ultimele urme, astfel încît să rămînă intacte pentru o viitoare exami-

nare, se îndreptă spre izvor, urmat de fiica sa, care se pierduse cu firea. Nici unul nu scoase o vorbă despre ceea ce văzuse. Izvorul era acoperit cu o pojghiță de gheață, netulburată de ore întregi. La întoarcere, cei doi inspectară zăpada de o parte și de alta a șirului de urme, dar nici una nu se răzletea de ele. La lumina dimineții, nu descoperiră nimic nou. Perfect netedă, imaculată, zăpada stăpînea pretutindeni.

Patru zile mai tîrziu mama băiatului, sfîrșită de durere, se duse la izvor după apă. La întoarcere povesti că, atunci cînd trecuse prin locul unde se sfîrșiseră urmele băiatului, îi auzise vocea. Îl strigase de îndată, rătăcind într-o parte și-n alta, după cum i se părea că auzise vocea, pînă cînd oboseala și emoția o doborîseră. Întrebată ce anume spusese vocea aceea, ea nu știu să răspundă, dar susținu că fuseseră niște cuvinte perfect distincte. Întreaga familie alergă imediat la locul respectiv, dar nimeni nu auzi nimic, așa încît întîmplarea fu pusă pe seama suferinței sărmanei mame și a nervilor ei zdruncinați. Cîteva luni după aceea, însă, vocea putu fi auzită la intervale de cîteva zile de toți membrii familiei și de alți oameni. Toți declarară că era, fără îndoială, vocea lui Charles Ashmore ; că ea părea să vină de la o mare depărtare, era slabă dar distinct articulată. Nimeni însă nu fu în stare să indice direcția din care venea sau să repete cuvintele. Intervalele de tăcere se lungiră și, pe la mijlocul verii, vocea încetă să se mai facă auzită.

Dacă există cineva care să știe ce s-a întîmplat cu Charles Ashmore, aceea e probabil mama lui. Sărmana femeie s-a prăpădit.

ȘTIINȚA ÎN PRIM PLAN

În legătură cu aceste „dispariții misterioase", la care se pot adăuga o mulțime de alte exemple, e cazul să amintim părerea Doctorului Hern din Leipzig — nu ca o explicație, doar dacă cititorul dorește s-o considere astfel, ci pentru interesul în sine al acestei speculații neobișnuite. Distinsul om de știință și-a expus părerea într-o carte

intitulată *Verschwinden und seine Theorie* [1], care s-a bucurat de oarecare atenție ..mai ales — după cum spune autorul — printre discipolii lui Hegel și matematicienii care susțin existența reală a unui așa-numit spațiu neeuclidian — adică un spațiu avînd și alte dimensiuni, pe lîngă lungime, lățime și înălțime — în care ar fi posibil să înnozi o frînghie fără capăt sau să întorci o minge pe dos, fără o soluție de continuitate, mai simplu spus, fără s-o spargi".

Doctorul Hern crede că în lumea vizibilă există spații vide — *vacua* — un fel de goluri în care pot cădea ființe și obiecte, fără a mai fi văzute sau auzite vreodată. Teoria sună cam în felul următor : Spațiul e plin de eter luminifer [2], o substanță tot atît de materială ca aerul sau apa, dar mult mai rarefiată. Orice forță, orice formă de energie prin el se propagă și tot în el are loc orice proces. Să presupunem însă că în acest mediu universal există niște cavități, așa cum sînt cavernele în pămînt sau orificiile într-un șvaițer. Într-o asemenea cavitate n-ar exista absolut nimic. Ar fi un vacuum pe care nu-l putem produce artificial, deoarece, chiar pompînd aerul afară dintr-un recipient, tot rămîne eterul luminifer. Or, printr-una din aceste cavități, lumina n-ar putea trece, deoarece nu există nimic care s-o poarte. Din ea n-ar ieși nici un sunet ; în ea n-ai simți nimic. Nici unul din simțurile noastre n-ar putea percepe ceva. Pe scurt, într-un astfel de vid nu s-ar putea întîmpla nimic. Întorcîndu-ne la cuvintele autorului mai sus citat, reproducem următorul paragraf în care savantul nostru e extrem de concis : „Un om închis într-un asemenea spațiu n-ar putea nici să vadă, nici să fie văzut, nici să audă, nici să fie auzit, nici să pipăie, nici să fie pipăit, nici să trăiască, nici să moară, deoarece atît viața cît și moartea sînt procese care au loc numai acolo unde există energie ; or, în vid nu se poate vorbi de așa ceva". Să fie, oare, cei dispăruți condamnați în veci la această existență cumplită ?

---

[1] Disparițiile și explicația lor (în limba germană în original).

[2] În concepția contemporanilor, formă primară de energie dispersată în tot universul, confundată uneori cu electricitatea.

În măsura în care se dorește o explicație adecvată a „dispariților misterioase", teoria Doctorului Hern, redată aici atît de trunchiat, poate întîmpina mai multe obiecții ; *mai puține*, afirmă autorul, în „volubilitatea spațială" a cărții sale. Dar, chiar în expunerea lui, teoria nu explică și, de fapt, e chiar incompatibilă cu unele aspecte ale întîmplărilor amintite aici, cum ar fi, de exemplu, sunetul vocii lui Charles Ashmore. Nu e de datoria mea însă să pun de acord faptele cu teoria.

FITZ-JAMES O'BRIEN

LENTILA DE DIAMANT

I. LINIA VIEȚII

Încă din fragedă copilărie toate aptitudinile mele se îndreptau spre investigarea microscopică. Nu aveam decît zece ani, cînd o rudă îndepărtată, dorind să-mi uimească neștiința, îmi construi un microscop simplu, perforînd o gaură mică într-un taler de aramă, în care se menținea, prin atracție capilară, o picătură de apă. Acest aparat foarte primitiv, care mărea de vreo cincizeci de ori, prezenta, e drept, numai forme neclare și imperfecte, suficient de miraculoase, totuși, pentru a-mi înflăcăra imaginația. Văzîndu-mă atît de preocupat de acest instrument rudimentar, vărul meu îmi explică tot ceea ce știa despre principiile microscopului, îmi relată cîteva din minunile realizate cu ajutorul lui și sfîrși prin a-mi promite că-mi va trimite unul construit după toate regulile, îndată ce se va întoarce la oraș. Am numărat zilele, orele și minutele ce s-au scurs din acel moment pînă la plecarea sa. Între timp nu am stat cu mîinile-n sîn. Mă repezeam asupra oricărei substanțe transparente care aducea oricît de departe cu o lentilă și încercam în zadar să realizez acel instrument al cărui principiu de construcție îl înțelegeam încă destul de vag. Toate geamurile care conțineau noduri sferice, turtite la poli, cunoscute în limbaj familiar drept „ochiul boului", erau fără milă distruse, în speranța obținerii unor lentile puternice. Am mers pînă la a extrage umoarea cristalină din ochii peștilor și ai altor animale, străduindu-mă s-o valorific în serviciul microscopului. Mă recunosc vinovat de a fi furat lentilele de la ochelarii mătușii Agatha, cu vaga idee de a șlefui din ele lentile cu extra-

ordinare proprietăți de mărire, o încercare în care — nici nu mai e nevoie să spun — am eșuat complet.

În sfîrșit, instrumentul promis sosi. Era de tipul microscopului simplu al lui Field și costase aproximativ cincisprezece dolari. Pentru necesități didactice, un altul mai bun nici că s-ar fi găsit. Era însoțit de o mică broșură despre microscop — istoria, întrebuințările, descoperirile. Abia atunci am înțeles farmecul celor *O mie și una de nopți*. Vălul cenușiu al experienței comune păru dintr-o dată să se desprindă, descoperind o lume de încîntări. Simțeam față de cei din jur ceea ce simte probabil profetul față de masele de oameni obișnuiți. Conversam cu natura într-o limbă pe care ei n-o puteau înțelege. Comunicam zilnic cu minuni vii, pe care ei nu și le puteau imagina nici în cele mai fantaste închipuiri. Pătrundeam dincolo de poarta lucrurilor și rătăceam prin sanctuare. Unde alții nu vedeau decît un strop de ploaie prelingîndu-se ușor pe geam, eu contemplam un univers populat cu ființe animate de toate pasiunile trupului, frămîntîndu-și sferele minuscule în lupte la fel de violente și de îndelungate ca ale oamenilor. În banalele pete de mucegai pe care mama, bună gospodină ce era, le răzuia aprig din borcanele cu gem, se răsfățau pentru mine grădini fermecate, cu vîlcele și alei cu frunziș bogat, de o uimitoare verdeață, iar din crengile fantastice ale pădurilor microscopice atîrnau fructe ciudate, cu sclipiri verzui, argintii și aurii. Nu curiozitatea științifică îmi da ghes la vremea aceea. Era pura plăcere a unui poet care avusese revelația unei lumi de miracole. Nu vorbeam nimănui despre bucuriile mele solitare. Singur cu microscopul, îmi toceam vederea zi de zi și noapte de noapte, aplecat asupra minunilor ce mi le dezvăluia. Eram ca unul care, descoperind vechiul Eden în toată gloria sa primitivă, s-ar hotărî să se bucure de el în singurătate și să nu trădeze nici unui muritor secretul poziției sale. Linia vieții mele se înclină în acest moment. M-am hotărît să devin microscopist. Desigur, ca orice novice, mă și vedeam descoperitor. Nu aveam cunoștință la vremea aceea de miile de minți strălucite angajate în aceleași căutări și avantajate, totodată, de instrumente de o mie de ori mai puternice. Numele lui Leeuwenhoek, Williamson, Spencer, Ehrenberg, Schultz, Dujardin,

Schacht și Schleiden îmi erau, pe atunci, complet străine sau, dacă totuși auzisem de acești savanți, nu le cunoșteam și cercetările răbdătoare și fructuoase. În fiecare nou specimen de criptogame pe care-o puneam la microscop mi se părea că descopăr minuni pe care lumea nu le cunoștea încă. Îmi amintesc bine fiorul de bucurie și admirație ce m-a străbătut cînd am descoperit prima dată animalculul rotifer obișnuit *(Rotifera vulgaris)*, extinzîndu-și și contractîndu-și spițele flexibile, părînd să se rotească în apă. Dar, din păcate, pe măsură ce creșteam și intram în posesia unor tratate asupra obiectului meu favorit de studiu, descopeream că mă aflu doar în pragul unei științe căreia cîțiva din cei mai mari oameni ai timpului îi dedicau viața și inteligența. Creșteam și părinții mei, care nu vedeau nici un cîștig practic în examinarea fragmentelor de mușchi și a picăturilor de apă printr-un tub de alamă și o bucată de sticlă, țineau cu tot dinadinsul să-mi aleg o profesie. Dorința lor era să intru la biroul comercial al unchiului meu, Ethan Blake, un negustor prosper care-și conducea afacerile în New York. Acestei propuneri m-am opus cu hotărîre. Nu aveam nici un gust pentru afaceri. Aș fi ajuns în mod sigur un ratat. Pe scurt, am refuzat să mă fac negustor.

Trebuia totuși să-mi aleg o profesie. Părinții mei erau oameni așezați, din Noua Anglie, care insistau asupra obligativității muncii ; de aceea, deși grație testamentului bietei mele mătuși Agatha urma să moștenesc, la majorat, o mică avere, suficientă pentru a mă plasa deasupra nevoilor, se hotărî să nu stau și să aștept totul de-a gata, ci să mă port ceva mai demn, folosind anii ce-mi rămîneau pentru a-mi cîștiga independența.

După o îndelungă meditație, m-am conformat dorinței familiei, alegîndu-mi o profesie. M-am hotărît să studiez medicina la Academia din New York. Perspectiva îmi surîdea. Depărtarea de rude îmi dădea posibilitatea să dispun de timp cum doream, fără teama de a fi descoperit. Cîtă vreme plăteam taxele la Academie, puteam să mă eschivez de la cursuri. Și cum nu aveam nici cea mai vagă intenție de a da vreodată un examen, nu exista nici un pericol să fiu „trîntit". Pe lîngă acestea, metropola era ceea ce îmi trebuia mie. Aici puteam obține instrumente foarte

bune și publicații de ultimă oră, aici puteam cunoaște oameni avînd preocupări înrudite cu ale mele — pe scurt, tot ceea ce era necesar pentru a asigura succesul unei vieți închinate științei mele iubite. Aveam bani din belșug și puține dorințe care să nu fi fost limitate de oglinda de iluminat, de o parte, și de obiectiv de cealaltă. Ce mă putea împiedica să devin un ilustru cercetător al lumilor ascunse ? Am părăsit deci cu cele mai optimiste gînduri casa mea din Noua Anglie și m-am stabilit la New York.

II. VISUL UNUI SAVANT

Prima grijă a fost, desigur, să-mi găsesc o locuință potrivită. Am obținut-o, după cîteva zile de căutări, pe Fourth Avenue : un apartament cochet, la primul etaj, compus dintr-un salon, un dormitor și o cameră mai mică, unde intenționam să-mi amenajez laboratorul. Mi-am mobilat locuința simplu, dar destul de elegant, după care mi-am închinat toate energiile împodobirii templului devoțiunii mele. M-am dus la Pike, celebrul optician, și i-am trecut în revistă splendida colecție de microscoape — microscopul compus al lui Field, microscopul binocular al lui Hingham, Spencer și Nachet (bazat pe principiul stereoscopului), și în cele din urmă m-am stabilit la cel cunoscut sub numele de *microscopul rotativ* al lui Spencer. Acesta întrunea cel mai mare număr de îmbunătățiri, la care se adăuga și lipsa aproape totală de trepidații.

Am cumpărat apoi toate accesoriile posibile : tuburi telescopice, micrometre, o *camera-lucida* [1], o masă mobilă, condensori acromatici, dispozitive de iluminat, prisme, condensori parabolici, dispozitive polarizante, tuburi pentru observarea în adînciturі, forceps și o mulțime de alte articole care ar fi fost foarte utile în mîinile unui microscopist cu exeprință dar, după cum am descoperit ulterior, pentru mine nu valorau deocamdată mai nimic. Îți trebuiesc ani de practică să ajungi să mînuiești cum trebuie un microscop complicat. Opticianul mă privea

[1] Instrument optic inventat în 1807 de William Hyde Wollaston, servind la conturarea mai precisă a unui obiect a cărui imagine era proiectată pe o bucată de hîrtie cu ajutorul unei prisme.

suspicios în timp ce făceam aceste cumpărături angro. Era clar că ezita între a mă categorisi drept un mare savant sau un nebun ; mă tem că înclina în favoarea celei de-a doua ipoteze. Cred că așa și eram ; orice geniu e nebun în domeniul său, numai că cel ce ratează se acoperă de rușine și e etichetat drept lunatic. Nebun sau nu, m-am apucat de lucru cu un zel rareori egalat de discipolii științei. Nu știam mai nimic cu privire la studiul delicat în care mă angajasem și care presupunea capacități analitice dintre cele mai dîrze, mîna cea mai sigură, ochiul cel mai neobosit, manipularea cea mai fină.

Mult timp, jumătate din aparatura mea zăcu nefolosită pe rafturile laboratorului, echipat acum cu toate dispozitivele trebuincioase investigațiilor mele. Adevărul e că nu știam să folosesc unele accesorii — nu urmasem niciodată un curs de microscopie — iar altele, deși le înțelegeam la modul teoretic, îmi erau la fel de inaccesibile, întrucît nu dobîndisem finețea necesară mînuirii. Cu toate acestea, atît de aprigă era ambiția mea și atît de tenace perseverența încît, oricît ar părea de necrezut, după un an eram, teoretic și practic, un microscopist desăvîrșit.

În această perioadă de explorări laborioase, în care puneam sub obiectiv orice substanță ce-mi cădea sub ochi, am devenit un descoperitor, într-o mică măsură, desigur, pentru că eram foarte tînăr, dar totuși un descoperitor. Eu am fost cel care a distrus teoria lui Ehrenberg, potrivit căreia *Volvox globator* ar fi fost un animal, dovedind că „monadele" sale, cu stomac și ochi, erau doar faze în formarea unei celule vegetale, iar, cînd ajungeau la maturitate, erau incapabile de împerechere sau orice alt act procreator, în lipsa căruia nu se poate plasa un organism pe o treaptă de viață superioară celei vegetale. Eu am explicat fenomenul rotației în celulele și polipii plantelor pe baza atracției ciliare, în ciuda afirmațiilor domnului Wenham și ale altora care-mi puneau teoria pe seama unei iluzii optice.

Totuși, în ciuda acestor descoperiri, făcute cu multă trudă și dificultate, mă simțeam teribil de nemulțumit. La fiecare pas mă împiedicam de imperfecțiunea instrumentelor mele. Ca toți microscopiștii neobosiți, dădeam frîu liber

imaginației. Acuzațiile împotriva celor ce suplinesc defectele instrumentelor prin creații ale minții sînt, într-adevăr, frecvente. Îmi închipuiam că există în Natură structuri tot mai adînci pe care capacitatea limitată a lentilelor mă împiedica să le explorez. Rămîneam treaz nopți în șir, construind în imaginație microscoape de o forță incomensurabilă, cu ajutorul cărora puteam să pătrund prin toate învelișurile materiei, pînă la atomul ei originar. Cum mai blestemam acele mijloace imperfecte, pe care ignoranța mă silea să le folosesc ! Cum mai doream să descopăr secretul unei lentile perfecte, a cărei putere de mărire să fie limitată doar de capacitatea de rezoluție a obiectului și care, totodată, să nu prezinte aberații sferice și cromatice sau alte defecte de care se împiedică mereu sărmanul microscopist ! Credeam, cu toată convingerea, că era posibil să se construiască un microscop, cu o singură lentilă, de o asemenea forță și perfecțiune. Încercarea de a aduce microscopul compus la un asemenea nivel era greșită de la bun început, acesta nefiind decît o tentativă, parțial reușită, de a remedia defectele microscopului simplu care, odată înlăturate, nu ar mai fi lăsat nimic de dorit.

Așa am devenit constructor de microscoape. După un an petrecut în această nouă îndeletnicire, timp în care am experimentat pe toate substanțele posibile — sticlă, pietre prețioase, cremene, cristale, cristale artificiale, obținute din aliajul a diferite materiale vitroase — după ce am construit deci tot atîtea tipuri de lentile cîți ochi are Argus, mă aflam exact în punctul din care plecasem, fără să fi cîștigat nimic altceva decît o mulțime de cunoștințe privind fabricarea sticlei. Ajunsesem la disperare. Părinții erau intrigați de vădita lipsă de progres a studiilor mele medicale (nu fusesem la nici un curs de la sosirea în oraș), iar cheltuielile nebunești mele îndeletniciri mă aduseseră într-un impas financiar.

Aceste gînduri mă frămîntau într-una din zile în timp ce experimentam în laborator un mic diamant — piatra care, datorită proprietăților sale de refracție, mă preocupase dintotdeauna, mai mult decît oricare alta. Tocmai atunci intră la mine un tînăr francez, care locuia la etajul superior și mă vizita uneori.

Cred că Jules Simon era evreu. Avea multe trăsături caracteristice : îi plăceau bijuteriile, îmbrăcămintea şi traiul bun. Plutea un aer misterios în jurul lui. Avea întotdeauna ceva de vînzare şi, cu toate acestea, frecventa cea mai bună societate. Poate că în loc de „vînzare" ar fi trebuit să spun colportaj, deoarece operaţiunile sale se limitau obişnuit la cîte un singur obiect ; de exemplu, un tablou sau o sculptură rară de fildeş, o pereche de pistoale sau costumul unui *caballero* [1] mexican. Cînd mi-am mobilat apartamentul, mi-a făcut o vizită, la sfîrşitul căreia, am cumpărat o lampă veche de argint despre care m-a asigurat că era un Cellini [2] — părea să fie într-adevăr — şi încă nişte bibelouri pentru salon. De ce trebuia Simon să se ocupe cu un asemenea negoţ mărunt, nu-mi puteam imagina în ruptul capului. Avea, evident, destul de mulţi bani şi acces la cele mai bune case din oraş, ferindu-se, totuşi, presupun, să încheie vreun tîrg în cercul magic al protipendadei.

Am ajuns în cele din urmă la concluzia că acest comerţ ambulant era doar un paravan pentru afaceri mult mai importante şi am mers chiar pînă acolo încît s-o cred pe tînăra mea cunoştinţă implicată în comerţul cu sclavi. Nu era însă treaba mea. De data asta Simon intră într-o stare de vădită agitaţie.

— *Ah, mon ami !* strigă el mai înainte ca eu să-i pot da salutul obişnuit, m-am hotărît să fiu martor la cele mai uimitoare lucruri din lume. Frecventez casa lui M-me... cum se spune în latină micuţului animal... *le renard ?*

— Vulpes, i-am răspuns.

— A, da, Vulpes. Frecventez casa lui M-me Vulpes.

— Mediul spiritist ?

— Da, marele mediu. Dumnezeule ! Ce femeie ! Eu scriu pe-o bucată de hîrtie întrebări cu privire la chestiuni din cele mai secrete — ascunse în adîncul inimii mele — şi minunea minunilor : acest drac de femeie îmi răspunde perfect la toate. Îmi pomeneşte de lucruri despre care nu îndrăznesc să vorbesc nici cu mine însumi. Nu ştiu ce să mai cred, sînt uluit.

---

[1] Cavaler (în limba spaniolă în original).

[2] Benvenuto Cellini (1500—1571). Sculptor, orfevru, gravor şi scriitor italian.

— Vrei să spui, domnule Simon, că această doamnă Vulpes a răspuns la întrebări scrise în secret de dumneata privind lucruri strict personale ?

— O, mai mult decît atît, răspunse el cu un aer alarmat, mi-a spus lucruri... Dar, reluă după o pauză, schimbîndu-și brusc atitudinea, de ce să ne batem capul cu aceste prostii ? Trebuie să fie totul pe bază biologică, fără îndoială. Se înțelege că nu-i dau nici o crezare. Dar uite de ce-am venit, *mon ami*. Mi s-a întîmplat să descopăr cel mai frumos lucru ce-ți poți imagina — o vază cu șopîrle verzi pe ea, executată de marele Bernard Palissy. [1] Hai să urcăm în apartamentul meu ! Vreau să ți-o arăt.

L-am urmat pe Simon în mod mecanic. Gîndurile mele zburau departe de Palissy și emailurile sale, chiar dacă, aidoma lui, bîjbîiam și eu după o mare descoperire. Menționarea întîmplătoare a spiritistei Madame Vulpes îmi deschisese o cale nouă. Dacă spiritismul era totuși o realitate ? Dacă prin comunicare cu spirite mai rafinate decît ale meu puteam ajunge dintr-o dată la ținta pentru care, altminteri, o viață de chin intelectual nu-mi era, poate, de ajuns ?

În timp ce cumpăram vaza lui Palissy de la prietenul meu Simon, plănuiam în gînd să-i fac o vizită doamnei Vulpes.

III. SPIRITUL LUI LEEUWENHOEK [2]

Două seri mai tîrziu, în urma unui aranjament prin corespondență și a promisiunii unei plăți substanțiale, am găsit-o pe Madame Vulpes, singură în locuința sa, așteptîndu-mă. Era o femeie cu trăsături aspre, cu privirea întunecată, pătrunzătoare, nu lipsită de cruzime, și cu o expresie senzuală în configurația gurii și bărbiei. Mă primi într-o tăcere desăvîrșită și mă conduse într-o încăpere la parter, mobilată foarte simplu. În centrul camerei era o masă de mahon obișnuită, rotundă. Nici dacă aș fi venit

[1] Bernard Palissy (1510—?1589). Ceramist, emailor și chimist francez.

[2] Antony van Leeuwenhoek (1632—1723). Naturalist și microscopist olandez.

în scopul de a-i curăța hornul, femeia nu s-ar fi arătat mai indiferentă la vederea mea. Nu făcea nici o încercare de a inspira teamă vizitatorului. Totul avea un aspect simplu și practic. Relațiile cu lumea spiritului păreau o ocupație tot atît de familiară doamnei Vulpes precum aceea de a cina sau de a se plimba cu omnibuzul.

— Ați venit pentru o comunicare, domnule Linley ?

— Da, după cum am convenit.

— Ce fel de comunicare doriți, scrisă ?

— Da, aș dori-o scrisă.

— Cu un spirit anume ?

— Da.

— L-ați cunoscut pe pămînt ?

— Nu. A murit cu mult înainte de a mă naște eu. Doresc să obțin niște informații și el, mai mult decît oricine altcineva, e în măsură să mi le dea.

— Te rog să te așezi la masă, domnule Linley, și să-ți pui mîinile pe ea.

M-am supus. Doamna Vulpes stătea în fața mea, tot cu mîinile pe masă. Am rămas așa cam un minut și jumătate, după care o ploaie de ciocănituri se abătu cu putere asupra mesei, pe spătarul scaunului meu, pe podeaua de la picioarele mele și chiar în geamurile de la ferestre. Doamna Vulpes zîmbi liniștit.

— Sînt foarte puternice în seara asta, remarcă ea. Ai noroc. Apoi continuă :

— Binevoiesc spiritele să comunice cu acest domn ? Afirmație energică.

— Dar spiritul pe care-l dorește dînsul ?

Un zgomot confuz se stîrni în urma acestei întrebări.

— Știu ce-nseamnă asta, spuse ea. Vor să scrii pe-o bucată de hîrtie numele spiritului respectiv.

— Așa e ? își întrebă ea oaspeții invizibili.

Că așa era reieșise clar din numeroasele răspunsuri afirmative. Atunci am rupt o filă din carnețel și am mîzgălit pe ea un nume, pe sub masă.

— Dorește acest spirit să comunice cu domnul ? întrebă imediat mediul.

După o scurtă pauză, mîna îi fu cuprinsă de un tremur atît de violent, încît masa vibră. Spuse că un spirit o prinsese de mînă și voia să scrie. I-am întins foile de

hîrtie care se aflau pe masă și un creion. Îl prinse slab și mîna începu imediat să alunece cu o mișcare ciudată și aparent involuntară. După cîteva clipe, îmi întinse hîrtie pe care stătea scris cu litere mari, stîngace : „Nu e aici, dar a fost chemat".Se scurse aproximativ un minut, timp în care doamna Vulpes rămase cu desăvîrșire tăcută, dar loviturile continuară la intervale regulate. La sfîrșitul acestui scurt răstimp, mîna mediului fu din nou cuprinsă de acel tremur convulsiv și ea scrise, sub această stranie influență, cîteva cuvinte, pe o bucată de hîrtie, pe care apoi mi-o întinse : Acestea erau :

„Am venit, Întreabă-mă.

Leeuwenhoek"

Eram uluit. Numele era identic cu cel pe care-l scrisesem sub masă și-l ținusem cu grijă ascuns. Nici nu era probabil ca o femeie simplă ca doamna Vulpes să fi auzit măcar de numele marelui părinte al microscopiei. Poate să fi fost totul pe bază biologică, dar această teorie avea să fie curînd după aceea infirmată. Am scris pe fila mea, — ascunzînd-o în continuare de doamna Vulpes — o serie de întrebări pe care, pentru a evita lungimile, le voi menționa împreună cu răspunsurile, în ordinea în care au survenit.

Eu : Se poate construi un microscop perfect ?

Spiritul : Da.

— Mi-e hărăzită mie această mare invenție ?

— Da.

— Doresc să știu ce trebuie să fac pentru asta. În numele dragostei ce-o porți științei, ajută-mă !

— Un diamant de o sută patruzeci de carate, supus, timp îndelungat, acțiunii unor curenți electromagnetici, va suferi o reordonare *interse* [1] a atomilor și din această piatră vei obține lentila universală.

— Ce descoperiri vor rezulta din întrebuințarea unei asemenea lentile ?

— Atît de mari, încît tot ce-a fost pînă acum nu înseamnă nimic.

[1] Între ei (în limba latină în original).

— Dar puterea refractantă a diamantului e atît de mare încît imaginea se va forma în interiorul lentilei. Cum voi putea înlătura acest neajuns ?

— Perforează lentila în lungul axei sale şi piedica va fi înlăturată. Imaginea se va forma în spaţiul perforat care va sluji drept tub prin care să priveşti. Acum sînt chemat. Noapte bună !

Mi-e imposibil să descriu efectul pe care aceste comunicări l-au avut asupra mea. Eram buimăcit. Nici o teorie biologică nu putea explica *descoperirea* lentilei. Mediul [illegible]tut eventual să-mi citească întrebările prin *rapport*[1] [illegible] cu mintea mea şi să-mi răspundă la ele coerent. Biologia nu-i dădea însă şi posibilitatea de a descoperi cum curenţii magnetici alterează cristalele de diamant, remediindu-i defectele anterioare, astfel încît să se poată şlefui din ele lentila perfectă. Se poate să-mi fi trecut vreodată prin cap o asemenea teorie, dar oricum o uitasem. Nu-mi rămînea, deci, decît să mă las convertit şi am părăsit casa mediului, pradă unei teribile surescitări. Doamna Vulpes m-a condus la uşă, întrebîndu-mă dacă eram mulţumit. Ciocăniturile ne-au însoţit în hol, de-a lungul scărilor, răsunînd pe podea şi chiar pe buiandrugul uşilor. Mi-am exprimat repede satisfacţia şi m-am grăbit să evadez în aerul rece al nopţii. În drum spre casă mă obseda un singur gînd : cum să obţin un diamant de mărimea imensă indicată. Toată averea mea, înmulţită de o sută de ori, nu ar fi fost de ajuns pentru a-l cumpăra. Şi, apoi, asemenea pietre sînt rare şi au valoare istorică. N-aş fi putut găsi aşa ceva decît în tezaurul suveranilor orientali sau europeni.

IV. OCHIUL DIMINEŢII

Cînd am ajuns acasă, am văzut că la Simon era lumină. Am simţit o dorinţă nedesluşită de a-l vizita. Cînd, fără să mă fi anunţat, am deschis uşa salonului său, Simon stătea cu spatele la mine, aplecat la lumina unei lămpi, preocupat,

[1] Raport, relaţie (în limba franceză în original).

pare-se, de examinarea atentă a unui obiect ce-l ținea în mînă. La intrarea mea tresări brusc, își repezi mîna în buzunarul de la piept, după care întoarse spre mine un chip stacojiu și fîstîcit.

— Așa, am strigat, erai pierdut în admirația portretului vreunei doamne frumoase ? Ei, nu trebuie să roșești. N-am să-ți cer să mi-l arăți.

Simon rîse stînjenit, dar nu-mi răspunse cu nici unul din protestele obișnuite în asemenea ocazii. Mă invită să iau loc.

— Simon, i-am spus, vin chiar acum de la Madame Vulpes.

De data asta Simon se făcu alb ca varul și mă privi atît de consternat, de parcă trăznetul s-ar fi abătut asupra lui. Îngăimă niște cuvinte fără noimă și se îndreptă în grabă spre un mic oficiu în care-și ținea băuturile. Deși mă uimea emoția lui, eram prea preocupat de propriile mele gînduri, să mai dau atenție la orice altceva.

— Ai dreptate cînd spui că Madame Vulpes e un drac de femeie, am continuat. Simon, dragă, mi-a spus lucruri extraordinare în seara asta, sau mai bine zis a fost mediul prin care mi s-au spus lucruri extraordinare. Ah, dacă aș avea un diamant de o sută patruzeci de carate !

Nici nu-mi murise pe buze oftatul ce întovărășise aceste cuvinte că Simon, întărîtat ca o fiară, îmi aruncă o privire sălbatică și, repezindu-se la cămin, deasupra căruia atîrnau pe perete felurite arme străine, prinse un pumnal malaiez și-l agită furios.

— Nu ! izbucni el în franceză, cum se întîmpla ori de cîte ori îl stăpînea o puternică emoție. N-ai să-l capeți ! Vicleanule ! Ai vorbit cu demonul acela și acum îmi rîvnești comoara. Dar mai bine mor ! Mie... mie nu mi-e frică ! Nu mă poți speria !

Toate acestea, rostite cu o voce tremurînd de emoție, m-au nedumerit nespus. Mi-am dat seama imediat că, fără să vreau, amenințam să pătrund în taina lui Simon, oricare ar fi fost ea. Trebuia să-l liniștesc.

— Dragul meu Simon, i-am spus, nu pricep în ruptul capului despre ce tot vorbești. M-am dus la Madame Vulpes s-o consult într-o problemă științifică, pentru a cărei soluționare am aflat că am nevoie de un diamant de

mărimea menționată. Nu s-a făcut nici o referire la tine în tot cursul serii, iar în ceea ce mă privește, nici nu m-am gîndit măcar. Ce înseamnă această izbucnire ? Dacă posezi cumva o colecție de diamante valoroase, nu trebuie să te temi de mine. Diamantul care-mi trebuie mie nu-l poți avea ; pentru că, dacă l-ai avea, n-ai locui aici.

Ceva în tonul meu trebuie să-l fi liniștit, deoarece expresia i se schimbă de îndată într-un fel de veselie silită, combinată totuși cu o oarecare atenție bănuitoare la mișcările mele. Rîse și spuse că trebuie să am răbdare cu el, că suferea uneori de un fel de ameteală care se manifesta prin vorbire incoerentă, dar crizele treceau la fel de repede precum veneau. În timp ce-mi dădea aceste explicații, puse arma deoparte și se strădui, cu oarecare succes, să abordeze o mină mai veselă.

Toate acestea nu m-au impresionat cîtuși de puțin. Eram prea obișnuit cu studiul analitic, pentru a mă lăsa înșelat de un văl atît de subțire. M-am hotărît să scormonesc misterul pînă la capăt.

— Simon, i-am spus bine dispus, ce-ar fi să uităm totul la un pahar de Burgundia ? Am jos o ladă de *Clos Vougeot* al lui Lausseure, îmbălsămat de miresmele și înroșit de soarele de pe Côte d'Or. Hai să aducem aici cîteva sticle ! Ce zici ?

— Cu multă plăcere, răspunse Simon, zîmbind.

Am adus vinul și ne-am așezat. Era dintr-o producție celebră, aceea a lui 1848, anul cînd au prosperat și revoluția și vinul, iar seva lui pură, dar puternică, părea să dea trupului o nouă vigoare. După ce am băut jumătate din cea de-a doua sticlă, capul lui Simon, pe care-l știam slab, începu să se aburească, în timp ce eu rămîneam la fel de stăpîn pe mine, doar că fiecare înghițitură îmi strecura în membre un plus de vlagă.

Simon vorbea din ce în ce mai nedeslușit. Se apucă să cînte șansonete cu aluzii deocheate. Deodată m-am ridicat de la masă, tocmai la sfîrșitul unuia din versurile acelea fără șir și, ațintindu-mi privirea asupra lui, i-am spus cu un zîmbet liniștit :

— Simon, te-am mințit. În seara asta ți-am aflat secretul. Poți fi sincer cu mine. Doamna Vulpes, sau mai bine zis, un spirit de-al ei mi-a spus totul.

Simon tresări îngrozit. Beţia păru o clipă să se risipească şi el făcu o mişcare spre arma pe care-o abandonase cu puţin timp înainte. L-am oprit însă.

— Ticălosule ! strigă el furios. Sînt pierdut ! Ce mă fac ? N-ai să-l capeţi ! Jur pe mama !

— Nici nu-l vreau, i-am spus. Stai liniştit, dar fii sincer cu mine. Povesteşte-mi tot !

Beţia revenea. Protestă cu gravitatea beţivului, susţinînd pe un ton plîngăcios că mă înşelam, că de vină era băutura ; îmi ceru apoi să jur că nu voi spune niciodată nimănui şi promise să-mi dezvăluie secretul. Bineînţeles, am făgăduit solemn. Cu o undă de neliniştе în privire, cu mîinile tremurătoare din cauza băuturii şi nervozităţii, scoase de la piept o casetă mică şi o deschise. Dumnezeule ! Cum se mai frînse lumina slabă a lămpii într-o mie de săgeţi prismatice în clipa în care căzu pe un imens diamant tăiat în rozetă ce sclipea în cutiuţă. Nu eram expert în diamante, dar mi-am dat seama, dintr-o singură privire, că era o piatră de o neobişnuită mărime şi puritate. L-am privit pe Simon cu uimire şi — trebuie să mai spun ? — cu invidie. Cum obţinuse o asemenea comoară ? Am dedus din afirmaţiile lui, a căror coerenţă era pe jumătate afectată de băutură, că supraveghease un grup de sclavi angajaţi în căutarea de diamante în Brazilia ; că a văzut unul din ei ascunzînd un diamant şi, în loc să-şi informeze patronii, îl urmărise pe negru pînă-l văzuse îngropînd comoara ; apoi o dezgropase şi fugise, dar pînă acum îi fusese teamă să dispună de ea în mod public — o piatră atît de valoroasă ar fi atras cu siguranţă atenţia asupra antecedentelor proprietarului — şi încă nu descoperise canalele secrete prin care asemenea bunuri pot fi transferate în siguranţă. După obiceiul oriental, îşi botezase diamantul cu numele bizar de „Ochiul dimineţii".

În timp ce Simon îmi relata toate acestea, am privit diamantul cu atenţie. Niciodată nu mai văzusem ceva atît de frumos. Toate splendorile luminii, imaginate sau descrise vreodată, păreau să pulseze în compartimentele sale cristaline. Greutatea, după cum am aflat de la Simon, era de exact o sută patruzeci de carate. O uimitoare coincidenţă. Providenţa însăşi părea să le rînduiască pe toate. Tocmai în seara în care spiritul lui Leeuwenhoek îmi co-

munică marele secret al microscopului, nepreţuitul mijloc de a-l realiza îmi apare la îndemînă. Cu o perfectă luciditate, am hotărît să-mi însuşesc diamantul lui Simon. Stăteam în faţa lui, în timp ce el moţăia deasupra paharului, şi cîntăream calm situaţia. Nu m-am gîndit nici o clipă la un act atît de prostesc cum ar fi fost un furt obişnuit ; acesta ar fi fost desigur descoperit sau oricum m-ar fi obligat să fug şi să mă ascund, ceea ce mi-ar fi stînjenit planurile ştiinţifice. Nu exista decît o singură cale — să-l ucid pe Simon. La urma urmelor, ce însemna viaţa unui biet negustoraş în comparaţie cu interesele ştiinţei ? Zilnic sînt luaţi pentru experienţele chirurgilor condamnaţi din închisori. Or, acest Simon era, după cum singur mărturisise, un delincvent, un hoţ şi eram convins pînă-n adîncul inimii că şi un ucigaş. Merita moartea ca oricare alt criminal condamnat de lege. De ce să nu fi fost şi eu în măsură să decid ca pedeapsa lui să contribuie la progresul cunoaşterii umane ?

Dispuneam de toate mijloacele pentru a-mi duce la îndeplinire planurile. Pe cămin se afla o sticlă, pe jumătate plină, cu tinctură de opiu. Simon era atît de preocupat de diamantul pe care tocmai i-l înapoiasem, încît nu era nici o problemă să-i torn drogul în pahar. Peste un sfert de ceas, era cufundat într-un somn adînc. Atunci i-am desfăcut vesta, i-am luat diamantul din buzunarul interior, unde-l pusese, şi l-am transportat în pat, aşezîndu-l în aşa fel încît picioarele să-i atîrne pe marginea lui. Am prins cu dreapta pumnalul malaiez, în timp ce, cu mîna stîngă, am stabilit cît am putut mai exact locul în care pulsa inima. Aspectele morţii trebuiau să conducă toate la ipoteza sinuciderii. Am calculat deci unghiul probabil în care arma, dacă ar fi fost mînuită de Simon, i-ar fi străpuns pieptul. Apoi, cu o puternică lovitură, am înfipt pumnalul pînă în prăsele în locul ales. Un spasm îi convulsionă trupul. Un sunet sugrumat îi scăpă din gîtlej, asemănător aceluia produs de o bulă mare de aer trimisă de un scufundător, în momentul în care atinge suprafaţa apei. Se întoarse pe jumătate şi, parcă pentru a veni în sprijinul planului meu, mîna sa dreaptă, acţionată de nu ştiu ce impuls convulsiv, prinse mînerul pumnalului şi rămase încleştată cu o extraordinară forţă. Nimic nu arăta

că s-ar fi dat vreo luptă. Presupun că opiul paralizase activitatea nervoasă normală. Trebuie să fi murit instantaneu.

Mai rămînea totuşi ceva de făcut. Pentru a mă asigura că orice bănuială cu privire la făptaş se va îndrepta asupra lui Simon însuşi, trebuia ca în dimineaţa următoare uşa să fie găsită *încuiată pe dinăuntru.* Cum să fac acest lucru şi apoi să ies ? Nu pe fereastră ; mi-era imposibil. Şi apoi doream ca şi ferestrele să fie găsite zăvorîte. Soluţia era destul de simplă. Am coborît uşurel în camera mea şi am luat un anume instrument pe care-l foloseam pentru a apuca substanţe mici şi lunecoase, cum ar fi minuscule bucăţi de sticlă etc. Acest instrument nu era altceva decît o menghină de mînă, lungă şi subţire, cu o strînsoare şi o acţiune puternică a pîrghiei, datorată, nu întîmplător, formei mînerului. Nimic nu era mai simplu decît, atunci cînd cheia era în broască, să-i prind vîrful de pe cealaltă parte a uşii şi s-o încui. Mai înainte de a face acest lucru, însă, am ars o parte din hîrtiile lui Simon aflate pe cămin. De obicei asta fac sinucigaşii înainte de a-şi lua viaţa. De asemenea, am mai turnat opiu în paharul său — după ce în prealabil ştersesem toate urmele de vin — am spălat celălalt pahar şi am luat cu mine sticlele. Dacă s-ar fi descoperit că în camera aceea băuseră doi bărbaţi, s-ar fi ridicat desigur întrebarea : Cine fusese al doilea ? Şi apoi sticlele de vin ar fi putut fi identificate ca aparţinîndu-mi. Opiul l-am turnat pentru a explica prezenţa sa în stomac în cazul unei autopsii. Ideea era că mai întîi intenţionase să se otrăvească, dar după ce înghiţise o cantitate de drog, sau îi displăcuse gustul, sau din alte motive, se răzgîndise şi alesese pumnalul. Toate măsurile fiind luate, am ieşit lăsînd gazele să ardă, am încuiat uşa şi m-am dus să mă culc.

Moartea lui Simon nu a fost descoperită pînă pe la ora trei după-amiaza. Servitoarea, intrigată de gazele care ardeau şi de lumina ce se strecura pe sub uşă pe palierul întunecat, privi pe gaura cheii şi-l văzu pe Simon pe pat. Dădu imediat alarma. Uşa fu forţată şi o puternică emoţie se înstăpîni în toată vecinătatea. Au fost arestaţi toţi din casă, inclusiv eu. S-a făcut o anchetă, dar nici o altă

ipoteză în afara sinuciderii nu păru verosimilă. În mod cu totul ciudat, chiar în săptămîna precedentă el le vorbise prietenilor într-un fel ce părea să indice intenţia de a-şi lua viaţa. Un domn jură că-l auzise afirmînd că „era obosit de viaţă". Proprietarul declară că, atunci cînd Simon îi plătise chiria pe luna trecută, menţionase „că nu-i va mai plăti mult timp chirie". Toate celelalte probe vorbeau în acest sens — uşa încuiată pe dinăuntru, poziţia cadavrului, hîrtiile arse. După cum mă aşteptam, nimeni nu ştia de diamantul lui Simon, aşa că nu se putu avansa nici un mobil al crimei. După o lungă deliberare, juriul pronunţă verdictul curent şi cartierul îşi redobîndi liniştea obişnuită.

V. ANIMULA

Primele trei luni ce au urmat tragediei lui Simon le-am dedicat zi şi noapte lentilei mele de diamant. Am construit o imensă baterie galvanică formată din aproximativ două mii perechi de plăci — mai mult n-am îndrăznit, de teamă să nu se ardă piatra. Cu ajutorul ei am reuşit să trimit un curent electric continuu prin marele diamant care, zi după zi, părea să devină tot mai strălucitor. După o lună am început şlefuirea lentilei — o muncă teribil de anevoioasă şi delicată. Densitatea mare a pietrei şi atenţia cerută de curburile suprafeţei lentilei făceau ca acesta să fie unul din cele mai mari chinuri prin care trecusem vreodată.

În sfîrşit, marea clipă sosi : lentila era gata. Tremuram în pragul unor lumi noi. Sub ochii mei se împlinea celebra dorinţă a lui Alexandru. Lentila era pe masă, gata de a fi plasată la locul ei. Mîna îmi tremura de-a binelea, în timp ce pregăteam pentru experienţă o picătură de apă, acoperind-o cu o peliculă fină de esenţă de terebentină, pentru a împiedica vaporizarea rapidă.

Am depus picătura pe o placă subţire de sticlă, aşezată sub lentilă şi, proiectînd asupra ei, prin acţiunea combinată a unei prisme şi a unei oglinzi, un puternic fascicol de lumină, mi-am apropiat ochiul de orificiul minuscul perforat în lungul axei lentilei. În primul moment nu am văzut decît un fel de abis luminos. O lumină albă, pură şi

calmă și aparent nelimitată, ca spațiul însuși, a fost prima mea impresie. Ușor, cu cea mai mare atenție, am coborît lentila cîteva fracțiuni de milimetru. Fabuloasa luminozitate rămase neschimbată, dar, pe măsură ce lentila se apropia de obiect, un peisaj de o nespusă frumusețe se dezvăluia privirii mele. Păream să contemplu un spațiu nelimitat, întinzîndu-se dincolo de cîmpul meu vizual. O lumină magică stăpînea pretutindeni. Eram uimit că nu vedeam nici urmă de viață. Întinderea aceea orbitoare nu părea locuită de nici o vietate. Am înțeles imediat că, grație puterii miraculoase a lentilei, pătrunsesem dincolo de particolele mari ale materiei acvatice, dincolo de teritoriile infuzoarelor și protozoarelor, pînă la globula gazoasă originară, în al cărei centru luminos priveam acum ca într-un palat de o supranaturală strălucire.

Nu era totuși un vid luminos. Peste tot zăream frumoase forme anorganice, de o structură necunoscută și colorate în cele mai încîntătoare nuanțe. Aceste forme aduceau cu ceea ce aș numi, în lipsa unui termen mai adecvat, niște nori foliați și foarte rarefiați, de o excepțională frumusețe, avînd un desen extrem de ciudat : conturul lor șerpuia și, din loc în loc, izbucnea în formațiuni vegetale ale căror splendori coloristice erau, în comparație cu pădurile noastre toamna, ca aurul pe lîngă tină. Pînă departe, în spațiul nelimitat, se întindeau aceste păduri vaporoase, ușor transparente, pictate în tonuri irizate, de o inimaginabilă strălucire. Ramurile bogate se unduiau în lunecare fluidă pînă ce fiecare alee se pierdea în șiruri semitransparente de flamuri mătăsoase și multicolore. În coroanele acestui foliaj de basm distingeam un fel de fructe sau flori, jucînd în mii de nuanțe sclipitoare. Nu se vedea nici un deal, lac sau rîu, nici o formă însuflețită sau neînsuflețită, nimic în afara acelor crînguri luminoase care pluteau calm în lumina serafică și ale căror frunze, fructe și flori luminau învăpăiate de focuri misterioase, imposibil de imaginat de vreo ființă omenească.

Ce ciudat, m-am gîndit, ca această sferă să fie condamnată la singurătate ! Sperasem să descopăr cel puțin vreo nouă formă de viață animală — probabil dintr-o clasă inferioară celor cunoscute în prezent — dar, oricum,

un organism viu. Găseam că lumea nou descoperită era, ca să spun așa, un frumos deșert cromatic.

În timp ce meditam astfel la rațiunile ciudate ale economiei interne a Naturii, prin care ne sînt deseori spulberate teoriile cele mai solide, mi s-a părut la un moment dat că zăresc o formă lunecînd încet, de-a lungul unei alei a pădurilor prismatice. Am privit mai atent și am văzut că nu mă înșelasem. Cuvintele nu pot reda neliniștea cu care am așteptat apropierea misteriosului obiect. Era oare o simplă substanță neînsufletită, suspendată în atmosfera rarefiată a globulei, sau un animal înzestrat cu viață și mișcare ? Se apropia, lunecînd ușor în spatele vălurilor transparente și colorate ale frunzișului vaporos, vag distinctă pentru cîteva secunde și apoi dispărînd din nou. În sfîrșit, cele mai apropiate flamuri violete vibrară ; ele fură date la o parte și Forma pluti în baia de lumină.

Era o formă umană, feminină. Cînd spun „umană", înțeleg prin aceasta că poseda contururi omenești, dar orice altă analogie e imposibilă. Frumusețea ei neasemuită o înalță infinit deasupra celei mai dăruite fiice a lui Adam.

Nu pot, nu îndrăznesc să descriu podoabele acestei revelații divine a frumuseții perfecte. Nu am cuvinte pentru a reda farmecul ochilor de un tainic violet, umezi și senini. Părul lung, strălucitor, desena în jurul capului minunat un halou auriu. Și dacă toate albinele Hiblei s-ar abate pe buzele mele, cîntecul lor tot ar fi nedemn de neînchipuitele armonii ale formelor sale.

Ea se desprinse de cortinele de curcubeu ale copacilor vaporoși, pășind în lumina puternică ce domnea dincoace de ei. Avea mișcările unei grațioase naiade care, printr-un simplu efort de voință, desparte apele limpezi și liniștite ale mării. Pluti înainte cu grația calmă a unei fragile bule de aer ce suie în atmosfera liniștită a unei zile de iunie. Membrele aveau rotunjimi suave, încîntătoare. S-o privesc era ca și cum aș fi ascultat cea mai spirituală simfonie a divinului Beethoven și nici un preț nu-mi părea prea mare. Ce-mi păsa dacă, pentru a deschide poarta acestui miracol, vărsasem sîngele altuia ? L-aș fi dat bucuros și pe-al meu pentru a gusta măcar o singură clipă această nemăsurată fericire.

O priveam cu respirația tăiată și, uitînd de orice altceva, mi-am luat nerăbdător ochiul de la microscop dar, vai ! privirea-mi căzu pe lama subțire de sub instrument : lumina puternică proiectată de oglindă și prismă se concentra într-un strop incolor de apă !... Acolo, în acea minusculă picătură de rouă, frumoasa făptură era în veci prizonieră. Nici planeta Neptun nu-mi era mai inaccesibilă decît ea. Am revenit grăbit la microscop.

Animula — o voi numi de-acum cu numele drag ce i l-am dat mai tîrziu — își schimbase poziția. Se apropiase din nou de pădurea minunată și privea cu seriozitate în sus. Deodată unul din copaci — cum sînt silit să le spun — prinse printr-un proces ciliar unul din fructele ce-i străluceau în vîrf și-l coborî încet înspre Animula. Silfida îl prinse cu mîna ei delicată și începu să-l mănînce. Cum toată atenția îmi era absorbită de persoana ei, nu am reușit să stabilesc dacă această plantă ciudată era sau nu înzestrată cu voință.

Am urmărit-o în timp ce-și lua masa. Gingășia mișcărilor ei îmi strecura un fior de încîntare în tot trupul ; inima îmi bătea nebunește ori de cîte ori își îndrepta ochii în direcția mea. Ce n-aș fi dat să mă fi putut arunca în oceanul de lumină și să plutesc cu ea prin crîngurile acelea de aur și purpură ! În vreme ce-i urmăream cu respirația oprită fiece mișcare, ea tresări deodată, păru să asculte o clipă și apoi, despicînd ca un fulger de lumină eterul strălucitor în care plutea, dispăru în pădurea multicoloră.

Senzații din cele mai ciudate mă năpădiră brusc. Parcă aș fi oribit dintr-o dată. Sfera luminoasă era încă sub ochii mei, dar lumina mea se stinsese. Ce provocase oare subita dispariție ? Avea un iubit, sau un soț ? Da, acesta era răspunsul. Un seminal de la vreun fericit seamăn trebuie să fi străbătut de pe cărările pădurii, iar ea-l urmase.

Suferința cumplită ce mi-o provoca această concluzie mă surprinse. Am încercat să resping convingerea pe care mi-o insufla rațiunea. Luptam împotriva fatalei evidențe. În zadar însă, acesta era adevărul : iubeam un animalcul !

E drept că, datorită forței extraordinare a microscopului meu, ea apărea la proporții omenești. În locul organismelor grosolane care trăiesc, luptă și mor în zonele mai accesibile ale picăturii de apă, descoperisem o făptură

extrem de delicată și de neasemuită frumusețe. Dar ce folos dacă, ori de cîte ori îmi luam ochiul de la microscop, privirea îmi cădea pe o biată picătură de apă, iar eu trebuia să mă mulțumesc cu a ști că-n ea locuia toată fericirea mea.

O, dac-ar fi fost posibil să mă vadă ! Măcar o dată să sparg zidurile tainice ce ne separau atît de neînduplecate și să-i șoptesc prea plinul inimii ! Poate mi-ar fi ajuns tot restul vieții să știu că nutrește pentru mine chiar și cea mai vagă simpatie.

Să fi putut stabili o cît de slabă legătură între noi, să știu că uneori, cînd rătăcea prin poienile fermecate, se gîndea la străinul care-i invadase o clipă viața monotonă, lăsîndu-i o amintire plăcută în suflet !

Dar nu era posibil. Nici o invenție a inteligenței omenești nu putea doborî barierele înălțate de Natură. Eu puteam să-mi îmbăt sufletul de frumusețea ei, dar ea avea să rămînă mereu neștiutoare de ochii ce-o sorbeau noapte și zi și, chiar cînd se închideau, o contemplau în vis. Cu un geamăt cumplit am fugit din cameră și, aruncîndu-mă pe pat, am plîns ca un copil pînă ce am adormit.

VI. ULTIMUL ATOM

M-am trezit a doua zi, aproape în zori, și am alergat la microscop. Tremuram, căutînd universul miniatural, în afara căruia nu mai exista nimic pentru mine. Animula era acolo. Lăsasem lampa să ardă cînd mă dusesem seara să mă culc. Am descoperit silfida scăldîndu-se, parcă, în lumina puternică ce o înconjura, cu o expresie de mulțumire pe chip. Își scutură pe umeri părul auriu, strălucitor, cu un gest de nevinovată cochetărie. Stătea lungită în mediul transparent, în care se menținea cu ușurință, și se zbenguia cu grația fermecătoare pe care trebuie s-o fi avut nimfa Salmacis cînd încerca să-l cucerească pe timidul Hermafrodit. Am făcut o experiență, pentru a vedea în ce măsură îi erau dezvoltate capacitățile de reflectare. Am micșorat considerabil lumina lămpii. La lumina slabă ce mai rămăsese, am zărit o expresie de durere traversîndu-i chipul. Ea privi brusc în sus, încreținduși sprînce-

nele. Am inundat din nou masa microscopului cu un șuvoi de lumină și expresia i se schimbă imediat. Făcu un salt, ca un corp lipsit de greutate. Ochii-i luciră și buzele se mișcară. Oh ! dacă știința ar fi dispus de mijloace pentru a transmite și reduplica sunetele precum lumina, ce imne de bucurie mi-ar fi desfătat auzul ! Ce ode triumfătoare ar fi înfiorat văzduhul luminos !

Am înțeles atunci de ce Contele de Gabalis își populase lumile sale misterioase cu silfi — făpturi frumoase care respirau foc strălucitor și dănțuiau etern în eterul și lumina cea mai pură. El anticipase minunea pe care eu o realizasem practic.

Nu-mi dau seama cît a durat devoțiunea pentru ciudata zeiță. Am pierdut orice noțiune a timpului. Toată ziua, din zori pînă noaptea tîrziu, mă găseam la microscop, privind prin lentila aceea miraculoasă. Nu vedeam pe nimeni, nu mergeam nicăieri și abia îmi îngăduiam suficient timp pentru mese. Viața îmi era absorbită de o contemplare tot atît de pasionată ca aceea a sfinților Romei. Fiecare ceas petrecut în contemplarea formei divine a Animulei îmi întărea pasiunea — o pasiune umbrită mereu de conștiința exasperantă că, în timp ce eu o puteam privi cît doream, ea nu va putea niciodată, niciodată să mă vadă.

În cele din urmă, am ajuns atît de palid și slăbit din cauza lipsei de odihnă și a iubirii nebunești și fără speranță ce mă obseda, încît m-am hotărît să fac efortul de a mă elibera. Haide, mi-am zis, nu-i decît o închipuire ! Imaginația ta a înzestrat-o pe Animula cu farmece pe care-n realitate nu le are. Îndepărtarea de societatea femeilor trebuie să-ți fi produs această stare morbidă. Compar-o numai cu femeile frumoase din lumea ta și vraja se va destrăma !

Am răsfoit ziarele la întîmplare. Am găsit un anunț cu privire la o celebră *danseuse* [1] ce-și făcea apariția în fiecare seară la teatrul Niblo. Signorina Caradolce avea reputația de a fi cea mai frumoasă și totodată cea mai grațioasă femeie din lume. M-am îmbrăcat imediat și m-am dus la teatru.

[1] Dansatoare (în limba franceză în original).

Cortina se ridică. Zînele în muselină albă stau, ca de obicei, în vîrful piciorului drept formînd un semicerc în jurul băncii împodobite cu flori și pînză verde pe care doarme prințul întîrziat. Deodată se aude un flaut. Zînele tresar. Copacii se deschid, zînele se lasă acum pe vîrful piciorului stîng și intră regina. E Signorina. Face un salt în mijlocul unui tumult de aplauze și, aterizînd pe un picior, rămîne în echilibru. Dumnezeule ! Asta era marea vrăjitoare care atrăgea regi la roțile trăsurii sale ? Acele membre musculoase, greoaie, gleznele acelea groase, ochii cavernoși, zîmbetul stereotip, obrajii țipător vopsiți ! Unde erau trandafirii purpurii, ochii umezi și expresivi, membrele armonioase ale Animulei ?

Signorina dansează. Ce mișcări discordante ! Jocul brațelor și picioarelor e fals, artificial. Salturile sînt eforturi atletice greoaie, atitudinile crispate, torturînd privirea. Cu o exclamație de dezgust, ce-mi atrase privirile tuturor, m-am ridicat de la locul meu tocmai cînd Signorina își executa faimosul *pas-de-fascination* și am părăsit sala.

M-am grăbit spre casă, să-mi bucur încă o dată privirea cu minunatele forme ale silfidei. Simțeam că nu voi mai putea niciodată să lupt împotriva acestei pasiuni. M-am aplecat asupra lentilei. Animula era acolo — dar ce se întîmplase ? O cumplită schimbare părea să se fi petrecut în lipsa mea. Un chin ascuns umbrea chipul adorat. Avea fața suptă, iar picioarele i se tîrau cu greutate ; strălucirea părului pălise. Era bolnavă ! — bolnavă, și eu n-o puteam ajuta ! În momentul acela cred că aș fi renunțat bucuros la privilegiul de a mă fi născut om, în schimbul condiției de animalcul, ca să-i pot alina suferința.

Îmi frămîntam creierul căutînd o explicație. Ce se abătuse asupra nimfei ? Părea să sufere cumplit. Trăsăturile i se contractau și trupul i se zbuciuma teribil. Pădurile fantastice nu mai erau nici ele atît de frumoase. Culorile păliseră și în unele locuri dispăruseră cu desăvîrșire. Ore întregi am urmărit-o pe Animula cu inima sfîșiată de durere și ea părea pur și simplu să se topească sub ochii mei. Deodată mi-am amintit că nu mă mai uitasem de cîteva zile la picătura de apă. Nu-mi plăcea s-o privesc, deoarece îmi amintea de bariera fixată de natură între mine și

Animula. Am privit repede la masa microscopului. Lama era la locul său dar, dumnezeule ! picătura de apă dispăruse ! Cumplitul adevăr mă izbi ca un trăznet : picătura se evaporase pînă cînd devenise invizibilă cu ochiul liber ; ceea ce privisem cu o clipă mai înainte era ultimul său atom care-o conţinea pe Animula şi ea era pe moarte ! M-am repezit din nou la lentilă şi am privit. Vai ! Erau chinurile morţii. Pădurile de culorile curcubeului dispăruseră şi Animula se zbătea fără putere în ceea ce părea a fi un strop de lumină slabă. Oh ! Spectacolul era îngrozitor : membrele odinioară atît de rotunde şi desăvîrşite se topeau în neant ; ochii — ochii ce străluceau ca bolta senină — se stingeau în praf tuciuriu ; părul auriu şi lucitor, acum moale şi decolorat, atîrna fără viaţă. Veni şi ultimul spasm. Am văzut ultima zbatere a formei ce se înnegrea şi — am leşinat.

Mi-am revenit după cîteva ore, înconjurat de rămăşiţele instrumentului, eu însumi la fel de distrus la minte şi la trup. M-am tîrît cu greutate pînă în pat, din care nu m-am mai ridicat luni întregi.

Se spune că sînt nebun, dar nu-i adevărat. Sînt sărac pentru că nu am nici puterea, nici dorinţa de a lucra ; mi-am cheltuit toţi banii şi trăiesc din pomana altora. Societăţi de tineri care vor să se amuze mă invită să le ţin conferinţe de optică pentru care mă plătesc şi rîd în timp ce le vorbesc. „Linley, microscopistul nebun“ mi se spune. Vorbesc, poate, incoerent. Dar cine mai poate fi logic cînd creierul îi e bîntuit de amintiri atît de cumplite, cînd iar şi iar zăresc printre umbrele morţii forma strălucitoare a pierdutei mele Animula !

Edgar Allan Poe
HANS PHAALL *

DUPĂ ULTIMELE ȘTIRI sosite de la Rotterdam, se pare că acest oraș se află, din punct de vedere filozofic, în prada unor fierberi foarte mari. Într-adevăr, au avut loc acolo unele întîmplări atît de neașteptate și atît de noi și nepotrivite cu opiniile preconcepute, încît nu mă pot îndoi că nu va trece multă vreme și întreaga Europă va fi zguduită ; tot ce e trainic pe lume se va cutremura și tot ce e rațiune și calcul se va învrăjbi.

Se pare că în ziua de... a lunii... (nu-mi aduc bine aminte data exactă), o mulțime nenumărată se adunase, nu prea se știe din ce anume pricini, în marea Piață a Bursei din frumosul oraș Rotterdam. Ziua era neobișnuit

* La drept vorbind, e prea puțină asemănare între schița mea modestă și faimoasa *Poveste a Lunii*, a domnului Locke[1] ; dar cum amîndouă nu sînt decît niște mistificări (deși una din ele e scrisă pe ton de glumă, iar cealaltă cu profundă seriozitate), și cum ambele mistificări au același subiect ; Luna, și, mai mult încă, amîndouă încearcă să pară verosimile prin amănunte științifice, autorul lui *Hans Phaall* crede că e nimerit să spună, în apărarea sa, că acest *jeu d'esprit* — această glumă a sa — a fost tipărită în „Southern Literary Messenger" cam cu trei săptămîni mai înainte de a fi început tipărirea lucrării domnului Locke în „New York Sun". Închipuindu-și că ar exista o asemănare, care poate că nici nu există, unele ziare din New York l-au reprodus pe *Hans Phaall* și l-au confruntat cu *Povestea Lunii* în scopul de a identifica pe autorul uneia din ele cu autorul celeilalte (n.a.).

[1] Este vorba de ziaristul Richard Adams Locke (1800—1871), sub a cărui semnătură ziarul „New York Sun" publicase la începutul anului 1835 o serie de articole mistificatoare, intitulate : „Mari descoperiri în domeniul astronomiei", în care autorul afirma că astronomul englez John Herschel (1792—1871) ar fi stabilit existența unei populații foarte dense în Lună.

de caldă pentru acest anotimp : de-abia se simţea o slabă adiere de vînt, iar mulţimea, pe care o stropeau la răstimpuri răpăielile de scurtă durată ale ploii ce cădea din alba şi uriaşa grămădire a norilor răspîndiţi cu îmbelşugare pe albastra boltă a firmamentului, nu-şi pierdea cîtuşi de puţin voia bună. Către amiază, totuşi, s-a stîrnit o uşoară, dar destul de simţită frămîntare în rîndurile celor din faţă. A urmat trăncăneala a zece mii de limbi. O clipă după aceea, zece mii de feţe s-au întors spre cer, zece mii de pipe căzură deodată din colţurile a zece mii de guri, şi un strigăt, care nu poate fi asemuit cu nimic decît alt cu vuietul Niagarei, răsună îndelung, cu putere, cu furie, prin toate împrejurimile Rotterdamului.

În curînd, pricina acestui tărăboi deveni îndeajuns de vădită. Dindărătul uriaşei grămădiri a uneia din acele mase de nori cu forme precise — despre care am mai vorbit — se văzu, ivindu-se, încet, într-o întinsă arie de spaţiu albastru, o ciudată arătare eterogenă, dar plăsmuită, pare-se, dintr-o substanţă solidă, cu o înfăţişare atît de neobişnuită şi de o alcătuire atît de năzdrăvană, încît nu putea fi în ruptul capului înţeleasă şi niciodată îndeajuns de admirată de mulţimea de tîrgoveţi zdraveni care se uita la ea de jos în sus, cu gura căscată. Ce să fie oare ? În numele tuturor matroanelor şi diavolilor din Rotterdam, ce putea oare să prevestească ? Nimeni nu ştia. Nimeni nu-şi putea închipui. Nimeni, nici chiar primarul, *mynheer* [1] Superbus Von Underduk, n-avea nici cel mai neînsemnat indiciu care să-l ajute să dezlege acest mister. Aşadar, nefiind nimic mai bun de făcut, fiecare dintre cei de faţă îşi potrivi din nou cu grijă pipa în colţul gurii şi, fără a slăbi din ochi fenomenul, pufăi, făcu o pauză, se legănă într-o parte şi într-alta, mormăi ceva cu tîlc, se mai legănă o dată, mai mormăi ceva, mai făcu o pauză şi, în sfîrşit, pufăi din nou. Dar, între timp, obiectul unei atît de mari curiozităţi, şi pricina unui fum atît de gros, se lăsă în jos, tot mai în jos, deasupra paşnicei cetăţi. În mai puţin de cîteva minute ajunse destul de aproape ca să poată fi văzut foarte desluşit. Părea să fie — o, da, nu încape îndoială — *era* într-adevăr un fel de balon. Cu

[1] Domnul (în limba olandeză în original).

siguranță însă că niciodată pînă atunci *asemenea* balon nu mai fusese văzut în Rotterdam. Căci, rogu-vă, dați-mi voie să întreb : cine oare a mai auzit de un balon făcut pe de-a-ntregul din gazete murdare ? Nimeni, desigur, în toată Olanda. Și, totuși, aici, chiar sub nasul poporului, sau mai degrabă nițel mai departe și *mai sus* de nasul său, se afla tocmai obiectul despre care vorbim, și înjghebat — știu asta din izvorul cel mai autorizat — chiar din materialul pomenit, și de care nimeni nu știa că poate fi folosit într-un asemenea scop. Era o nemaiauzită jignire adusă bunului simț al tîrgoveților din Rotterdam. Cît despre înfățișarea acestui fenomen, ea era și mai vrednică de ocară. Aducea — nici mai mult, nici mai puțin — cu o uriașă scufie de nebun, întoarsă cu moțul în jos. Și această asemănare nu păru nicidecum micșorată cînd, după o mai amănunțită cercetare, mulțimea văzu un ditamai ciucure atîrnînd de extremitatea ei, iar în jurul marginii de sus, adică în jurul bazei conului, un colan de instrumente asemănătoare cu niște tălăngi de mioriță ce clincheteau necontenit pe aria *Betty Martin.* Dar iată ce punea vîrf la toate : legată cu panglici albastre de capătul fantasticei mașini, spînzura, în chip de nacelă, o pălărie uriașă de castor, cu boruri nemăsurat de late. Pe calota ei emisferică se vedeau o agrafă de argint și o panglică neagră. Și era totuși un fapt vrednic de luare-aminte că nu puțini cetățeni ai Rotterdamului se jurau că în repetate rînduri mai văzuseră, nainte vreme, pălăria cu pricina. Într-adevăr, întreaga adunare se uita la ea ca la un lucru bine cunoscut, cînd, la vederea ei, doamna Grettel Phaall scoase un strigăt de voioasă uimire, zicînd sus și tare că e chiar pălăria preaiubitului ei soț.

Era o împrejurare cu atît mai vrednică de băgat în seamă cu cît numitul Phaall, dimpreună cu trei tovarăși de-ai săi, dispăruse din Rotterdam cam de vreo cinci ani de zile, într-un chip cu totul neașteptat și de neînțeles și, pînă în clipa cînd începem această povestire, toate încercările de a afla ceva despre ei dăduseră greș. E adevărat că, nu demult, cîteva oseminte, socotite drept omenești, fuseseră descoperite într-un loc retras din partea de răsărit a orașului, amestecate de-a valma cu niște dărîmături ciudate. Se găsiseră unii care merseseră cu gîndul

pînă la a-și închipui că se întîmplase în acel loc o crimă îngrozitoare și că e foarte cu putință ca victimele să fi fost chiar Hans Phaall și cei trei tovarăși ai săi. Dar să ne întoarcem la povestirea noastră.

Așadar, balonul acesta (pentru că nu încape îndoială că era un balon) pogorîse cam la o sută de picioare deasupra pămîntului, îngăduind astfel mulțimii să vadă destul de deslușit persoana care se afla în el. Era într-adevăr un ins foarte ciudat. Ca înălțime nu putea să aibă mai mult de două picioare. Dar statura aceasta, oricît era ea de mică, îl putea totuși face să-și piardă echilibrul și să-l dea peste marginea micii nacele, de n-ar fi fost o obadă circulară, care îi ajungea pînă la piept, legată de funiile balonului. Trupul omulețului era peste măsură de lățăreț și dădea întregii sale făpturi o rotunjime fără nici un rost. Picioarele, desigur, nu puteau fi văzute deloc, deși o substanță cornoasă, de proveniență dubioasă, apărea ocazional printr-o crăpătură din fundul nacelei, sau, ca să vorbesc mai corect, din fundul pălăriei. Avea niște mîini uriaș de mari. Părul îi era cenușiu și împletit într-o coadă pe spate, iar nasul, fără pereche de lung, coroiat și roșu. Avea ochi strălucitori și mari, privirea pătrunzătoare. Bărbia și obrajii, cu toate că zbîrciți de trecerea anilor, îi erau plini, puhavi și lăsați. Cît despre urechi, nu puteai descoperi nici urmă de așa ceva pe nici o parte a capului. Acest ciudat și micuț ipochimen era îmbrăcat cu un surtuc larg, de mătase azurie, și cu pantaloni potriviți și strîmți, strînși pe genunchi cu agrafe de argint. Vesta lui era dintr-un material gălbui lucios. Purta pe cap — trasă strengărește pe o sprînceană — o tichie de tafta albă. Și, ca nimic să nu-i lipsească, gîtul îi era înfășurat într-o basma de mătase de un roșu-sîngeriu, care-i cădea moale pînă la piept, unde făcea un nod năzdrăvan, de o mărime neobișnuită.

Cînd se apropie, precum am mai spus, la vreo sută de picioare de pămînt, micul și vîrstnicul *gentleman* fu apucat deodată de un tremurici și păru că nu mai are de gînd să se apropie cîtuși de puțin de *terra firma*.[1] Aruncînd atunci o cantitate de nisip dintr-un sac de pînză pe care-l

[1] Pămîntul ferm (în limba latină în original).

ridicase cu multă greutate, rămase neclintit o clipă. Apoi, cu mișcări grăbite și înfrigurate, începu să scoată dintr-un buzunar de afară al surtucului un portofoliu mare de marochin. Îl cîntări, bănuitor, în mînă. Se uită la el, cu o privire peste măsură de surprinsă, și era vădit că greutatea portofoliului îl uimise. În sfîrșit, îl deschise. Scoase din el un plic uriaș, pecetluit cu ceară roșie și legat cu multă grijă, cu o sfoară tot roșie, și îl aruncă drept la picioarele primarului, Superbus Von Underduk. Excelența-sa se aplecă să-l ridice. Dar aeronautul, care nu încetase să fie foarte neliniștit și nici nu mai avea pesemne vreo altă treabă care să-l țină la Rotterdam, începu chiar din această clipă să-și facă pregătirile de plecare. Și fiindcă trebuia negreșit să se dezbare de o parte din lest ca să se poată înălța din nou, iată că cei șase saci pe care el îi aruncă, fără să se mai ostenească a-i deșerta, căzură, unul cîte unul, în spinarea nenorocitului primar și îl dădură peste cap de nu mai puțin de șase ori, în văzul fiecărui locuitor din Rotterdam. Nu se poate totuși presupune că mărețul Underduk a lăsat să treacă fără a fi pedepsită această necuviință a bătrînului omuleț. Ba se spune că, dimpotrivă, la fiecare din cele șase tumbe el a pufăit, mînios și desiușit, din pipa pe care în tot acest timp a ținut-o din răsputeri în colțul gurii și pe care, cu voia lui Dumnezeu, e hotărît s-o țină bine pînă la cea din urmă a sa suflare.

Între acestea, balonul se înălța ca o ciocîrlie și, avîntîndu-se departe deasupra cetății, dispăru, în sfîrșit, netulburat, după un nor ce semăna cu acela de după care se ivise în chip atît de ciudat la venire, și astfel fu pierdut, pentru vecie, de ochii plini de uimire ai bunilor cetățeni din Rotterdam. Acum atenția tuturor se îndreptă asupra scrisorii. Împrejurările în care fusese aruncată și urmările firești ale acestora se dovediseră fatale atît persoanei, cît și demnității excelenței-sale ilustrului primar, *mynheer* Superbus Von Underduk. Acest înalt dregător nu uitase totuși, în timpul mișcărilor sale giratorii, să pună la loc sigur epistola, despre care s-a văzut, după cercetare, că a ajuns chiar în mîinile celor în drept, fiindcă fusese adresată lui însuși, precum și profesorului

Rub-a-dub, în calitatea lor oficială de președinte și de vicepreședinte ai Colegiului național al astronomilor din orașul Rotterdam. Fu deci deschisă la fața locului de către cei doi demnitari, care găsiră într-însa nemaipomenita și într-adevăr foarte însemnata comunicare ce urmează :

Excelențelor-lor Von Underduk și Rub-a-dub, președintele și vicepreședintele Colegiului național al astronomilor din orașul Rotterdam.

Poate că excelențele-voastre își mai aduc aminte de un biet meșteșugar pe nume Hans Phaall, de meserie cîrpaci de foale, care, dimpreună cu alți trei tovarăși, a dispărut din Rotterdam, mai acum cinci ani, într-un chip ce poate fi socotit de neînțeles. Cu voia excelențelor-voastre, sînt chiar eu, același Hans Phaall, scriitorul comunicării de față. E un lucru bine cunoscut celor mai mulți dintre scumpii mei concetățeni că vreme de patruzeci de ani am locuit fără întrerupere în căsuța pătrată de cărămidă de la capătul aleii numite Sauerkraut [1], în care am stat pînă în ziua dispariției mele. Strămoșii mei au locuit-o și ei de nu mai țin minte cînd. Ca și mine, ei s-au îndeletnicit în chip statornic cu vrednica și într-adevăr bănoasa meserie de cîrpaci de foale. La drept vorbind, pînă în anii aceștia din urmă, cînd politica le-a sucit oamenilor capul, nici un cetățean cinstit din Rotterdam nu-și putea dori și nu putea să îmbrățișeze o meserie mai bună decît a mea. Mă bucuram de credit, aveam de lucru totdeauna și nu duceam lipsă nici de bani, nici de bunăvoință. Curînd, însă, am început, precum spuneam, să simt roadele libertății, ale cuvîntărilor nesfîrșite, ale radicalismului și a tot felul de alte asemenea lucruri. Oameni care altădată erau cei mai buni mușterii din lume nu mai aveau acum nici măcar o clipă să se gîndească la tine. Aveau răgaz numai cît le trebuia să poată citi despre revoluții și să țină pasul cu progresele gîndirii și cu spiritul timpului. Dacă aveau nevoie să ațițe focul din vatră, îl ațițau cu o gazetă, și pe măsură ce autori-

[1] Varză acră (în limba germană în original).

tatea guvernului slăbea, îmi dădeam tot mai bine seama că pielea și fierul se făceau tot mai trainice, căci în foarte scurtă vreme nu s-a mai găsit în tot orașul nici măcar o pereche de foale care să aibă nevoie de undrea sau de ajutorul ciocanului. Era o stare de lucruri care nu se mai putea îndura. Ajunsei în curînd calic ca un șoarece și, avînd nevastă și copii de întreținut, cu încetul povara mea se făcu de nesuferit și pierdeam ceasuri întregi gîndindu-mă la mijlocul cel mai potrivit de a-mi pune capăt zilelor. Dar, între timp, afurisiții de creditori nu-mi dădeau răgaz să stau la gînduri. Casa mea era de-a binelea asediată de dimineață pînă seara, așa că începusem să turbez, și să fac spume la gură, și să mă frămînt ca un tigru în cușcă. Mi-aduc aminte mai cu seamă de trei inși care mă sîciiau de mă scoteau din răbdări, făcînd veșnic de strajă la poarta mea și amenințîndu-mă cu asprimile legii. M-am jurat să mă răzbun amarnic pe tustrei dacă voi avea vreodată norocul să-i prind în gheară. Și sînt încredințat că plăcerea asta de care mă bucuram dinainte a fost singurul lucru pe lume care m-a împiedicat să-mi îndeplinesc pe loc planul de a-mi zbura creierii cu un pistol. Am socotit totuși că e mai bine să mă prefac, să-mi stăpînesc mînia, să-i hrănesc cu făgăduieli, cu vorbe dulci, pînă ce, mulțumită vreunui noroc neașteptat, mi se va ivi un prilej prielnic de răzbunare.

Într-o zi, cînd le scăpasem printre degete și mă simțeam mai copleșit ca niciodată, am rătăcit îndelung și fără țintă pe străzile cele mai întunecate, pînă ce, într-un sfîrșit, am dat într-un colț peste o dugheană de anticar. Văzînd în apropierea mea un scaun liber destinat clienților, m-am lăsat în el, amărît și ursuz, și, fără să știu de ce, am deschis, cel dintîi volum care-mi stătea la îndemînă. Era, din întîmplare, o mică broșură de astronomie speculativă, scrisă de profesorul Encke [1] de la Berlin, sau poate de un francez cu un nume asemănător. Aveam niță spoială de știință în această materie și în curînd m-am adîncit din ce în ce mai mult în cuprinsul cărții, așa încît l-am

[1] Johann Encke (1791—1865), astronom german; a calculat orbita cometei periodice, descoperită în anul 1818, care de atunci îi poartă numele.

citit de două ori înainte de a-mi reaminti ce se petrece în jurul meu. Între timp începu să se întunece și mi-am îndreptat pașii spre casă. Dar textul acelui tratat lăsase asupră-mi o impresie neștearsă, și în vreme ce hoinăream pe străzile năpădite de întuneric, amintirea mea depăna cu grijă raționamentele ciudate și uneori de neînțeles ale autorului. Cîteva anume paragrafe îmi tulburaseră închipuirea într-un fel cu totul neobișnuit. Cu cît gîndeam mai mult asupra cuprinsului lor, cu atît mai tare creștea și interesul pe care-l treziseră în mine. Educația mea, destul de mărginită îndeobște, și mai ales nepriceperea mea în problemele de filozofie naturală, departe de a mă face neîncrezător în puterea de a înțelege ceea ce citisem sau să mă facă să pun la îndoială noțiunile multiple care se desprinseseră, au fost, dimpotrivă, un imbold pentru imaginație. Și eram destul de închipuit sau poate destul de cuminte ca să mă întreb dacă nu cumva toate aceste idei neroade, care încolțesc în minți bolnăvicioase, nu conțin în ele, așa cum se și pare de altfel, toată forța, tot adevărul, precum și celelalte proprietăți ce țin de intuiție și instinct ; și dacă, pentru a face un pas înainte, nu s-ar putea ca profunzimea, în probleme de o natură pur speculativă, să fie dovedită ca o sursă legitimă de falsitate și eroare. Cu alte cuvinte, credeam, și mai cred și azi, că adevărul este de multe ori în sinea sa superficial și că, în multe cazuri, adîncimea constă mai mult în abisurile în care o căutăm decît în situațiile reale unde poate fi găsită. Însăși natura părea să-mi procure dovezi pentru aceste păreri ale mele. Contemplînd corpurile cerești, m-a izbit mai cu seamă faptul că nu puteam să disting o stea cu aceeași precizie cînd o priveam cu o atenție susținută, directă și fără devieri, ca atunci cînd permiteam privirii mele să lunece prin vecinătatea ei. Desigur, în acel moment nu-mi dădeam seama că acest paradox aparent era pricinuit de faptul că centrul vizual era mai puțin susceptibil de a primi impresii de lumină decît porțiunile periferice ale retinei. Aceste cunoștințe, și altele de același fel, le-am asimilat în cursul următorilor cinci ani plini de evenimente, ani în care m-am dezbărat de prejudecățile stării mele sociale umile și am uitat de cîrpaciul de foale în multiplele și feluritele mele ocupații.

Dar în perioada despre care vorbesc, analogia oferită de o observaţie întîmplătoare asupra unei stele şi concluzia la care ajunsesem m-au izbit cu puterea unei confirmări pozitive, şi atunci m-am hotărît definitiv să urmez drumul pe care l-am ales.

Era tîrziu cînd am ajuns acasă. M-am dus îndată la culcare. Dar mintea mi-era prea frămîntată ca să pot dormi şi am petrecut toată noaptea adîncit în gînduri. Sculîndu-mă dis-de-dimineaţă, m-am repezit la prăvălioara librarului, unde am dat şi puţinii bani pe care-i mai aveam ca să cumpăr cîteva volume de mecanică cerească şi astronomie practică. Ducîndu-le cu bine acasă, mi-am închinat citirii lor fiece clipă liberă, şi în curînd am făcut progrese aşa de mari în studiul acestor ştiinţe, încît am socotit că sînt în stare să purced la înfăptuirea unui anume plan. Între timp m-am străduit să-i împac pe cei trei creditori care îmi pricinuiseră atîtea necazuri. În cele din urmă am izbutit să fac faţă unei jumătăţi din cererile lor prin vînzarea unei părţi din mobilierul gospodăriei, făgăduindu-le de asemenea de a plăti şi rămăşiţa după înfăptuirea unui mic plan despre care le-am spus că-l urmăream şi pentru a cărui îndeplinire le-am cerut ajutorul. Astfel am reuşit, fără prea mare greutate, să mi-i cîştig, căci erau nişte oameni fără nici o pregătire.

Lucrurile fiind lămurite în acest chip, am purces, cu ajutorul soţiei mele, dar în cea mai mare taină şi cu băgare de seamă, să vînd lucrurile ce-mi rămăseseră şi să adun — luînd cu împrumut sume mici, sub un cuvînt sau altul, şi fără să mă sinchisesc cîtuşi de puţin (o mărturisesc cu ruşine) de viitoarele mele mijloace de plată — o însemnată sumă de bani gheaţă.

Cu aceste mijloace, astfel sporite, mi-am făcut rost, la răstimpuri, de chembrică subţire, de foarte bună calitate, în bucăţi de cîte doisprezece iarzi [1] fiecare. Am mai cumpărat sfoară, vernis de cauciuc şi un coş de răchită, mare şi adînc, făcut pe comandă, iar, pe lîngă aces-

[1] Yard — unitate de măsură pentru lungimi, folosită în ţările anglo-saxone, egală cu 0,91 m.

tea, felurite alte materiale necesare construirii şi echipării unui balon de o mărime neobişnuită. Am pus-o pe soţia mea să se apuce de lucru şi să-l dea gata cît mai degrabă, şi i-am dat toate îndrumările trebuincioase asupra felului cum trebuie să procedeze. Între timp am lucrat din sfoară un fileu de o mărime suficientă : l-am prevăzut cu un inel şi cu frînghiile necesare ; am cumpărat un cuadrant, o busolă, un telescop, un barometru obişnuit, cu anumite modificări importante, şi două instrumente astronomice care nu sînt prea bine cunoscute. Am găsit apoi un moment prielnic şi am cărat noaptea într-un loc singuratic, la răsărit de Rotterdam, cinci balerci cu cercuri de fier, cam de cîte cincizeci de galoni [1] fiecare, şi încă una de o capacitate şi mai mare ; şase tuburi de tinichea, construite anume, cu un diametru de trei ţoli şi o lungime de zece picioare ; o anumită cantitate de *substanţă metalică sau semimetalică,* pe care nu o voi denumi, şi o duzină de damigene cu un *acid foarte obişnuit.* Gazul ce se obţine din aceste ultime elemente n-a mai fost fabricat de nimeni decît de mine, sau, cel puţin, n-a mai fost folosit niciodată într-un asemenea scop. N-aş avea nimic împotrivă să dau în vileag formula secretă şi deplină a acestui gaz, dar ea aparţine, de drept, aşa cum am mai spus, unui cetăţean din Nantes, în Franţa, şi care mi-a împărtăşit-o cu condiţia să nu o divulg. Acelaşi ins mi-a încredinţat, fără să fi ştiut nimic despre cele ce aveam de gînd să fac, o metodă de a construi baloane din pieliţa unui anume animal şi prin care orice pierdere de gaz era aproape cu neputinţă. Dar am găsit cu cale că un asemenea mijloc era totuşi prea costisitor, mai ales că era foarte cu putinţă ca o chembrică subţire, îmbibată cu o soluţie de cauciuc, să fie tot aşa de bună. Pomenesc aici de această împrejurare pentru că se prea poate ca într-una din zilele astea omul cu pricina să încerce a se înălţa cu balonul folosind gazul cel nou şi materialul amintit, şi nu doresc deloc să-l lipsesc de onoarea unei invenţii foarte originale.

[1] Galon — unitate de măsură pentru capacitate, folosită în S.U.A., egală cu 3,785 l.

Pe locul pe care, cînd va fi fost să umflu balonul, aveam de gînd să aşez balercile mai mici, am săpat pe ascuns cîte o mică groapă ; gropile, astfel făcute, alcătuiau un cerc cu un diametru de douăzeci şi cinci de picioare. Am săpat şi în centrul cercului, unde era locul sortit celei mai mari balerci, o groapă de o mai mare adîncime. În cele cinci gropi mai mici am aşezat cîte o cutie de tinichea cu cîte cincizeci de pfunzi [1] de praf de puşcă în fiecare, iar în groapa mai mare, un butoi cu o sută şi cincizeci. Cu dîre de pulbere acoperite, am stabilit, aşa cum trebuia, legătura între butoi şi balerci, iar după ce am pus într-una din acestea capătul a vreo patru picioare de fitil, am acoperit groapa şi am aşezat peste ea butoiul, lăsînd celălalt capăt al fitilului să iasă cam de un deget în afară şi în aşa fel încît să fie aproape cu neputinţă de văzut. Acoperind apoi şi celelalte gropi, am aşezat fiecare balercă la locul cuvenit.

Pe lîngă materialele arătate mai sus, am mai cărat şi am ascuns la depozitul meu unul din acele aparate perfecţionate ale domnului Grimm, pentru comprimarea aerului atmosferic. Mi-am dat seama totuşi că această maşină are nevoie de modificări însemnate ca să poată fi folosită potrivit scopurilor mele. Dar, printr-o muncă îndărătnică şi printr-o stăruinţă neîntreruptă, am izbîndit pe deplin în toate pregătirile mele. Balonul meu fu în curînd gata. Putea cuprinde mai bine de patruzeci de mii de metri cubi de gaz. După calculele mele, putea lesne să mă ridice cu încărcătura mea cu tot şi, dacă îl mînuiam cu dibăcie, cu încă o sută şaptezeci şi cinci de pfunzi de balast pe deasupra. Fusese impregnat cu trei straturi de vernis de cauciuc şi m-am încredinţat că ţesătura de chembrică poate înlocui mătasea în toate întrebuinţările acestea, fiind tot atît de trainică şi, afară de asta, şi mult mai puţin costisitoare.

Cînd totul fu gata, cerui soţiei mele să-mi jure că nu va spune nimănui nimic despre tot ceea ce am făcut din ziua cînd m-am dus pentru întîia oară la dugheana librarului. Din parte-mi, i-am făgăduit să mă întorc de

[1] Pfund — unitate de măsură pentru greutăţi, folosită în ţările anglo-saxone, egală cu 453,592 g.

îndată ce împrejurările mi-o vor îngădui. I-am dat și puținii bani ce-i mai aveam și mi-am luat rămas bun de la ea. La drept vorbind, n-aveam nici o teamă în privința-i. Era ceea ce îndeobște se numește o femeie și jumătate și putea să se descurce în lumea asta și fără sprijinul meu. Ca să spun lucrurilor pe nume, cred că m-a socotit totdeauna ca pe un pierde-vară, un trîntor și nimic mai mult, bun doar să viseze cîte-n lună și în soare, și era mai degrabă mulțumită să scape de mine. Era o noapte întunecoasă cînd i-am urat bun rămas și, luînd cu mine în chip de aghiotanți pe cei trei creditori care îmi pricinuiseră atîtea neajunsuri, am dus balonul cu toate accesoriile lui pe un drum ocolit la locul unde erau adăpostite celelalte materiale. Am găsit totul nevătămat și m-am pus îndată pe lucru.

Era-ntîi aprilie. Noaptea, precum am spus, era întunecoasă. Nu se vedea nici o stea. O ploaie măruntă și rece, căzînd la răstimpuri, ne stînjenea cumplit.

Dar ceea ce mă îngrijora mai mult era balonul, care, în ciuda vernisului ce-l apăra, începea să se îngreuneze din pricina umezelii. Pulberea, de asemeni, putea să fie vătămată. I-am pus deci pe cei trei cămătari să lucreze de zor, să presare gheață pisată în jurul butoiului din mijloc și să agite acidul în celelalte. Dar nu încetau totuși să mă tot sîcîie cu întrebări asupra celor ce aveam de gînd să fac cu aceste lucruri și-mi exprimau toată nemulțumirea lor cu privire la truda istovitoare la care îi pusesem. Nu erau în stare să priceapă (spuneau ei) ce lucru bun putea să iasă din faptul că se udau pînă la piele numai pentru a fi făcuți complici la o atît de groaznică vrăjitorie. Mă cuprinsese neliniștea. Am continuat să lucrez din răsputeri. Eram încredințat că prostănacii ăștia mă bănuie că am făcut legămînt cu diavolul și că, pe scurt, tot ce fac în clipa de față nu e lucru curat. Și mi-era tare frică să nu mă părăsească tustrei deodată. M-am străduit, totuși, să-i liniștesc, făgăduindu-le că, de îndată ce voi fi dus la bun sfîrșit această treabă, le voi plăti tot ce le mai datorez. Vorbele mele și le-au tălmăcit, firește, pe înțelesul lor. Fără îndoială și-au închipuit că, într-un fel sau altul, voi intra în stăpînirea unei sume uriașe de bani gheață. Și îndrăznesc să cred că ar fi fost de ajuns să le

plătesc tot ce le datoram și ceva pe deasupra, în schimbul serviciilor făcute, ca să le pese prea puțin de ceea ce s-ar mai fi putut întîmpla cu sufletul sau cu ciolanele mele.

După vreo patru ore și jumătate, socotii că balonul s-a umflat de ajuns. Am legat de el nacela, în care mi-am pus toate uneltele, precum și un glob de sticlă golit de aer și foarte bine astupat cu un dop. N-am uitat nici condensatorul, nici o cantitate de var nestins, un baton de ceară de sigiliu, o uriașă provizie de apă și merinde din belșug, ca, de pildă, *pemmican* [1], a cărui putere nutritivă față de micimea volumului e nemăsurat de mare. Am mai luat în nacelă o pereche de porumbei și o pisică. Tocmai se crăpa de ziuă cînd am socotit că ora plecării a sunat. Ca din întîmplare am scăpat pe jos o țigară și, aplecîndu-mă s-o ridic, am găsit prilejul să aprind pe furiș capătul fitilului, care, așa cum am mai spus, depășea nițel marginea de jos a uneia dintre balercile mai mici. Nici unul dintre cei trei creditori ai mei n-a băgat de seamă mișcarea. Sărind în nacelă, am tăiat fără zăbavă singura frînghie care mă ținea legat de pămînt și nu mică mi-a fost bucuria văzînd că mă înălțam cu o repeziciune de neînchipuit, ducînd cu mare înlesnire o sută șaptezeci și cinci de pfunzi de balast de plumb, și că am fi fost tot atît de bine în stare să ridicăm o greutate mult mai mare.

Dar de-abia atinsesem o înălțime de cincizeci de iarzi, cînd deodată, urlînd și vuind îngrozitor, un vîrtej năpraznic de foc și pietriș, de lemne învăpăiate, metale încinse și mădulare sfîrtecate se năpusti cu furie asupră-mi. Inima mi se strînse de spaimă și mă prăbușii, tremurînd de groază, în fundul nacelei. Mi-am dat seama, firește, că încărcasem din cale-afară butoaiele cu pulbere și aveam acum de îndurat principalele urmări ale exploziei. Într-adevăr, în mai puțin de o clipă simții că tot sîngele îmi năvălește în tîmple, și în cea următoare o zguduitură pe care n-am s-o uit niciodată izbucni în mijlocul nopții și parcă despică firmamentul în două. Mai tîrziu, cînd am avut un răgaz de gîndire, mi-am dat seama

[1] Pastă preparată de indieni din carne uscată ; avînd o deosebită valoare nutritivă și conservîndu-se foarte bine, a fost folosită ca aliment de către exploratori în secolul al XIX-lea.

că nemaipomenita violență a exploziei era datorată, în ceea ce mă privește, pricinii ei adevărate, adică faptului că mă aflam chiar deasupră-i și tocmai în bătaia puterii ei celei mai mari. Dar în acea clipă nu m-am gîndit decît să scap cu viața. Mai întîi balonul se dezumflă, apoi se dilată cu furie, se mai învîrti jur împrejur cu o iuțeală amețitoare și, în sfîrșit, șovăind și rostogolindu-se ca un om beat, mă zvîrli peste marginea nacelei, lăsîndu-mă atîrnat la o înălțime îngrozitoare, cu capul în jos, cu fața în afară, de un capăt al frînghiei, lung de vreo trei picioare, care spînzura întîmplător printr-o crăpătură a fundului nacelei, în care, ca prin minune, în momentul căderii, mi s-a încurcat piciorul stîng. E cu neputință de închipuit cît de cît grozăvia situației în care mă aflam. Căscam gura spasmodic, să răsuflu, un tremur, asemeni unui acces de friguri, făcea să tresară fiece nerv, fiece mușchi al ființei mele. Simțeam cum îmi ies ochii din orbite, o greață cumplită mă cuprinse și, în cele din urmă, îmi pierdui cunoștința și căzui în leșin.

Mi-e imposibil să spun cîtă vreme am rămas în starea aceasta. Trebuie totuși să fi trecut un răstimp destul de lung, fiindcă în clipa cînd mi-am revenit nițel în simțiri, văzui că se crapă de ziuă, că balonul plutea la o înălțime amețitoare peste deșerturile oceanului, și cît vedeai cu ochii nici urmă de uscat nu puteai zări între hotarele necuprinsului orizont. Dar senzațiile mele, după această trezire la viață, nu erau deloc atît de dureroase cît m-aș fi putut aștepta. Era și multă nebunie în felul liniștit în care mă aflam. Mi-am ridicat mîinile, una după alta, în dreptul ochilor și am rămas uimit și m-am tot întrebat prin ce nenorocită împrejurare mi s-au umflat în halul ăsta vinele și mi s-au înnegrit atît de groaznic unghiile. Pe urmă mi-am examinat cu multă grijă capul, scuturîndu-mi-l în repetate rînduri și pipăindu-l cu o minuțioasă luare-aminte, pînă ce am izbutit să mă liniștesc, dîndu-mi seama că nu se făcuse mai mare decît balonul meu, așa cum începusem să cred. Apoi, cu o mișcare obișnuită, m-am căutat în amîndouă buzunarele pantalonilor și, văzînd că-mi lipsește carnețelul și cutiuța cu scobitori, m-am străduit să mă dumiresc cum de mi le-am pierdut, și nereușind, m-am simțit nespus de amărît.

Simţii atunci o durere nesuferită la glezna piciorului stîng şi un gînd nelămurit despre starea în care mă aflam începu să-mi mijească prin minte. Dar, ciudat lucru, nu eram nici mirat, nici îngrozit. Dacă simţeam totuşi o tulburare oarecare, era un fel de mulţumire ascunsă gîndindu-mă cîtă dibăcie va trebui să desfăşor ca să ies din încurcătură. Dar nici o singură clipă n-am socotit că m-aş putea îndoi de scăparea mea definitivă. Cîteva minute am rămas cu totul adîncit în gînduri. Mi-aduc bine aminte că mi-am tot supt buzele, că mi-am dus mereu degetul la nas şi că am făcut toate gesturile şi strîmbăturile pe care le face un om cînd, tolănit într-un fotoliu, se gîndeşte în voie la lucruri încurcate sau de mare importanţă. Cînd am găsit că mi-am adunat bine gîndurile, mi-am dus cu mare grijă şi băgare de seamă mîinile la spate şi mi-am desfăcut catarama mare de fier de la capătul curelei pantalonilor. Catarama asta avea trei dinţi care, fiind niţel ruginiţi, nu puteau fi învîrtiţi pe axele lor decît cu mare greutate. Cu oarecare caznă, am izbutit totuşi să-i fac să stea perpendicular pe chenarul cataramei, şi mi-a părut bine văzînd că se menţin în această poziţie. După aceea, ţinînd în dinţi acest soi de unealtă, m-am apucat să-mi deznod cravata. A trebuit să mă întrerup şi să mă odihnesc în mai multe rînduri pînă să duc la capăt această încercare. Dar, în cele din urmă, am izbutit. Apoi am legat zdravăn catarama de unul din capetele cravatei, iar pe celălalt, spre mai mare siguranţă, l-am încolăcit strîns de pumnul meu. Opintindu-mă apoi din tot trupul, cu o uriaşă sforţare muşchiulară, am izbutit, chiar de la întîia încercare, să zvîrl catarama în nacelă şi s-o agăţ, aşa cum am avut de gînd, de marginea circulară a împletiturii de răchită.

Trupul meu, întors acum spre peretele nacelei, făcea cu aceasta un unghi de vreo patruzeci şi cinci de grade, ceea ce nu înseamnă cîtuşi de puţin că mă aflam cu patruzeci şi cinci de grade sub perpendiculară. Mă găseam pe un plan aproape paralel cu nivelul orizontului, deoarece noua poziţie pe care o dobîndisem silise fundul nacelei să-şi schimbe locul în aceeaşi măsură, ceea ce mă punea într-o situaţie cît se poate de primejdioasă. Dar

mai întîi să nu uităm că dacă, atunci cînd am fost zvîrlit din nacelă, aș fi căzut cu fața spre balon, și nu cu ea în afară, așa cum mă găseam acum, sau dacă, în al doilea rînd, s-ar fi întîmplat ca frînghia de care eram suspendat să atîrne de marginea de sus a nacelei, și nu să treacă printr-o crăpătură din fund, socotesc ușor de înțeles că, în oricare dintre aceste două ipoteze, n-aș mai fi fost în stare să săvîrșesc ceea ce am săvîrșit și destăinuirile pe care le fac acum ar fi fost pierdute de-a binelea pentru posteritate. Aveam deci cuvinte să fiu recunoscător întîmplării care mă ajutase, dar eram încă prea năucit ca să fiu în măsură să gîndesc ceva. Așadar, am mai rămas atîrnat în neștire încă vreun sfert de ceas în această poziție atît de neobișnuită, fără să fac cea mai mică sforțare spre a ieși din ea și cufundat într-o stare ciudată și neroadă de liniște și de răsfăț. Aceasta însă s-a risipit foarte repede și i-au urmat fără zăbavă groaza, spaima și un sentiment de nemărginită deznădejde și părăsire. De fapt, sîngele ce mi se grămădise așa de multă vreme în vinele capului și ale grumazului, și care îmi pusese cugetul într-o stare vecină cu nebunia, începuse să se retragă pe căile lui firești. Îmi dădeam de data asta limpede seama de pericolul pe care pînă acum abia îl presimțeam. Dar această trezire la realitate nu reușea să mă lipsească de stăpînirea de sine și de curajul de a-l înfrunta. Spre norocul meu, slăbiciunea n-a ținut prea mult. Tocmai la timpul potrivit, curajul desperării îmi veni într-ajutor, și atunci, smucindu-mă și strigînd ca un ieșit din minți, m-am aruncat din răsputeri, iară și iară, pînă ce, apucînd, în sfîrșit, ca într-o menghine, în încleștarea ghearelor mele mult dorita margine de răchită, izbutii să mă cocoț pe ea și, cutremurat în toată ființa, căzui cu capul în jos înlăuntrul nacelei.

Mi-a trebuit însă oarecare timp să-mi regăsesc îndeajuns puterile, ca să mă pot îngriji de balon. L-am cercetat deci cu luare-aminte și, spre deplina mea ușurare, l-am găsit cu totul nevătămat. Uneltele erau toate în bună stare și, din fericire, nu pierdusem nimic din provizii și din lest. E drept că le așezasem așa de bine la locurile lor, că nici vorbă nu putea fi să se piardă. M-am uitat la ceas. Era ora 6. Ne înălțam mereu și cu mare

iuțeală, iar barometrul arăta o înălțime de trei mile și trei sferturi. Chiar dedesubtul meu, pe suprafața oceanului, se vedea un lucru mic și negru, de o formă nițel lunguiață, cam de mărimea unei piese de domino și semănînd foarte bine și în toate privințele cu o jucărie de acest fel. Îndreptîndu-mi asupră-i telescopul, am putut să văd deslușit că e un vas britanic cu nouăzeci și patru de tunuri, care se legăna greoi pe mare, cu vîntul din spate, îndreptîndu-se spre vest-sud-vest. Afară de vasul acesta, nu mai vedeam altceva decît oceanul, și cerul, și soarele, care răsărise de mult.

Acum a venit timpul să împărtășesc excelențelor-voastre scopul călătoriei mele. Excelențele-voastre își amintesc, desigur, că împrejurările grele prin care treceam la Rotterdam mă aduseseră, în cele din urmă, în pragul sinuciderii. Nu pot spune totuși că aveam vreo pricină temeinică să fiu scîrbit de viață, dar neajunsurile întîmplătoare ale situației mele mă hărțuiseră peste măsură. În această stare sufletească, deopotrivă dornic de viață, dar și obosit de ea, tratatul găsit în dugheana librarului a venit în ajutorul închipuirii mele.

Am luat, în sfîrșit, o hotărîre. M-am hotărît să plec, dar să trăiesc mai departe ; să părăsesc lumea, dar să rămîn în viață ; pe scurt, ca să isprăvesc cu enigmele, mi-am pus în gînd, fără să mă mai sinchisesc de urmări, să-mi croiesc, dacă voi putea, drum pînă la Lună. Iar acum, ca să nu se spună că aș fi mai nebun decît sînt într-adevăr, vreau să povestesc în amănunt și cît pot mai bine ce anume m-a făcut să cred că o asemenea reușită, cu toate că e neîndoielnic plină de greutăți și de primejdii, nu e însă, pentru o minte îndrăzneață, dincolo de hotarul posibilităților.

Depărtarea reală dintre Lună și Pămînt era cel dintîi lucru de care trebuia să țin seamă. Iar această distanță aproximativă dintre *centrele* celor două planete este, în medie, cam de 59,9643 de ori mai mare decît raza ecuatorială a pămîntului, adică de vreo 237 000 de mile. Vorbesc de distanța mijlocie sau aproximativă, dar dacă ne gîndim că orbita Lunii este, în ceea ce privește forma, o elipsă, a cărei excentricitate, măsurată, la semiaxa cea mare a acestei elipse, nu e mai mică de 0,05484, și că centrul Pămîntului

e așezat în focarul ei, rezultă că, dacă aș izbuti într-un fel sau altul să întîlnesc Luna la perigeu, distanța de care pomenesc mai sus ar fi micșorată simțitor. Dar lăsînd la o parte, deocamdată, această ipoteză, era lucru foarte sigur că, în tot cazul, din cele 237 000 de mile, puteam să scad lungimea razei Pămîntului, adică 4 000 de mile, precum și aceea a razei Lunii, adică 1 080, în total 5 080, și că nu mi-ar rămîne de străbătut decît o distanță aproximativă de 231 920 de mile. Iată, gîndii eu, o distanță care nu e cîtuși de puțin extraordinară. S-au făcut de multe ori călătorii pe Pămînt cu o iuțeală de 30 de mile pe oră ; și, pe drept cuvînt, te poți aștepta la viteze cu mult mai mari. Dar chiar și cu această viteză, nu mi-ar fi trebuit mai mult de 322 de zile ca să pot atinge suprafața Lunii. Aveam însă destule temeiuri să fiu încredințat că viteza mijlocie a călătoriei mele va depăși cu mult pe aceea de 30 de mile pe oră și, fiindcă aceste raționamente au făcut o adîncă impresie asupră-mi, voi vorbi mai pe larg de ele mai tîrziu.

Celălalt punct care urma să fie ținut în seamă era de o însemnătate cu mult mai mare. După datele barometrului știm că, ridicîndu-ne deasupra scoarței pămîntești la o înălțime de 1 000 de picioare, am lăsat sub noi cam a treizecea parte din cantitatea aerului atmosferic ; că la 10 600 de picioare am ajuns cam la o treime, iar la 18 000, ceea ce înseamnă aproape înălțimea piscului Cotopaxi [1], am trecut dincolo de jumătatea materială, sau, în tot cazul, de jumătate din cantitatea *ponderabilă* a aerului care învăluie globul pămîntesc. S-a mai calculat că la o înălțime ce nu depășește a suta parte a diametrului terestru, cu alte cuvinte, care nu trece de optzeci de mile, aerul este atît de rărit, încît viața animală nu poate, cu nici un chip, să dăinuiască. Și cele mai iscusite mijloace pe care le avem la îndemînă ca să ne încredințăm de prezența atmosferei devin atunci neîndestulătoare pentru a ne putea asigura de existența ei. Dar nu puteam totuși să nu-mi dau seama că aceste din urmă calcule sînt toate întemeiate pe cunoștințele noastre experimentale despre proprietățile aerului și despre legile mecanice ale dilatării

[1] Vulcan înalt de 5 940 m, pe teritoriul Republicii Ecuador.

și contractării lui în ceea ce, comparativ vorbind, am putea numi *vecinătatea nemijlocită* a Pămîntului. În afară de asta, se consideră drept axiomă că la o anumită depărtare, socotită inaccesibilă, de suprafața lui, particularitățile vieții animale sînt și trebuie să fie cu totul nesusceptibile de a fi modificate. Firește că orice raționamente de acest fel și sprijinite pe asemenea date pot fi numai și numai analogice. Cea mai mare înălțime la care omul a ajuns vreodată a fost aceea de 25 000 de picioare, atinsă în cursul expediției aeronautice a domnilor Gay-Lussac și Biot [1]. E, desigur, o înălțime modestă, chiar dacă o comparăm cu aceea de optzeci de mile de care vorbim. Și nu mă puteam împiedica de a gîndi că problema lăsa loc îndoielilor și dădea deplină libertate presupunerilor.

Dar, în fapt, după ce s-a făcut o ascensiune o anumită înălțime, cantitatea de aer ponderabil străbătută în orice altă ascensiune următoare nu este cîtuși de puțin în proporție directă cu adaosul de înălțime depășit (cum foarte ușor se poate vedea din ceea ce s-a stabilit mai înainte), ci este în raport descrescînd. Este deci lucru vădit că, înălțîndu-se cît mai sus cu putință, nu vom izbuti, la drept vorbind, să ajungem la o limită dincolo de care atmosfera nu mai există deloc. Ea *trebuie să existe*, am socotit eu, cu toate că *s-ar putea* să existe într-o stare de infinită rarefiere.

Pe de altă parte, știam bine că nu lipsesc nici argumente ce tind a dovedi existența unei limite atmosferice reale și precise dincolo de care nu se mai găsește aer absolut deloc. Dar o anumită împrejurare trecută sub tăcere de către cei ce susțin existența unei asemenea limite mi s-a părut că ar fi (cu toate că nu alcătuiește un argument hotărîtor împotriva tezei lor) vrednică de o foarte serioasă cercetare. Comparînd intervalele dintre trecerile succesive ale cometei lui Encke la periheliul său, ținînd seama, cu cea mai mare grijă, de toate tulburările datorate atracției

[1] În anul 1804, chimistul francez Joseph-Louis Gay-Lussac (1778—1850), descoperitorul legii dilatării gazelor, a făcut două ascensiuni cu balonul ; în prima, în care a fost întovărășit de compatriotul său Jean-Baptiste Biot (1774—1862), a atins înălțimea de 4 009 m, iar în cea de a doua a atins 7 016 m.

planetelor, vom constata că perioadele se micşorează treptat. Cu alte cuvinte, axa mare a elipsei cometei devine din ce în ce mai scurtă printr-o descreştere înceată, dar cu desăvîrşire regulată. Tocmai aceasta este ceea ce trebuia să se întîmple dacă presupunem că în calea ei cometa întîmpină o rezistenţă din partea unui *mediu eteric extrem de rar* care pătrunde în regiunile orbitei sale. Căci este vădit că un asemenea mediu, micşorînd viteza cometei, trebuie să mărească puterea ei centripetă prin slăbirea celei centrifuge. Cu alte cuvinte, puterea de atracţie a soarelui ar deveni din ce în ce mai mare, iar la fiece revoluţie cometa ar fi atrasă tot mai aproape de el. Într-adevăr, o altă cale de a explica variaţia de care vorbim nu există.

Dar iată : s-a observat că diametrul real al nebuloasei aceleiaşi comete se contractă cu repeziciune pe măsură ce se apropie de soare şi se dilată, tot aşa de repede, cînd se depărtează spre afeliul ei. Nu eram oare îndreptăţit să presupun la fel cu domnul Valz [1], că această aparentă condensare a volumului îşi are obîrşia în compresiunea exercitată de acelaşi mediu eteric de care am pomenit mai nainte şi a cărui densitate e în proporţie cu apropierea lui de Soare ? Fenomenul de formă lenticulară, numit şi lumină zodiacală, era o problemă vrednică de atenţie. Acea radiaţie, atît de vizibilă la tropice şi care nu poate fi luată drept vreo lumină meteorică, se înalţă pieziş la orizont şi urmează, îndeobşte, linia ecuatorului soarelui. Îmi părea vădit că trebuie să fie pricinuită de existenţa unei atmosfere rarefiate, care se prelungea de la Soare, cel puţin, pînă dincolo de orbita lui Venus, şi, după părerea mea, infinit mai departe. * La drept vorbind, nu puteam presupune că acest mediu eteric exista numai în elipsa descrisă de cometă sau în imediata vecinătate a Soarelui. Era, dimpotrivă, mai uşor de închipuit că exista în întreaga regiune a sistemului nostru planetar, condensat în jurul corpurilor cereşti în ceea ce numim atmosferă, şi poate

[1] Jean Valz (1787—1867), astronom francez.

* Lumina zodiacală este, probabil, ceea ce la cei vechi se numea Trabes. „Emicant Trabes quos focos vocant" [2], Pliniu, Cartea a II-a, p. 26 (n. a.).

[2] „Emit lumini numite Trabes" (în limba latină în original).

modificat în cazul unora din ele datorită numai anumitor împrejurări geologice.

Îmbrățișînd această părere în privința problemei în discuție, nu mai aveam de ce pregeta. Încredințat că în călătoria mea voi găsi pretutindeni o atmosferă asemănătoare, *în esența ei*, cu aceea de la suprafața pămîntului, m-am gîndit că, folosindu-mă de foarte ingeniosul aparat al domnului Grimm, voi fi cu ușurință în stare să o condensez într-o cantitate suficientă pentru trebuințele respirației. Cu aceasta se înlătura piedica de căpetenie ce sta în calea unei călătorii în Lună. Bineînțeles că am cheltuit și ceva bani și mi-am dat multă osteneală pentru a pune acest aparat în slujba scopului urmărit, și am căpătat deplină încredere că-l voi folosi cu succes dacă voi putea face într-un răstimp destul de scurt călătoria proiectată. Mi-am pus atunci din nou problema *iuțelii* cu care mi-ar fi cu putință să călătoresc.

E știut că baloanele, în cea dintîi perioadă a ascensiunii lor, se înalță cu o viteză comparativ moderată. Dar puterea de înălțare depinde numai de greutatea mai mare a aerului stratosferic față de a gazului din balon. La prima vedere, nu pare cu putință ca balonul, pe măsură ce se înalță, ajungînd astfel treptat în straturi atmosferice de o densitate care descrește cu repeziciune, repet, nu pare cîtuși de puțin de crezut că, în această necontenită ascensiune, viteza inițială poate fi mărită. Pe de altă parte, nu aveam cunoștință ca în vreo ascensiune anterioară să se fi constatat o modificare în viteza absolută a înălțării, cu toate că așa ar fi trebuit să se întîmple, dacă nu din altă pricină, măcar din aceea a pierderilor de gaz ce se produc într-un aerostat rău construit și lăcuit cu o substanță care nu era mai bună decît cea obișnuită. Se părea deci că efectele unor astfel de pierderi nu puteau decît să compenseze efectul accelerării balonului. Am socotit, prin urmare, că dacă întîlnesc în călătoria mea mediul pe care mi l-am închipuit, și dacă acesta e de aceeași *esență* cu ceea ce numim aerul atmosferic, starea de extremă rarefiere în care l-aș găsi n-ar avea prea mare însemnătate — în raport cu forța mea de ascensiune — fiindcă gazul din balon nu numai că ar fi supus unei rarefieri asemănătoare (și n-aveam atunci decît să dau dru-

mul unei cantităţi proporţionale de gaze pentru a preîntîmpina o explozie), dar, *fiind ceea ce era*, acesta trebuia, în orice caz, să continue a fi mai uşor decît orice altă alcătuire de oxigen şi azot. În acelaşi timp, forţa gravitaţiei trebuia să scadă necontenit în proporţie cu pătratul distanţei iar, în cele din urmă, aş fi ajuns cu o viteză uimitor accelerată în acele regiuni depărtate, unde forţa de atracţie a Pămîntului ar fi fost înlocuită cu a Lunii. Întemeiat pe aceste păreri, nu credeam că merită să mă încarc cu mai multe provizii decît ar fi fost necesare pentru o perioadă de patruzeci de zile.

Dar mai era şi un alt neajuns care mă cam neliniştea. S-a observat că în ascensiunile cu balonul la înălţimi mai mari, pe lîngă greutatea de a respira, simţi un rău cumplit în cap şi în tot trupul, şi adesea însoţit de pierderi de sînge din nas, precum şi alte simptome alarmante, şi care, pe măsură ce înălţimea era mai mare, devin tot mai greu de îndurat. * Gîndul acesta mă cam înfricoşa. Nu era oare cu putinţă ca simptomele pomenite să se agraveze în aşa chip încît sfîrşitul lor să fie chiar moartea ? În cele din urmă, am socotit că nu. Obîrşia simptomelor trebuia căutată numai în treptata scădere a presiunii atmosferice obişnuite pe suprafaţa corpului, precum şi destinderea vaselor sangvine superficiale care îi urma negreşit, iar nu într-o adevărată dezorganizare a sistemului animal, aşa cum se întîmplă cînd încep greutăţile respiratorii acolo unde, *din punct de vedere chimic*, densitatea aerului e neîndestulătoare pentru reînnoirea necesară a sîngelui în ventriculul inimii. Nu vedeam, prin urmare, nici un motiv ca viaţa să nu fie menţinută chiar şi în *vid*, afară numai dacă această reînnoire nu s-ar mai putea face. Căci mişcarea de dilatare şi de comprimare a toracelui, adică respiraţia, este o acţiune pur muşchiu-

* De la publicarea povestirii *Hans Phaall*, am aflat că domnul Green [1], cunoscutul aeronaut al balonului „Nassau", precum şi alţi aeronauţi mai recenţi neagă afirmaţia lui Humboldt [2] în această privinţă şi vorbesc despre neplăceri descrescînde, în exactă conformitate cu teoria susţinută aici într-un spirit de glumă (n. a.)

[1] Charles Green sau Greene (1785—1870), aeronaut englez, care efectuase în 1836 o călătorie cu balonul din Anglia în Germania

[2] Alexander Humboldt (1769—1859), distins naturalist şi explorator german.

lară. Ea e cauza respirației, iar nu efectul ei. Într-un cuvînt, îmi dădeam seama că atunci cînd trupul s-ar deprinde cu lipsa presiunii atmosferice, aceste senzații dureroase s-ar micșora treptat și mă bizuiam pe tăria de oțel a alcătuirii mele trupești pentru a le îndura cît timp vor dăinui.

Astfel, cu voia excelențelor-voastre, am povestit cu de-amănuntul cîteva (bineînțeles, nu pe toate) din pricinile care m-au îndemnat să pun la cale planul unei călătorii în Lună. Iar acum voi înfățișa domniilor voastre urmările unei încercări ce pare atît de îndrăzneață și, în orice caz, atît de fără de seamăn în analele lumii.

Cînd am atins altitudinea mai sus menționată, adică trei mile și trei sferturi, am aruncat din nacelă o cantitate oarecare de pene și am văzut că tot mă mai înalț cu o viteză destul de mare. Nu mai era deci necesar să arunc lest. Faptul mă bucura, căci eram dornic să păstrez tot lestul pe care l-ar putea transporta balonul, și aceasta pentru motive care vor fi explicate în cele ce urmează. Nu simțeam nici un fel de suferință trupească, respiram cu mare ușurință și n-aveam nici un fel de durere de cap. Pisica stătea foarte liniștită pe haina mea, pe care o scosesem, și se uita la porumbei cu nepăsare. Legați de picior ca să nu zboare, aceștia ciuguleau de zor niște boabe de orez risipite pentru ei pe fundul nacelei.

La ora șase și douăzeci de minute, barometrul indica o înălțime de 26 400 de picioare, adică aproape cinci mile. Perspectiva părea nemărginită. Dealtminteri, se poate lesne calcula, cu ajutorul geometriei sferice, întinderea vastelor spații terestre pe care le contemplam. Suprafața convexă a fiecărui sector al sferei este, față de suprafața totală a sferei însești, ca sinusul vers al sectorului față de diametrul sferei. În ceea ce mă privește, sinusul vers, adică *grosimea* segmentului de sub mine, era aproape egal cu înălțimea punctului de observație de deasupra suprafeței. Prin urmare, proporția de „cinci mile la opt mii" exprima întinderea suprafeței pe care o vedeam. Cu alte cuvinte, eu cuprindeam cu privirea cam a o mie șase suta parte din întreaga suprafață a globului. Marea părea lucie ca o oglindă, cu toate că, văzută prin telescop, puteam să-mi dau seama că se afla într-o stare de năprasnică fră-

mîntare. Corabia nu se mai zărea, se depărtase, pesemne, spre răsărit. Simțeam, acum, la răstimpuri, o strașnică durere de cap, mai cu seamă pe la urechi, cu toate că mai respiram cu destulă ușurință. Pisica și porumbeii păreau că nu suferă cîtuși de puțin.

La șapte fără douăzeci, balonul a intrat într-un lung șir de nori care m-au pus în mare încurcătură, stricîndu-mi condensatorul și udîndu-mă pînă la piele. Era desigur o „întîlnire" foarte ciudată, căci nu crezusem că e cu putință ca un astfel de nor să se mențină la o înălțime atît de mare. Socotii totuși că e foarte nimerit să arunc doi saci de lest de cîte cinci pfunzi, păstrîndu-mi încă o greutate de o sută șaizeci și cinci de pfunzi. Astfel făcînd, am trecut cu repeziciune obstacolul și mi-am dat seama, fără zăbavă, că dobîndisem în ascensiunea mea o viteză cu mult sporită. Cîteva clipe după ce ieșisem din nor, un fulger de o lumină orbitoare l-a străbătut de la un capăt la altul, luminîndu-l pe toată întinderea lui, de parc-ar fi fost un morman uriaș de cărbuni aprinși. Nu trebuie uitat că acestea se petreceau ziua-n amiaza mare. Nici o închipuire n-ar fi în stare să zugrăvească măreția unui asemenea fenomen dacă s-ar petrece în beznele nopții. Numai iadul și-ar afla în el chipul aidoma. Dar și așa cum a fost, mi s-a zburlit părul pe cap pe cînd priveam departe, în jos, la prăpăstiile larg deschise, lăsîndu-mi închipuirea să se cufunde și să rătăcească prin peșterile ciudat boltite, prin hăurile învăpăiate, prin groaznicele ripe roșcate ale focului fioros și neţărmurit. Scăpasem, într-adevăr, ca prin minune. O clipă mai mult să fi rămas balonul în nor — cu alte cuvinte, dacă neplăcerea de a mă simți ud pînă la piele nu m-ar fi făcut să arunc lestul — urmarea ar fi putut să fie, și desigur că ar fi fost, sfîrșitul meu. Astfel de primejdii, deși nu prea luate în seamă, sînt, poate, cele mai mari din cîte le pot întîlni baloanele. Între timp, atinsesem totuși o înălțime prea mare ca să mai am vreo neliniște în această privință.

Mă înălțam acum cu mare repeziciune. La ora șapte, barometrul arăta o altitudine de nu mai puțin de nouă mile și jumătate. Începui să respir cu multă greutate.

Capul mă durea îngrozitor, iar de la o vreme, simţind o umezeală pe obraji, mi-am dat seama, în cele din urmă, că e sîngele ce mi se scurgea foarte repede din timpane. Mai eram foarte îngrijorat şi din pricina ochilor... Trecînd mîna peste ei, mi s-a părut că ieşiseră simţitor din orbite ; şi toate lucrurile din nacelă şi însuşi balonul se arătau vederii mele într-un chip cu totul deformat. Simptomele acestea erau cu totul neaşteptate şi-mi prilejuiau oarecare nelinişte. În aceste împrejurări, pe negîndite, şi într-un chip cu totul imprudent, am mai aruncat din nacelă trei saci de lest de cîte cinci pfunzi. Accelerația astfel dobîndită m-a purtat prea repede şi fără destulă tranziţie într-un strat atmosferic foarte rărit, şi n-a lipsit mult ca urmarea să fie fatală atît expediţiei mele, cît şi mie însumi. Am fost deodată cuprins de un spasm care a ţinut mai bine de cinci minute, şi chiar după ce m-a lăsat într-o oarecare măsură, n-am mai putut să-mi trag sufletul decît la mari răstimpuri şi gîfîind amarnic, în vreme ce sîngele îmi curgea cu nemiluita din nas şi din urechi şi puţintel chiar şi din ochi. Porumbeii păreau în prada unei nelinişti cumplite şi se zbăteau să scape. Pisica miorlăia jalnic, limba îi atîrna din gură şi se clătina încoace şi-ncolo prin nacelă, de parcă ar fi fost otrăvită. Abia atunci mi-am dat seama de marea greşeală pe care o săvîrşisem aruncînd lestul şi m-am simţit nespus de tulburat. Nu mai aveam nimic de aşteptat decît moartea, şi anume moartea în cîteva clipe.

Suferinţele fizice pe care le îndurам erau şi ele de vină că eram aproape cu totul neînstare de a face o încercare, cît de mică, pentru a scăpa cu viaţă. Nu mai aveam, firește, decît prea puţină putere de a gîndi, iar năprasnica durere de cap se întetea din ce în ce mai mult. Mi-am dat astfel seama că în curînd simţurile mă vor părăsi cu totul, şi chiar apucasem una din frînghiile supapei cu gîndul să încerc a pogorî, cînd, deodată, amintirea farsei pe care am făcut-o celor trei creditori şi a urmărilor lor ce puteau decurge pentru mine dacă m-aş fi întors m-a făcut să renunţ, cel puţin pentru moment. M-am culcat în fundul nacelei, străduindu-mă să-mi adun gîndurile. Am izbutit întrucîtva şi am ajuns la hotărîrea de a încerca să-mi iau puţin sînge. N-aveam lanţetă.

Am fost deci silit să-mi fac această operație așa cum am putut, izbutind, în cele din urmă, să-mi deschid o vînă în brațul stîng cu tăișul briceagului. De îndată ce sîngele începu să curgă, am și simțit o mare ușurare, iar cînd am pierdut ca la o jumătate de lighean de o mărime obișnuită, cea mai mare parte din simptomele cele mai alarmante au dispărut cu totul. N-am socotit, totuși, că e nimerit să mă scol numaidecît în picioare. Mi-am legat brațul cît am putut mai bine și am stat lungit cuminte încă vreun sfert de ceas. După aceasta, m-am ridicat și n-am mai simțit nimic din suferințele de tot felul pe care le-am încercat în ultimul răstimp de un ceas și un sfert al ascensiunii mele. Cu toate acestea, greutatea mea de a respira nu scăzuse decît într-o foarte mică măsură și mi-am dat seama că în curînd voi fi nevoit să mă folosesc de condensator. Între timp, uitîndu-mă la pisică, o văzui răsfățîndu-se în voie pe haina mea și, spre marea mea uimire, am descoperit că se folosise de răstimpul în care mi se făcuse rău ca să aducă pe lume un ghemotoc de trei pisoi. Numărul pasagerilor sporea deci într-un fel cu totul neașteptat pentru mine. Întîmplarea însă îmi făcea plăcere. Îmi dădea prilejul să verific adevărul unei presupuneri care, mai mult decît orice altă pricină, mă îndemnase să încerc această ascensiune. Îmi închipuisem că *deprinderea* cu presiunea atmosferică la suprafața pămîntului era în mare parte cauza suferințelor care însoțeau viața animală la oarecare depărtare deasupra ei. Dacă s-ar fi dovedit că pisoii suferă *în aceeași măsură ca și mama lor,* ar fi trebuit să recunosc că teoria mea era greșită, dar dacă lucrurile s-ar întîmpla într-altfel, aș putea privi aceasta ca o confirmare puternică a ideii mele.

La ora opt atinsesem o înălțime de șaptesprezece mile deasupra pămîntului. Mi se păru deci vădit nu numai că viteza ascensiunii era în creștere, dar că această creștere s-ar fi făcut simțită aproape la fel de mult chiar dacă nu m-aș fi lipsit de balastul pe care l-am aruncat. La răstimpuri, mă apucau din nou durerile de cap și de urechi și, cîteodată îmi mai curgea și sînge din nas ; dar, la drept vorbind, sufeream mult mai puțin decît m-aș fi așteptat. Respiram însă din ce în ce mai anevoie și, la fiece răsuflu, pieptul mi-era cuprins de spasme chinuitoare. Am

desfăcut aparatul condensator şi mi l-am pus la îndemînă, gata să mă folosesc de el fără zăbavă.

Priveliştea Pămîntului în acest răstimp al ascensiunii mele era într-adevăr minunată. Cît vedeam cu ochii, spre soare-apune, spre miazănoapte şi spre miazăzi, se întindea pînza părelnic nemişcată a nemărginitei mări. Clipă după clipă, ea căpăta o nuanţă tot mai albastră, din ce în ce mai albastră. La răsărit, deşi la o mare depărtare, se zăreau totuşi insulele Marii Britanii, toată coasta Atlanticului dinspre Franţa şi Spania, cu o mică fîşie de nord a continentului african. Nu se vedea însă nici urmă de clădiri monumentale, şi cele mai mîndre cetăţi ale omenirii parcă pieriseră de pe faţa pămîntului. De la stînca Gibraltarului, acum micşorată pînă a arăta ca o fărîmă neînsemnată, întunecata Mediterană, punctată cu insulele strălucitoare, aşa cum cerul este punctat cu stele, se întindea către răsărit cît cuprindeai cu ochii, pînă ce întregul noian de ape părea să se rostogolească de-a dreptul peste prăpastia orizontului, şi m-am surprins că sînt nerăbdător să aud ecourile puternicei cascade. Deasupra capului, cerul era nepătruns de negru, şi stelele strălucitor de vizibile.

Între timp, porumbeii părînd că suferă foarte mult, m-am hotărît să le redau libertatea. Am dezlegat mai întîi numai pe unul dintre ei, un minunat porumbel cenuşiu-pestriţ, şi l-am aşezat pe marginea de răchită a nacelei. Părea foarte neliniştit şi se uita cu teamă în jurul lui, bătînd din aripi şi gîngurind zgomotos. Dar n-a putut fi înduplecat să se încumete afară din nacelă. În cele din urmă, am pus mîna pe el şi l-am azvîrlit la vreo şase iarzi departe de balon. N-a făcut totuşi nici o încercare de a coborî, precum mă aşteptam, ci s-a străduit din răsputeri să se întoarcă, scoţînd totodată ţipete foarte ascuţite şi pătrunzătoare. În cele din urmă a izbutit să-şi redobîndească locul său de mai nainte, pe margine, dar de-abia a ajuns şi iată că şi-a lăsat capul în piept şi a căzut mort în fundul nacelei. Celălalt însă n-a avut o soartă atît de nenorocită. Ca să-l împiedic de a urma pilda tovarăşului său şi de a se întoarce la balon, l-am aruncat în jos din toate puterile şi m-am bucurat văzîndu-l cum coboară cu mare iuţeală, folosindu-se cu uşu-

rință și în chipul cel mai firesc de aripile sale. În foarte scurtă vreme s-a făcut nevăzut și nu mă îndoiesc că a ajuns cu bine acasă. Pisica părea că se întremase de-a binelea și se ospăta acum cu poftă din pasărea moartă, apoi adormi cît se poate de mulțumită. Pisoii erau foarte vioi și nu arătau cîtuși de puțin că nu s-ar simți bine.

La opt și un sfert, nemaiputînd respira fără o durere de nesuferit, am început numaidecît să instalez în jurul nacelei aparatul care ține de compresor. Aparatul acesta necesită oarecare deslușiri și excelențele-voastre vor binevoi să-și aducă aminte că scopul meu era, în primul rînd, să mă înconjur pe de-a-ntregul și să înconjur și nacela cu o baricadă împotriva atmosferei mult prea rărite în care mă găseam. Gîndul meu era să introduc înlăuntrul acestei baricade, cu ajutorul condensatorului meu, din chiar această atmosferă, o cantitate destul de condensată pentru nevoile respirației. În acest scop confecționasem un sac de cauciuc, foarte trainic, cu totul impermeabil, dar flexibil. Sacul acesta, de dimensiuni destul de mari, putea cuprinde, într-un anume fel, întreaga nacelă. Cu alte cuvinte, sacul putea fi tras peste fundul nacelei, apoi în sus, pe laturile ei, și așa mai departe, de-a lungul frînghiilor, pe dinafara lor, pînă la marginea de sus, adică pînă la inelul de care era prins fileul. După ce am desfășurat în felul acesta sacul, învelind părțile și fundul nacelei, a trebuit să-l închid la vîrf sau la gură, petrecînd materialul deasupra inelului, adică între inel și fileu. Dar dacă despărțeam fileul de inel pentru a face loc, cum s-ar mai fi susținut atunci nacela ? Fileul însă nu era legat de inel, ci numai prins de el printr-un șir de bride. De aceea, am desfăcut numai cîteva din aceste bride, lăsînd nacela să atîrne de celelalte. După ce am introdus partea de sus a sacului de cauciuc, am prins la loc bridele nu chiar pe inel, ceea ce ar fi fost cu neputință acum, cînd între ele se afla acea fîșie, ci într-un șir de nasturi mari, fixați tocmai pe învelitoare, cam la trei picioare mai jos de gura sacului. Intervalele dintre nasturi erau pe măsura celor dintre bride. Am desfăcut apoi nodurile din alte cîteva bride de pe margine, băgînd între ele o altă porțiune a învelitorii de cauciuc și prinzînd bridele slobode de

nasturii corespunzători. În chipul acesta, am putut să introduc toată partea de sus a sacului între fileu și inel. Era vădit acum că inelul va cădea înlăuntrul nacelei, iar întreaga greutate a acesteia, cu conținutul ei cu tot, nu se va mai ține decît mulțumită nasturilor și trăiniciei lor. S-ar părea, la prima vedere, că legăturile acestea n-ar fi destul de puternice. Nu era însă cîtuși de puțin așa, fiindcă nasturii erau nu numai foarte bine prinși, dar și atît de apropiați unii de alții, încît fiecare din ei nu suporta decît o mică parte din întreaga greutate. Într-adevăr, chiar dacă nacela și tot ce se afla într-însa ar fi fost de trei ori mai grea decît era, tot n-aș fi avut nici cea mai mică grijă. Am ridicat deci iarăși inelul înlăuntrul învelitorii de cauciuc și l-am fixat cam la înălțimea lui de mai nainte, cu ajutorul a trei prăjini ușoare, pe care le pregătisem înadins. Bineînțeles, toate acestea le-am făcut ca să pot ține sacul deschis la gură și ca să mențin partea de jos a fileului în poziția potrivită. Nu-mi mai rămînea decît să leg gura sacului. Ceea ce am și făcut cu ușurință, strîngînd cutele materialului laolaltă și răsucindu-le zdravăn înlăuntru cu ajutorul unui soi de ceatlău pe care-l aveam la îndemînă.

Pe laturile învelitorii, pe care o potrivisem în acest chip în jurul nacelei, montasem trei ochiuri de sticlă groasă, dar străvezie, prin care puteam privi foarte ușor împrejurul meu, pretutindeni în direcția orizontală. În porțiunea de învelitoare care alcătuia fundul ei se mai afla și un al patrulea ochi de geam, la fel cu celelalte, și potrivit pe o mică deschizătură în podeaua nacelei. Acest dispozitiv îmi îngăduia să mă uit de-a dreptul în jos, dar din pricina felului în care închisesem gura sacului și a cutelor ce se alcătuiseră în țesutul de cauciuc, mi-a fost cu neputință să așez și deasupră-mi un dispozitiv asemănător, așa că nu mă mai puteam aștepta să văd obiectele situate la zenit. Bineînțeles că aceasta n-avea prea mare însemnătate. Chiar dacă aș fi fost în stare să pun o fereastră în partea de deasupra, corpul balonului m-ar fi împiedicat să mă slujesc de ea.

Cam cu un picior mai jos de una din ferestrele laterale se afla o deschizătură circulară cu un diametru de trei

degete și prevăzută cu o garnitură de alamă filetată în partea ei dinlăuntru. Aici era înșurubat tubul larg al condensatorului, corpul mașinii fiind așezat, bineînțeles, înlăuntrul camerei de cauciuc. Prin acest tub, o cantitate din atmosfera rarefiată dimprejur, fiind absorbită cu ajutorul vidului făcut în corpul mașinii, era împinsă de aici în stare de condensare și amestecată cu aerul subțiat din cameră.

Repetînd această operație de mai multe ori, încăperea se umplea pînă la urmă cu o atmosferă prielnică respirației. Dar într-un spațiu atît de restrîns aerul se strica foarte repede și devenea irespirabil din pricina prea desei lui treceri prin plămîni. Atunci, printr-o mică supapă din fundul nacelei, era împins afară, aerul dens fiind absorbit pe loc de atmosfera mai rară de sub noi. Pentru a preîntîmpina neajunsurile ce ar fi decurs dacă s-ar fi făcut, la un moment dat, vid total în încăpere, primenirea nu se săvîrșea dintr-o dată, ci numai treptat, deschizîndu-se doar pentru cîteva clipe supapa, ca să fie reînchisă imediat, pînă ce o mișcare, două ale pompei condensatorului înlocuiau aerul împins afară. În scopuri experimentale pusesem pisica și pisoii ei într-un coșuleț atîrnat în afara nacelei de un nasture, tocmai lîngă acea supapă prin care, dealtfel, puteam să-i hrănesc ori de cîte ori ar fi trebuit. Am făcut aceasta cu oarecare greutate, mai nainte de a închide gura încăperii, ajungînd sub nacelă cu una din prăjinile de care am mai vorbit, la capătul căreia fusese potrivit un cîrlig.

Nu era decît nouă fără zece cînd am isprăvit cu aceste pregătiri și am umplut camera cu aer condensat, așa precum am spus. În tot răstimpul în care am trebăluit așa, am îndurat cele mai groaznice chinuri din pricina greutății de a respira și m-am căit amarnic de neglijența sau mai bine zis de îndrăzneala neroadă de care m-am făcut vinovat amînînd pînă în ultima clipă un lucru atît de însemnat. Dar, în sfîrșit, de îndată ce am scos-o la capăt, am și început să mă bucur de roadele muncii mele. Încă o dată am putut să respir ușor și în toată voia. Și, la urma urmei, de ce n-aș fi respirat ușor ? Și nu mică mi-a fost bucuria dîndu-mi seama că durerile cumplite care mă chinuiseră pînă atunci m-au părăsit. O ușoară durere,

însoțită de o senzație ca și cum mi s-ar umfla și dezumfla încheieturile mîinilor, gleznele și gîtul, era aproape singurul neajuns de care mă puteam plînge. Părea deci mai presus de orice îndoială că o mare parte a răului pricinuit de lipsa presiunii atmosferice fusese *înlăturată* în clipa de față, așa cum mă și așteptam, și că multe din suferințele îndurate în ultimele două ceasuri nu trebuiau puse decît pe seama unei respirații neîndestulătoare.

La ora nouă fără douăzeci, adică nu mult înainte de a fi închis gura sacului, coloana de mercur a barometrului, care, precum am mai spus, era de o mărime neobișnuită, coborîse la extrema lui limită de jos. Arăta o înălțime de 132 000 de picioare sau de douăzeci și cinci de mile, ceea ce înseamnă că privirile mele îmbrățișau o întindere de pămînt ce nu cuprindea mai puțin de a trei sute douăzecea parte din întreaga lui suprafață. La ora nouă am pierdut iarăși din vedere ținuturile dinspre răsărit, dar nu mai nainte de a-mi fi dat seama că balonul se îndrepta cu iuțeală spre nord-nord-vest. Dedesubt, convexitatea oceanului se putea desluși foarte bine, cu toate că adesea privirea mi-era împiedicată de grămezile de nori ce pluteau încoace și încolo. Am observat acum că pînă și cei mai ușori aburi nu se ridicau mai sus de zece mile peste nivelul mării.

La nouă și jumătate am aruncat, ca experiență, o mînă de pene prin supapă. Dar n-au plutit, cum mă așteptasem, ci au căzut drept în jos, perpendicular, ca o ghiulea, grămadă, cu mare iuțeală, și le-am pierdut din ochi în cîteva clipe. La început n-am știut ce să cred despre un fenomen atît de extraordinar, neputînd bănui că viteza cu care mă înălțam crescuse deodată în chip atît de uimitor. Curînd însă mi-am dat seama că atmosfera era mult prea rărită pentru a putea susține fie chiar și niște pene ; într-adevăr, ele cădeau, așa cum mi se păruse, cu o mare repeziciune și am fost uimit cînd am adunat iuțeala căderii lor cu viteza înălțării mele.

La ora zece am băgat de seamă că nu mai aveam nimic de făcut care să-mi ceară luare-aminte. Treaba mergea strună și eram încredințat că balonul se înălța cu repeziciune necontenit sporită, cu toate că nu mai aveam nici un mijloc de a putea calcula sporul acesta de viteză.

Nu mă mai durea nimic, nu simţeam nici un fel de suferinţă şi eram plin de voie bună cum nu mai fusesem niciodată de la plecarea mea din Rotterdam. Mă îndeletniceam cînd cu cercetarea diferitelor mele aparate, cînd cu primenirea aerului din încăpere. De acest din urmă amănunt am hotărît să mă ocup la fiece patruzeci de minute, dar mai mult din grija de a-mi păzi sănătatea decît pentru că o reînnoire la intervale atît de dese ar fi fost necesară. Între timp nu mă puteam împiedica să fac tot felul de presupuneri. Mă avîntam cu gîndul pe meleagurile neumblate şi fantastice ale lumii. Simţindu-se deodată nestrunită, închipuirea mea rătăcea în voie printre minunile necontenit schimbătoare ale acestor ţinuturi nestatornice şi pline de taină. Erau, iată, acolo, păduri argintii şi blagoslovite de vremuri, şi povîrnişuri stîncoase, şi cascade prăvălite cu puternic răsunet în prăpăstii fără fund. Mă pomeneam apoi ziua-n amiaza mare prin deşerturi în care vîntul cerurilor nu pătrunsese niciodată şi unde pajişti întinse, de maci şi flori plăpînde asemenea crinilor, se răsfăţau cît vedeai cu ochii, tăcute şi nemişcate. Călătoream apoi mai departe, mult mai departe, pe un alt tărîm, care nu era decît un lac întunecat şi fără ţărmuri, în tivul lui de nori. Şi din această apă tristă se ridica o pădure de copaci înalţi, orientali, ca o pustietate de vis. Şi-mi aduc aminte că umbrele acestor copaci, căzînd pe lac, nu rămîneau la suprafaţă, ci se cufundau încet şi continuu, şi se amestecau cu valurile, în timp ce din trunchiurile copacilor se ridicau mereu alte umbre, care luau locul fraţilor lor astfel înmormîntaţi. „Iată de ce, îmi spuneam căzut pe gînduri, iată de ce apele lacului devin mai negre cu timpul, şi mai triste cu orele care trec". Dar toate acestea nu erau singurele închipuri care puneau stăpînire pe mintea mea. Mult mai cumplite şi mai înfiorătoare spaime se strecurau în ea şi mă cutremurau pînă în străfundul sufletului numai gîndind că ele pot apărea aievea. Dar nu puteam îngădui cugetului meu să întîrzie prea mult asupra acestor închipuiri, socotind pe drept cuvînt că primejdiile cele adevărate şi simţite ale călătoriei mele erau prea de ajuns ca să-mi ţină atenţia încordată.

La ora cinci după-amiază, pe cînd primeneam aerul, m-am uitat prin supapă la pisică și pisoi. Pisica părea că se simte iarăși foarte rău și nu m-am îndoit nici o clipă că suferința ei e pricinuită mai cu seamă de greutatea de a respira. Dar experiența mea cu pisoii avusese urmări din cele mai ciudate. Mă așteptasem, bineînțeles, să-i văd că dau semne de boală, deși în mai mică măsură decît mama lor, și aceasta ar fi fost de ajuns ca să mă întărească în părerea cu privire la deprinderea de a îndura presiunea atmosferică. Dar n-am crezut că voi găsi, după ce i-am privit cu luare-aminte, că se bucură de o sănătate înfloritoare, că respiră cu cea mai mare ușurință și cu totul normal, fără să dea semne de boală de nici un fel. Nu puteam lămuri mai bine toate acestea decît dînd extindere teoriei mele pînă la a presupune că atmosfera foarte rărită din jurul nostru ar putea să nu fie așa cum crezusem eu, adică neprielnică nevoilor vieții din punct de vedere chimic, și că s-ar fi putut ca o ființă născută într-un asemenea mediu să nu simtă nici o greutate în a respira. Și aceeași ființă, dacă s-ar fi mutat spre straturile mai dense din apropierea Pămîntului, ar fi îndurat chinuri la fel cu acelea pe care le cunoscusem eu mai devreme. A fost atunci pentru mine un prilej de adîncă părere de rău că un accident nenorocit a pricinuit pierderea, în acea clipă, a micii mele familii de pisici și m-a lipsit de mijloacele de a cerceta mai îndeaproape această problemă printr-o experiență neîntreruptă. Trecîndu-mi mîna prin supapă cu o cană de apă pentru pisica cea bătrînă, mi-am agățat mîneca de copca ce susținea coșulețul, desprinzîndu-l astfel de nasture într-o clipă. Dacă totul s-ar fi topit atunci în aer, și încă n-ar fi pierit din ochii mei mai repede și mai neașteptat. N-a trecut desigur nici a zecea parte dintr-o secundă de la desprinderea coșulețului și pînă la dispariția lui cu conținut cu tot. Urările mele de bine l-au însoțit pînă la pămînt, dar, bineînțeles, n-aveam nici o nădejde ca fie pisica, fie pisoii să fi supraviețuit, ca să-și poată povesti nenorocirea.

La ora șase zărisem o mare parte a întinderii de pămînt dinspre răsărit, învăluită într-o negură deasă, care înainta mereu, cu mare iuțeală, pînă ce, la ora șapte

fără cinci, întreaga suprafață vizibilă era cufundată în bezna nopții. Dar numai după oarecare trecere de timp razele soarelui care asfințise încetară să mai lumineze balonul. Și această împrejurare, cu toate că, bineînțeles, era de prevăzut, mi-a făcut totuși o negrăită plăcere. Era neîndoios că în zori aveam să văd răsăritul astrului de lumină cu multe ceasuri mai devreme decît cetățenii din Rotterdam, cu toate că ei se aflau mult mai spre est. Și astfel, zi după zi, pe măsură ce mă voi înălța mai tare, mă voi bucura de lumina soarelui un răstimp tot mai lung. Am luat atunci hotărîrea să țin un jurnal al călătoriei mele, socotind zilele de cîte douăzeci și patru de ore la rînd și neținînd seama de intervalele de întuneric.

La ora zece, simțind că mi s-a făcut somn, m-am hotărît să mă culc și să dorm cît mai e încă noapte. Dar iată că se ivi o încurcătură la care, deși firească, nici măcar nu mă gîndisem pînă în acea clipă. Dacă adormeam, așa cum și aveam de gînd, cum s-ar mai fi putut primeni aerul între timp ? Să-l respir mai mult decît cel mult o oră ar fi fost cu neputință. Și chiar dacă acest răstimp s-ar fi prelungit pînă la un ceas și un sfert, urmările ar fi fost cu totul nenorocite. Această dilemă m-a neliniștit și m-a pus pe gînduri. Și anevoie o să mă credeți că, după atîtea primejdii prin care am trecut, această problemă mi se înfățișa într-o lumină atît de gravă, încît pierdusem orice nădejde de a-mi mai atinge ținta supremă și, într-un sfîrșit, mă împăcasem cu gîndul că trebuie să cobor. Dar n-am stat mult în cumpănă. Mi-am adus aminte că omul este robul cel mai plecat al obișnuinței și că multe din deprinderile vieții sale, socotite a fi de cea mai mare însemnătate, nu sînt așa decît pentru că și-a făcut din ele obișnuințe. Bineînțeles că nu se putea să nu dorm deloc. Mă puteam însă lesne deprinde să nu mă simt rău dacă mă voi trezi din ceas în ceas în tot timpul odihnei. Nu mi-ar fi trebuit decît cel mult cinci minute ca să primenesc cît mai bine aerul, și singura dificultate adevărată era să găsesc un mijloc de a mă deștepta la momentul potrivit. Această problemă, trebuie să mărturisesc, îmi dădu mult de lucru. Auzisem și eu, desigur, de acel student care, ca să nu adoarmă cu nasul în cărți, ținea

în mînă o minge de aramă. Căzînd cu un zgomot asurzitor într-un lighean din același metal, așezat lîngă scaunul lui pe podea, mingea slujea într-adevăr ca să-l trezească ori de cîte ori îl fura somnul. Dar cazul meu era cu totul altul și nu putea fi rezolvat în chip asemănător. Nu doream să rămîn treaz, ci doar să fiu sculat din somn la răstimpuri regulate. Într-un tîrziu am recurs la vicleșugul următor. Oricît ar părea el de simplu, l-am salutat, în clipa în care l-am găsit, ca pe o născocire la fel de mare cu a telescopului, a mașinii cu aburi sau chiar a tiparului.

Trebuie să spun că balonul, la înălțimea pe care o atinsese, își continua ascensiunea în chip regulat și în linie dreaptă, astfel că nacela îl urma într-o neclintire desăvîrșită, încît ar fi fost cu neputință să observi cea mai ușoară tremurare. Această împrejurare mi-a fost foarte prielnică în planul pe care-l hotărîsem. Provizia mea de apă fusese adusă în butoaie de cîte cinci galoni fiecare, bine înțepenite împrejurul nacelei. Am desprins unul și, luîndu-mi două frînghii, le-am legat strîns de la o margine de răchită la cealaltă, așezîndu-le paralel și la o distanță de un picior între ele, așa încît să alcătuiască un fel de policioară, pe care am așezat și am fixat butoiul într-o poziție orizontală. Cam la opt degete sub aceste frînghii și la patru picioare de fundul nacelei, am fixat o altă poliță, făcută însă din placaj subțire, aceasta fiind singura bucată de lemn pe care o aveam. Pe acea poliță, și tocmai sub marginea butoiașului, am pus un mic ulcior de pămînt. Am făcut apoi o gaură în fundul butoiului deasupra ulciorului și am potrivit în ea o pană dintr-un lemn moale, tăiat în formă de con sau de lumînare. Am înfipt și-am retras, puțin cîte puțin, pana, pînă cînd, după cîteva încercări, a ajuns la punctul cel mai potrivit ca îngustime, acolo unde apa, picurînd pe gaură și căzînd în ulciorul de sub ea, avea să-l umple pînă-n buză în șaizeci de minute. Bineînțeles că acesta era un lucru ușor de determinat socotind în ce măsură se umplea ulciorul într-un timp anumit. După ce orînduisem totul, urmarea era lesne de ghicit. Patul meu era în așa fel așezat pe podeaua nacelei încît, stînd culcat, capul să-mi fie chiar sub buza ulciorului. Era lucru sigur că după un ceas, um-

plîndu-se ulciorul, apa avea să dea pe dinafară, scurgîndu-se pe gura aflată mai la vale decît marginea lui de sus. Era de asemenea neîndoios că apa, scurgîndu-se de la o înălțime de mai mult de patru picioare, nu putea să nu pice de-a dreptul pe obrazul meu și, prin urmare, aveam să mă trezesc negreșit și instantaneu chiar și din somnul cel mai adînc cu putință.

Pînă să isprăvesc cu toate aceste pregătiri, se făcuse unsprezece, și m-am lungit pe pat, plin de încredere în bunul mers al invenției mele. Și n-am fost dezamăgit nici acum. La fiecare șaizeci de minute, eram trezit de credinciosul meu cronometru. După ce goleam ulciorul în vrana butoiului și lucram și la condensator, mă culcam iarăși în pat. Somnul acesta cu întreruperi regulate m-a supărat mai puțin decît m-aș fi așteptat. Și cînd, în cele din urmă, m-am trezit, fiindcă se făcuse ziuă, ceasul arăta șapte, iar soarele se înălțase cu mai multe grade deasupra orizontului.

3 aprilie

Mă aflam cu balonul la o înălțime într-adevăr nemaipomenită, iar convexitatea Pămîntului se făcuse cît se poate de vădită. La picioarele mele, jos, pe fața oceanului, se zăreau ciorchini de puncte negre, care erau, fără îndoială, grupuri de insule.[1] Departe, spre miazănoapte, zăream o dungă subțire, albă, nepus de strălucitoare, tocmai la marginea orizontului, și nu mă îndoiam că ar putea să fie țărmul sudic al Oceanului Polar. Faptul acesta îmi trezise foarte mult curiozitatea, fiindcă trăgeam nădejde să înaintez mai spre nord și la un moment dat să mă găsesc poate chiar deasupra polului. Îmi părea însă rău că înălțimea prea mare mă va împiedica să pot face o cercetare atît de amănunțită cît aș fi dorit. Aș fi putut totuși stabili o mulțime de lucruri. În cursul zilei nu s-a

[1] În prima ediție urmau încă două propoziții : „Deasupra mea cerul era negru ca păcura și stelele se vedeau sclipind. De fapt, ele au sclipit așa mereu, chiar din prima zi a ascensiunii". În edițiile ulterioare au fost eliminate de autor. Le reproducem aici deoarece pentru cititorii din era cosmică ele prezintă un interes deosebit.

mai întîmplat nimic deosebit. Aparatul meu funcţiona cît se poate de bine şi balonul se înălţa mereu, fără să se simtă nici o oscilaţie. Era un frig tăios, care m-a silit să mă înfofolesc bine în palton. Cînd pe pămînt s-a făcut din nou întuneric, m-am lungit iarăşi în pat, cu toate că, încă vreo cîteva ore după aceea, lumina a continuat să plutească împrejurul meu. Ceasornicul de apă îşi făcea regulat datoria, şi am dormit adînc pînă în dimineaţa următoare, afară de întreruperile la răstimpuri hotărîte.

4 aprilie

M-am trezit bine sănătos şi plin de voie bună şi am rămas uimit de schimbarea ciudată ce avusese loc în înfăţişarea mării. Pierduse aproape cu totul culoarea de un albastru-închis pe care o avea mai înainte şi era acum de un cenuşiu-spălăcit şi cu un luciu care supăra ochii. Insulele nu se mai vedeau. Ar fi cu neputinţă de spus dacă au trecut sub orizont, spre sud-est, sau dacă, din pricina înălţimii în necontenită creştere la care mă aflam, le-am pierdut din vedere. Aş înclina totuşi către această din urmă părere. Spre miazănoapte, chenarul de gheaţă se vede din ce în ce mai desluşit. Frigul nu mai este atît de tăios. Nu s-a mai întîmplat nimic de seamă şi mi-am petrecut ziua citind, căci am avut grijă să-mi iau şi o provizie de cărţi.

5 aprilie

Am contemplat ciudatul fenomen al răsăritului de soare în vreme ce aproape toată suprafaţa Pămîntului este încă învăluită în beznă. Curînd însă lumina s-a revărsat pretutindeni şi am zărit din nou chenarul gheţarilor către miazănoapte. Îl vedeam acum foarte desluşit şi păreau de o culoare mult mai închisă decît apele oceanului. Mă apropiam, fără doar şi poate, de pol cu mare iuţeală. Mi s-a părut că zăresc din nou o fîşie de pămînt spre răsărit şi alta spre apus, dar nu eram sigur. Vreme potrivită. Nu s-a întîmplat nimic mai de seamă în tot timpul zilei. M-am culcat devreme.

6 aprilie

Am fost uimit găsind linia gheţarilor la o foarte mică depărtare şi un cîmp nemărginit de gheţuri întinzîndu-se spre nord, pînă departe, la orizont. Era vădit că dacă balonul avea să-şi urmeze fără abatere drumul, avea să ajungă în curînd deasupra Oceanului Îngheţat, şi nu prea mai aveam îndoieli că voi vedea în sfîrşit polul. Tot timpul zilei am continuat să mă apropii de gheţari. Pe înnoptate, limitele orizontului meu au crescut deodată într-un chip simţitor, datorită desigur formei Pămîntului, care e a unei sfere turtite, şi înaintării mele deasupra ţinuturilor teşite din vecinătatea Cercului Arctic. Într-un tîrziu, cînd m-a năpădit întunericul, m-am culcat, plin de nelinişte, temîndu-mă ca nu cumva să trec deasupra unui lucru care stîrneşte o atît de mare curiozitate fără a avea prilejul să-l cercetez.

7 aprilie

M-am trezit devreme şi, spre marea mea bucurie, am privit îndelung la ceea ce nu poate fi pus la îndoială că este însuşi polul. Era, fără doar şi poate, acolo, şi chiar la picioarele mele, dar, vai ! mă ridicasem la o înălţime atît de mare, încît nu puteam deslusi nimic lămurit. Într-adevăr, judecînd după progresia cifrelor ce indică diferitele înălţimi corespunzătoare cu anumite perioade, între şase a.m. la 2 aprilie şi nouă fără douăzeci a.m. în aceeaşi zi (cînd coloana de mercur a barometrului a coborît), se poate deduce cu destulă siguranţă că balonul atinsese acum, la ora patru în dimineaţa de 7 aprilie, *nu mai puţin* de 7.254 de mile deasupra nivelului mării. Înălţimea aceasta poate părea imensă, dar evaluarea cu ajutorul căreia a fost calculată dă un rezultat după toate probabilităţile cu mult mai prejos decît cel adevărat. Oricum ar fi, aveam sub ochii mei, fără îndoială, cel mai mare diametru pămîntesc. Întreaga emisferă nordică se întindea la picioarele mele, ca o hartă în proiecţie ortografică. [1] Iar marele cerc al Ecuatorului însuşi alcătuia fruntaria des-

[1] Proiecţia folosită la reprezentarea unei emisfere pe un plan, în special la elaborarea hărţilor generale ale globului terestru.

părţitoare a orizontului meu. Cu toate acestea, excelenţele-voastre vor înţelege uşor că ţinuturile pînă acum neexplorate din vecinătatea Cercului Arctic, deşi aşezate de-a dreptul sub mine şi văzute fără o perspectivă aparentă, erau totuşi prea micşorate şi la prea mare depărtare de punctul din care le priveam ca să-mi îngăduie o cercetare mai amănunţită. Ceea se se vedea, totuşi, era ceva ciudat şi atrăgător. La miazănoapte, dincolo de acel chenar uriaş de care am pomenit şi care poate fi denumit limita descoperirilor omului în aceste ţinuturi, se întindea, aproape fără întrerupere, un linţoliu de gheaţă. Chiar de la primele începuturi, suprafaţa lui e vădit turtită, iar mai departe e netedă şi plană, la urmă devine *concavă*, şi sfîrşeşte chiar la pol într-un gol circular, cu marginile tăioase, al cărui diametru aparent alcătuia cu balonul un unghi de vreo şaizeci şi cinci de secunde şi a cărui culoare închisă, cu nuanţe schimbătoare, era mai întunecată decît orice altă pată din emisfera vizibilă şi, uneori, se adîncea pînă la negrul cel mai intens. Mai departe anevoie s-ar mai fi putut desluşi ceva. La ora douăsprezece, centrul circular descrescuse în circumferinţă, iar la şapte p.m. l-am pierdut cu totul din vedere, căci balonul trecuse peste marginea dinspre vest a gheţurilor şi plutea cu iuţeală înspre Ecuator.

8 aprilie

Am descoperit o micşorare simţitoare în diametrul aparent al Pămîntului, pe lîngă o vădită alterare în culoarea şi înfăţişarea lui generală. Întreaga suprafaţă vizibilă era de aceeaşi culoare galben-palid, cînd mai accentuată, cînd mai stearsă, iar pe alocuri căpătase o strălucire care pentru ochi era chiar supărătoare. Vederea mi-era foarte stînjenită din pricina densităţii atmosferei, suprafaţa învecinată fiind încărcată de nori, prin a căror îngrămădire de-abia puteam zări ici şi colo pămîntul. În ultimele patruzeci şi opt de ore am fost mai mult sau mai puţin împiedicat de acest obstacol de a mai face vreo observaţie. Dar înălţimea foarte mare la care mă aflam acum alcătuia din aceste neguri plutitoare o singură grămadă, şi neajunsul acesta se făcea tot mai simţit pe măsură ce suiam mai sus. Îmi

dădeam bine seama totuşi că balonul plutea deasupra Marilor Lacuri ale Americii de Nord şi se îndrepta gonind spre miazăzi, ceea ce însemna că mă va duce foarte curînd la tropice. Această împrejurare m-a bucurat nespus de mult şi am întîmpinat-o ca pe o prevestire sigură a izbînzii finale. Căci drumul pe care-l luasem pînă acum mă neliniştise, într-adevăr, foarte mult. Era vădit, că, dacă aş fi mers multă vreme mai departe în această direcţie, n-aş mai fi ajuns niciodată în Lună, a cărei orbită e înclinată pe ecliptică, formînd un unghi mic de numai 5°8′48″.

9 aprilie

Diametrul Pămîntului era astăzi foarte micşorat, iar culoarea, la suprafaţa lui, devenea, ceas cu ceas, de un galben tot mai închis. Balonul şi-a urmat fără şovăire drumul spre miazăzi, iar la orele nouă p.m. a ajuns deasupra coastei nordice a Golfului Mexic.

10 aprilie

În dimineaţa de azi, pe la ora cinci, am fost trezit din somn pe neaşteptate de o trosnitură năprasnică, despre care nu mi-am dat cu nici un chip seama de unde vine. A fost de foarte scurtă durată, dar, cît a dăinuit, n-a semănat cu nimic din cîte am apucat pe lume. E de prisos să mai spun că m-am speriat din cale-afară, căci în primul moment am crezut că pricina zgomotului ar fi fost explozia balonului. Mi-am cercetat totuşi aparatele cu multă luare-aminte şi n-am putut găsi nimic în neregulă. Mi-am petrecut aproape toată ziua gîndindu-mă la această întîmplare atît de neobişnuită. Dar n-am izbutit cîtuşi de puţin să mi-o lămuresc. M-am culcat nemulţumit şi într-o stare de mare nelinişte şi tulburare.

11 aprilie

Am găsit o micşorare simţitoare în diametrul aparent al Pămîntului şi o creştere însemnată, vizibilă pentru întîia oară, în acela al Lunii, căreia îi mai trebuiau doar

cîteva zile pentru a fi lună plină. A fost nevoie de o trudă îndelungată şi istovitoare spre a condensa aer îndestulător pentru menţinerea vieţii.

12 aprilie

O ciudată schimbare a avut loc în ceea ce priveşte direcţia balonului, şi cu toate că o prevăzusem întru totul, mi-a făcut o bucurie fără seamăn. După ce ajunsese, în cursa lui de mai nainte, la paralela a douăsprezecea de latitudine sudică, s-a abătut deodată, în unghi ascuţit, spre est şi a continuat astfel toată ziua, ţinîndu-se aproape *exact în planul elipsei lunare*. Ceea ce e vrednic de luat în seamă e că urmarea acestei schimbări de rută a fost o simţitoare oscilaţie a nacelei, care a durat timp de cîteva ceasuri.

13 aprilie

Am fost iarăşi foarte speriat de faptul că trosnetul zgomotos şi puternic, care m-a îngrozit în ziua de 10 aprilie, s-a repetat din nou. M-am gîndit foarte mult la acest lucru, dar n-am fost în stare să găsesc o explicaţie mulţumitoare. Mare descreştere în diametrul aparent al Pămîntului, care nu mai subîntindea, în raport cu balonul, decît un unghi niţeluş mai mare de 25°. Luna nu se vedea deloc, fiind aproape la zenit. Îmi continuam drumul în planul elipsei, dar înaintam foarte puţin spre răsărit.

14 aprilie

Nespus de rapidă descreştere a diametrului Pămîntului. Am fost astăzi cît se poate de tulburat la gîndul că balonul plutește pe axul apsidelor, în direcţia perigeului. Cu alte cuvinte, urmează un itinerariu care-l va duce de-a dreptul în Lună, în partea cea mai apropiată de Pămînt a orbitei sale. Luna se afla chiar deasupra capului meu, ceea ce mi-o ascundea cu totul vederii. A trebuit să muncesc îndelung şi greu ca să condensez atmosfera.

15 aprilie

Nu se mai pot desluși bine pe Pămînt nici măcar contururile mărilor și ale continentelor. Pe la orele douăsprezece am fost surprins pentru a treia oară la auzul acelui sunet înfiorător care mă uimise atît de tare și înainte. Dar de data asta a durat cîteva clipe, și tot timpul cît a ținut, a sporit mereu în intensitate. În cele din urmă, pe cînd stăteam năuc și îngrozit în așteptarea a nu știu ce fel de nimicire năprasnică, nacela s-a cutremurat cu o putere nemaipomenită și o grămadă uriașă și înflăcărată dintr-o materie pe care n-am putut s-o deslușesc s-a năpustit cu glasul a mii de tunete, urlînd și vuind, asupra balonului. Cînd spaimele și uimirea mi s-au mai risipit, mi-am dat destul de lesne seama că poate e vorba de vreun fragment vulcanic uriaș, azvîrlit din lumea de care mă apropiam atît de repede și, pe cît se pare, de unul din multele feluri de materii ciudate ce se găsesc din întîmplare și pe Pămînt și sînt numite meteoriți, în lipsa unei denumiri mai potrivite.

16 aprilie

Uitîndu-mă astăzi în sus, cît puteam mai bine, rînd pe rînd, pe fiecare din ferestruicile laterale, am zărit, spre marea mea bucurie, o foarte mică parte a discului lunar, care se întindea, ca să zic așa, de jur împrejurul uriașei circumferințe a balonului. Am fost nespus de tulburat. De data asta nu mă mai îndoiam cîtuși de puțin că voi fi în curînd la capătul călătoriei mele. Într-adevăr, condensatorul îmi dădea de lucru acum într-o asemenea măsură, încît nu mai aveam o clipă de răgaz. Nu mai putea fi vorba de somn. M-am îmbolnăvit de oboseală și tremuram din tot trupul, sleit de puteri. Era cu neputință ca firea omenească să mai poată îndura o suferință atît de groaznică. În scurtul răstimp de întuneric, a trecut pe lîngă mine un nou meteorit, și repetarea din ce în ce mai deasă a acestui fenomen a început să-mi stîrnească mari neliniști.

17 aprilie

Dimineața aceasta a însemnat o dată hotăritoare în călătoria mea. Vă mai amintiți că în ziua de 13 aprilie pămîntul subîntindea, în raport cu balonul, un unghi de 25°. La 14 aprilie, unghiul acesta se micșorase simțitor, în 15 aprilie am observat o scădere și mai rapidă, și în 16 aprilie, înainte de a mă culca, notasem un unghi care nu măsura mai mult de 7°15′. Care nu mi-a fost uimirea cînd, trezindu-mă dintr-un somn scurt și chinuit, în această dimineață de astăzi, 17 aprilie, am găsit suprafața de dedesubt crescută ca volum, așa, deodată, și ca prin minune, pînă la a arăta nu mai puțin de 39° în diametru aparent unghiular. Am rămas ca trăsnit. Nici un cuvînt n-ar putea să exprime groaza și uimirea cumplită și fără de seamăn de care am fost cuprins și copleșit totodată. Genunchii îmi tremurau, dinții îmi clănțăneau, părul mi se zburlise pe cap. „Așadar, balonul a făcut explozie!“ Acesta a fost cel mai năvalnic gînd care mi-a fulgerat prin minte. „Desigur că balonul a făcut explozie!“ Cădeam! Cădeam cu cea mai năprasnică, cea mai neasemuită repeziciune. Judecînd după imensa depărtare parcursă atît de repede pînă acu, nu puteau trece mai mult de zece minute pînă voi fi atins suprafața pămîntului, și voi fi năpustit în nimicnicie! Dar, în cele din urmă, judecata îmi veni în ajutor. Am stat și m-am gîndit și am început să mă îndoiesc. Era un lucru cu neputință. În ruptul capului nu se putea să fi ajuns atît de repede jos. Pe de altă parte, cu toate că mă apropiam, fără doar și poate, de suprafața pămîntului de sub mine, o făceam cu o viteză care nu era cîtuși de puțin proporțională cu aceea pe care mi-o închipuisem la început. Gîndul acesta mi-a fost de folos, mi-a liniștit mintea tulburată și, în cele din urmă, am izbutit să privesc fenomenul în lumina lui adevărată. De fapt, groaza trebuie să mă fi scos din minți, de vreme ce nu mi-am putut da seama de uriașa deosebire dintre înfățișarea suprafeței de sub mine și suprafața Pămîntului, care mi-e mumă. Aceasta din urmă era desigur deasupra capului meu și cu totul ascunsă vederii mele de corpul balonului, în timp ce Luna, Luna însăși, în

toată strălucirea ei, se întindea jos, dedesubtul meu și la picioarele mele.

Uimirea și surprinderea iscate în mintea mea de această nemaipomenită schimbare în starea lucrurilor era, poate, partea cea mai greu de explicat din toată aventura. Fiindcă întreagă această răsturnare nu numai că era firească, dar fusese prevăzută cu mult înainte, ca o împrejurare la care trebuia să mă aștept cînd aș ajunge în acel punct al călătoriei mele, în care atracția planetei va fi înlocuită de atracția satelitului, sau, mai bine zis, în care forța de atracție exercitată de Pămînt asupra balonului va fi mai puțin puternică decît aceea a Lunii. Desigur, mă trezeam dintr-un somn adînc, cu toate simțurile toropite, ca să urmăresc deodată un fenomen cutremurător și care, cu toate că îl așteptam, n-am crezut totuși că se va întîmpla chiar în clipa aceea. Schimbarea în sine trebuie să fi avut loc, bineînțeles, treptat și pe nesimțite. Nu e deloc sigur că, dacă aș fi fost treaz în clipa cînd s-a întîmplat, aș fi luat cunoștință despre ea după vreun semn *lăuntric* al acestei schimbări, adică după vreo tulburare a ființei sau a aparatelor mele.

E aproape de prisos să mai spun că ajungînd la o înțelegere adevărată a stării în care mă găseam și ieșind din spaima ce-mi copleșise toate puterile sufletului, mi-am îndreptat în primul rînd toată atenția asupra Lunii și a înfățișării ei fizice generale. Se întindea jos, sub mine, ca o hartă, și cu toate că, după socoteala mea, distanța la care se afla era încă destul de mare, puteam desluși contururile suprafeței sale cu o precizie izbitoare și totodată și de neînțeles. De la cea dintîi privire m-a surprins, ca fiind trăsătura cea mai neobișnuită a condițiilor ei geologice, lipsa desăvîrșită a oricărui ocean, a oricărei mări și chiar a oricărui lac sau rîu și a apelor de orice fel. Cu toate acestea, lucru ciudat, zăream vaste întinderi cu caracter vădit aluvial, deși cea mai mare parte a emisferei ce se putea vedea era acoperită cu nenumărați munți vulcanici, de formă conică și avînd mai degrabă înfățișarea unor cucuie făcute de mîna omului decît a unor protuberanțe naturale. Cel mai înalt dintre ei nu depășea înălțimea de trei mile și trei sferturi. Dar o hartă a regiunii vulcanice

de la Campi Phlegraei [1] ar putea da excelenţelor-voastre o idee mai bună decît orice descriere stîngace pe care aş încerca eu însumi s-o fac. Era vădit că aceşti vulcani, în cea mai mare parte a lor, se aflau în stare de erupţie, şi-mi dam seama, plin de groază, de puterea şi de violenţa lor judecînd după tunetele repetate ale stîncilor greşit numite meteorice, care se năpusteau de jos şi treceau acum pe lîngă balon cu o frecvenţă tot mai spăimîntătoare.

18 aprilie

Am găsit astăzi că volumul aparent al Lunii a crescut în chip nemăsurat, iar viteza tot mai sporită a pogorîrii mele a început să mă umple de groază. Vă amintiţi, că la început, cînd am pornit a cumpăni dacă o călătorie în Lună este sau nu cu putinţă, am ţinut seama în socotelile mele de faptul că ar exista în vecinătatea ei o atmosferă densă, proporţională cu forma planetei. Aceasta în ciuda atîtor ipoteze ce afirmă contrariul şi, aş mai adăuga, în ciuda neîncrederii obşteşti în existenţa vreunei atmosfere lunare. Dar, în afară de ideile pe care le-am înfăţişat cu privire la cometa lui Encke şi a luminii zodiacale, am fost întărit în părerea mea de unele observaţii ale lui Schroeter [2] din Lilienthal. El a observat luna nouă cînd nu avea decît două zile şi jumătate, seara, îndată după asfinţit, mai nainte de a se putea vedea partea ei întunecată, şi a continuat s-o observe pînă ce aceasta a devenit vizibilă. Cele două coarne păreau că se prelungesc subţiindu-se în cîte un vîrf, în aparenţă foarte ascuţit, fiecare arătîndu-şi extremitatea în bătaia razelor soarelui mai nainte ca vreo parte a emisferei întunecate să fi devenit vizibilă. Puţin după aceea s-a luminat întreaga margine întunecată. Socot că această prelungire a coarnelor dincolo de semicerc se datoreşte refracţiei razelor solare de către atmosfera lunară, care poate să refracte destulă lumină pe emisfera întunecată pentru a da naştere unui crepuscul mai luminos decît lumina răsfrîntă de Pămînt cînd Luna e la vreo

[1] Regiune vulcanică situată în sudul Italiei.

[2] Johann Hieronymus Schroeter (1745—1816), astronom german, directorul observatorului din Lilienthal de lîngă Brema ; a făcut numeroase observaţii asupra Lunii.

32° de conjuncția sa. Aceasta ar putea fi înaltă de 1.356 de picioare de Paris. Am presupus deci că înălțimea cea mai mare în stare să producă refracția razelor solare ar fi de 5.376 de picioare. Părerea mea asupra acestui lucru a fost confirmată și de un paragraf din volumul al 82-lea al *Tranzacțiilor filozofice*, în care se afirmă că în timpul unei ocultații a sateliților lui Jupiter, cel de-al treilea satelit a dispărut cu totul după ce de-abia s-a mai zărit vreme de o secundă sau două, iar celui de-al patrulea i se vedea nedeslușit conturul. *

Mă bizuiam, bineînțeles, pe rezistența, sau, mai bine zis, pe sprijinul unei atmosfere care ar exista într-o stare de densitate așa cum mi-am închipuit-o eu. Dacă pînă la urmă s-ar dovedi că am dat greș, n-aveam nimic alt de așteptat, ca deznodămînt al aventurii mele, decît să fiu spulberat în atomi pe suprafața colțuroasă a satelitului. Și aveam, desigur, temeiuri puternice să-mi fie frică. Depărtarea mea de Lună era, oarecum, neînsemnată, pe cînd munca de care era nevoie la condensator nu se micșorase întru nimic și nu puteam descoperi nici un semn de scădere în rarefierea păturii de aer.

19 aprilie

Spre marea mea bucurie, în dimineața aceasta, pe la orele nouă suprafața Lunii fiind spăimîntător de aproape,

* Havelius[1] scrie că, adeseori, cînd cerul era atît de senin încît se vedeau și stelele de a șasea și a șaptea mărime, poziția Lunii fiind aceeași ca și depărtarea de Pămînt și folosind unul și același telescop, foarte puternic, Luna și petele ei nu-i apăreau întotdeauna la fel de luminoase. Date fiind împrejurările în care a observat aceasta, e lucru învederat că pricina fenomenului nu e nici atmosfera noastră, nici aparatul, nici ochiul cercetătorului, ci trebuie să fie ceva (o atmosferă ?) ce ar exista în jurul Lunii.

Cassini[2] a observat adesea că Saturn, Jupiter și stelele fixe, atunci cînd se apropie de Lună, la ocultație, își schimbă forma circulară într-una ovală ; iar la alte ocultații nu a descoperit nici o schimbare de formă. De aici se poate deduce că în unele cazuri, dar nu în toate, există o substanță densă care înconjoară Luna și care reflectă razele stelelor (n. a.).

[1] Johann Hévélius sau Havelius (1611—1687), astronom german ; autorul unei lucrări despre fața Lunii.

[2] Jean-Dominique Cassini (1625—1712), astronom francez ; a făcut observații asupra planetelor sistemului solar.

și temerile mele peste măsură de sporite, pompa condensatorului dădu, în sfîrșit, semne neîndoielnice că s-a petrecut o oarecare schimbare în consistența atmosferei. Pe la zece aveam temeiuri să cred că densitatea ei crescuse în mare măsură. La unsprezece, aparatul îmi dădea mai puțin de lucru, iar la douăsprezece am încercat să deșurubez ceatlăul, și văzînd că după ce am făcut-o n-am avut de suferit nici un neajuns, am scos, în cele din urmă, învelitoarea de cauciuc și am dat-o jos de pe nacelă. Așa cum era de așteptat, urmările imediate ale unei astfel de experiențe atît de primejdioase și pripite au fost o strașnică durere de cap și ceva spasme. Dar aceste greutăți, precum și altele în legătură cu respirația nu erau, nici într-un caz, atît de mari încît să-mi pună viața în primejdie. Am luat deci hotărîrea să le îndur cît puteam mai bine, cu gîndul că voi scăpa de ele de îndată ce mă voi apropia de straturile din apropierea Lunii. Dar această apropiere se înfăptuia cu o repeziciune de neînchipuit și în curînd am fost încredințat — și totodată și îngrijorat — că, deși n-am să fiu înșelat în așteptările mele cu privire la existența unei atmosfere dense în proporție cu masa satelitului, greșisem totuși cînd am presupus că densitatea aceasta, chiar la suprafață, va fi destul de mare pentru a putea susține greutatea uriașă conținută de nacela balonului meu. Cu toate acestea, *așa ar fi trebuit* să fie, întocmai ea la suprafața Pămîntului, dacă se ține seamă că greutatea corpurilor de pe orice planetă este în funcție de densitatea atmosferică. Dar *nu era* totuși cazul aici. Și lucrul acesta îl dovedea îndeajuns violența căderii mele. De ce nu era cazul, aceasta nu s-ar putea explica decît ținînd seama de acele perturbații geologice posibile despre care am pomenit mai sus. Oricum, mă aflam deci chiar deasupra planetei și coboram cu cea mai năprasnică repeziciune. N-am pierdut, așadar, nici o clipă ca să arunc peste bord lestul, butoaiele cu apă, aparatul condensator, camera de cauciuc și, în cele din urmă, toate lucrurile din nacelă. Dar totul era în zadar. Cădeam necontenit, cu o iuțeală năprasnică, și nu mai aveam mai mult de o jumătate de milă pînă la suprafață. De aceea, ca un ultim mijloc de scăpare,

după ce-mi aruncasem haina, pălăria și cizmele, am desprins de balon *pînă și nacela,* care avea o greutate destul de însemnată, și astfel, agățîndu-mă cu amîndouă mîinile de plasă, abia dacă mai avui vreme să-mi dau seama că întregul ținut, atît cît vedeam cu ochii, era presărat pretutindeni cu locuințe de pitici, cînd, iată, am și căzut cu capul în jos drept în inima unei cetăți fantastice, în mijlocul unei mulțimi numeroase de omuleți pociți și mărunței, care nu rosteau nici un cuvînt și nu-și dădeau nici cea mai mică osteneală să mă ajute, ci stăteau ca o turmă de nerozi, făcînd schime caraghioase și uitîndu-se chiorîș, cu mîinile în șolduri, la balonul meu și la mine. Le-am întors spatele cu dispreț și, privind în sus, spre Pămîntul pe care-l părăsisem de curînd și poate pentru totdeauna, l-am văzut în chip de scut uriaș de aramă întunecată, cu diametrul cam de două grade, țintuit și nemișcat în ceruri, deasupra capului, și împodobit la o margine cu un chenar făcut din aurul cel mai strălucitor. Nu se putea vedea nici urmă de ape sau de pămînturi. Și totul era bălțat cu fel de fel de pete și încins cu zonele tropicale și ecuatoriale.

Așadar, cu voia excelenței-voastre, după un șir întreg de mari neliniști și de nemaiauzite primejdii, din care am scăpat ca prin minune, am ajuns în cele din urmă cu bine, în a nouăsprezecea zi de la plecarea mea din Rotterdam, la capătul unei călătorii care este, fără îndoială, cea mai extraordinară și cea mai însemnată pe care a întreprins-o, a înfăptuit-o sau a plănuit-o cîndva vreun locuitor al Pămîntului. Dar mai rămîne să-mi povestesc aventurile. Și, într-adevăr, excelențele-voastre își pot lesne închipui că, după o ședere de cinci ani pe o planetă care nu numai că e nespus de interesantă prin faptul că e strîns legată ca satelit, de lumea omului, aș mai putea să dau și unele vești, spre știința Colegiului național al astronomilor, cu mult mai însemnate decît amănuntele, oricît ar fi ele de minunate, ale simplei călătorii care a luat sfîrșit în chip atît de norocos. Aceasta e de fapt toată problema. Aș avea multe, foarte multe de împărtășit și aș face-o cu cea mai mare plăcere. Aș avea multe de spus despre climatul

planetei ; despre trecerile neașteptate de la cald la frig ; despre lumina solară neîndurată și arzătoare, care ține cincisprezece zile, și despre frigul mai mult decît polar care-i urmează ; despre o neîncetată circulație a umezelii, prin evaporare, ca *in vacuo* [1], din punctul așezat chiar sub soare pînă la cel mai depărtat ; despre o zonă variabilă de ape curgătoare ; despre poporul însuși ; despre obiceiurile, purtările, așezămintele politice ; despre ciudata înfățișare a locuitorilor ; despre urîțenia lor ; despre lipsa lor de urechi, acele apendice de prisos într-o atmosferă atît de deosebită ; despre neștiința ce li se trage de aici în ceea ce privește vorbirea și foloasele ei ; despre felul cum înlocuiesc ei vorbirea printr-o anumită metodă de a se înțelege între ei ; despre neînțeleasa legătură între fiecare ins din Lună cu cîte unul pe Pămînt, o legătură analogă celei dintre orbita planetei și a sateliților și determinată de aceasta, prin care destinele locuitorilor uneia din ele sînt împletite cu viețile și destinele locuitorilor celeilalte. Și, mai presus de toate, dacă excelențele-voastre îmi îngăduie, despre acele taine cumplite și întunecate ce se ascund în ținuturile din cealaltă parte a Lunii, ținuturi care, datorită concordanței într-adevăr minunate a rotației satelitului pe propria-i axă cu revoluția siderală în jurul Pămîntului, nu s-au arătat pînă acum și — slavă Domnului ! — nu se vor arăta niciodată în fața telescopului unui om. Toate acestea, și multe, multe altele aș vrea să le povestesc cu de-amănuntul. Dar ca să scurtez, trebuie să-mi capăt răsplata. Aș dori să mă întorc la casa mea, în sînul familiei mele. Iar ca preț al comunicărilor mele viitoare, ținînd seama de lumina pe care am putința s-o arunc asupra multor ramuri însemnate ale științelor fizice și metafizice, trebuie să cer, prin mijlocirea cinstitei domniilor-voastre bresle, iertare pentru crima de care m-am făcut vinovat prin uciderea acelor creditori ai mei la plecarea mea din Rotterdam. Așadar, acesta e scopul scrisorii mele. Aducătorul ei, un locuitor din Lună, pe care l-am învățat ce să facă pentru a fi crainicul meu pe

[1] În vid (în limba latină în original).

Pămînt, va aştepta, la bunul-plac al excelenţelor-voastre, ca să se întoarcă la mine cu iertarea de care am pomenit, dacă am, într-un fel sau altul, putinţa s-o dobîndesc.

Am onoarea de a fi etc. etc. smeritul rob al excelenţelor voastre,

HANS PHAALL

După ce a sfîrşit de citit acest extraordinar document, se zice că profesorul Rub-a-dub, peste măsură de uluit, a scăpat pipa din gură, iar *mynheer* Superbus Von Underduk, după ce şi-a scos ochelarii, i-a curăţat şi i-a pus în buzunar, şi-a uitat de sine şi de demnitatea sa, şi încă în aşa măsură, încît, în culmea uimirii şi a admiraţiei, s-a răsucit de trei ori pe călcîie. Nu putea fi nici o îndoială în această privinţă : va fi iertat. Aşa cel puţin jurase, cu un jurămînt groaznic, profesorul Rub-a-dub, şi astfel a cugetat şi vestitul Von Underduk cînd l-a luat la braţ pe colegul său întru ştiinţă şi, fără a rosti un cuvînt, a făcut aproape tot drumul pînă acasă, unde avea să chibzuiască asupra măsurilor ce ar trebui luate. Dar, ajungînd la uşa locuinţei primarului, profesorul s-a gîndit să spună că, de vreme ce mesagerul a găsit cu cale să dispară, pesemne înspăimîntat pînă la moarte de înfăţişarea sălbatică a locuitorilor din Rotterdam, iertarea nu-i va fi de mare folos, căci numai un om din Lună ar putea întreprinde o călătorie atît de lungă. Primarul a recunoscut adevărul acestei observaţii, astfel că discuţia a luat sfîrşit. Scrisoarea fiind publicată, a dat naştere la felurite păreri şi clevetiri. Unii atotştiutori s-au făcut de rîs, arătînd că întreaga ispravă nu era alt decît o păcăleală. Cred însă că tot păcăleală este pentru acest soi de oameni orice e mai presus de înţelegerea lor. În ce mă priveşte, nu pot pricepe pe ce dovezi şi-au întemeiat o atare învinuire. Să vedem ce spun :

În primul rînd, că unii hîtri din Rotterdam purtau pică unui oarecare primar şi cîtorva astronomi.

Nu înţeleg deloc.

În al doilea rînd, că un pitic ciudat, un vrăjitor, cu amîndouă urechile tăiate din rădăcină, pentru cine ştie

ce fărădelege, a dispărut de cîteva zile din vecinătatea orașului Bruges.

Ei bine, și ce-i cu asta ?

În al treilea rînd, că gazetele care erau lipite de jur împrejurul balonului erau din Olanda, și prin urmare nu putuseră fi tipărite în Lună. Erau niște hîrtii foarte murdare și tipograful Gluck ar fi jurat pe Sfînta Scriptură că fuseseră tipărite la Rotterdam.

Greșea, fără îndoială, greșea.

În al patrulea rînd, că Hans Phaall însuși, ticălosul acela de beţiv, și cele trei hahalere, așa-zișii săi creditori, au fost văzuţi împreună, acum vreo două-trei zile într-o cîrciumă deocheată de la mahala, cînd tocmai se întorseseră cu buzunarele pline dintr-o călătorie peste mări.

Nu cred, nu cred nici un cuvînt.

În ultimul rînd, e o părere îndeobște recunoscută, sau cel puţin ar trebui să fie recunoscută, că anume Colegiul astronomilor din orașul Rotterdam, ca și celelalte colegii din alte părţi ale lumii — pentru a nu mai vorbi de astronomi și de colegii în general — nu este nici mai bun, nici mai mare, nici mai luminat decît s-ar cădea să fie.

Thomas Wentworth Higginson
REGELE VISURILOR

Cel ce părăsește calea ferată, îndreptindu-se spre ținuturile deluroase ale Noii Anglii, trebuie să adopte o regulă de neclintit. De cîte ori ajunge la o răscruce și i se spune că există două căi spre destinația dorită, nu-i rămîne decît să întrebe care drum e mai bun și, după ce i se indică unul dintre ele, să-l aleagă imediat pe celălalt. Explicația e simplă : trecătorul recomandă întotdeauna drumul cel nou, care se menține de-a lungul văii și ocolește dealurile, pe cînd drumul vechi, abandonat acum de călători, urcă mai abrupt, oferind privelişti mai frumoase.

Apucînd pe drumul vechi, descoperi curînd că atît casele cît și oamenii sînt oarecum în paragină. Ei trăiesc izolați, astfel încît nimic nu-i stimulează să-și îmbunătățească starea. Nici urmă de ondularea monotonă a acoperișurilor mansardate, cum absente sînt și caricaturile din vremea reginei Anne. Dacă, totuși, locuința vreunui fermier a fost într-adevăr construită în timpul domniei acelei nedreptățite suverane, ea are aspectul unui conac solid și sobru, din cărămidă, cu două etaje, înnegrit de timp, încruntîndu-se mohorît de pe vîrful dealului ; ea aparține tot atît de mult trecutului, precum un turn circular irlandez sau o fortăreață scoțiană de graniță. Uneori e umbrită de ramurile cîtorva ulmi planturoși. Dinspre drum vederea e, în parte, împiedicată de un gard de liliac și de ceea ce pare o mult prea mare stivă de lemne. Un zid scund, de piatră, înconjoară grajdurile și adăposturile spațioase, construite din lemn nevopsit, devenit cu vremea

cenușiu ; lîngă ele se întinde o grădină neîngrijită în care floxul, garoafele și crinii se încrucișează cu garduri asimetrice de merișor. Casa privește spre apusuri mărețe, spre lanțuri îndepărtate de munți și lacuri înconjurate de păduri de pin și de castan. Proiectată pe un cer sumbru, sau împovărată de o ceață statornică, ea domină peisajul ca un castel feudal ; și tot ca el, e aproape părăsită : viața oamenilor s-a scurs de aici în orășelul industrial din vale, plin de canadieni francezi.

Într-o asemenea locuință se stabili în cele din urmă Francis Ayrault, părăsind vechea reședință a familiei dintr-un oraș de pe țărm, din Rhode Island. Tot felul de griji familiale îl zdrobiseră aproape, căci nimic nu slăbește o natură puternică așa de mult ca exercițiul îndelung și exclusiv al iubirii de semeni. Cînd însuși locul unde se născuse fu ales ca teren pentru o nouă stație de cale ferată, nimic nu păru să-l mai rețină. Avea nevoie de odihnă totală și de schimbare. Nu mai avea pe nimeni pe lume cu excepția unei fermecătoare surioare, rodul celei de-a doua căsătorii a tatălui său. Această fetiță de cinci ani, căreia îi era tutore, fusese botezată cu ciudatul nume de Hart, după un strămoș, Hart Ayrault, a cărui piatră de mormînt, acoperită cu mușchi, era adesea cercetată de degetele copilului, încercînd să descopere literele șterse ale propriului nume.

Cei doi sosiră într-o dimineață de la cea mai apropiată gară și luară în primire vechiul lăcaș de cărămidă. Ayrault își petrecu ziua despachetînd și consultîndu-se cu Cyrus Gerry, fostul proprietar al fermei, care urma să dirijeze în continuare toate operațiunile exterioare. În acest timp, fetița își sili bătrîna doică s-o urmeze prin fiecare colțișor al clădirilor. Se așezaseră acum, în sfîrșit, la o cină timpurie, în cursul căreia micuța Hart fu prea absorbită de noutatea zmeurii sălbatice să mai poată observa, măcar întîmplător, expresia sfîrșită a fratelui ei.

— Frate Frank, spuse ea în treacăt, pe cînd începea cea de-a doua farfurie de zmeură, te iubesc !

— Mulțumesc, dragă, fu replica lui mecanică la obișnuita efuziune.

Ea tăcu o vreme, absorbită de plăcuta ocupație, și-apoi continuă cu mai multă precizie :

— Frate Frank, tu ești cel mai bun om din lume! Îmi pare așa de bine c-am venit aici! Se poate să rămînem toată iarna? Iarna trebuie să fie grozav; și în șopron e o săniuță căreia îi lipsește doar o talpă. Frățioare Frank, te iubesc așa de mult că nu știu ce-am să mă fac! Te iubesc de o mie de livre plus cincisprezece, plus unsprezece și jumătate și încă mai mult decît pot spune. Și mai sînt și trei pisoi cenușii — în afară de unul care e aproape alb — și Susan mi-a spus că pot să ți-i aduc să-i vezi mîine dimineață.

O jumătate de oră mai tîrziu, somnul închidea ochii ei strălucitori; picioruşele neastîmpărate se odihneau acum nemișcate. În noaptea aceea fetița dormi în cămăruța vecină cu a fratelui ei, în pătuțul pe care-l ocupa de cînd era orfană. Ayrault însă rămase treaz, absorbit de un proiect mult prea neobișnuit pentru a putea fi împărtășit cuiva, dar care fusese totuși mobilul cel mai important al venirii lui în locul acesta singuratic.

Locuitorii din Rhode Island avuseseră, încă de pe vremea lui Roger Williams [1], o oarecare înclinație către latura ideală a existenței. Acesta e singurul stat din America unde președinții curților de justiție scriu curent poezie, iar fabricanții prosperi tipăresc eseuri despre libertatea conștiinței. În plus, Francis Ayrault moștenise, poate, o asemenea înclinație de la niște strămoși hughenoți, încrucișați cu o familie de quakeri. În orice caz, ea exista și se manifesta în această criză a vieții sale. Eliberat acum de aproape orice obligație, el se hotărîse să se dedice unui domeniu încă puțin explorat de om. Odată secătuite plăcerile lumești, își angajase toate energiile într-un efort extraordinar de autoconcentrare pentru a deveni ceea ce nici o ființă omenească nu fusese încă: stăpînul propriilor vise.

Descendent al unei spețe de visători în plină zi, Ayrault moștenise, de asemenea, și o neobișnuită disponibilitate pentru vis în timpul nopții; și, ca toți cei înzestrați cu un talent deosebit, el îi supraestima, poate, importanța. Se convinsese repede că nici o exersare a intelectului său în

[1] Roger Williams (1603 ?—1683). Pastor de origine engleză, întemeietor al coloniei din Rhode Island și primul ei președinte.

stare de veghe nu se poate compara nici o clipă, măcar, cu cea din vis. Cele mai rafinate izbînzi ale creierului unui Shakespeare sau Dante nu sînt altceva decît o structură asemănătoare viselor ; şi cel mai limitat ţăran şi cea mai înapoiată minte vor fi avînd cîteodată viziuni care, dacă ar putea fi transcrise, ar depăşi pe cele ale acestor maeştri. De la cîinele care visează în vis pînă la Coleridge [1], care visa *Kubla Khan* şi a fost întrerupt de omul cu treburi din Porlock, orice fiinţă cît de cît sensibilă atinge valoarea supremă a puterii sale imaginative în vis. Numai în vis, gîndea el, putem pătrunde în acel ceva de dincolo de noi ; orice altă funcţie a individului e limitată, dar cine poate fixa o limită viziunilor sale ? Dintre toate formele Luminii Interioare, ele îşi îngăduie cel mai mult ; aici se adevereşte vechiul aforism al quakerilor precum că omul nu se înalţă niciciînd atît de sus ca atunci cînd nu ştie încotro merge. Într-adevăr, cînd ne trezim nu putem spune unde am fost cu o clipă mai înainte. Şi, poate că întreaga bogăţie a viselor noastre rememorate nu e decît o părticică mică în comparaţie cu ceea ce ne-a cutreierat creierul.

Ayrault era însă enervat, ca toţi ceilalţi, de totala nepotrivire a viselor succesive. Această delicată navigaţie avea nevoie, precum călătoriile în balon, de o cîrmă. Visele, îşi spunea el, par a se lega între ele. Toţi avem frecvent ocazia să recunoaştem, pe jumătate, situaţii noi sau chiar lanţuri întregi de idei. Am mai văzut acest peisaj, am mai ajuns în acest punct, am mai lovit cumva subtila coardă a memoriei. Pe jumătate treji, sau, uneori mult după ce ne-am recăpătat conştiinţa clară, ni se pare că putem extrage o imagine înrudită, înecată pe jumătate în apele adînci ale minţii ; apoi alta, apoi încă una, pînă cînd visul pare legat inseparabil de veghe. Avem, totodată, cel puţin o putere negativă asupra viselor, suficientă pentru a le pune capăt. Ayrault descoperise de mult şi îşi demonstrase lui însuşi faptul, subliniat de Currie şi Macnish,

[1] Samuel Taylor Coleridge (1772—1834). Poet romantic englez. Adormind în urma lecturii unui pasaj din *Marco Polo*, ar fi compus în vis un poem de 2—300 de versuri, pe care a început să-l transcrie de îndată ce s-a trezit. Întrerupt de un vizitator după 54 de versuri, nu a mai putut recupera restul.

că un coşmar poate fi înlăturat dacă te forţezi să-ţi aminteşti că nu e adevărat. În repetate rînduri, în visele sale, se aruncase din turnuri, căzuse din baloane, sau se prăbuşise în mare, fără să se vatăme cîtuşi de puţin. Acest mod de a sfîrşi un vis neplăcut era o putere negativă dar substanţială : ea implica existenţa unei posibilităţi mai mari de control. Dacă putem opri mişcarea, putem în mod sigur şi să-i dăm naştere. Cu această convingere, el căutase deja în cărţi exemple de o mai concretă stăpînire a visului.

Exista, desigur, opiul ; asupra lui însă, acesta avea un efect slab şi, în măsura în care exista totuşi, nu făcea decît să-i încurce şi mai mult visele. Haşişul era şi mai rău. Nici nu putea fi vorba să recurgi, de dragul viselor, la carne crudă, ca Dryden şi Fuseli ; sau la alt gen de alimente indigeste ca doamna Radcliffe. Experienţele lui Giron de Buzareingues promiteau ceva mai mult ; Ayrault reuşi într-adevăr să aibă visuri care se repetau. Dormea cu genunchii descoperiţi, în nopţile reci, şi în somn îşi închipuia că merge într-o diligenţă în care îi îngheaţă picioarele. De asemenea, dormind cu o scufie trasă numai pe frunte, visa că îşi descoperă capul în faţa unei procesiuni, simţind frigul în ceafă ; acelaşi rezultat îl obţinu în mai multe rînduri. Altcineva notase că, lăsîndu-şi picioarele să atîrne pe marginea patului, visase de fiecare dată că se clatină pe buza unei prăpastii. Chiar şi aceste experienţe brute şi superficiale aveau o valoare, considera Ayrault. Dacă procese fizice primare pot afecta activitatea minţii, n-ar putea oare voinţa, prin nişte mijloace mult mai puternice, să dirijeze reveriile tăcute ale nopţii ? Încurajatoare erau şi asemenea cazuri precum cel al lui Alderman Clay din Newark, Anglia, în timpul asedierii respectivului oraş de către Cromwell. El visase în trei nopţi la rînd că locuinţa sa luase foc. Datorită acestui presupus avertisment, şi-a evacuat familia din clădire şi, după ce ea fu într-adevăr incendiată de trupele lui Cromwell, lăsă prin testament o sută de lire din care să se cumpere pîine săracilor din oraş, în semn de recunoştinţă pentru salvarea sa miraculoasă. E drept că cele trei vise păreau simple repetiţii ale aceluiaşi şi nu unul în continuarea celuilalt, şi nici rezultatul unei voinţe conştiente. Cu atît mai bine : ele erau produse de acţiunea continuă a unei obsesii

puternice asupra minții celui în cauză și acesta era tot rezultatul unor condiții exterioare. Experiența nu putea fi reprodusă. Nu poți visa oricînd sub presiunea unei canonade a lui Cromwell, așa cum chinezii lui Charles Lamb [1] nu își incendiază în mod obișnuit casele pentru a savura mirosul de porc fript. Esențial era că dacă visele se pot repeta datorită unor împrejurări întîmplătoare, la același rezultat se poate ajunge, probabil, prin gîndire conștientă. Acum, cînd avea toate condițiile pentru a experimenta în voie, spera să realizeze ceva mai concret decît toate aceste rezultate vagi și întîmplătoare. Își ordonă deci activitățile în așa fel încît să evite întreruperile. Adoptă un mod de viață de strictă moderație, ferindu-se de orice emoție în timpul zilei. Lua mesele regulat împreună cu fetița, amuzîndu-se de sporovăiala ei ; începu exerciții sistematice călare și pe jos ; evita societatea și ziarele ; în sfîrșit, se culca devreme, încuindu-se într-o aripă a spațioasei locuințe, unde-și avea dormitorul și micuța Hart. După ce se retrăgea în camera lui, nu permitea să fie deranjat sub nici un motiv. Hart dormea întotdeauna adînc și la primul ei strigăt, cînd se trezea dimineața, el o suna pe bătrîna Susan care venea s-o ia. Ar fi avut mai multă libertate, desigur, dacă ar fi încredințat-o cu totul doicii, dar nu se putu hotărî s-o facă. Fetița era datoria lui sacră și nici mult-iubitei sale proiecte nu o puteau înlocui pe de-a-ntregul.

Se gîndea de multă vreme la o imagine asupra căreia să-și concentreze eforturile de dirijare a visurilor. Odată fusese de-a dreptul fascinat de o fotografie mare într-o vitrină, reprezentînd binecunoscuta cetate Mont Saint Michel din Normandia. Linia ei abruptă, înălțimea amețitoare, scările spiralate, turnurile semețe și meterezele îi păruseră a actualiza puternic acel simț al verticalului care, nu se știe de ce, e așa de acut în vise. Rareori ne urmăresc imagini ale cîmpiilor. Deseori cele ale munților. Senzația de urcuș ori de abis e una din cele mai frecvente experiențe nocturne. Ayrault credea că, dacă va adormi avînd în minte imaginea unei superbe și abrupte înălțimi precum cea a lui Mont Saint Michel, misterioasa magie ce ține de linia verticală îi va fi de folos. Cu firul imagina-

[1] Charles Lamb (1775—1834). Eseist și critic englez.

ției ancorat de această minunată priveliște, se va avînta cu orice risc în spațiul infinit al viselor, ca un păianjen ce-și întinde plasa și apoi pornește pe ea. Învăluit în tăcerea primei nopți la fermă — întreruptă doar de răspunsurile alternative ale unei perechi de rîndunici-de-noapte în pădurea de pin din vecinătate — Ayrault se concentră îndelung asupra încîntătoarelor detalii ale fotografiei pînă adormi. În noaptea aceea fu prins în mrejele unui vis cum nu mai avusese niciodată. Se găsea pe versantul unui deal verde, atît de abrupt, încît era silit să stea culcat, ținîndu-se de iarba scurtă și moale și proptindu-se cu picioarele în pămînt. Era înconjurat de nori, neputînd vedea decît la mică distanță, într-o parte și-n alta : nu se zărea nici urmă de ființă omenească. Era absolut singur pe panta amețitoare, unde abia îndrăznea să privească, în sus și-n jos, și pe care, cu tot efortul, greu reușea să se mențină. Și, totuși, era ceva prietenos în pămîntul cald, o mireasmă mîngîietoare în ierburile strivite. Visul părea să continue la nesfîrșit... În cele din urmă se trezi : era plină zi. Se sculă cu un sentiment de uimire și se duse în camera micuței Hart. Fetița dormea cu fața ei rotundă învăluită în buclele castanii, și cu un braț dolofan și bronzat petrecut peste ochi. La zgomotul pașilor lui ea se trezi și izbucni în delicioasele declarații :

— Te iubesc, frate Frank !

După ce expedie fetița, Ayrault medită la prima sa experiență. Fusese un succes, desigur, în măsura în care își direcționase, oarecum, gîndurile nocturne. Nu se îndoia că imaginea lui Mont Saint Michel fusese cea care îl purtase pe versantul abrupt. Ziua aceea o petrecu în cea mai mare neliniște, așteptînd să vadă dacă visul se va repeta. După ce-și notă tot ce-și putu aminti din visul nopții precedente, studie încă o dată fotografia ce-i mișcase astfel fantezia, și apoi închise ochii. Se afla din nou — la îngînarea nopții cu ziua — pe versantul înalt, înconjurat de nori. De data asta aburii se ridicară și el putu să vadă că dealul se întindea pe o distanță nelimitată în ambele părți, menținîndu-și aceeași pantă abruptă. Pretutindeni erau oameni — bărbați, femei și copii — încercînd să desfășoare diverse activități, ținîndu-se totodată de iarba scurtă. Cîteodată i se părea — dar nu era sigur — că vede

pe cîte unul dînd drumul ierbii și alunecînd la vale. Ciudat ce puțin îi păsa ! Se trezi însă agitat, tulburat și tremurînd tot. În sfîrșit, strădania lui izbîndise : printr-un efort de voință stabilise o legătură între două vise.

Coborî la micul dejun, vesel și nerăbdător. Ce triumf al minții, ce zboruri ale imaginației se puteau compara cu acelea ce-l așteptau acum pe el ! ? Dintr-o revărsare de bucurie, își dedică ziua micuței Hart care era oricînd gata s-o monopolizeze. Vizitară împreună vacile în grajd, junincile la pășune ; le auzi numele, însușirile și — cu mare aproximație aritmetică — vîrsta. Ea îl lămuri că Brindle era țîfnoasă iar Mabel poznașă și îi povesti cum îl luase de gît pe micuțul Pet. Animalele sînt uneori tot atît de apropiate copiilor ca oamenii, deoarece au acele însușiri omenești pe care ei le prețuiesc cel mai mult : instinctul și afecțiunea. Apoi Hart îi arătă caii, porcii, cîteva oi și o ogradă de păsări. Era deja inițiată în misterioasa artă de descoperire a ouălor de găină și alerga încolo și-ncoace după Cyrus Gerry, un acolit modest la altarul gospodăriei.

— Îi place să se joace, spunea Cyrus, ca și flăcăilor mei, da' ia pune-i la muncă... Ei, da' nu-i mustru. Treaba e, se scuză el, că nici mie, nici băieților nu prea ne place tăiatul lemnelor și alte asemenea corvezi.

Într-adevăr, Cyrus Gerry și fiii săi, ca mulți alții din personalul fermelor Noii Anglii, aveau unele gusturi și aptitudini ce se împleteau nefericit cu munca lor la cîmp. Unul din fii cînta la orgă în orașul vecin, altul învăța singur vioara, iar al treilea umplea șopronul cu modele nefinisate de felurite mecanisme. Cyrus însuși recitea mereu în serile de iarnă cartea lui favorită — o traducere a „Istoriei girondinilor" de Lamartine, numele faimoșilor revoluționari sunînd în gura fermierului „ghirondini". În paginile ei găsea o ilustrare a fiecărei întîmplări ce se putea abate asupra eroului său favorit, umanitatea. Cele mai multe din avertismentele sale erau împrumutate din cariera lui Robespierre [1], iar exemplele de măreție și eroism, de la Vergniaud [2]. Aceste personaje nu pierdeau,

[1] Maximilien de Robespierre (1758—1794), liderul iacobinilor.
[2] Pierre-Victurnien Vergniaud (1753—1793), cel mai elocvent reprezentant al girondinilor moderați din timpul Revoluției burgheze din Franța.

desigur, nimic din grandoare prin faptul că erau botezate „Robispieri" și „Virginiord".

În ziua aceea, Ayrault, aflat la dispoziția surioarei sale, vizită mai multe grajduri și magazii vechi, în timp ce ea executa sărituri senzaționale de pe clăile de fîn sau ținea cei trei pisoi cenușii în poală. Împreună, înveseliră saloanele cu brațe de smirdar, cu primii crini roșii și cu nuferi albi din heleșteu. Pentru fetiță, viața la ferma aceea singuratică era plină de evenimente. Într-una din zile un pui de marmotă fusese prins într-o capcană și ea trebuise să-l mîngîie ; într-alta, o mulțime de puișori fuseseră asasinați de o bufniță criminală ; apoi un cuib întreg de rîndunele se prăbușise pe neașteptate în cămin. Ea sporovăi fără încetare, amuzîndu-l pe Ayrault. Dar în noaptea aceea el pierdu recenta lui putere de dirijare a visului și se trezi furios pe sine și pe toată lumea. Petrecu ziua următoare singur. Pierderea noului tovarăș de joacă o costă pe Hart cîteva lacrimi, dar un porumbel domestic o îmbună. În seara aceea Ayrault reflectă îndelung la însemnările sale despre visele anterioare și la fotografia cu care începuse vraja și fu răsplătit cu înnoirea himerelor sale. De data asta însă, oscilantă și nesigură. Uneori se afla din nou pe dealul pustiu, încleștat de iarba moale ; apoi scena se schimba la vreun castel căruia îi escalada parapetul înalt ; apoi se trezi în Alpi, străbătînd poteca îngustă dintre stîncă și ghețar, înconjurat de o turmă de iezi cu clopoței, îmbulzindu-se, căutîndu-i tovărășia și împiedicîndu-i înaintarea. Urma apoi cursul abrupt al unui pîrîu secat prin munții Scoției, sau se oprea să numere vetrele părăsite ale vreunui popor dispărut. De fiecare dată, la scurte intervale de timp, se întorcea pe dealul cu iarbă ; era fundamentul viselor sale, toate celelalte părînd niște vise în vis. În cele din urmă îl cotropi un vis mai adînc, încîlcit și fără noimă, din care se trezi trudit.

În noaptea următoare își regăsi visul. Se afla din nou pe panta prăpăstioasă, de data asta privind pînă departe prin aerul străveziu, la linia vîrfurilor muntoase Wachusett, Monadnock, Mossilauke, care alcătuiesc avanposturile sudice ale dealurilor Noii Anglii. Străduindu-se să-și mențină periculoasa poziție, privi jos în vale, unde se întindeau

lacuri limpezi, concentrînd în ele strălucirea verii. Deodată interveni o schimbare : dealul se cufundă lin sub el şi versantul cu iarbă deveni o cîmpie. Bărbaţii şi femeile, tovarăşii săi de dinainte, îşi îndreptară trupurile şi îşi reluară diferitele îndeletniciri ; unii chiar priviră înspre el, dar nimeni nu spuse un cuvînt. Intervale mari de timp păreau să se scurgă ; răsăreau şi apuneau sori pe ceri. Cîteodată vreunul din mulţime îşi arunca uneltele, îşi întorcea faţa spre apus şi se depărta grăbit pînă dispărea cu totul. Şi totuşi altcineva îi lua locul, astfel că nu se observa niciodată o diminuare a grupului. Ayrault începu să se simtă oarecum inutil în această adunare şi asta-i dădea un sentiment neplăcut.

În noaptea următoare versantul dispăru pentru totdeauna, dar cîmpia întinsă rămase ; la fel şi oamenii. Razele soarelui picurau ici şi colo pe întinderea nemărginită trecătoare pete de lumină. Unde străluceau o clipă, feţele se luminau bucuroase şi Ayrault descoperi cu surprindere că putea dirija distribuţia luminii şi întunericului. Constatarea îi făcu plăcere ; se credea important. Resimţea totuşi lipsa unui tip de relaţii între el şi toţi aceşti oameni. Avea sentimentul că i-a creat — ceea ce şi făcuse — şi că-i poate face să dispară după bunul lui plac, ceea ce poate nu era aşa de simplu. În orice caz exista o oarecare asprime în atitudinea lui faţă de ei ; căci de ce trebuia un visător să aibă îngăduinţă sau milă pentru cei care există numai în mintea sa ? Oricum, Ayrault nu avea nici una nici alta ; singurul lucru care îl deranja era că, uneori, îşi pierdeau consistenţa, părînd gata să dispară, lăsîndu-l singur. Cînd se întîmpla aşa, proiecta un strop de lumină asupră-le, reîmprospătîndu-le viaţa. Ei sporeau importanţa lui pe lume ; nu se mai putea despărţi de ei, cum nu se poate despărţi de clanul său o căpetenie din munţii Scoţiei.

Cîteva nopţi după aceea nu mai visă. Micuţa Hart se îmbolnăvi şi mintea îi deveni preocupată. Trebui să trimită după doctor, să dea fetiţei medicamente şi s-o vegheze. Întreruperea îl enerva ; totodată îl durea descoperirea că exista acum o oarecare barieră între ei doi. Era totuşi pe deplin credincios îndatoririlor de infirmieră ; îi plăcea chiar să-i ţină mîna, să-i aline durerea, să-i contemple chipul dulce şi răbdător. Ca şi Coleridge în dispo-

ziție mizantropică, mai mult vedea decît simțea cît era de frumoasă. Apoi, cu repeziciunea convalescenței infantile, fetița se făcu din nou bine și Ayrault fu mulțumit să-și reia cursul vieții în vis.

Era din nou pe cîmpia nemărginită, înconjurat de tovarășii săi tăcuți. Deodată dispărură cu toții și în fața lui apăru ca din senin o clădire uriașă în care intră. Ea conținea toate instituțiile la un loc — camere legislative unde erau adunați sute de bărbați așteptîndu-l ; biblioteci în care cărțile îi aparțineau și nișe întregi erau pline cu publicațiile lui ; galerii de artă în care pictase numeroase tablouri și selecționase pe celelalte. Uși și coridoare duceau spre apartamentele personale ; șiruri de servitori umili se ridicau la trecerea lui. Părea să nu mai existe nici un stăpîn și nici un oaspete ; toate erau numai pentru el ; toate măguleau măreția propriei lui persoane. Deodată realiză că era dureros de singur. Atunci începu să meargă înfrigurat din cameră în cameră căutîndu-și un tovarăș. În zadar : oriunde mergea, găsea urma cuiva care tocmai ieșise — o carte abandonată, o draperie ce se ondula încă. O dată i se păru că a atins cu adevărat ținta urmăririi sale ; orice retragere fusese tăiată și se găsi față în față cu o oglindă ce îi trimitea înapoi propria imagine ; niciodată nu-i păruse mai puțin atrăgătoare.

Era evident că puterea lui Ayrault asupra visurilor sale creștea prin exercițiu, cel puțin în comparație cu cele de la început. Se putea culca avînd certitudinea desăvîrșită că va reîncepe de unde a rămas. În afară de asta, nu poseda, din păcate, nici o putere. Noapte de noapte se găsea în același palat avînd de fiecare dată o altă ocupație, urmărindu-și cu o energie de neînfrînt o nouă vocație. Uneori cărțile erau la dispoziția lui și el se lupta cu nișe întregi. Alteori, prezida un senat atent în camera legislativă. Ciudățenia era, însă, că în jurul lui roiau servitori și subalterni, dar niciodată un egal. Într-una din nopți, privind peste aceste grupuri supuse, făcu o descoperire uimitoare : aceștia avuseseră de la început sau căpătaseră acum o ciudată asemănare între ei, cu încă cineva pe care-l mai văzuse. A doua zi, în orele sale de veghe, acest gînd îl obsedă. Noaptea următoare realiză că persoana cu care

semănau ei toți atît de bine, aproape pînă la identitate, era el însuși.

Din momentul acestei descoperiri, indivizii se înmulțiră ; căpătară o mină ironică, batjocoritoare, sfidătoare. Gîndul că era înconjurat de o infinitate de ființe, asupra cărora nu avea nici o putere, fiecare din ele fiind un Francis Ayrault, era insuportabil. Ca și cum asta n-ar fi fost de ajuns, ei începură să se înmulțească sub propriii lui ochi. Era un haos înspăimîntător. Chipurile se divizau în gemeni, rîzînd unul de altul, batjocorindu-se reciproc, întrecîndu-se în alergări și în înălțime, ba chiar jucînd „capra". Ceea ce era mai rău, fiecare din ei părea să aibă tot atîta îndreptățire la personalitatea lui cît el însuși. Conștiința sa nu-i mai aparținea în exclusivitate, așa cum nu poți spune căreia din părțile divizate aparține individualitatea originară a unui infuzor dintr-o picătură de apă. Nu mai putu suporta și, cu un mare efort, se trezi.

A dau zi, după micul dejun, bătrîna Susan căută să aibă o întrevedere cu Ayrault și-l învinovăți fără înconjur că neglijează sănătatea micuței Hart. De la ultima ei boală, fetița nu se mai arăta a fi cea dinainte : slăbea și se ofilea din ce în ce mai mult. Cum fratele ei nu se mai juca niciodată cu ea, Hart tînjea tot timpul trecîndu-și vremea cu pisoii și vorbind singură. Ayrault fu adînc mișcat. Se străduí să-și petreacă ziua împreună, o luă într-o lungă plimbare cu trăsura și consimți să-i vadă ouăle de bibilică. Seara o reținu mai mult la el, fără să o grăbească la culcare, cum îi era obiceiul. Se descoperea acum fugind cu adevărat de lumea din vis, creată cu atît efort. Nici cel mai timid om nu ezită să se aventureze într-un grup de străini așa cum fugea Ayrault în seara aceea de gîndul adunăturii de intruși, în care fiecare îi reflecta propria imagine. Cu dragă inimă ar fi desfăcut tot ce făcuse și i-ar fi măturat pînă la unul din viața lui, pentru totdeauna. Retragerea era însă numai de partea lui. Doar ce se cufundă în somn, și ei se bulucíră spre el rîzînd, zbenguindu-se, pretinzîndu-i o silnică intimitate. Nimeni nu și-a dorit vreodată să vadă o față cunoscută printre străini, cît tînjea el după un chip străin printre aceste insuportabile duplicate. Lucrurile se înrăutățiră cînd imaginile începură să se micșoreze pînă ajunseră de mărimea unui bold. El încercă din răs-

puteri să le mențină la dimensiuni mai mari, dar ele se micșorară și mai mult, ajungînd cît un cap de bold. Cu toate astea, individualitatea lui era la fel de risipită printre ei, neputînd fi distinsă cu nici un chip ; se găsea incorporat în această mulțime de creaturi minuscule, de mărimea unei optimi de țol.

Pe măsură ce zilele treceau, bătrîna Susan îl tot prevenea cu privire la Hart. În cele din urmă îi propuse s-o ia în camera ei.

— Nu doarme cum trebuie, domnule, se plînge de vise.

— Ce vise ? întrebă Ayrault.

— Oh, despre dumneavoastră, domnule. Vă vede adesea împreună cu o mulțime de oameni care vă seamănă leit.

Ayrault se prăbuși îngrozit pe scaun. Nu ajungea oare că viața lui era fără speranță bîntuită de un regat turbulent, creat de el însuși, trebuia acum ca această influență malefică să se extindă și asupra copilului nevinovat ? O examină pe Hart a doua zi dimineața la micul dejun — era palidă, cu cearcăne în jurul ochilor și îl privea timid. Nesățioasele ei mîngîieri dispăruseră. O tentație teribilă fulgeră o clipă în mintea lui Ayrault : să folosească această ființă pură pe tărîmul periculos al experiențelor, în care pătrunsese el. Îi dispăru însă tot așa de repede precum venise. Își va urma singur drumul și va îndepărta fetița decît să riște transmiterea răului în viața ei tînără. Poate că visele ei semănau întîmplător cu ale lui ; oricum ea fu trimisă într-o vizită și acestea fură curînd uitate.

După ce plecă Hart, pe Ayrault îl copleși o adîncă amărăciune. Noaptea era prins în plasa vieții-vis, devenită coșmar ; ziua nu-l bucura nimic. Îi lipsea afecțiunea nețărmurită a fetiței, izbucnirile ei arzătoare. Mintea scrutătoare a lui Cyrus Gerry deveni bănuitoare :

— Nu m-aș mira, îi spuse el soției, să fie vorba de prea multă visare. Robispieri era un mare visător. Dar Virginiord ăla e mult mai aproape de ideea mea de cetățean american.

— Gîndești că are ceva pe suflet ? întrebă doamna Gerry, o femeie înceată și blajină, care nu avea niciodată nimic pe al ei.

— Apă' știu și eu ? Da' mai apoi și ce dacă are ? Cum văz eu omenirea, trudind să-și croiască drum pe această planetă, întîlnește destule lucruri de-a-ndoaselea. Calea bună e să-ți faci curaj și să le pui în ordine.

Concepția lui Cyrus despre oameni se putea ridica pînă la un asemenea grad de pătrundere și cu toate astea nu ajungea la Ayrault, care mergea pe drumul său mai singur ca oricînd.

Cum părăsise de mult viața activă sau, în cel mai bun caz, se mulțumea să imagineze acțiuni lăsînd pe alții să le execute, tînărul, mai mult ca oricînd, se lăsa purtat de evenimente de la o zi la alta.

Într-una din zile muncitorii din orașul vecin declarară grevă ; urma să aibă loc o adunare populară la care Ayrault fu rugat să participe în calitate de persoană neutră și să-și exercite influența în vederea unei împăciuiri. Fu mișcat de această propunere și intenționa să se ducă. Se gîndise chiar la cîteva cuvinte care-ar fi prins bine. Uită însă ziua cînd trebuia să aibă loc adunarea și călări zece mile în cu totul altă parte. Altădată, cînd se afla la micul lor oficiu poștal, fu rugat de diriginte să traducă niște scrisori în limba franceză, venite dintr-un oraș necunoscut din Canada și adresate acestui funcționar. Ele conțineau întrebări pline de îngrijorare cu privire la o tînără și frumoasă franțuzoaică pe care Ayrault o întîlnea din cînd în cînd, plimbîndu-se într-o tovărășie aparent dubioasă. Îngrijorarea sărmanilor părinți care expediaseră scrisoarea îi stîrni o nespusă compasiune. Le răspunse personal, promițînd să intervină spre binele fetei. Amînă însă zi de zi îndeplinirea promisiunii și, cînd în cele din urmă o căută, ea nu mai era de găsit. În schimb, în timp ce capacitatea sa de acțiune se diminua, cea de vis creștea. Omuleții lui îi dădeau tot mai mult de furcă și el îi stăpînea tot mai greu. Era un Gulliver încătușat de liliputani.

Dar o tentație mult mai puternică i se pregătea. Furtuna războiului civil începuse să bîntuie dealurile ; se recrutau regimente și se formau tabere. Agitația generală trezi energiile adormite ale lui Ayrault. Niciodată nu mai simțise o asemenea emoție. Vechiul sînge hughenot pulsa puternic în vinele sale. Zile și nopți mintea îi fu posedată de aceste gînduri și visele dispărură cu desăvîrșire. Apoi agitația se

domoli ; recrutarea se opri și obișnuitul amalgam de vise se reinstală cu o cumplită monotonie. Curînd însă veni o nouă cerere de trupe. Un vechi prieten al lui Ayrault sosi într-un sat vecin și la prînz ținu o cuvîntare la biserică, în vederea recrutării unei companii. Ayrault ascultă absorbit înflăcărata chemare și, cînd se cerură recruți, fu primul care se ridică. Se dovedi însă că lucrurile nu puteau fi rezolvate pe loc deoarece lipseau actele necesare. Și alți tineri din vecinătate urmară exemplul lui Ayrault, stabilindu-se să meargă împreună a doua zi la oraș pentru a se înscrie.

Toată dimineața și-o cheltui în pregătiri și discuții cu alți voluntari entuziaști, care păreau să-l considere pe Ayrault căpetenia lor. Era de la sine înțeles, spuneau ei, că el va fi ofițer al companiei. Se simțea alt om, parcă plutea în aer și se pregătea să înoate spre o nouă planetă. Ce legătură mai exista acum între el și palidul visător care hrănise acele plăsmuiri absurde ce amenințaseră să-l subjuge cu totul ? Dacă ele îi mai treceau cîteodată prin minte, asta nu-l făcea decît să mulțumească cerului că scăpase. Deschise larg ferestrele camerei. Ura pînă și imaginea scenei unde se împlinise trufașa lui viziune, unde fusese rege al visurilor. Nu mai avea importanță : acum era liber și magia fusese sfărîmată. Viață, acțiune, datorie, onoare, o națiune renăscută îi apăreau în față ; toate încurcăturile luaseră sfîrșit.

În seara aceea veni o solie prin micul cătun, deschizînd ușa fiecărei case. Un tînăr sosi galopînd din oraș, deșteptînd dealurile în goana sa cu sunetele stridente ale goarnei. El aduse vestea tuturor celor ce se angajaseră să se înroleze : ayusese loc o mare înfrîngere ; se cereau de urgență întăriri ; se ordonase, așadar, ca regimentul pe jumătate organizat, neinstruit, neînarmat, neechipat să plece în noaptea aceea pe front, înlocuind în fortificațiile din jurul Washingtonului alți recruți, o idee mai puțin neexperimentați decît ei. Toți bărbații dornici să se înroleze trebuiau să se prezinte de îndată. Cum regimentul urma să treacă în zori cu un tren special pe calea ferată ce străbătea satul, cei din apropiere puteau să-l ia chiar din stație și să mai stea cîteva ore acasă.

Fură clipe de mare agitație pentru Ayrault și, către miezul nopții, se trînti pe pat pentru a se odihni puțin, lăsînd însă ordine stricte să fie trezit. Nu se gîndea deloc la lumea fantasmagoriilor sale și, dac-ar fi făcut-o, aceasta nu i-ar fi produs decît bucuria că a scăpat de ele pentru totdeauna.

Fie ca un om să încerce la un moment dat să dea tot ce are mai bun în el ; viața îi va fi totuși în mare parte determinată de trecut. Niciodată nu păruse Ayrault atît de adăpostit de cortegiul propriilor amăgiri ; niciodată nu-l cotropiseră cu o putere atît de înfricoșătoare. Se afla din nou în saloanele regești, construite de imaginația sa cu atîta trudă ; din nou se năpusti asupra lui hoarda ființelor fantastice, părînd fiecare într-o mai mare măsură el însuși. Ayrault fu asaltat, încercuit, copleșit ; se pierdu într-o mulțime de imagini ale sale. Dacă pătrundea în visul său vreo idee confuză privind proiectata lui viață de arme, ea se subordona cu totul sau nu făcea decît să mărească dimensiunile și să întărească domnia acelei armate-fantomă căreia i se predase și al cărei recrut jurat era deja.

Zgomote vagi pătrundeau de afară în tumultoasele sale vise. Era rostogolirea roților de tren, șuierul locomotivei, bătaia tobelor, uralele bărbaților, exploziile și strălucirea artificiilor. Amestecate cu toate acestea, răsunau bătăi în ușă, pe care el o încuiase din obișnuință înainte de culcare. Zgomotele stîrneau și mai mult agitația personajelor din vis. Ele începură deodată să crească și creșterea era mai cumplită decît micșorarea. Din Gulliver printre liliputani, deveni Gulliver în Brobdingnag. Fiecare imagine a sa, miniaturală înainte, devenea acum uriașă ; îi închideau drumul și el nu se mai putea regăsi, nu mai știa care e acel „eu" ce trebuia să se trezească din nesfîrșita automultiplicare. În zăpăceala generală, deveni vag conștient că strigătele din sat se potoleau, că exploziile de lumină deveneau tot mai rare și că trenul cu tinerii săi soldați se punea iar în mișcare, pufăind și răsunînd printre dealuri, purtînd șansa pierdută a vieții sale departe... departe... departe...

Mark Twain

CITIM ÎN „LONDON TIMES" DIN 1904

I

CORESPONDENȚĂ PENTRU „LONDON TIMES"

Chicago, 1 aprilie, 1904

Reiau prin cablu telefonic. De cîteva ore acest mare oraș — ca întregul glob, dealtfel — nu vorbește decît de extraordinara întîmplare menționată în ultima mea relatare. Conform instrucțiunilor dumneavoastră, am să reiau povestea de la capăt pînă la punctul culminant de ieri — sau astăzi, cum doriți să spuneți. Întîmplător, am jucat eu însumi un rol în această dramă.

Primul act se desfășoară la Viena. Data : 31 martie, 1898 ; ora : unu noaptea. Petrecusem seara la o recepție. Pe la miezul nopții am plecat împreună cu atașații militari ai ambasadelor britanică, italiană și americană să fumăm o țigară, acasă, la locotenentul Hiller, cel de-al treilea diplomat din cei menționați. Cînd am ajuns, în cameră se aflau deja cîțiva vizitatori : tînărul Szczepanik împreună cu domnul K., susținătorul său financiar și secretarul acestuia, domnul W., precum și locotenentul Clayton, din armata Statelor Unite. Pericolul unui război între Spania și țara noastră plutea în aer și locotenentul Clayton fusese trimis în Europa cu însărcinări militare. Îi cunoșteam bine pe Szczepanik și pe cei doi prieteni ai săi și foarte puțin pe domnul Clayton. Îl întîlnisem cu ani în urmă la West Point, cînd era elev la școala militară. Comandant șef era pe atunci generalul Merritt. Clayton avea o reputație de ofițer capabil și totodată iute din fire, franc, spunînd lucrurilor pe nume.

Întrunirea avea în parte menirea de a pune în discuție posibilitatea folosirii tele-electroscopului în activități militare. Asta sună destul de ciudat acum, dar e totuși adevărat că pe vremea aceea tele-electroscopul nu era luat

în serios decît de inventator. Chiar și susținătorul său financiar îl privea doar ca pe o jucărie bizară și interesantă. Era așa de convins de acest lucru, încît amînase folosirea universală a tele-electroscopului pînă la sfîrșitul secolului, acordînd o concesiune exclusivă pe timp de doi ani unei societăți care intenționa să-l exploateze la Tîrgul Internațional de la Paris.

Cînd am intrat în fumoar, i-am găsit pe locotenentul Clayton și pe Szczepanik angajați într-o discuție aprinsă, purtată în germană, cu privire la tele-electroscop :

— Ei, în orice caz, acum cunoști părerea *mea,* spunea Clayton, punîndu-și cu emfază pumnul pe masă.

— La care eu nu țin deloc, replică tînărul, cu un calm provocator în ton și atitudine.

Clayton se întoarse spre domnul K. :

— Nu înțeleg de ce aruncați banii pe această jucărioară. După părerea mea ea nu va fi niciodată de folos vreunei ființe omenești. Nu face nici o para.

— Se poate, da, se poate. Totuși am investit banii în ea și nu-mi pare rău. Eu însumi cred că nu-i decît o jucărie, dar Szczepanik pretinde că e mai mult decît atît. Îl cunosc destul de bine ca să-mi închipui că vede mai departe decît mine, cu sau fără tele-electroscopul său.

Acest răspuns potolit nu-l calmă pe Clayton ; păru, dimpotrivă, să-l irite și mai mult. El repetă cu tărie părerea sa că invenția nu va folosi niciodată vreunei ființe omenești, că nu face nici o para. De data asta spuse chiar nici o para „chioară". Apoi puse un bănuț pe masă, adăugînd :

— Ia-l, domnule K., și pune-l bine și dacă vreodată tele-electroscopul va face vreunui om un serviciu adevărat — *adevărat* am spus — te rog să mi-l expediezi ca un memento și eu am să retractez tot ce-am spus acum. De acord ?

— De acord. Și domnul K. puse bănuțul în buzunar.

Clayton se întoarse apoi spre Szczepanik și începu ironic, dar nu reuși să sfîrșească fraza ; Szczepanik îl întrerupse cu o replică aspră, urmată de o lovitură. O luptă energică se încinse în cîteva clipe și atașații reușiră cu greu să-i despartă pe cei doi bărbați.

Scena se mută acum la Chicago. E toamna lui 1901. Îndată ce tele-electroscopul a fost dezlegat de contractul de la Paris, el a intrat în uzul general și, curînd după aceea, a fost conectat la sistemul telefonic din toată lumea. Se introduse imediat telefonul îmbunătățit „la distanță nelimitată" și evenimentele zilnice de pe glob puteau fi văzute de oricine și comentate de martori aflați la indiferent cîte leghe depărtare.

Cu timpul Szczepanik ajunse la Chicago. Clayton (căpitan acum) lucra în același departament militar. Cei doi reluară ostilitățile de la Viena, din 1898. Se certară în trei rînduri și fură despărțiți de martori. Două luni după aceea Szczepanik nu a mai fost văzut de nici unul din prietenii săi. La început se presupuse că a plecat într-o călătorie și că vor auzi de el în curînd. Dar nu, el nu dădu nici un semn. Se presupuse apoi că se întorsese în Europa. Totuși, timpul trecea și nu se știa nimic de el. Nimeni nu se îngrijoră deoarece el era ca majoritatea inventatorilor și altor firi boeme, care vin și pleacă după cum le tună și, adesea, fără să anunțe.

Acum urmează tragedia. În ziua de 29 decembrie, una din servitoarele lui Clayton descoperi un cadavru într-o despărțitură întunecoasă și nefolosită a pivniței din subsolul casei. Fu identificat cu ușurință : era al lui Szczepanik. Avusese o moarte violentă. Clayton fu arestat, inculpat, judecat și condamnat pentru această crimă. Dovezile împotriva lui erau valide pînă în cele mai mici amănunte, fiind absolut inatacabile. Clayton însuși recunoscu acest lucru. El spuse că era într-adevăr imposibil ca un om cu judecata limpede și nepărtinitor să nu fie convins de depozițiile martorilor ; și totuși acel om greșea. Clayton jură că nu făptuise crima și că nu avea nici o legătură cu ea.

După cum își amintesc, probabil, cititorii dumneavoastră, el a fost condamnat la moarte. Avea prieteni numeroși și influenți care se luptară din răsputeri să-l scape, deoarece nici unul nu se îndoia de adevărul spuselor sale. Am făcut și eu ce mi-a stat în putere să-l ajut, fiindcă între timp îi devenisem prieten intim și consideram că nu-i e în fire să ademenească un dușman într-un colț și

să-l asasineze. În perioada 1902—1903 guvernatorul îi amînă de cîteva ori sentința. Același lucru se întîmplă la începutul acestui an și ziua execuției fu amînată pentru 31 martie.

Din ziua condamnării, guvernatorul se găsea într-o situație jenantă deoarece soția lui Clayton îi era nepoată. Căsătoria a avut loc în 1899, cînd Clayton avea 34 de ani iar fata 23 și s-a dovedit a fi o unire fericită. Au și un copil — o fetiță de trei ani. La început, mila pentru sărmana mamă și pentru fetiță închise gurile celor nemulțumiți, dar asta nu putea dura la nesfîrșit — deoarece în America politica se amestecă în toate — și, cu timpul, adversarii politici ai guvernatorului începură să-i atragă atenția că nu lasă justiția să-și urmeze cursul. În ultimul timp, aceste aluzii deveniseră tot mai frecvente și mai fățișe. În mod firesc, nervozitatea se transmise propriului său partid. Liderii începură să-l viziteze pe Springfield și să poarte lungi discuții confidențiale. Acesta se afla acum între ciocan și nicovală. Pe de-o parte, nepoata sa îl implora să-i grațieze soțul, pe de alta, liderii partidului insistau ca el să-și facă datoria de magistrat suprem al statului și să nu mai împiedice execuția lui Clayton. Sentimentul datoriei învinse și guvernatorul își dădu cuvîntul că nu-l va mai păsui pe condamnat. Asta s-a întîmplat în urmă cu două săptămîni. Doamna Clayton spuse atunci :

— Odată ce ți-ai dat cuvîntul, mi s-a dus și ultima speranță, știind că nu ți-l vei lua înapoi. Ai făcut însă tot ce-ai putut pentru John și n-am nimic să-ți reproșez. Îl iubești și mă iubești și amîndoi știm că, dac-ai putea în mod onorabil să-l salvezi, ai face-o. Acum am să merg la el, să văd cu ce-i mai pot fi de folos și ce alinare mai pot găsi în zilele ce ne-au rămas pînă la noaptea care pentru mine nu va avea sfîrșit. Ai să fii cu mine în clipa aceea, nu-i așa ? N-ai să mă lași s-o înfrunt singură !

— Te voi conduce chiar eu la el, sărmană copilă, și voi fi lîngă tine pînă-n ultima clipă.

Pentru a-i îndulci privațiunile detențiunii, guvernatorul porunci acum să i se acorde lui Clayton orice favoare ar fi cerut. Soția și copilul își petreceau zilele alături de el, iar eu îi eram tovarăș noaptea. Fu mutat din celula

strîmtă în care locuise o perioadă atît de nenorocită şi i se dădu apartamentul spaţios şi confortabil al gardianului şef. Mintea îi era mereu preocupată de drama sa şi de inventatorul asasinat şi, dintr-o dată, dori să aibă teleelectroscopul, care să-l sustragă de la aceste gînduri. Îi făcură pe plac. Se stabili legătura cu staţia telefonică internaţională şi zi de zi, noapte de noapte, el suna în diferite colţuri ale lumii, urmărea viaţa, examina priveliştile ciudate, vorbea cu localnicii şi îşi dădea seama că, deşi zăvorît după gratii, graţie acestui minunat instrument, era liber ca păsările cerului. Rareori îmi vorbea şi eu nu-l întrerupeam niciodată cînd îl vedeam absorbit de această distracţie. Stăteam în salon, citind şi fumînd, şi-mi plăceau acele nopţi liniştite, de o odihnitoare intimitate. Cînd şi cînd îl auzeam spunînd : „Daţi-mi Yedo ! [1]", apoi, „Daţi-mi Hong-Kong !" sau „Daţi-mi Melbourne !". Iar eu fumam în continuare şi citeam în tihnă în timp ce el colinda cealaltă faţă a pămîntului, unde soarele strălucea pe cer şi oamenii se aflau la lucru. Cîteodată, discuţiile care răzbăteau prin microfon mă interesau şi pe mine şi ascultam.

Ieri — tot spun ieri, ceea ce, din anumite motive, e firesc — instrumentul rămase nefolosit, şi acest lucru e de asemenea firesc deoarece era ajunul execuţiei. Trecu în lacrimi, tînguiri şi cuvinte de rămas bun. Guvernatorul, soţia şi copilul rămaseră pînă la unsprezece şi un sfert şi scenele la care-am fost martor erau de mai mare mila. Execuţia urma să aibă loc la patru dimineaţa. Puţin după ora unsprezece, liniştea nopţii fu întreruptă de ciocăniturl şi o lumină puternică fulgeră în geam. Fetiţa strigă :

— Ce-a fost asta, tăticule ? şi, înainte de-a putea fi oprită, alergă la fereastră. Bătînd din palmele-i micuţe, exclamă :

— O, vino să vezi, mamă, ce lucru frumos fac !

Mama ştia ce, şi leşină : era spînzurătoarea !

Sărmana femeie fu dusă la ea acasă iar eu şi Clayton rămaserăm singuri, gîndind, frămîntîndu-ne, visînd.

[1] Yedo (sau Edo) — vechea denumire a oraşului Tokio.

Parc-am fi fost statui, așa de nemișcați stăteam. Era o noapte sălbatică deoarece, așa cum deseori se întîmplă în această regiune, iarna se reinstalase o vreme în primăvara timpurie. Cerul era negru, fără nici o stea și dinspre lac bătea un vînt puternic. Liniștea din încăpere era așa de adîncă, încît toate zgomotele din exterior păreau exagerate prin contrast. Se potriveau cu starea unora : tunetul unor rafale neașteptate răvășea acoperișurile și hornurile, murind apoi în gemete și vaiete în lungul cornișelor și unghiurilor ; din cînd în cînd, o rafală de zloată biciuia cu scrîșnet în pervaz și în tot acest timp se auzea ciocănitul înăbușit și straniu al celor ce ridicau spînzurătoarea în curtea închisorii. După un timp, care nouă ne păru o veșnicie, toate acestea fură înlocuite de un alt sunet — depărtat, răzbătînd slab pînă la noi, sugrumat de urletul furtunii : era un clopot ce bătea ora douăsprezece ! Încă o veșnicie și bătu din nou. Apoi iar și iar. Un interval lung, sumbru și apoi sunetul spectral pluti iar spre noi — unu, două, trei ; de data asta ni se opri respirația : încă șaizeci de minute de viață !

Clayton se ridică și rămase în picioare la geam, privind la cerul negru, ascultînd răpăiala lapoviței și șuierul vîntului. Îl auzii exclamînd : „Cum poate să se arate pămîntul unui om pe cale să moară !“ Apoi : „Trebuie să văd din nou soarele — soarele !“ În clipa următoare chema înfrigurat :

— China ! Dați-mi China, Beijing !

Eram foarte impresionat și mi-am zis : cînd te gîndești că o simplă ființă omenească a făptuit acest miracol de necrezut — să schimbe iarna în vară, noaptea în zi, să potolească furtuna, să dea deținutului în celula sa libertatea întregului pămînt și soarele, în toată splendoarea, unui om ce moare în cel mai desăvîrșit întuneric. Ascultam.

— Cîtă lumină ! Cîtă splendoare ! Acesta e Beijing ?

— Da.

— Ce oră ?

— Amiază.

— De ce s-a adunat atîta mulțime în straie de sărbătoare ? Ce revărsare de culori ! Cîtă primitivă măreție !

Şi cum mai sclipesc, pîlpîie şi ard în văpaia soarelui ! Ce sărbătoresc de fapt ?

— Încoronarea noului nostru împărat.

— Dar ştiam că asta a avut loc ieri.

— Pentru tine *este* ieri.

— Într-adevăr, dar mintea mi-e aşa de confuză în ultimul timp ; am şi de ce... Acesta e începutul procesiunii ?

— A, nu ; a început acum o oră.

— Va mai dura mult ?

— Încă două ore. De ce oftezi ?

— Pentru că mi-ar place s-o văd în întregime.

— Şi de ce să n-o vezi ?

— Trebuie să plec de îndată.

— Ai o întîlnire ?

După o pauză, răspunsul veni trist :

— Da.

După o alta, întrebă :

— Cine sînt cei din pavilionul acela măreţ ?

— Familia imperială şi invitaţi de sînge regesc de aici şi de pretutindeni.

— Iar în pavilioanele alăturate ?

— În dreapta, ambasadori, cu familiile şi suitele lor, iar în stînga, persoane neoficiale din străinătate.

— Dacă eşti bun, aş...

Buum ! răsună din nou clopotul din depărtare, trimiţînd slab prin furtuna de vînt şi zloată bătaia de jumătate de oră. Uşa se deschide şi intrară guvernatorul, soţia şi copilul — femeia în veşmînt de doliu ! Ea se prăbuşi la pieptul soţului într-o revărsare de suspine şi cu... eu n-am mai putut asista. Am plecat în dormitor şi am închis uşa. Stam acolo şi aşteptam... aşteptam... aşteptam, ascultînd mugetul furtunii ce răpăia în geamuri. Mi s-a părut că trecuse foarte mult timp aşa pînă ce am auzit freamăt şi mişcare în salon şi mi-am dat seama că sosiseră preotul, şeriful şi garda. Auzeam vorbindu-se încet, apoi tăcere ; urmă o rugăciune acompaniată de suspine. Deodată răsunară paşi — plecau la spînzurătoare. Atunci se auzi strigătul vesel al fetiţei :

— De ce mai plîngi, mamă, acum, cînd tata e din nou al nostru şi-l luăm acasă ?

Ușa se închise, plecaseră. Mi-era rușine : eram singurul prieten al condamnatului care nu avea tărie, nu avea curaj. Am păşit în cameră, hotărît să mă port ca un bărbat în toată firea şi să-i urmez, dar sîntem cum ne-a croit natura — n-avem ce face. Nu m-am dus.

Mă învîrteam nervos prin cameră cînd, deodată, m-am îndreptat spre geam, atras de fascinaţia sinistră pe care-o exercită asupra noastră priveliştile înspăimîntătoare. L-am ridicat uşor şi am privit jos, în curte. La lumina stridentă a becurilor electrice am văzut micul grup al martorilor privilegiaţi — soţia condamnatului plîngînd la pieptul unchiului ei, în timp ce Clayton stătea pe eşafod cu ştreangul de gît, cu braţele legate pe lîngă corp şi cu o scufie neagră pe cap. Şeriful era lîngă el, cu mîna pe spînzurătoare, iar preotul în faţa lui, cu capul descoperit şi cu cartea în mînă.

— „Eu sînt învierea şi viaţa..."

M-am întors. Nu puteam să ascult, nu puteam să privesc. Nu ştiam încotro să merg sau ce să fac. Fără să-mi dau seama, ochii mi-au căzut pe ciudatul instrument şi am văzut Beijingul şi procesiunea împăratului. În clipa următoare mă aplecam în afara geamului, gîfîind, sufocat, încercînd să vorbesc, dar amuţit de însăşi necesitatea urgentă de a vorbi. Preotul putea vorbi, iar eu, care aveam atîta nevoie de cuvinte...

— „Şi domnul să-ţi ierte păcatele. Amin"

Şeriful trase în jos scufia neagră şi puse mîna pe levier. Atunci mi-am recăpătat vocea :

— Pentru dumnezeu, opriţi-vă ! Omul acesta e nevinovat. Veniţi aici, să-l vedeţi pe Szczepanik cu ochii voştri !

Nici trei minute mai tîrziu, guvernatorul îmi luase locul la fereastră şi striga :

— Desfaceţi-i legăturile şi eliberaţi-l !

Puţin după aceea toată lumea era în salon. Cititorul îşi imaginează, probabil, scena, nu e nevoie s-o descriu. Era un fel de orgie a bucuriei. Un mesager duse vorbă lui Szczepanik în pavilion şi se puteau vedea uimirea şi îngrijorarea ivindu-i-se pe chip, la auzul celor povestite. Apoi veni la celălalt capăt al liniei şi vorbi cu Clayton, cu gu-

vernatorul și cu toți ceilalți. Soția lui Clayton își revărsă asupra lui toate mulțumirile pentru că-i salvase soțul și în adînca ei recunoștință îl sărută de la o distanță de douăsprezece mii de mile.

Tele-electrofonoscoapele de pe glob fură puse în funcțiune și, timp de cîteva ore, regi și regine din multe țări (cu vreun reporter ici și colo) vorbiră cu Szczepanik și-l lăudară. Puținele societăți științifice care nu-l făcuseră încă membru de onoare îi conferiră, acum, acest titlu. Cum de dispăruse dintre noi ? Explicația era simplă. Szczepanik nu se putuse obișnui cu viața de celebritate mondială și fusese silit să fugă de vedetismul care-i răpea liniștea și intimitatea. De aceea își lăsase barbă, își pusese ochelari colorați, se deghizase cît putuse și în alte privințe, își luase un nume fictiv și plecase să colinde lumea în liniște.

Aceasta e povestea dramei care a început cu o ceartă fără importanță la Viena în primăvara lui 1898 și era cît pe-aci să se transforme într-o tragedie în primăvara lui 1964.

M. T.

II

CORESPONDENȚĂ PENTRU „LONDON TIMES"

Chicago, 5 aprilie, 1904

Astăzi a sosit printr-un clipper al Liniei transoceanice electrice și prin legăturile acesteia de trenuri electrice, un plic din Viena, pentru căpitanul Clayton, conținînd o monedă englezească. Adresantul fu adînc mișcat. El sună Viena și vorbi cu domnul K. la videotelefon :

— Nu e nevoie să vă spun nimic, puteți citi totul pe chipul meu. Soția mea păstrează bănuțul. Nu vă temeți — nu-l va arunca.

M. T.

III

CORESPONDENȚĂ PENTRU „LONDON TIMES"

Chicago, 23 aprilie, 1904

Acum, cînd evoluția ulterioară a cazului Clayton a atins punctul final, o voi rezuma în cele ce urmează. Salvarea romantică a lui Clayton de la o moarte rușinoasă a cuprins toată regiunea într-un val de uimire și bucurie care-a ținut proverbialele nouă zile. Cînd se desmeticiră, oamenii căzură din nou pe gînduri. Unii au început să spună : „Dar a fost omorît un om și Clayton l-a omorît". Alții au replicat : „Într-adevăr, am trecut cu vederea acest amănunt important, sentimentele ne-au orbit cugetul."

Curînd toată lumea fu de acord că John Clayton trebuia judecat din nou. Se luară măsurile necesare și reprezentările de rigoare reveniră Washingtonului. Aceasta deoarece, conform noului paragraf adăugat la Constituție în 1899, recursurile nu sînt problema unui anume stat, ci una națională și de aceea trebuiesc judecate de cel mai înalt for judecătoresc din țară : Curtea Supremă de Justiție a Statelor Unite. Judecătorii fură așadar convocați la Chicago. Ședința a avut loc alaltăieri și a fost deschisă cu obișnuitele formalități impresionante : cei nouă judecători și-au făcut apariția în robe negre fiind prezidați de noul președinte al Curții Penale (Lemaitre). Deschizînd ședința, acesta spuse :

— După părerea mea, cazul e destul de simplu. Inculpatul a fost învinuit de uciderea cetățeanului Szczepanik. Se dovedește însă că cetățeanul Szczepanik nu a fost defel ucis. Prin decizia curții franceze în cazul Dreyfus [1], s-a stabilit fără putință de tăgadă că deciziile curților de justiție sînt definitive și nu se pot revizui. Sîntem obligați să respectăm și să adoptăm acest precedent deoarece pe precedente se clădește edificiul durabil al jurisprudenței.

[1] Alfred Dreyfus (1859—1935). Ofițer francez, acuzat și condamnat pe nedrept pentru înaltă trădare în 1894. El a fost grațiat în 1899 (un an după publicarea povestirii lui Mark Twain) și reabilitat abia în 1906.

Acuzatul a fost absolut pe drept condamnat la moarte pentru uciderea cetățeanului Szczepanik și, după părerea mea, nu putem da decît o singură sentință : să fie spînzurat :

Domnul judecător Crawford a spus :

— Dar, Excelența voastră, pentru asta el a fost grațiat pe eșafod.

— Grațierea nu e valabilă și nu se poate susține, deoarece el a fost grațiat pentru uciderea unui om pe care nu l-a ucis. Nu poți grația un om pentru o crimă pe care n-a comis-o, ar fi absurd.

— Dar, Excelența voastră, el a omorît totuși un om.

— Acesta e un amănunt fără importanță, care nu ne privește deloc. Curtea nu se poate ocupa de această crimă pînă cînd acuzatul nu a ispășit-o pe cealaltă.

Domnul judecător Halleck spuse :

— Excelența voastră, dacă hotărîm să fie executat, vom săvîrși o eroare judiciară, deoarece guvernatorul îl va grația din nou.

— Nu va avea această putere. El nu poate grația un om pentru o crimă pe care n-a comis-o ; cum spuneam mai înainte, ar fi absurd.

După ce se consultă cu confrații, domnul judecător Wadsworth spuse :

— Excelența voastră, cîțiva dintre noi am ajuns la concluzia că ar fi o eroare să-l spînzurăm pe inculpat pentru uciderea lui Szczepanik, deoarece s-a dovedit că nu l-a ucis pe Szczepanik. Trebuie să-l condamnăm numai pentru uciderea celuilalt om.

— Dimpotrivă, s-a dovedit că *l-a ucis* pe Szczepanik. Conform precedentului francez, e evident că trebuie să respectăm decizia curții judecătorești.

— Dar Szczepanik trăiește.

— La fel și Dreyfus.

În cele din urmă se dovedi imposibilă ignorarea sau evitarea precedentului francez. Asta nu putea avea decît un singur rezultat : Clayton fu dat pe mîna călăului. Sentința produse o agitație imensă. Întregul stat se ridică atunci ca un singur om, cerînd grațierea și rejudecarea lui

Clayton. Guvernatorul semnă graţierea, dar Curtea Supremă se simţi datoare s-o anuleze, ceea ce şi făcu, iar sărmanul Clayton a fost spînzurat ieri. Oraşul e îndoliat, ca întregul stat de altfel. Întreaga Americă vociferează, exprimîndu-şi dispreţul pentru „justiţia franceză" şi blestemaţii de soldăţei care au inventat-o şi au transmis-o şi celorlalte ţări creştine.

M. T.

J. D. Whelpley

ATOMII LUI CHLADNI

Gustav Mohler, matematicianul și inventatorul celebru de altădată, a murit anul trecut (1858) într-un azil de nebuni. Soția lui, care strălucea mai mult decît el, chiar și în perioada lui de glorie, a murit și ea. Pacea domnului și iubirea tuturor au însoțit-o. Făcînd acum cunoscute cauzele ce au dus la înstrăinarea lui Mohler de ea și, curînd după aceea, la nebunia lui, nu mă mai tem că voi răni mîndria bărbatului sau vanitatea femeii. Ca prieten al doamnei Mohler, doresc s-o justific. Toți acei care s-au bucurat de minunata ei ospitalitate sau au gustat plăcerea de a conversa cu ea nu-mi vor dezaproba intenția.

Prima mea întîlnire cu Mohler a fost pusă la cale de un prieten — savantul P. Era în iarna lui 1854. Ne-am întîlnit toți trei într-o bibliotecă publică. Sedus de entuziasmul imperturbabil al inventatorului, amicul meu se aștepta la dezvăluiri extraordinare. Ne-am așezat la o masă rotundă, într-un alcov al bibliotecii, examinînd planuri și diagrame. Mohler explică vreme de un ceas, făcu diferite calcule, se afundă în abisurile dinamicii constructive ; vocea lui suna monoton în cavitățile gotice ale încăperii. Vechile tratate de alchimie și filozofie, surori gemene ale ignoranței, ce împovărau trei pereți ai alcovului, păreau în sfîrșit să participe, trezite de digresiunile desfășurate la nesfîrșit. Era ca un clovn luptîndu-se cu cercul : creierul se zbătea într-un cerc vicios, epuizat de propriul efort.

Fanaticul părea să aibă între treizeci și patruzeci de ani ; bine făcut, bine îmbrăcat și foarte manierat. Avea o voce blîndă, insinuantă. Cu toate acestea îți inspira

milă. În cea mai mare parte, invenţiile lui erau curate sminteli, încălcînd toate legile mecanicii. Instinctul, bunul simţ, teama că ar putea greşi îi dădeau un aer timid. Se supunea judecăţii superioare a lui P., îl ruga să-i indice erorile. Zîmbi trist cînd P. îi dădu să-nţeleagă, cu oarecare duritate, că-i dispreţuia toată schema.

Aş fi vrut din tot sufletul să-i vorbesc lui Mohler despre el însuşi, dar atitudinea lui rezervată interzicea compasiunea. El îl imploră pe P. să-i examineze mai atent invenţia (o nouă sursă de energie), spunînd că poate-i scăpase ceva la calcule, dar, cum „toate acestea îi erau împărtăşite prin intermediul spiritismului", nu îndrăznea să abandoneze cercetările.

— Spiritele, răspunse P. cu hohotul său de savant tăios, nu-ţi vor îngădui să-l păcăleşti pe Demiurg ; chiar el îţi condamnă invenţia : ar distruge universul.

Mohler răspunse pe un ton blajin că ar fi foarte mîhnit să ştie că prietenii săi, spiritele, l-au înşelat. Apoi mă trase la o parte şi îmi spuse, aruncînd o privire pieziş-mocnită lui P., care rămăsese la masă, căscînd nervos :

— El e un materialist ; în dumneata, însă, am încredere.

Făcu apoi aluzie la o altă invenţie a sa care ar fi fost perfecţionată de spiritele rele şi-l ruinase. Pupilele maniacului se dilatară şi un tremur vizibil îi cuprinse trupul cînd începu să-mi descrie maşina :

— E un mijloc de a descoperi minciuna şi trădarea.

Spiritul lui Chladni îi împărtăşise secretul — Chladni, francezul [1] care a descoperit dansul atomilor.

— La fel se întîmplă, spuse el, cu atomii creierului : ei vibrează în forme geometrice, pe care sufletul le interpretează.

P. ne urmărea şi, alarmat de agitaţia nebunului, ne întrerupse conversaţia, luîndu-mă repede de acolo. Deşi spuma nebuniei se adunase pe buzele nefericitului inventator, el avu totuşi puterea să păstreze, cînd ne luarăm rămas bun, decenţa unui gentleman.

Părăsind împreună cu P. biblioteca, mi-am exprimat dorinţa de a cunoaşte cîte ceva despre viaţa lui Gustav Mohler. Curiozitatea mea îi păru deplasată : din punctul lui

[1] Ernst (Florens Friedrich) Chladni (1756—1827). În realitate fizician german, specialist în acustică.

de vedere, povestea unui nebun era cea mai puțin interesantă dintre toate și folositoare doar acelor oameni inteligenți, dar nefericiți, care se îngrijesc de aziluri. Despre Gustav Mohler nu știa și nici nu dorea să afle ceva în plus, regretînd ora pierdută în compania lui, pentru care amînase o importantă analiză de soluri în compania profesorului M.

— Presupun, zise el cu un zîmbet strîmb, că ești în căutare de personaje pentru un roman și gîndești că istoria acestui individ ți-ar putea oferi o porție foarte condimentată de grotesc.

Ne-am despărțit, nu tocmai în termeni buni, el întorcîndu-se la solurile lui, eu la gîndurile mele.

Au trecut cîteva luni de la această întîmplare pînă cînd talentatul și pragmaticul meu prieten, savantul, binevoi să mă onoreze cu o vizită. Într-una din serile reci și umezi de noiembrie, i-am auzit pasul grăbit și hotărît în hol. O ciocănitură și, mai înainte ca eu să fi avut timp să răspund, ușa camerei se deschise năvalnic.

Savantul stătea în prag ; nasul ascuțit îi ieșea de sub pălăria lucioasă iar trupul își pierduse forma sub pelerina greoaie ce-l apăra de vîntul și ploaia nopții.

— Oh, exclamă el, după cum văd, ești țintuit lîngă foc. Dar, dacă ai curajul să-nfrunți furtuna, am să-ți fac o invitație interesantă.

— Intră ! Lasă-ți armura și s-auzim ce-i cu invitația ta.

Se supuse, în felul său grăbit și ursuz, își aruncă pălăria udă, apoi pelerina, pe o masă plină de cărți și ziare și-și trase un scaun.

— Ai să vii cu mine, spuse el autoritar, la Charles Montague.

— Forty-second Street — pe furtuna asta ! Fii înțelept ! Am și comandat whisky, apă caldă și lămîie.

M-am ridicat și am sunat. Profesorul P. avea o slăbiciune pentru punch, mai ales preparat de mine. Consimți cu un oftat.

— Putem merge mai tîrziu, spuse el. Vor fi prezente acolo niște persoane foarte distinse. Cel puțin doi entomologi, un anticar și un colecționar de curiozități din Germania, posesor al unei turmaline pe care trebuie s-o capăt cu orice preț. E de culoare galbenă sau, mai degrabă,

aurie. Va mai fi și o femeie, doamna Bertaldy, americancă, o stea a științei pe care trebuie s-o cunoști.

— P., ești nebun. Femeile savante sînt și mai respingătoare decît bărbații efeminați. La o femeie erudiția nu-i decît un substitut disperat al frumuseții.

— Ai dreptate, poate ; am să mă mai gîndesc la asta. Doamna Bertaldy însă e cu adevărat frumoasă, dacă nu chiar fascinantă : are numai treizeci de ani, e bogată, independentă și strălucește în arta conversației.

— Hm ! E văduvă ?

— Da, cel puțin așa am auzit.

— Prietenă a familiei Montague ?

— Care garantează pentru ea.

— Și spui că-i americancă ?

— Da, sub un nume străin, adoptat, presupun, pentru a evita amintiri neplăcute. Femeilor savante, după cum știi, li se întîmplă asemenea lucruri. Soțul e mort și nu are copii. Charles Montague jură că e așa, soția lui bagă mîna-n foc că-i așa și, desigur, așa trebuie să fie.

— Încă un pahar și sînt al tău. Îi vom vizita pe soții Montague și vom sta de vorbă cu doamna Bertaldy ; dar, dacă mă obligi să-ți ascult alchimiștii geniali, te avertizez că o să-i reped.

Primele zece minute de conversație cu doamna Bertaldy m-au dezamăgit. Aparținea genului de oameni cu maniere potolite, vorbea scăzut, fără să gesticuleze, fără vioiciune. Avea trăsături regulate, frumos desenate, dar umbrite de tristețe.

La o femeie, diferența dintre mediocritate și perfecțiune nu se descoperă din prima clipă decît finilor cunoscători. Doamna Bertaldy nu făcea o impresie deosebită la prima vedere dar, fără să vreau, reveneam mereu să vorbesc cu ea. Discursul ei nu era nici apoftegmă, nici demonstrație, nici comentariu ; era un fel de muzică simpatetică. Își cînta partitura în concertul cuvintelor alese într-o manieră reținută și plină de gust, adăugînd cîte un accent de prospețime atunci cînd discuția amenința să lîncezească, sau tăcerea, să se prelungească.

P. era nemulțumit. Doamna Bertaldy nu luase parte la discuțiile zgomotoase și plicticoase ale *savanților*. În drum

spre casă, el o numi „o impostoare — un idol fals". Eu, dimpotrivă, eram hotărît să cultiv noua mea cunoștință. Îmi plăcea. P. nu vedea la oameni sau lucruri decît ceea ce bătea la ochi. Era un biet naturalist.

Doamna Bertaldy locuia la familia Montague și, curînd, devenii un vizitator obișnuit în casa acestora. Nu ca iubit, țin să subliniez, sau ca vînător matrimonial, ci ca unul care dorea să se bucure de o companie plăcută. Pedantul de Montague și soția sa erau de nepătruns în ceea ce privea trecutul doamnei Bertaldy, dar o tratau cu atîta încredere și respect, încît îmi dădeam seama că erau la curent cu povestea vieții ei și că aceasta le inspira stimă și prețuire. Cînd vorbea ea, se temeau parcă să nu piardă vreun cuvînt. Cunoștințele ei erau variate și precise, deși vorbea despre oameni și lucruri de parcă erau mai curînd sentimente. Nu peste mult timp, am descoperit că farmecul companiei doamnei Bertaldy se datora, în parte, atenției grațioase cu care te asculta. Te încuraja să vorbești și dirija conversația cu multă ușurință.

Într-o dimineață de aprilie stăteam împreună în splendida seră a soților Montague, bucurîndu-ne de primul aer cald al primăverii, de parfumul florilor și de cîntecul păsărilor care se chemau din coliviile lor dintre portocali. Vorbeam cu multă siguranță și spontaneitate, descriind o grădină din sud. Doamna asculta ca de obicei, cu o atenție încîntată. Era într-adevăr frumoasă !

Ochii ei mă fixau cînd, nu știu prin ce asociație, îmi răsări în minte imaginea nebunului bîntuit de spirite și am tăcut.

Doamna Bertaldy păli și, examinîndu-mă cu o expresie de groază pe chip, exclamă :

— Te gîndeai la el ! Ce ciudat !

— Dar știi la *cine* mă gîndeam ?

— A murit, răspunse ea, acum putem vorbi liniștiți.

— Oh, Mohler, nebunul ?

— Chiar el.

— Cum de ți-ai dat seama la cine mă gîndeam ?

— Nu trebuie să te surprindă. Sîntem de mult timp împreună și, deși nu l-ai numit pe fostul meu soț, am înțeles din afirmațiile sau aluziile dumitale că l-ai cunoscut cel puțin pe el, dacă nu și povestea lui.

— E drept, am pomenit de invenţiile lui şi adesea mi-am exprimat dorinţa ca ele să fie reale sau posibile.

— Aluziile dumitale m-au făcut să mă cutremur. Mohler era nebun. Mă tem că mă vei crede şi pe mine nebună, spunîndu-ţi că unele din invenţiile sale, cele mai importante, au fost perfecţionate şi aplicate mai înainte să-şi fi pierdut minţile.

— Ai fost deci soţia acestui om, am exclamat plin de compasiune.

— Da. Părinţii noştri erau străini, dar Gustav şi cu mine ne-am născut şi am învăţat în America.

— Nu vrei să-mi povesteşti şi mie despre această căsătorie ? am rugat-o, împins de o vie curiozitate.

Oftă dar, după o clipă de gîndire, începu să-mi povestească pe tonul ei firesc :

— Părinţii noştri au hotărît să ne căsătorim. Mohler avea douăzeci şi unu de ani, iar eu, şaptesprezece. Nu am avut copii, eram bogaţi, cultivaţi, trăiam în lux. Mohler se dedică invenţiilor sale, eu vieţii mondene. El se ofili, devenind un pustnic, eu, o femeie de lume. Căminul nostru era, astfel, scindat din temelie. Locuiam într-un apartament dublu pe D. Street. Jumătate era ocupat de Mohler şi de maşinăriile sale. Cealaltă jumătate o foloseam eu, pentru a-mi primi oaspeţii şi prietenii, pe care el rareori îi vedea. La cinci ani de la căsătorie părinţii noştri au murit, lăsîndu-mă să mă descurc singură. Temîndu-se de cheltuielile făcute de Mohler pentru invenţiile lui ciudate, mi-au lăsat mie întreaga avere, în exclusivitate. Temerile lor erau întemeiate. În ziua celei de-a şaptea aniversări a căsătoriei noastre, am organizat o seară de muzică — iubeam cu pasiune muzica la vremea aceea. Pe la miezul nopţii, Mohler a intrat în camera mea, pe care n-o mai vizitase de un an. Închise uşa, o încuie cu grijă, îşi trase un scaun lîngă pat şi se aşeză.

— Maria Bertaldy, spuse după o tăcere pe care m-am străduit să n-o întrerup, noi nu mai sîntem soţ şi soţie.

N-am răspuns nimic. Inima mea nu-i mai ieşea ca înainte în întîmpinare.

— Numele meu nu-ţi aparţine.

— Nu ? Şi de ce, Gustav ?

— Avocatul meu tocmai adună dovezi ce vor face imposibilă convieţuirea noastră pe viitor.

— Avocatul tău ! am exclamat, tresărind involuntar. Prietenul meu, Raymond Bonsall ?

— *Prietenul* tău, Maria ! M-a înşelat oare ? Iartă-mă, dacă te-am nedreptăţit ! Cugetul mi-e întunecat uneori.

Cuvintele fuseseră spuse pe un ton atît de mîhnit şi de rugător, încît mi-au stîrnit mila. Îmbrăcămintea îi era murdară, părul îi cădea în şuviţe dezordonate, avea ochii injectaţi de cît scormonise în flăcările cuptorului. Aburii otrăvitori din creuzet îi ofiliseră chipul, dîndu-i un aspect de pergament.

— Sînt mulţi ani, i-am spus, de cînd nu mi-ai mai aruncat o privire afectuoasă.

— Am meritat să-ţi pierd iubirea, dar ar fi trebuit, totuşi, să ai mai multă grijă de onoarea mea şi a ta.

— Paza ambelor pare să fi fost transferată avocatului tău.

— Pot să cred, deci, că puţin îţi pasă ?

— Crede ce vrei. M-am obişnuit de prea multă vreme să am singură grijă de mine. Nu mai aştept nici sfat, nici protecţie din partea cuiva.

— Eşti bogată.

— Asta e o mîngîiere, într-adevăr. Nu-mi lipsesc mijloacele de apărare — sînt mai norocoasă decît alte femei.

— Iar eu nu am decît ceea ce mi-ai luat tu.

— Acuzaţiile tale mă umplu de dispreţ, mai ales că eşti ultimul om îndreptăţit să mi le aducă. Cît despre pierderea averii tale, jalnic risipită pe tot felul de inutilităţi, îmi pare sincer rău. Dacă îţi trebuiesc bani pentru cheltuieli personale, poţi să iei de la mine cît doreşti.

— Sînt dator.

— Cît ?

Suma era considerabilă. M-am ridicat, m-am dus la masa de scris şi am semnat un cec pentru suma respectivă. M-a urmat. Ochii i s-au umplut de lacrimi. A îngenunchiat la picioarele mele şi mi-a luat mîinile, acoperindu-le de sărutări.

Avusesem odată o stimă afectuoasă pentru Gustav. Fusesem tovarăşi de joacă, prieteni. Am simţit parcă o

părere de rău și l-am privit ceva mai blînd. Gustav înregistră lacom schimbarea.

— N-am să mă ridic, Maria, zise el, pînă cînd nu-mi vei fi iertat nedreapta învinuire. Atîta bunătate și generozitate nu pot veni din partea unei soții necredincioase sau dezonorate.

— Ai dreptate, dragul meu.

Se ridică, ținîndu-mi încă mîinile în ale lui.

— Mărinimia ta m-a salvat. Mai acordă-mi încă o favoare, ca împăcarea să fie deplină.

— Orice, pentru binele căsniciei noastre, dar numai cu o condiție vom putea fi fericiți ca la început.

— Și aceasta este... ?

— Să-ți schimbi ocupația, să renunți la aceste cercetări nebunești, să-ți cruți trupul și sufletul și să trăiești simplu, ca toți ceilalți.

— Dar, îngăimă el, am o invenție de valoare incalculabilă. Să renunț acum ar însemna să irosesc o muncă de ani de zile.

— Și favoarea de care vorbeai... ?

— Trebuie să-mi continui opera !

— N-am să-ți procur mijloacele autodistrugerii.

— Fixează-mi un termen ! Averea ta e mare ; nici nu vei simți lipsa a ceea ce-ți cer eu.

— Cît timp ?

— Un an. Pînă atunci voi perfecționa invenția care mă va nemuri și mă va îmbogăți. Ai milă de mine, Maria ! Nu avem copii. Tu ai plăcerile și ocupațiile *tale*, eu nu am decît asta ; și tu mi-o refuzi ! exclamă el cu o amărăciune atît de dibaci amestecată cu afecțiune și remușcare, încît inima mi se înmuie. Am acceptat.

Gustav nu era lipsit de caracter. Se străduia din nou să-mi fie pe plac. Deși își dedica în continuare zilele cercetărilor sale, serile ne erau rezervate mie și invitaților mei. Buna dispoziție părea să-i fi revenit. Eram atît de fericită de această schimbare, încît i-am îngăduit să-mi sustragă sume mari de bani. Averea mea era încă destul de mare și abia așteptam să se sfîrșească anul asupra căruia convenisem.

Te surprinde, fără îndoială, că am putut uita atît de ușor învinuirile sale. Mulțumită să știu că avocatul Ray-

mond Bonsall, care mă persecutase mai înainte cu atenţiile sale nedorite, era sursa bănuielilor lui Mohler, alungasem subiectul din gîndurile mele. Fericirea nu lăsa loc dorinţei de răzbunare, nici chiar împotriva lui Bonsall. Ca prieten al lui Gustav, îl primeam cu aceeaşi amabilitate şi el continua să facă parte din societatea rafinată şi elegantă de care aveam norocul să fim înconjuraţi.

Cu un tact surprinzător, Bonsall îşi schimbă planul. Dacă înainte îşi manifestase atenţiile pe ascuns, acum îşi exprima devoţiunea în mod constant şi de faţă cu toată lumea, evitîndu-mă cînd eram singură. Influenţa lui asupra lui Mohler deveni în cele din urmă absolută şi impenetrabilă. Nu mă mulţumea să-i aud repetînd deseori în public că erau părtaşi la invenţie ; că Bonsall cumpărase o cotă-parte ; că se consultau zilnic asupra mersului lucrurilor. Neliniştea m-a făcut să-i urmăresc. În fiecare după-amiază, la o anumită oră, Bonsall cobora în atelier. Rămînea acolo o vreme, apoi pleca. Seara apărea adesea în salon şi reuşea întotdeauna să se facă plăcut prietenilor noştri.

Instinctul unei femei, corect în aprecierea caracterului sau mobilurilor, dă greş cînd e vorba de labirintul strategic al perfidiei masculine. Curînd mi-am dat seama că Bonsall îmi devenise duşman. Scopul său suprem era să se răzbune fiindcă îl respinsesem, şi să nimicească împăcarea mea cu Mohler. Totuşi, ciudăţenia şi constanţa purtării sale — atent în public, rezervat şi precaut cînd eram singuri — ca şi eforturile pe care le făcea pentru a-şi crea relaţii cît mai intime cu soţul meu, mă derutau complet.

Mă întrebam dacă atenţiile lui publice, atît de jenante şi totuşi nevinovate, sărind la cea mai mică dorinţă a mea, cînd alţii o puteau îndeplini la fel de bine, nu erau menite să lase impresia că relaţiile noastre particulare erau prea intime.

Bănuiala mă neliniştea nespus, aşa că, în cele din urmă, i-am dezvăluit-o lui Mohler. El însă m-a asigurat că mă înşelam, că Bonsall era chinuit de remuşcări pentru răul pe care ni-l făcuse şi numai împăcarea noastră îi aducea mîngîiere. Bonsall îi era doar asociat la invenţie, aflată acum într-a opta lună a perioadei convenite, şi

aproape perfectată. Blîndețea din tonul și atitudinea sa îmi potoli temerile și, cu prea multă ușurință, l-am crezut.

Curînd după aceea, Mohler îmi propuse unele schimbări în arhitectura și mobilierul apartamentului meu. Motivele invocate mi-au părut sincere și izvorîte din afecțiune, așa că am eliberat camerele pentru o lună, lăsîndu-l să opereze îmbunătățirile respective. Dorea, spunea el, să-mi facă o surpriză. Apartamentul era spațios și dispunea de o cameră de toaletă cu vestibul. Acestea au fost refăcute sub îndrumarea lui Mohler însuși. În sfîrșit, totul a fost gata și, împreună cu cîțiva prieteni, am vizitat noile încăperi. Plafonul devenise ușor concav, avînd în centru o oglindă mare, ovală. Această oglindă, atît de ciudat plasată, avea să cîștige admirația tuturor. Bonsall era, sau pretindea că este, nebun după ea. Am observat că oglinda, minunat șlefuită, nu era din cristal, ci dintr-un metal asemănător argintului. De la acest obiect strălucitor plecau lambriuri măiestrit sculptate, încadrînd fresce de o grațioasă simplitate. Covoarele, oglinzile din perete, fîntîna, statuetele, caseta de bijuterii, etajerele cu cărți, tapiseriile, geamurile colorate, îmbrăcate-n draperii, totul era de o eleganță perfectă, în combinații de culori armonioase și pline de prospețime. Camera de toaletă și vestibulul aveau în mijlocul tavanului oglinzi mai mici, din același metal.

Acest nou stil ornamental, mizînd pe podoabe lipsite de stridență și pe o perfecțiune a detaliului cum nu-mi mai fusese dat să văd, stîrni o furtună de comentarii. Unii riseră dezaprobator, dar cei mai mulți lăudară frumusețea efectului.

Am privit uimită și încîntată rezultatele strădaniei soțului meu. Că Mohler, marele inventator și inginer, era și un maestru al design-ului, știusem dintotdeauna. În el se îmbinau geniul unui Benvenuto Cellini și mintea unui filozof. După mulți ani de studiu al artei metalurgice, căpătase o pricepere extraordinară. Erai izbit de noutatea și frumusețea pînă și a celui mai mic detaliu deși, cu excepția oglinzilor de metal, nu am mai observat nimic nou în privința materialului.

Lui Mohler nu i-au scăpat nici surpriza, nici recunoștința mea, de care avea să profite numaidecît. El îmi

ceru și obținu permisiunea de a se instala în camerele de deasupra apartamentului meu, în schimbul altora la același nivel din partea lui de casă care, se plîngea el, erau prea mici și întunecate pentru cercetările sale. Am chemat imediat menajera și i-am poruncit să facă această schimbare, iar cheile au fost predate noului stăpîn.

Printr-o înțelegere tacită, eu și Mohler nu ne deranjam niciodată. Nu tulburasem intimitatea atelierului lui Mohler, unde niște meșteri de încredere lucrau în taină noapte și zi, după cum nici el nu trecea hotarul apartamentului meu. Își lua micul dejun și cina în atelierul său, supraveghind în permanență toate operațiunile.

Timp de vreo două luni după finisarea apartamentului meu, am putut auzi noapte și zi zgomote de reparații în camerele de deasupra. Mohler mă asigură că ele nu vor dura, că perfectase și acum construia mașinăria delicată a invenției sale.

Lipsa de curiozitate este, cred, un defect mai mare decît excesul ei. Nu sînt curioasă din fire, nu mă deranja să rămîn în afara unor secrete ce nu păreau să mă privească. Eu și soțul meu conviețuiam într-un mod, cel puțin, satisfăcător. Afecțiunea era substituită de o plăcută camaraderie pe care mulți o consideră a fi relația ideală între soți. Căsătoria noastră prea timpurie și grăbită nu ne îngăduise să cunoaștem bucuriile și suferințele pasiunii mature și îndelung așteptate.

Nu trebuie să-ți imaginezi totuși că viața mea era plicticoasă sau sterilă. Părinții mei îmi dăduseră o educație completă. Cunoșteam mai multe limbi. Studiile aprofundate de filozofie, științele naturii și chiar astronomie îmi cîștigaseră relații amicale cu oameni învățați și talentați. Scriam versuri și proză, încercări de teatru, urmăream și simpatizam cu diverse mișcări politice. Pentru a-mi perfecționa stilul, practicam admirabila artă a stenografiei, înregistrînd uneori în scris replicile rapide și scînteietoare ale unor persoane talentate, care uitau de mine în focul conversației. Ajunsesem să prefer cuvîntul viu celui scris. Literatura îmi părea un palid reflex al realității, deoarece nu întîlnisem niciodată în vreo carte acea grație, acea revărsare de spirit ce fac din arta conversației o culme a excelenței și frumuseții.

La sfîrșitul anului, Mohler mă anunță că și-a desăvîrșit măreața operă, începută în urmă cu șapte ani. Mă așteptam să-mi spună despre ce era vorba dar, cînd colo, cu o mină rece și stînjenită, mi-a înmînat un cec către bancherul său, prin care-mi restituia suma dăruită în timpul anului. Purtarea lui era jignitoare și de-a dreptul alarmantă. Cu timpul am observat o schimbare și în manierele și limbajul lui Bonsall, care-și asuma un aer autoritar. Mohler devenea tot mai rezervat și grav, dezaprobîndu-mi purtarea, prietenii, principiile, gusturile. Mai ciudată era însă pierderea treptată a celor mai prețioase cunoștințe feminine. Saloanele mele se goleau ; vechi prieteni mă părăseau de parcă aș fi sărăcit dintr-o dată cînd dimpotrivă, averea și strălucirea casei mele crescuseră. Persoanele de anumită condiție nu mai răspundeau invitațiilor mele. Eram singură cu bogățiile mele, văduvită de puterea și de plăcerile ce mi le puteau da.

Știam că Bonsall continua să-i viziteze pe foștii mei prieteni. În același timp, frecventa și casa noastră, închizîndu-se zilnic în atelier cu soțul meu, iar pe mine mă trata cu o totală indiferență. Mohler se îndepărtase tot mai mult de mine, pînă cînd ruptura dintre noi deveni totală. Nu ne mai vorbeam și, de fapt, nici nu ne mai vedeam. Cum servitorii se obrăzniciră și ei, am angajat alții, dar și aceștia îmi răspundeau cu aceeași insolență. M-am închis atunci în mine, cufundîndu-mă în lecturi și în muzică. Ele mi-au dat puterea să rezist disprețului oamenilor. Cunoștințele mele se îmbogățeau. Aceste luni triste, întrerupte de scurte vizite la țară, n-au adus nici o schimbare în relațiile mele sociale sau matrimoniale. Ele m-au ajutat, în schimb, să găsesc în mine însămi forța și mîngîierea necesare.

În această perioadă, cînd loviturile veneau una după alta, mi-am aflat consolarea în corespondența cu Charles Montague, stabilit pe atunci în Europa. El fusese prietenul și avocatul părinților mei și-și continuase bunele oficii față de mine și după moartea lor. I-am dezvăluit toate necazurile mele și-l țineam la curent cu evenimentele, scriindu-i în fiecare lună. El îmi răspundea în termeni foarte generali, fără să menționeze vreun nume și sfătuindu-mă în așa fel, încît nimeni, afară de mine, să nu înțe-

leagă despre ce era vorba. Era o precauție necesară, deoarece descoperisem că Bonsall și soțul meu exercitau asupră-mi un spionaj sistematic care privea, printre altele, și corespondența. Cu timpul mi-au fost sustrase toate hîrtiile de valoare, chitanțe, înscrise, scrisori de la agenții care administrau averea mea considerabilă și în continuă creștere, scrisorile lui Montague, jurnalul particular. Nu m-am plîns și n-am încredințat nimănui secretele mele.

A fost un an de înstrăinare totală. În toamna următoare, Montague s-a întors din Europa, împreună cu familia, și și-a amenajat această locuință. Pe doamna Montague nu o cunoscusem pînă atunci. Nici unul nu-mi frecventa casa și nici nu cunoșteau îndeaproape pe vreunul din prietenii mei, sau pe Bonsall. Mohler nu-l plăcuse pe Montague și-l evita. Felul acestuia deschis și cinstit leza firea lui visătoare, lipsită de simț practic.

Soții Montague m-au primit cu amabilitate. Am constatat, ca și dumneata, că doamna Montague este o ființă inteligentă și plăcută iar soțul ei, din simplu custode al averii mele, deveni un prieten afectuos și devotat. Mi-a trebuit o zi întreagă să le povestesc cele întîmplate între mine, Bonsall, soțul meu, servitori și cunoștințe. Montague își notă totul și la sfîrșit compară relatarea cu scrisorile pe care i le trimisesem.

— Sînt convins, spuse el, că e vorba de un complot, dar dacă acesta îți vizează viața, averea, sau urmărește doar divorțul, nu pot stabili fără ajutorul dumitale. Încearcă să descoperi scopul schimbărilor din apartament și, neapărat, inspectează camerele de deasupra dumitale. Sînt sigur că vei reuși, deoarece ai spirit de observație și te știu curajoasă. Pentru a te apăra și a-ți pune dușmanul în inferioritate, ai dreptul să folosești orice mijloc : să forțezi lacăte, să sustragi și să controlezi documente, să mituiești servitorii etc. Nu te mai bizui pe buna-credință sau afecțiunea lui Mohler ; e hotărît să te distrugă și să-și însușească averea dumitale, dar încă nu are dovezi.

După ce mă sfătui astfel, Montague mă conduse la fereastră și-mi arătă o siluetă întunecată, de cealaltă parte a străzii.

— Omul acela, spuse el, e cu siguranță un spion angajat de Mohler și Bonsall. A ajuns o dată cu dumneata

și de-atunci se tot plimbă prin fața casei, așteptînd să pleci. E înțeles cu vizitiul. Pe la amiază i-am surprins vorbind împreună.

Era tîrziu și m-am ridicat să plec, dar Montague și soția lui m-au invitat să rămîn peste noapte la ei.

— Mai întîi, spuse Charles, ne vom amuza puțin pe seama individului.

Scoase pistoalele din sertar, ieși pe la subsol și, după puțin timp, se întoarse în birou, împingîndu-l înăuntru pe spion.

— Acum, domnule, îi zise, așează-te frumușel pe scaun și povestește-ne tot ! Hai, dă-i drumul ! Recunoaște că ești angajat de Bonsall și Mohler s-o urmărești pe această doamnă !

Omul rînji, dînd din cap afirmativ, și se așeză tăcut lîngă ușă, asemeni unei pisici, gata s-o ia la fugă.

— Acest individ, ne spuse Montague, e un detectiv particular, angajat mai ales de soți slabi de înger și soții geloase. E oricînd dispus să se supună oricărei violențe, minus schilodirea sau moartea. De lovituri, nu-i pasă. Trece drept sportiv și este, cu numele și fapta, un Vampir. Apropo, domnule Crag, continuă el pe un ton diferit, poate nu-ți mai amintești de mine. Dacă nu mă înșel, ai fost angajat în cazul crimei Parkins, nu-i așa ?

— Da, domnule. Dumneavoastră erați avocatul apărării.

— Întocmai. Mi se pare că m-ai urmărit pînă la locuința mea în cîteva seri și ai fost împușcat în picior pentru că te-ai ostenit fără rost.

— Așa a fost.

— Ei bine, domnule Crag, îți atrag atenția că același lucru, sau și mai rău, ți se va întîmpla dacă vei continua să urmărești pe cine-mi intră-n casă. S-ar putea să te-mpușc.

— Sînt protejat de lege.

— Cîtuși de puțin. Îmi supraveghezi locuința fără să fii polițist de profesie. Prin urmare ești ori hoț ori conspirator și pot să te-mpușc dacă vreau. Ai recunoscut că Bonsall și Mohler te-au angajat s-o urmărești pe doamna. Mergi la masă și dă o declarație în acest sens ori, de nu, cumpără-ți un loc de veci. Scrie date, fapte, absolut tot.

Crag nu-şi trădă simţămintele, dar refuză să scrie. După o scurtă ezitare, se hotărî totuşi să facă o mărturisire. El declară că în ziua de 20 octombrie 185-, Raymond Bonsall, avocat new-yorkez, şi Gustav Mohler l-au invitat acasă la numitul Mohler, unde i-au propus s-o urmărească pe soţia acestuia zi şi noapte, timp de o lună, începînd cu acea dată. În acest scop putea să angajeze şi alte persoane, după cum va crede de cuviinţă. Crag urma să-i informeze în amănunt asupra vieţii doamnei Mohler : ce făcea, unde mergea, ce vorbea şi cum se îmbrăca, cu cine se întîlnea etc. — pe scurt, fiecare amănunt din conduita şi viaţa ei. Cei doi se angajau să-i plătească douăzeci de dolari pe zi — jumătate lui şi jumătate vizitiului şi celorlalţi indivizi tocmiţi de Crag. Asta făcea de zece zile şi-n fiecare zi raporta în scris toate observaţiile sale.

Crag se ridicase să plece.

— Deseară, spuse Montague, ai să-i vezi pe Bonsall şi pe Mohler şi-ai să le povesteşti cele întîmplate.

— Imposibil, răspunse Crag. Nu sînt în oraş.

— Bun, deci n-ai cum s-o faci. Bagă de seamă că într-o lună voi fi în posesia tuturor hîrtiilor lui Bonsall şi, dacă printre ele găsesc vreuna de la tine, o păţeşti.

— Ce-o să mi se-ntîmple ? întrebă Crag neliniştit.

— Te dau în judecată pentru amestecul în afacerea Parkins şi alte cîteva potlogării — spargerea din D. Street, de exemplu, din 25 iunie.

Expresia impasibilă de pe chipul lui Crag se destinse într-un rînjet oribil.

— După cîte văd, domnule Montague, mă urmăriţi pas cu pas. Fie, mă dau bătut. Sfătuiţi-o însă mai bine pe *doamna* să fie atentă. Bonsall e foarte pornit şi-l are pe Swipes — un individ mai periculos decît mine. De nu-i vor putea dovedi vinovăţia, or s-o otrăvească. Bonsall e mai iscusit decît dumneavoastră, domnule Montague, şi dispune şi de documente.

— Ce documente ?

— Dovezi împotriva doamnei. De tot felul. Are şi un testament.

— Fals ?

— Desigur, dar nu puteţi dovedi acest lucru.

— De unde știi ?

— Cu ani în urmă Bonsall și-a pus în gînd să scape de Mohler și să-i ia văduva. I-a fost teamă să facă ceea ce se obișnuiește în asemenea cazuri, așa că l-a tot încurajat pe Mohler în ideile lui nebunești cu privire la o mașinărie de care n-a auzit nimeni niciodată, sperînd că asta îl va ucide sau îl va scoate din minți. Spre surprinderea lui, Mohler a reușit, iar el a trebuit să-și schimbe planul. I-a dat acestuia bani pentru a rambursa împrumutul de la soția sa. Asta mi-a spus-o un chimist neamț care lucrează în laboratorul lui Mohler. Nu vorbește englezește, dar înțelege, iar eu vorbesc germana. În sfîrșit, Bonsall și Mohler au dovezi scrise împotriva doamnei — un întreg volum în care sînt transcrise conversațiile dumneaei cu un bărbat care o vizitează.

La aceste cuvinte, inocenta soție a lui Montague îmi aruncă o privire mîhnită și plină de compătimire. Nu i-am dat atenție, ci m-am adresat lui Montague :

— Cu permisiunea dumneavoastră, aș dori să pun și eu cîteva întrebări.

A încuviințat.

— Domnule Crag, am întrebat, dumneata crezi că am vorbit cu un bărbat în camera mea ?

— Nu e un fapt neobișnuit, doamnă, și, din cîte știu, s-ar putea. Așa crede și Mohler și e teribil de curios să știe cine e persoana. Cred că Bonsall știe, dar nu vrea să-i spună.

— Cum de ești așa bine informat ?

— O, doamnă, fiecare profesie își are secretele ei. N-ajunge să meriți paralele, trebuie să știi și cum să le capeți, ba aș zice că asta e mai important. De aceea, cînd sînt angajat de cineva să urmăresc pe altcineva, urmăresc și pe unii și pe alții, altminteri n-ar fi rentabil. Jumătate din timp mi-l petrec deci urmărindu-i pe Mohler și pe Bonsall, care nici nu bănuiesc asta, închipuindu-și că sînt pe urmele dumneavoastră. M-am gîndit că nu prea am șanse să le aduc probe hotărîtoare, așa că la sfîrșit voiam să-i șantajez că le dau în vileag complotul. I-aș fi făcut astfel să-mi plătească un onorariu suplimentar, mai înainte de a se lăsa păgubași.

— Și ?

— Chimistul neamț e dispus să-l împartă cu mine în schimbul dovezilor. Sînt convins că mi le va furniza, mai ales cînd va vedea că nu mai are nimic de cîștigat de la Mohler, care i-a promis o cotă-parte din invenție, dar a fost silit să i-o vîndă lui Bonsall.

— Despre ce invenție e vorba ?

— Nu știu, n-am reușit să aflu. Nemții ăștia sînt ei guri sparte, dar, cînd e vorba de mașinării și chimicale, devin al naibii de secretoși.

— Ce urmărește Bonsall, de fapt ?

— Vă urăște pentru că l-ați respins. A ticluit cu ajutorul chimistului un testament al bătrînului Bertaldy, tatăl dumneavoastră, prin care toată averea îi revine lui Mohler. Mohler a ipotecat-o dinainte lui Bonsall în schimbul fondurilor necesare pentru a-și continua lucrul. Chimistul spune că invenția valorează mai mult decît telegraful, că Mohler e cel mai mare geniu care-a existat vreodată, dar fără suflet, zice el, doamnă, numai cumplit de gelos...

— A contribuit și Mohler la măsluirea testamentului ?

— Nu, e opera lui Bonsall, dar cu știința lui Mohler. Acesta crede că averea i s-ar fi cuvenit lui, în scopul desăvîrșirii „măreței opere", cum îi spune el invenției sale, și nu dumneavoastră, doamnă, care aruncați banii pe plăceri frivole. El îi poate folosi pentru binele omenirii.

— Au pomenit ceva despre moartea mea, el sau Bonsall ?

— Nu, doamnă. Cred că, dacă e să i se facă de petrecanie cuiva, acela va fi Mohler, nu dumneavoastră. După aceea găsește Bonsall un mijloc prin care să vă silească să-l luați de bărbat.

— Ce mijloc ? se amestecă Montague.

— Păi, cel obișnuit, mi-nchipui. Ar face-o pe doamna să consimtă de frică. Ar avea o grămadă de dovezi pentru a-i distruge reputația și femeile, după cum știți, se tem ca de dracu' de asta. Și pe urmă mai este și testamentul fals prin care întreaga avere ii revine lui Mohler iar el, Bonsall, are drepturi consfințite prin acte asupra întregii proprietăți. Cu siguranță că va profita de ele, domnule !

În acest timp eu stenografiasem întreaga discuție. La sfîrșit, m-am ridicat și am pus carnețelul pe masă, zicînd :

— Domnule Crag, depoziția dumitale e notată aici cuvînt cu cuvînt. Am s-o transcriu în întregime și nădăjduiesc că dumneata ai s-o semnezi.

— Nu fără plată, doamnă, a replicat individul, ridicîndu-se la rîndu-i.

— Ține cont, zise Montague, că aceste doamne au fost martore la pretenția dumitale.

— Șantaj, care va să zică, rînji Crag. Nu dau nici o declarație și nu semnez nimic fără plată.

— Nici nu e nevoie, i-am spus. Ești unul din cei trei conspiratori implicați într-un dublu complot împotriva domnului Mohler și a mea, un complot care ne vizează viața sau averea, sau ambele.

— Cred că mă pot lipsi de semnătură, interveni Montague, dar, dacă nu părăsești imediat orașul, vei fi arestat sub acuzația de complot.

— E-o afacere bună, spuse individul gînditor, și n-aș vrea s-o scap din mînă. Dar dacă mai dați și dumneavoastră ceva, doamnă, să zicem vreo cincizeci de dolari, promit să dispar o lună.

— Refuz.

— În cazul acesta, n-am să plec.

Montague aruncă o privire soției sale care trase de cordonul soneriei. Vederea pistolului armat, pe care Montague îl ținea spre el, îl opri pe Crag să facă vreo mișcare, deși se afla chiar lîngă ușă.

La apelul soneriei, își făcu apariția un servitor.

— John, mergi la Căpitanul Melton și spune-i să-mi trimită un polițist de nădejde.

Au urmat cincisprezece minute în care Crag nu a făcut nici o mișcare și nu a rostit nici un cuvînt. În sfîrșit, polițistul sosi și-l luă cu el.

Viața e un flux ce ne poartă spre un destin necunoscut. În înlănțuirea de evenimente e, fără îndoială, mîna Providenței. Seamănă întrucîtva cu mișcarea tăcută și implacabilă a globului pămîntesc în imensitatea spațiului. Noi ne frămîntăm cu tot felul de nimicuri, în timp ce ea ne poartă înainte, fortificîndu-ne și purificîndu-ne spiritul. Măreția vine mai tîrziu ; în viața asta măruntă nu aflăm decît un sîmbure de bunătate și putere.

Aceste gînduri îmi cutreierau mintea în timp ce contemplam expresia nenorocită de pe chipul lui Crag, aşteptînd să fie înhăţat ca un şobolan căzut în capcană. Mînia, teama, dorinţa de răzbunare s-au risipit ca un nor. Nu-l uram pe Mohler şi nici nu mă temeam de uneltirile diavoleşti ale lui Bonsall. Montague dorea să rămîn la ei, oferindu-mi casa lui ca loc de refugiu. I-am mulţumit, dar am refuzat. Se temea pentru viaţa mea. Eu cunoşteam prea bine slăbiciunea duşmanilor mei pentru a întreţine asemenea temeri.

Montague vedea în misterioasa invenţie o maşină infernală, a cărei menire ar fi fost să ucidă în taină. Credea de asemenea că oglinzile metalice fixate în plafoanele din apartamentul meu erau o parte a acelei maşini. Am făgăduit că nu mă voi culca înainte de-a fi lămurit misterul oglinzilor.

Cînd am ajuns acasă era ora trei dimineaţa. Am intrat, ca de obicei, pe poarta laterală. Servitorii chefuiau în bucătărie. Apartamentul lui Mohler era întunecat, zăvorît şi tăcut. Conspiratorii erau plecaţi. Am intrat neobservată, m-am schimbat şi am urcat în apartamentul de deasupra. Uşile erau încuiate. Uşa de vizavi însă, de la camera chimistului, era întredeschisă.

O lampă, luminînd slab, aşa cum o lăsase locatarul, mă conduse la o masă. Într-un sertăraş lateral, am descoperit cîteva chei de o formă neobişnuită. Cu una din ele am reuşit să intru în camera maşinii, situată deasupra mea. Am tras jaluzelele şi, după ce am făcut lumină, am privit în jur cu o intensă curiozitate, amestecată cu teamă.

Pereţii despărţitori ai apartamentului de odinioară fuseseră desfiinţaţi, iar plafonul se sprijinea acum pe stîlpi de lemn. Deasupra celor trei oglinzi metalice din apartamentul meu, se afla cîte o masă solidă, cu o suprafaţă de aproximativ 2 m^2 fiecare. Pe ele puteam vedea tot felul de piese : o combinaţie de maşinării de ceas, aparate galvanice, fire încolăcite la nesfîrşit în jurul unor magneţi aflaţi în echilibru sau într-o mişcare oscilantă — un microcosm al ingeniozităţii mecanice pe care mi-ar fi imposibil să-l descriu. Cele trei mese erau legate între ele prin zeci de sîrme de cupru, suspendate de tavan prin tije de sticlă şi conectate la o garnitură de baterii, şaizeci

la număr, dispuse pe două șiruri în lungimea camerei. Acestea emanau vapori otrăvitori de acid — dușmanul de moarte al metalului. Din cîte-mi dădeam seama, energia electrică pe care-o generau o egala pe aceea a fulgerului. M-am cutremurat privind în jur la imensa și sumbra aparatură, adunată acolo piesă cu piesă în scopul de a mă distruge. Groaza a fost însă numai de moment, după care mi-am reluat investigațiile cu înnoit curaj.

Pardoseala fusese acoperită mai întîi cu mușchi, apoi cu pîslă, pentru a înnăbuși zgomotul pașilor.

În jurul fiecărei mese erau prinse draperii de postav verde. Am ridicat una din ele și, la lumina ce pătrunse dedesubt, am descoperit suprafața superioară a oglinzilor metalice a căror față inferioară forma o parte din plafonul camerei mele. Vîrfurile unor sîrmulițe de platină, subțiri ca niște fire de paianjen — să fi fost vreo sută la număr — atingeau oglinda într-o ordine anume. Suprafața acesteia era divizată în același număr de cifre, reprezentînd, după cîte îmi dădeam seama, sistemul de vibrații al plăcii. În partea superioară, sîrmele erau conectate la complicata mașinărie magnetică aflată pe masă. Aceleași elemente se repetau și la celelalte două mese.

În centrul camerei, la o distanță egală de mese, se afla un birou mare, sau o masă de scris, iar pe ea se găsea o altă piesă a mașinii — mai puțin complicată — legată de celelalte printr-un sistem de fire. Acesta era evident un aparat telegrafic pentru transmiterea semnalelor generate de restul mașinii. Pe masă, la dispoziția telegrafistului, se mai aflau un registru și un cartonaș cu semne stenografice. Aceste semne se regăseau pe rotița semnalizatorului și erau notate cu un vîrf de ac pe un sul de hîrtie, ca în cazul telegrafului obișnuit. Un ceas, așezat în fața operatorului, măsura orele, minutele și secundele.

M-am așezat la masă, am luat jurnalul și l-am deschis la întîmplare. La fiecare înregistrare se specifica luna, săptămîna, ziua, ora, minutul. Scrisul diferea de la o înregistrare la alta, indicîndu-mi că acestea erau făcute pe rînd de Mohler, Bonsall și chimistul neamț. Deși operatorul stenografiase, reprezentînd doar sunetele elementare ale vorbirii umane, puteam citi cu ușurință.

Abia începusem să răsfoiesc registrul cînd am simțit pe umăr atingerea unei mîini reci, ca de mort. Am sărit în picioare, scoțînd un țipăt. Era Bonsall. Cînd m-am ridicat, a făcut un pas către mine. Silueta scundă a dușmanului meu, înfășurată în mantia de călătorie, cu pălăria trasă pe frunte, cu eternul zîmbet sumbru și ochii licărind sălbatic de sub sprîncenele proeminente mă făcea să mă gîndesc la tot ceea ce citisem despre conspiratori. În acel moment de groază, fața lui lividă și osoasă, cu o expresie de cruzime în liniile înghețate ale gurii, îmi părea ca a unui vultur, gata să se repeadă asupra prăzii.

— Numai întîmplarea m-a adus aici astă-seară, spuse el. Nu eram atît de departe încît să nu poată ajunge la mine un mesager cu vestea arestării lui Crag de către prietenul nostru Montague. A mărturisit tot, nu-i așa ?

— Da, am răspuns, ceva mai liniștită de calmul lui Bonsall. Sînt la curent cu toate amănuntele complotului dumitale îndreptat împotriva lui Mohler și a mea.

— Nu ți-e teamă să mărturisești acest lucru ? Sîntem singuri în această cameră izolată...

— Ești un ucigaș ?

— Vai, doamnă, dumneata ai putea fi mai curînd. Cu un cuvînt îmi poți distruge bunul nume și întreaga viață.

Un suspin de ușurare mi-a scăpat fără voie. Nu mă mai temeam de Bonsall. Observînd cîștigul obținut, el se grăbi să-l sporească.

— Montague e dușmanul meu și al soțului dumitale. Noi am angajat un spion să-l urmărească. Spionul a încercat să stoarcă bani de la dumneata, terorizîndu-te cu tot soiul de povești. Îi stă în caracter. Oamenii cu judecată nu se încred însă în balivernele unui astfel de individ. Încetează să te mai temi de el, sau să-i dai crezare, și el nu va mai avea nici o putere.

— Cel mai mare dușman al lui Mohler, i-am răspuns, e gelozia sa. Dumneata poți cel mult să pretinzi locul al doilea. Dar nu de asta e vorba acum.

— Oare nu gelozia te-a determinat și pe dumneata să tulburi intimitatea acestei încăperi ?

— Ai grijă, domnule, să nu abuzezi de ospitalitatea mea. Dumneata nu ești decît un tolerat în această casă.

Te rog să pleci ! Dacă vrei să-ţi mărturiseşti căinţa sau să-ţi ceri iertare, fă-o la lumina zilei şi cu martori, *ca şi pînă acum.*

Un fulger de mînie însufleţi chipul nobil, dar prădalnic. Asta însă a fost pe moment. Îşi luă imediat un aer de umilinţă curtenitoare, se înclină adînc şi păru dispus să plece aşa cum îi cerusem ; ezita, totuşi.

— Spune repede, dacă mai ai ceva de adăugat ! Doresc să rămîn singură.

— Uită pentru o clipă, spuse Bonsall, dublîndu-şi efortul de-a părea umil şi penitent, uită pentru o clipă duşmănia ce mi-o porţi, cît am să-ţi explic la ce foloseşte acest aparat misterios. Din punct de vedere tehnic e cea mai de seamă realizare a ştiinţei moderne. Şi pe urmă, adăugă insinuant, ai interesul să ştii : în parte, a fost conceput pentru dumneata.

Era o nerușinare tăioasă şi răutăcioasă în cuvintele sale. Expresia „a fost conceput pentru dumneata" îmi strecurase un fior rece în trup. Amintindu-mi însă promisiunea făcută lui Montague, am îngăduit vicleanului uneltitor să-mi reţină atenţia cu o explicaţie simplă şi remarcabil de concisă a maşinii. Citisem şi văzusem suficient în ale chimiei şi mecanicii pentru a-l putea urmări.

— Dumneata i-ai sugerat ideea acestei invenţii, începu el. Cu cinci ani în urmă, în cea de-a cincea iarnă de la căsătorie, Mohler mi-a devenit prieten intim. În vara următoare mi-a dezvăluit că avea îndoieli în privinţa fidelităţii soţiei sale. Îşi dădea seama că afecţiunea dumitale degenerase cu timpul într-o prietenie frăţească şi-şi imagina că-ţi dăruiseşi inima unui bărbat mai strălucit şi mai puternic decît el.

— Pe cine bănuia ?

— Sînt avocatul lui şi nu pot dezvălui secrete confidenţiale. De altfel, bănuielile sale s-au îndreptat curînd asupra unei persoane mult mai inofensive.

— Dumneata ?

— Da. Mărturisesc că la început am fost adînc impresionat de frumuseţea şi inteligenţa dumitale, dar în scurt timp am constatat că amîndouă erau păzite de virtute împotriva tentaţiilor comune sau chiar extraordinare.

— „Extraordinare" fiind manierele seducătoare şi spiritul domnului Bonsall.

— Exact, doamnă, răspunse avocatul, rece.

— Domnule Bonsall, se spune că oamenii de geniu sînt cei mai buni judecători ai propriilor calităţi...

— Chiar şi cînd sînt un secret pentru restul lumii. Îţi admir sarcasmul, dar să continui. Într-o seară citeai unui cerc de savanţi un articol dintr-o revistă franţuzească în care erau evocate, cu forţa şi eleganţa specifice literaturii ştiinţifice din această ţară, vechile descoperiri ale lui Chladni. Producînd vibraţii muzicale în nişte tăbliţe de sticlă sau de metal, deasupra cărora presărase firişoare de nisip sau pudră foarte fină, acesta a constatat că particolele dansează şi se rînduiesc, ca nişte fiinţe vii, după sunetele melodiei. Mîna care ţinea revista era delicată, frumoasă, strălucind de diamante şi împurpurată de acelaşi entuziasm intelectual care însufleţea şi vocea melodioasă ce intona, mai curînd decît rostea, frazele rotunde, măiestrite ale autorului. Chipul, buzele, ochii, braţul frumos arcuit şi atitudinea graţioasă — mai mult decît interesul intrinsec al lecturii — umpleau de admiraţie pe cei ce te ascultau. Numai Mohler era torturat de gelozie. Savanţii ascultau încîntaţi, în timp ce le vorbeai de atomii lui Chladni şi ai lui Epicur, purtîndu-ne printr-o fascinantă disertaţie, de la ideile reci ale mecanicii pe culmile luminoase ale poeziei şi filozofiei. În timp ce dansul atomilor sădea în mine o pasiune înflăcărată, gelosul dumitale soţ a întrezărit în el mijlocul sigur de a-ţi dovedi pînă-n pînzele albe presupusa vinovăţie.

— Nenorocitul ! am exclamat pe un ton ce exprima deopotrivă milă şi dispreţ.

Bonsall nu-şi putu reţine un zîmbet fugar.

— Mohler, continuă el, simţea nevoia unui sfetnic şi a unui confident, iar eu am devenit şi una şi alta. Da, doamnă, recunosc. O pasiune irezistibilă pusese stăpînire pe mine. Ardeam de dorinţa de-a vă despărţi prin orice mijloc, ca apoi să te pot determina să devii soţia unui

om care te prețuia cu adevărat. Îmi păreai demnă de cele mai ambițioase vise. Eram gata să-mi dedic întreaga viață speranței că într-o zi vei fi a mea. Oh, nu te grăbi, doamnă, să-mi arunci disprețul dumitale. Mi-ai respins admirația involuntară. Ai făcut din mine un dușman, în cele din urmă dar, adăugă încet, acum sînt plin de căință și doresc să-ți devin prieten.

Fără să aștepte răspunsul meu, Bonsall își aruncă mantia și-mi arătă o placă subțire de metal, suspendată de tavan prin fire de mătase. Peste ea presără un praf fin dintr-un săculeț de lînă și, trecînd peste marginea ei arcușul unei viori, am văzut cum praful se adună și se regrupează în forme geometrice, în funcție de sunetul obținut.

— Vezi, spuse el, *ATOMII lui Chladni*. Ei indică sunetul ; foaia, după cum îți dai seama, a fost electrizată de vibrații. Oglinzile din camera dumitale sînt fiecare o asemenea placă. De pe fața lor superioară, pleacă fire conducătoare de curent electric, obținut prin vibrație. La început, acesta e foarte slab dar, trecut prin fire metalice înfășurate de o mie de ori în jurul unor magneți mici — fiecare diviziune geometrică a plăcii corespunde unui magnet și unui sunet anume al vocii umane — devine destul de puternic pentru a acționa întrerupătorul bateriilor, care sînt de zece mii de ori mai puternice. Acestea pun în mișcare rotițele și pendulurile care, la rîndul lor, acționează acele dispozitivului de înregistrare, imprimîndu-le o mișcare mai înceată sau mai rapidă, făcîndu-le să perforeze mai multe sau mai puține puncte pe bucata de hîrtie. Cu aceste mijloace extraordinare au fost citite și transcrise toate sunetele distinct articulate emise în camera dumitale.

Abia atunci am înțeles cumplitul adevăr. Un fior de ură și dezgust m-a străbătut, ca la atingerea unui șarpe : ură pentru Bonsall și profund dezgust pentru mizerabilul meu soț. După o scurtă tăcere, timp în care am reușit să-mi stăpînesc clocotul sentimentelor, am întrebat :

— Acest registru e prin urmare fructul strădaniilor voastre ?

— Da, răspunse el, și același zîmbet viclean îi flutură în jurul gurii pline de cruzime. Acolo sînt înregis-

trate conversațiile dumitale cele mai secrete și mai intime.

— Bunul furat, am zis eu luînd registrul, revine posesorului de drept.

— Oh, rîse el, mai avem un duplicat, o copie pe care ți-o pot oferi cu plăcere ; acesta însă — și-mi smulse volumul din mînă — îmi aparține.

— Un gentleman ! am exclamat cu un surîs batjocoritor, deoarece josnicia gestului mă umpluse de dispreț.

— Un cuvînt frumos, într-adevăr, și, folosit în sensul său propriu, un corespondent al cuvîntului „doamnă", ambele indicînd o mulțime de virtuți, printre care aș include puritatea gîndului și a purtării. Iată, zise, deschizînd registrul și întinzîndu-mi-l, citește singură !

Data înregistrării era sîmbăta din săptămîna precedentă, ora unu și jumătate după miezul nopții. Sub această dată era transcrisă o conversație între doi îndrăgostiți, dintre care unul se plîngea de gelozia unui soț nătîng, iar celălalt îi propunea să fugă împreună. Urmau semnele unor sunete nearticulate.

În dimineața următoare, la ora zece, urma o discuție a mea cu Marian, camerista, care-mi cerea niște rochii. Îmi aminteam de ea.

— Sînt nouăzeci de înregistrări aici, spuse Bonsall, închizînd caietul, dintre care, mai mult de douăzeci sînt conversațiile aceleiași iubitoare perechi. Totul trebuie să se fi petrecut în camera dumitale ; te rog să observi că la data acestor interesante convorbiri erai acasă.

— Sau mașina sau dumneata, domnule Bonsall, mințiți cu nerușinare. Mărturisesc că mă impresionează ingeniozitatea invenției, dar găsesc că o duzină de martori sperjuri ar fi constituit un aparat mult mai simplu și mai ieftin. O dovadă mai bună sau mai inteligentă nu ai ? Dumneata ești jurist, eu nu sînt.

— Aș fi foarte mulțumit, ba chiar fericit, dacă ai putea să-ți dovedești nevinovăția.

— O voi face-o chiar aici și în această clipă. Pune mașina în funcțiune ! Cea de a nouăzeci și una înregistrare le va explica pe celelalte.

Avocatul ezită. Nevăzînd însă la mine nici o mișcare și nici o schimbare pe chip, afară de un calm hotărît, a con-

tinuat să-şi joace rolul de prieten dezinteresat, apucîndu-se să pună la punct maşinăria telegrafică şi să stabilească legăturile aparaturii galvanice într-un circuit continuu.

Trebălui vreo cinci minute în felul acesta, timp în care un murmur surd, ca fierberea mării, se înălţă de la cele trei mii de perechi de metale electrificate, mîncate de lichidul coroziv. După aceea puse în mişcare pendulele grele de pe cele trei mese şi, dînd viaţă întregii aparaturi prin învîrtirea unui arc puternic, se dădu la o parte, întrebîndu-mă ce trebuia să mai facă.

Fără să-i răspund, am ridicat draperia grea de postav ce acoperea una din mese şi, aplecîndu-mă, am rostit rar cîteva cuvinte distincte. Ţăcănitul acului îmi dovedi că ele fuseseră înregistrate pe bucata de hîrtie de pe masa telegrafului.

— Am impresia, am spus, privind figura încruntată şi tulburată a duşmanului meu, că în acest moment nu prea te bucuri de dovada nevinovăţiei mele şi, scuză-mă dacă adaug, a mişeliei dumitale. Maşina înregistrează cuvintele rostite în această cameră, deasupra oglinzii, la fel de bine ca pe cele rostite dedesubt, în camera mea. Convorbirile amoroase care acoperă atîtea pagini din acest volum, vrednice de un roman de proastă calitate, au fost compuse de dumneata dînd, domnul meu, măsura exactă atît a talentului dumitale literar, cît şi a caracterului.

Ochii întunecaţi ai lui Bonsall aruncau flăcări nimicitoare. Tremurînd tot de furie neputincioasă, el începu să străbată camera în lung şi-n lat, cu paşi mari şi cu mîinile încleştate la spate. De două ori, trecînd pe lîngă mine, îmi aruncă priviri ucigaşe. Doream să plec, dar nu îndrăzneam. E ceva fascinant în tabloul pasiunilor distrugătoare. Ochii mei urmăreau cu un amestec de groază şi curiozitate pe omul care în acele clipe era capabil de cele mai cumplite acte de violenţă. Parcă jucam o piesă, numai că actorii nu trebuiau să se prefacă şi nu le păsa dacă la căderea cortinei vor fi aplaudaţi sau huiduiţi. În sfîrşit, limba i se dezlegă şi el dădu drumul furiei acumulate printr-un blestem. Ridicîndu-şi braţul drept, mă blestemă, folosind cuvinte la care recurge un bărbat atunci cînd vrea să înlăture orice posibilitate de-a se mai împăca vreodată cu o femeie. În coborîre, braţul înălţat mînios, pentru a sublinia cuvintele, rupse

o legătură a firului puternic ce unea bateriile. Murmurul tăiăzuitor, rotirea magneților și țăcănitul pendulurilor grele încetară imediat. Bonsall se opri.

— După cîte văd, spuse el, cu toate defectele, ai, totuși, avantajul de-a te putea stăpîni mai bine decît mine.

Cu un oftat adînc, își eliberă clocotul din piept.

— Pe cît de ușor voi repara neînsemnata stricăciune pe care nebunia mea a produs-o acestui fir de metal, tot așa voi înlătura răul pe care mi l-ai făcut cu descoperirea dumitale.

La această amenințare mi-a dispărut orice teamă. Am rîs disprețuitor.

— A fost o vreme, continuă el, cînd te iubeam cu o pasiune egală cu ura de-acum.

— Rogu-te, domnule, pot să cunosc și eu motivul acestei uri eroice ?

— Nu ajunge că am suferit an de an chinurile iubirii de neînvins pînă cînd toate gîndurile și toate faptele mele au fost absorbite de această unică suferință ? ! Dacă pasiunea s-a transformat în ură...

— Nu ți-am încurajat niciodată această nebunie.

— Nu, într-adevăr... Devenind zi de zi mai frumoasă, mai atrăgătoare, înstrăinîndu-te tot mai mult de nefericitul tău soț...

— Nici un cuvînt despre asta, domnule ! Chiar dumneata mă calomniai.

— Da, recunosc. A fost o nelegiuire, o vină...

— Nu numai una, Raymond. Mai întîi o pasiune nelegiuită ; apoi trădarea unui prieten ; ura împotriva obiectului iubirii nelegiuite ; complotul în scopul de a defăima și jefui. Asta numești tu iubire ? Oh, nebun ce ești !

— Nu eu am avut această idee, Maria. Nefericitul de Mohler, acest individ meschin, bănuitor, inteligent, dar laș și fără suflet, el a pus la cale pieirea ta. Pe mine m-a chemat doar să-l ajut.

— Și ai răspuns chemării.

Bonsall tăcu.

— N-ai nici o scuză. Ești rău de la natură. Ceea ce numești tu iubire e o pasiune imorală, gata să sacrifice totul pentru a-și atinge scopul.

— Cea mai înaltă virtute nu face același lucru, Maria ?

— Ești mai subtil decît mine. Rafinamentul minții te-a distrus.

— Au fost mai multe cauze. Te-am iubit, totuși, da, te-am adorat, acesta e cuvîntul. Te iubesc încă. Cere-mi să mor și voi muri.

— Iubire !

— Da, adîncă, absolută. Tăcerea ta, distanța, aversiunea, ele m-au distrus. Acum, cînd pot să ți-o mărturisesc, ura a dispărut.

În inima oricărei femei (și în mod sigur într-a mea) există o oarecare îngăduință pentru cei care suferă din dragoste. Așa e dat să fie, altfel toate femeile ar fugi de bărbați. Oricît de mare mi-era dezgustul, oricît de deplin disprețul pentru josnicia lui Bonsall, o veche și nemărturisită simpatie — un sentiment mult timp înăbușit — mi s-a ridicat ca un nod în gîtlej, sugrumîndu-mă.

— Raymond, am exclamat, cu un accent mai puțin aspru decît aș fi dorit, ai ales un drum strîmb pentru a obține favoarea unei femei care era odată mîndră să te numească prieten. În ultimii doi din cei șapte ani cenușii nu ai jucat nici măcar rolul unui prieten, dar al unui...

— Blestemata noastră tăcere a fost de vină, spuse el cu aprindere. Ar fi trebuit să fim mai sinceri unul față de altul.

— *Să fim,* Raymond ?

— Da, *să fim.* Mă iubeai, odinioară.

Mersesem prea departe ca să mai dau înapoi. Am simțit cum îmi sporește curajul. Ar fi fost crud și absurd din partea mea să fac pe mironosița. Nu puteam oare pune capăt unui lanț de greșeli printr-o explicație ?

— Încă un cuvînt, am spus, înainte de a încheia această întrevedere, care, sper, ne va salva pe amîndoi. Spune-mi în ce scop ai complotat să-ți însușești averea mea ? Acesta nu era actul unui îndrăgostit disperat, ci al unui senzualist lipsit de principii. De ce acest complicat complot împotriva mea și a ceea ce-i al meu ?

— Judecă-mă cum vrei, dar ți-am spus adevărul. Ți-aș fi înapoiat tot ce luasem de la Mohler. Doream să te îndatorez în toate chipurile. Iată, acestea sînt toate dovezile împotriva ta.

Deschise un sertar, scoase un pachet de hîrtii şi mi le puse-n mînă. Am acceptat darul. Era prudent s-o fac.

— Distruge hîrtiile, continuă el cu înfocare, şi tot răul se va repara.

— Apreciez intenţia, dar cum să uit vina ?

— Revărsîndu-ţi iertarea asupra vinovatului.

Oh, prietene, cînd razele iertării îşi revarsă în suflet lumina lor caldă şi blîndă, mai putem fi oare condamnaţi că nu respectăm legile stricte ale convieţuirii sociale ?

— Apropie-te ! am spus.

Se apropie şi rămase-n faţa mea cu ochii plecaţi.

— Dacă uit trecutul, îl vei uita şi tu ? Vei pleca acum pentru totdeauna, lăsînd tăcerea să acopere tot ce-a fost ?

— Moartea ! Moartea ! N-aş putea supravieţui despărţirii. Cît mai trăiesc, vreau să fiu lîngă tine ! strigă el, întorcîndu-şi chipul palid şi crispat. Vezi, zise, luînd un capăt al firului rupt, acest biet mecanism e ca iubirea ta. Cînd firele sînt unite — cînd îţi reverşi asupra mea mila şi bunăvoinţa — există viaţă, putere, speranţă. Curenţii sufletului se pun în mişcare şi omul e puternic, folositor, fericit. Fără ele, nu-i decît o maşină ce se autodistruge. Iartă-mă, spuse, împurpurîndu-se la chip, dacă studiul îndelungat al acestor legi magnetice mi-a sugerat o comparaţie ce-ţi poate părea meschină şi de prost gust, dar marile legi ale materiei acţionează şi-n suflet. Acordă-mi iubirea ta, ori altfel...

În timp ce vorbea, atinse celălalt capăt al firului rupt. Un murmur înfundat se ridică dinspre baterii. Fulgerele concentrate în sîrme se năpustiră asupra trupului său şi el se prăbuşi mort, asemeni unuia care-ar adormi dintr-o dată.

M-am apropiat şi am contemplat cu o groază mută faţa mortului. O, cît de sfîşietoare poate fi mila ! E o suferinţă divină. Îngenunchind lîngă Raymond Bonsall, ucis de o fulgerătoare şi nechemată răzbunare — operă a propriei nesocotinţe — am uitat trecutul, gîndind doar la veacurile de căinţă ce în altă lume pedepsesc sufletul penitent dar strîmb, vinovat. Lacrimile curgeau din belşug din ochii mei, cînd am auzit un zgomot în spate. Am recunoscut paşii lui Mohler. Cînd m-am ridicat, am văzut furişîndu-se în spatele acestuia silueta jalnică a chimistului neamţ. Dînd

cu ochii de mine și ghicind dintr-o privire ce se întîmplase cu Bonsall, se făcu repede nevăzut.

Cît despre Mohler, cu greu își limpezi gîndurile pentru a înțelege nenorocirea ce se abătuse asupra lui. Maxilarul îi atîrna tîmp, mîinile îi rătăceau la întîmplare. Nu simțeam nici un pic de milă pentru el ; de ce, n-aș putea spune.

— Maria, ce s-a întîmplat cu Bonsall ? Cum ai ajuns aici ? O, cred că înțelegi acum.

— Da.

— Bonsall e mort ! murmură el. Da, văd că firele sînt rupte. Trei mii de perechi de plăci — ar fi omorît și-un bou ! Zici că înțelegi ? Hm ! Ai citit dovezile împotriva ta ?

— Destul cît să aflu că Bonsall, care zace aici mort, e autorul acestor convorbiri scandaloase ce-mi sînt atribuite mie.

— Cum ? Ce spui ?

— Cuvintele rostite deasupra oglinzii sînt înregistrate la fel de bine ca acelea rostite dedesubt.

— Nu mi-a trecut nici o clipă prin minte !

— Nu ? Deci nu ești complice ?

— Nu, răspunse șovăitor, ducîndu-și mîna la frunte. Într-adevăr, asta mă tulbură foarte mult. Hai să mergem în odaia ta, Maria, să discutăm toate acestea.

Un zîmbet searbăd și zadarnic îi apăru pe față.

Descoperirea bruscă a felului cum fusese înșelat de Bonsall, pierderea simultană a soției, onoarei, prietenului — toate resorturile unei vieți împlinite — loviseră adînc, rănind de moarte sărmanul creier. L-am dus de-acolo ca pe un copil. Dar de ce nu simțeam nici un pic de milă ?

Nebunia lui Mohler, după cum știi, a fost permanentă. Pînă în ultima clipă, creierul său a fost bîntuit de invenții.

Cu toată împotrivirea unui zîmbet, două lacrimi argintii se iviră în ochii mari, prelingîndu-se încet pe obrajii frumoasei povestitoare. O, suflet curajos și milostiv, ai fost aidoma regelui care nu s-a schimbat la chip cînd fiul său a fost dus la execuție, dar a plîns amarnic la moartea unui sărman tovarăș de pahar.

Povestea aceasta a fost cunoscută de un cerc restrîns de persoane. Eu sînt primul care o fac publică. Sub numele și datele asumate, puțini vor recunoaște persoanele și evenimentele reale.

— Să nu spui la nimeni, îl avertizase aţintindu-şi asupra lui o privire aspră, în timp ce trăsura se punea în mişcare.

„Să nu spui la nimeni !", repetă farmacistul. Nu ştiu să-mi fi încredinţat vreun secret, cît despre balivernele (cum îndrăznesc să le spun acum, că-l ştiu plecat) cu privire le leacul de viaţă lungă, sînt atît de absurde, că trebuie să fac un efort ca să mi le amintesc. Mă întreb încă cum de nu mi-a dat prin cap să-i dau şi Colonelului o doză din tonicul pe care l-am luat aseară. Nu cred să fie cine ştie ce medicament, poate nici nu este, şi totuşi am simţit toată dimineaţa o vioiciune neobişnuită.

O bucurie curată, ca o rază de soare, îi inundă apoi chipul zbîrcit, auzind rîsul fetiţei care alerga cît o ţineau picioarele prin bucătărie, cu un pisoi în braţe.

— Pansie ! Pansie ! chemă vocea piţigăiată a bătrînului, l-a izgonit bunicul pe urîtul acela. Hai să ne jucăm în grădină !

Apoi îşi spuse din nou în şoaptă :

— Asta da întăritor. Am să-l iau conform reţetei, cunoscînd toate ingredientele. Afară de unul..., adăugă după o clipă de gîndire.

Seara, după ce Pansie adormise tun iar personalul casei se culcase, ca de altfel cei mai mulţi din locuitorii liniştiţi şi de modă veche ai oraşului, bunul spiţer se duse în laborator şi, după cum îşi exprimase intenţia, scoase dintr-un dulap în perete o sticlă cu aură de vechime, îmbrăcată într-un fel de plasă de argint, după modelul sticlelor cu împletitură de răchită de astăzi. Adusese cu sine un pahar

cu apă. Înainte de-a deschide sticluța, păru totuși să ezite, chibzuind și bolborosind singur. Dr. Dolliver intrase de mult în acea perioadă a vieții cînd trupul, pierzîndu-și vlaga, este mult mai atent îngrijit decît atunci cînd era o mașină perfectă și neprețuită.

— Eu am pisat ierburile, eu am făcut infuzia, eu am distilat-o, chiar în această casă, și o știu foarte bine, îi cunosc toate ingredientele, cu excepția unuia. E vorba de lucruri destul de obișnuite, tonice — unele poate puțin bizare, cîteva la care oamenii au rețineri și, apoi, praful acela necunoscut. E caraghios din partea mea să-mi pierd timpul cu un asemenea talmeș-balmeș despre care eram convins că-i o șarlatanie atunci cînd străinul mi-a cerut să i-l prepar — și totuși ce forță mi-a dat ! Spunea că e un tonic deosebit și, într-adevăr, mi-a înviorat trupul beteag o zi întreagă, încît Pansie a găsit că sînt cel mai bun tovarăș de joacă. Și, pe urmă, doza e atît de mică ! Am să mai încerc o dată.

Scoase dopul de argint și, cu o mînă expertă, deși atît de tremurătoare din cauza vîrstei încît ai fi crezut c-o să verse tot lichidul, turnă — după cum am auzit — o singură picătură în paharul înalt. Picătura sclipi orbitor, ca o flacără și, împrăștiindu-se subtil în întreaga cantitate de apă, îi dădu o nuanță trandafirie, strălucitoare. Îl ținu sus, spre lumină, admirîndu-l și minunîndu-se.

— Ce ciudat — zise el — ca din mănunchiul de buruieni ce și-au amestecat sucul aici să iasă o licoare atît de pură și strălucitoare. De fapt e o prostie, un amestec de genul celor realizate de chimiști — cabaliști probabil — care combinau ceea ce considerau bun în diferite plante, gîndind că întregul va poseda virtuți noi, inexistente în fiecare separat. Experiența m-a învățat că, dimpotrivă, un anume efect curativ le anulează pe celelalte. N-am crezut niciodată într-un asemenea amestec, nici atunci cînd străinul acela nebun mi-a cerut să-l prepar. Și ce substanță vîscoasă, tulbure, mai era, înainte de-a adăuga acel ultim ingredient — praful pe care l-a vărsat cu propria lui mînă ! Dacă m-ar fi lăsat să-l văd, l-aș fi analizat și i-aș fi descoperit compoziția. Era nebun, de bună seamă, și praful ar fi putut fi otravă. Efectul însă e bun. Ei, drăcie ! Am să-l gust din nou, datorită stării mele proaste din ultima

vreme, dar e rușinos din partea mea, om priceput în de-alde astea, să mă-ncred în elixirul unui șarlatan. Îmi face bine, totuși.

Între timp, acea unică picătură (pentru că bunul Dr. Dolliver pusese imediat dopul la loc) răspîndise în cameră o mireasmă plăcută, acoperind mirosurile obișnuite dintr-o farmacie, iar strălucirea ei risipise întunecimea bătrînei încăperi.

Împins de o mare nevoie, farmacistul făcuse eforturi incredibile pentru prepararea acestui medicament, încît, punînd la socoteală munca dacă nu și ingredientele (cu excepția unuia, căruia nu-i putea aprecia nici prețul, nici valoarea), doctoria valora cît greutatea sa în aur. Își cheltuise astfel energia sărmanei lui vieți și timpul necesar pentru a-și întreține familia, fără să primească nici o răsplată, deoarece clientul, după ce-i jucase bătrînului această farsă crudă, nu mai venise. De șapte ani zăcea sticla într-un colț al dulapului. Sigur, ea valora un fleac pentru învelișul de argint și ceva mai mult pentru amatorii de antichități. Gîndindu-se mai bine, însă, preacinstitul farmacist găsi că-și putea îngădui o parte infimă din conținutul ei, atît cît îi era lui de trebuință. Cum ceva în concocție îl frapase și cum în ultimul timp îmbătrînise cu repeziciune, în deznădejdea și singurătatea bătrîneții își amintise deodată de medicament — tonic, cum îl numise străinul, moștenit în familia lui de mai multe generații — și se hotărîse să-l încerce. Întocmai ca-n seara precedentă, scoase deci rețeta — un sul de pergament vechi din care un fragment lipsea în mod supărător — și-și puse ochelarii pentru a descifra pasajul.

— Guttam unicam in aquam puram [1] un pahar. Dacă ar auzi Colonelul, și-ar închipui că-i vorba de elixirul lui de viață lungă și ar stărui să-i dau sticla. O, bătrînul ăsta nebun și aprig ! S-a dat rău la cele lumești în ultimul timp, altfel n-ar dori așa ceva. Aprinsă trebuie să-i fie patima ! Eu nu doresc decît ceva care să-mi mai limpezească ochii o vreme, să mă pot bucura de frumusețea lui Pansie, să-mi ascută auzul ca să-i pot auzi glasul dulce și să-mi dea tărie, cît m-o mai ține Domnul, să cîștig o pîine

[1] O singură picătură în apa curată (în limba latină în original).

pentru draga de ea. Odată ce-aş şti-o la adăpost de nevoi, bucuros mi-aş dormi somnul alături de Bessie şi copiii noştri. O, deşertăciunea de a-ţi dori zile mai multe ! Gata ! Am băut-o şi-mi pare că aroma ei subtilă, pătrunzătoare, ascunde o uimitoare putere.

Bătrînul se scutură uşor, aşa cum fac cei ce-au înghiţit o băutură bună şi-i simt tăria risipindu-li-se-n măruntaie. Cu toate acestea, avea o stare de spirit plăcută şi, cum deseori i se întîmpla acestiu suflet simplu, o dispoziţie cucernică. Citi un capitol din Biblie, se rugă pentru Pansie şi pentru sine, după care se culcă, dormind mult mai bine decît se obişnuieşte la vîrsta lui, cînd somnul e tulburat permanent de o vagă, chinuitoare semitrezie, încît mai rău oboseşte decît odihneşte.

Trecu o vreme şi nimic extraordinar nu interveni în viaţa doctorului Dolliver sau a micii sale gospodării. El fu binecuvîntat cu o iarnă bună, mulţumind cerului pentru ea, şi o folosi cît mai bine (cel puţin aceasta era intenţia lui) preparînd doctorii, prin care a contribuit poate oleacă la popularea cimitirului din vecinătatea casei, dar aceasta nu a fost nici intenţia, nici vina lui. În orice caz, nici unul din cei adormiţi pe veci nu-şi întrerupse somnul să-i facă reproşuri. El lucrase cu conştiinţa curată, în conformitate cu reţetele doctorilor autorizaţi. Fără să-şi facă probleme, zdrobea, pisa, infuza, preparînd excipiente, pilule, julepuri sau cum le mai zicea el produselor sale. Îl surprindea de asemenea, ca un dar al Providenţei, faptul că vederea, în loc să-i slăbească, părea din ce în ce mai bună. Descifra hieroglifele doctorilor mult mai uşor decît cu un an în urmă. Fusese însă dintotdeauna miop şi, pe măsură ce trec anii, miopii par să primească o nouă zestre de lumină. Un lucru era totuşi evident cu privire la ochii farmacistului, nu numai pentru el, cînd se privea în oglindă, dar şi pentru toţi ceilalţi, anume că ei căpătaseră o neobişnuită strălucire. Poate nu erau chiar atît de strălucitori, dar suficient pentru ca micuţa Pansie să observe schimbarea şi, uneori, în felul ei jucăuş, strengăresc, i se urca în braţe, acoperindu-i ochii cu mînuţele şi spunîndu-i bunicului că furase ochii altcuiva, dar că ei îi plăceau mai mult cei de odinioară. Bietul bătrîn se străduia din răsputeri să-i umple de zîmbet, pentru a o împăca pe Pansie cu strălucirea lor, dar ca

se încăpăţîna în protestele ei caraghioase, încît, în cele din urmă, se văzu obligat să-şi pună o pereche de ochelari verzi ori de cîte ori mergeau la joacă sau o lua pe genunchi. Ba mai mult, chiar cînd o privea în somn, după ce adormise, cum făcea întotdeauna pentru a se asigura că totul era în ordine, fetiţa ridica mîinile, de parcă el i-ar fi proiectat o lumină în ochi, şi, dacă nu-şi întorcea repede privirea, ea se trezea într-un ţipăt.

În general farmacistul se bucura de o sănătate foarte bună pentru vîrsta lui. Aerul casei şi al bătrînului cimitir păreau să-i priiască. Se odihnea foarte bine noaptea, ceea ce rar se întîmplă de la o anumită vîrstă ; în general, bătrînii se trezesc de zece ori mai neliniştiţi şi abătuţi, de parcă ar trudi în somn mai mult decît în timpul zilei. Aşa se întîmplă şi cu farmacistul pînă cu cîteva luni în urmă. Sigur, în ultimul timp se supusese unor reguli de regim şi exerciţiu fizic în care avea el încredere. Uneori îşi tăia singur lemne şi i se părea — ceea ce era şi de aşteptat — că asta-l obosea din ce în ce mai puţin. Se plimba deseori cu Pansie şi, deşi paşii ei micuţi, plutind în aerul elastic al copilăriei, întreceau cu mult pe-ai lui, bătrînul îşi dădea seama că nu a depăşit perioada regenerativă a vieţii şi că exerciţiul în aer liber şi hrana cumpătată mai puteau întîrzia procesul de îmbătrînire. Era totdeauna înclinat să pună fericitul efect pe seama unei doze de rom Santa Cruz (o băutură foarte la modă pe-atunci) pe care-o dădea pe gît în fiecare zi la ora prînzului. Toată viaţa farmacistul evitase alcoolul. „Dar după şaptezeci de ani, afirmă bătrînul Dolliver, nu strică un mic stimulent pentru cap şi stomac". În cazul lui, aşa şi părea să fie. De asemenea, nu ştiu cît de des, dar în strictă conformitate cu reţeta, cum şi era de aşteptat din partea unui farmacist, îşi lua picătura din misteriosul tonic.

Nu-i atribuia cine ştie ce eficienţă şi-i venea să rîdă de sine însuşi c-a putut vreodată să gîndească altfel. Doza era aşa de mică ! Şi, la urma urmei, nici nu părea să aibă vreun efect deosebit cînd o lua. Cîteodată simţea parcă o căldură plăcută risipindu-i-se-n trup, care persista, eventual, şi a doua zi. Urma un somn liniştit, odihnitor şi dimineaţa se trezea plin de vioiciune. Toate acestea trebuie că se datorau însă mult mai curînd, după cum am mai spus,

bunelor obișnuințe alimentare și de exercițiu fizic. Totuși, continuă să-și ia aproape regulat tonicul — mai ales că o dată sau de două ori, uitînd de el, se întîmplă să doarmă foarte prost, deșteptîndu-se cu tot soiul de dureri, ameteli, neliniști, cu mîini tremurătoare, tulburări de vedere, proastă dispoziție și încă alte neplăceri ce năpăstuiesc pe unii bătrîni, amenințați adesea de o mulțime de semne rele ce nu duc la nimic, trecînd așa cum au venit. Altă dată, luă două sau trei picături deodată și în consecință se simți foarte agitat. Agitația dispăru cu totul cînd reveni la doza prescrisă. „Și totuși nu se poate", își spunea bătrînul, dușman al empirismului, deși în el sălășluiesc toate speranțele omului, refuzînd să creadă în ceva ce nu era după toate regulile artei. Și, apoi, cum am mai spus, doza era ridicol de mică !

Alteori însă, pe jumătate în glumă, pe jumătate în serios, farmacistul era dispus să privească altfel lucrurile, gîndind că poate soarta îi aruncase într-adevăr în cale o poțiune extraordinară, cu ajutorul căreia ar fi putut, dacă ar fi fost mai tînăr, să agonisească mult bănet ; ar fi putut chiar să ajungă la o asemenea bunăstare, încît să fie scutit de griji în privința viitorului fetiței. Simțindu-se atît de puternic, putea conta foarte bine pe încă zece ani de viață, timp în care prețioasa licoare putea fi schimbată pe mult aur. „Ia să vedem, zise el, ce nume să-i dau să sune cît mai atrăgător ? «Tonicul bătrîneții ?» Promite prea puțin. Ei drăcie ! Mi-aș păta cinstea, buna mea reputație cîștigată o viață întreagă și mi-aș înșela semenii, clienții, dacă i-aș da un nume ce i-ar face să-și închipuie că am descoperit elixirul acela ridicol pe care-l căutau alchimiștii. *Tonicul bătrîneții* — așa-i cel mai bine. Cinci șilingi flaconul și oamenii, proști ce sînt, ar avea mai multă încredere în el decît dacă i-aș fixa un preț mai mic. Am să mă mai gîndesc. Dar, ei drăcie !"

— Ce s-a-ntîmplat, bunicule, întrebă micuța Pansie, care aștepta să-i vorbească de cel puțin un minut, dar tăcuse, văzîndu-l atît de preocupat. De ce spui „ei drăcie" ?

— Ei drăcie, repetă bătrînul. Nu cunosc un ingredient.

Dr. Dolliver fu silit astfel să renunțe la tentantul său proiect. Cu toate acestea, chiar și numai faptul că-i venise în minte dovedea o vioiciune a spiritului neobișnuită pentru

el, cunoscut dintotdeauna ca un ins puțin întreprinzător, din care cauză priceperea și talentul nu-l îmbogățiseră, așa cum ar fi fost firesc. Uneori această a doua primăvară produce — ca-nflorirea copacilor toamna — un zvîcnet de viață sau o vremelnică tinerețe, cînd Natura își rîde de bătrînul ei copil, jumătate cu duioșie, jumătate cu dispreț. Se observă totuși că după o asemenea izbucnire, bătrînețea se instalează cu și mai mare repeziciune, că bietul bătrîn n-a alergat cu atîta forță decît pentru a se prăbuși mai degrabă în mormînt.

Uneori, cînd mergea sprinten pe stradă, de mînă cu micuța Pansie, săltînd mai vioi poate decît se cuvenea la venerabila-i vîrstă, i se întîmpla să întîlnească sumbra ruină a Colonelului Dabney. Acesta suferea de podagră și, cu fiecare pas ce atingea dureros pămîntul, părea să acumuleze tot mai mult venin. Alteori îl vedea trecînd în trăsură, arătîndu-și la geam chipul pămîntiu, zbîrcit și mînios, încruntîndu-se la el, cu neîmpăcată ură, de parcă l-ar fi ofensat îndrăzneala farmacistului de a fi mai puțin împovărat de ani decît un gentleman ca el. Nu-și putea înfrînge sentimentul că între el și Colonel exista o permanentă dispută ; de ce, n-ar fi putut spune. Colonelul îi răspundea pe jumătate la salut și cu atîta trufie de parcă abia l-ar fi recunoscut. Oamenii de pe stradă spuneau :

— Venerabilul Colonel începe să-și dea seama că e muritor ca toți ceilalți. Își simte anii.

— Garantez, spunea altul, c-ar fi bucuros să fie-n locul dumitale, Doctore. Cînd mă uit la dumneata și la el, văd ce importanță are traiul cumpătat pentru om. Îmi pare că ești cu vreo șase ani mai în vîrstă și, totuși, uite ce-nseamnă măsura. Pe cinstea mea, vecine, văzîndu-te așa de sprinten în ultima vreme, i-am spus nevesti-mi că parc-ai întinerit. Mă bucură acest lucru. Cred că sîntem de-o seamă și-mi place să văd cum noi, bătrînii, ne ținem tot bățoși. Eu însumi mă simt — hm ! ihm ! — mai tînăr acum decît în ultimii cinci ani.

— Mă bucur, răspunse farmacistul care tocmai se gîndea că vecinul său decăzuse rău, și la minte și la trup, într-un timp scurt și-l cam disprețuia din această cauză. Într-adevăr, găsesc că bătrînețea e mai ușoară decît mă

așteptam. Pansie și cu mine sîntem foarte mulțumiți unul de altul.

Apoi, tîrît de mînuța fetiței, dar și îmboldit de acea energie ce punea stăpînire pe el de cînd se deștepta dimineața pînă în pragul somnului odihnitor din timpul nopții, își luă rămas bun de la leatul său și se depărtă grăbit, în timp ce acesta, rămas în urmă, privea oarecum contrariat mersul vioi al farmacistului.

— N-ar trebui totuși să facă o asemenea paradă de vigoare, murmură el pentru sine. Reumatismul ăsta mă necăjește tocmai acum, da' ia să fiu într-o zi bună, pariez că-l iau la mers. Pfiu ! Am să merg și la-nmormîntarea lui !

Într-o zi, pe cînd prepara cu energia ce-i da ghes în ultimul timp una din rețetele ce-l asaltau, farmacistul auzi o trăsură oprindu-se la ușa sa și recunoscu vocea Colonelului Dabney adresîndu-se aspru femeii ce se grăbise să-l întîmpine. O clipă mai tîrziu trăsura pleca, iar pe scări răsuna mersul greoi al bătrînului demnitar. Urca blestemînd fiecare treaptă de parcă ar fi vrut să le-mblînzească pentru a le coborî mai ușor.

— Vă rog, Excelență, strigă Dolliver din capul scărilor, dați-mi voie să vă servesc jos.

— Nu, mîrîi Colonelul, am să te înfrunt pe teren propriu. Naiba să te ia, mai pot încă să urc o scară.

Cu aceste cuvinte își termină dureroasa ascensiune și intră în laborator, prăbușindu-se în fotoliul farmacistului cu o ploaie de blesteme asupra scaunului, gazdei și propriei persoane. Holbîndu-se în întunericul din jur, întîlni ochii speriați, larg deschiși ai micuței Pansie care stătea într-un colț, citind o carte cu poze.

— Izgonește fata, Dolliver, strigă Colonelul furios. La naiba, privind-o mă dor toate oasele. Urăsc tinerețea.

— Dar, domnule Colonel, îndrăzni bietul farmacist, pe lume trebuie să existe și tineri și bătrîni. Și, după mine, nepoții sînt mîngîierea noastră.

— Eu n-am nepoți și nici nu-mi doresc, răspunse tăios Colonelul. Cît despre tineri, să fiu și eu ca ei și-atunci n-au decît să existe. Blestemată fie rînduiala după care trăiesc laolaltă tineri și bătrîni !

După ce Pansie plecă, fără nici o umbră de împotrivire, avînd o antipatie înnăscută pentru monstrul de Colonel, acesta lovi cu bastonul un scaun din apropiere și făcu un semn autoritar farmacistului să se așeze. Dr. Dolliver se supuse docil, iar Colonelul îl fixă cu ochi posomorîți, neprietenoși, dar și cu un licăr de inteligență ce contrasta cu aspectul său decrepit, uimindu-l oarecum pe farmacist. Îl măsură de sus pînă jos, ca un judecător care are de gînd să spînzure un om. Nu știa de ce, dar dincolo de expresia imobilă, farmacistul îi ghicea nervii fremătînd.

— Aha, Doctore, zise în cele din urmă Colonelul cu un rînjet neghiob, te ții bine la anii tăi.

— Destul de bine, domnule Colonel, mulțumesc cerului, răspunse blînd farmacistul.

— Aș zice chiar că ești mai tînăr acum decît în urmă cu doi-trei ani. Am observat atunci că aveai sprîncenele complet albe, așa cum se cuvine unui om care-a trecut de șaptezeci și cinci de ani. Or, acum văd că se înnegresc la loc, domnule farmacist.

— Nu se poate, Excelență, sînt sigur că vă-nșelați, răspunse farmacistul cu un chicotit temător. Sînt mulți ani de cînd nu mi-am mai privit bietul chip în oglindă, dar mi-amintesc că ultima dată erau albe.

— Haide, haide, Doctore, nu mă poți duce, spuse Colonelul cu o ironie amară. Și asta ce mai înseamnă, pungaș bătrîn ? Văd că de cînd ne-am întîlnit ultima oară ți-a dispărut un rid. Scoate-ți ochelarii ăia blestemați și uită-te în ochiii mei ! Ha ! Văd diavolul în privirea ta. Cum îndrăznești s-o ațintești asupră-mi atît de arzătoare ?

— Jur pe sufletul meu, domnule Colonel, strigă farmacistul, uimit totuși de coincidența dintre acuzația oaspetelui său și plîngerea micuței Pansie, că nu știu ce vreți să spuneți. Văd destul de bine pentru vîrsta mea. Noi, miopii, ajungem să vedem mai bine cînd alții încep să-și piardă vederea.

— Oh, oh, pungaș bătrîn, amenință imposibilul Colonel, scrîșnind din dinții strîcați de parc-ar fi vrut să-l sfîșie-n bucăți și să-l înghită cu totul. Te cunosc eu cine-mi ești. Îmi furi viața, ticălosule, și doar ți-am spus că era moștenirea mea. Și ți-am vorbit de Talpa Însîngerată ce-și lasă urma în neamul meu.

— Nu-mi amintesc nimic, răspunse farmacistul, tremurînd tot, convins că oaspetele său era într-unul din accesele sale de nebunie. Aveţi cuvîntul meu de om cinstit, domnule Colonel, că nu v-am înşelat în viaţa mea.

— Vom vedea, răspunse Colonelul, a cărui faţă căpătase o expresie înspăimîntătoare, iar ochii spălăciţi păreau să-l străpungă. Ascultă, domnule, continuă el, cu vreo zece ani în urmă a venit la dumneata un bărbat cu o afacere secretă. Avea asupra lui un pergament mucegăit, pe care erau mîzgălite nişte cuvinte, într-o scriere veche şi greu descifrabilă. Putea să fie un act străvechi, vreun document de familie, cu litere pe alocuri şterse. Omul acela îşi dedicase viaţa descifrării textului, pe care ţi l-a citit şi ţi l-a încredinţat. Nu era complet : într-un loc fusese şters sau rupt. Ei bine, domnule, apelînd la modesta dumitale îndemînare la mojar şi oferindu-ţi o sumă de bani ce răsplătea generos strădania dumitale, misteriosul vizitator ţi-a cerut atunci să prepari această doctorie — acest tonic. A fost o treabă de cîteva luni de zile. Tocmai cînd credeai c-ai terminat, omul a apărut din nou, s-a aplecat peste băutura ta blestemată şi-a presărat înăuntru un praf, un ingredient în care era toată puterea sau care a extras puterea ascunsă în ierburile cele mai obişnuite, logodindu-le într-o licoare nouă, cu o miraculoasă eficacitate. Apoi străinul ţi-a spus ce trebuia să mai faci cu acea poţiune şi a plecat — Colonelul ezită o clipă — fără a se mai întoarce vreodată.

— Desigur, Excelenţă, aveţi dreptate, spuse farmacistul, foarte surprins să-l vadă pe Colonel atît de familiar cu o întîmplare pe care-o consideră un secret al său. Recunoscuse cam în silă, nici el nu înţelegea prea bine de ce, dar, oricum, pretenţiile Colonelului nu păreau îndreptăţite.

— Doctoria, reţeta aceea, continuă oaspetele său, este proprietatea mea din tată-n fiu şi te somez să mi-o predai de vrei să rămîi în viaţă.

— Dar dacă se va întoarce primul proprietar şi mi-o va cere ?

— Îţi garantez eu că nu se va-ntîmpla aşa ceva, răspunse Colonelul cu o privire şi un ton ce-l cutremurară pe Dr. Dolliver. Sînt zece ani de-atunci, bătrîn neghiob. Crezi că un om care-ar poseda o asemenea comoară ar aştepta atît ?

— Sînt șapte ani de-atunci, spuse farmacistul. Septem annis passatis, cum zice latinul.

— La naiba cu latina ta ! Scoate leacul ! Ai încălcat prima lege a profesiunii tale, luîndu-ți propria doctorie — a ta într-un sens, dar de drept, a mea, conform unui privilegiu de trei sute de ani. Scoate leacul, îți spun !

— Iertați-mă, domnule Colonel, imploră farmacistul care, deși era convins că bătrînul domn aiura vorbind de valoarea decoctului, nu era totuși dispus să renunțe la el, gîndind că poate-i făcuse bine.

Și, pe urmă, avea și el un drept asupra lui, pentru chinul și priceperea cu care-l preparase. Încercă să-i sugereze acest lucru Colonelului. Acesta scoase dispreţuitor din buzunar o pungă împletită, avînd în ea mai mult aur decît văzuse farmacistul în toți cei șapte ani, și fu atît de grosolan încît să i-o arunce în față.

— Ia-o, tună el, și dă-mi ce ți-am cerut ori de nu, în mai puțin de-o oră, ai să zaci în închisoare. Ba nu, continuă el, îngălbenindu-se, ceea ce-nsemna că era în culmea mîniei — chipul său fiind toată viața de un roșu aprins, stins doar de bătrînețe. Ba nu, am să te ucid chiar, ticălosule, pentru că am dreptul.

Repezindu-și mîna în buzunarul de la vestă, nebunul scoase de acolo un pistol și, trăgîndu-i cocoșul, îl îndreptă spre nefericitul farmacist. Bătrînul se cutremură, ghemuindu-se pe scaunul său, gata să-i dea întreaga prăvălie, cu doctorii și mai prețioase, numai să scape de primejdie. Și, apoi, Colonelul îl răsplătise regește pentru ce nu valora poate nimic.

— Opriți-vă ! Opriți-vă ! strigă, în timp ce Colonelul, privindu-l neînduplecat, își îndrepta pistolul spre fruntea lui. V-o dau.

Se ridică tremurînd tot și se tîrî pînă la dulăpiorul secret în care era păstrată prețioasa sticlă — pentru că prețioasă părea să fie. În lunga sa viață, farmacistul nu mai fusese niciodată amenințat de-o armă, chiar dacă privise fără să clipească o mulțime de lucruri la fel de ucigașe pe care le prepara cu toată inocența pentru clienții săi. De aceea întîmplarea de acum părea să-i consume tot curajul și ultima picătură de vlagă. Scoase tonicul, luptîndu-se

cu slăbiciunea de care era cuprins, și rămase în fața Colonelului tremurînd, palid ca moartea, arătînd cu zece ani mai în vîrstă, și nu cu cinci mai tînăr, cum părea ceva mai devreme, înaintea funestei întrevederi cu Colonelul.

— Se pare c-ai avea și tu nevoie de-o picătură, spuse Colonelul, batjocoritor. Dar nici atît n-ai să capeți. Deja ai furat prea mult. Și zicînd acestea, ridică sticla arătînd cît scăzuse licoarea în urma dozelor infime pe care și le îngăduise farmacistul. Prostule, dac-ai fi băut paharul întreg, ca un bărbat, ai fi fost poate din nou tînăr. Așa nu-ți rămîne decît să te tîrăști cele cîteva luni ce mai ai de trăit, și apoi să mori, neghiob nemernic ce ești ! Haide, adu-mi un pahar ! Repede !

Înșfăcase hulpav sticla ca și cum ar fi ținut în mîini propria viață ; furios și nerăbdător, de parc-ar fi ajuns în posesia unui lucru îndelung căutat, și se temea să nu-l piardă ; temător de lume și de destin ; cu sentimentul că o mînă de fier îl amenință și o ceată de tîlhari înrăiți îl împresoară și-i dispută comoara. În sfîrșit, nemaiputînd aștepta pe farmacistul care se depărtase clătinîndu-se în căutarea unui pahar, Colonelul scoase dopul și duse sticla la buze.

— Nu, pentru numele lui Dumnezeu, strigă farmacistul. Doza e o singură picătură ! o singură picătură, domnule Colonel, o singură picătură !

— Nici o singură picătură, pentru a-ți salva sufletul netrebnic, răpunse acesta, crezînd probabil că farmacistul îi cerșea o părticică din prețioasa licoare. O sorbi năvalnic, ca pentru a domoli o sete de-o viață, cu înghițituri mari și cu un soi de disperare pînă cînd, sufocat, o puse pe masă. Parfumul puternic, pătrunzător, se răspîndi în aer.

Cu o grijă instinctivă, grotescă în situația respectivă, farmacistul ridică dopul pe care-l aruncase Colonelul, și astupă sticla pentru a împiedica restul de tărie să se risipească. Apoi așteptă înspăimîntat efectul băuturii asupra nebunului.

Colonelul rămase o clipă pe scaun, încercînd să-și recapete suflul. Apoi sări în picioare cu o forță ce contrasta total cu mișcările greoaie ale reumaticului de pînă atunci. Își lovi energic fruntea cu o mînă, iar cu cealaltă pieptul ; lovi asurzitor cu piciorul podeaua, apoi sări pînă în tavan

și reveni pe pămînt cu un salt elastic. Rîse sălbatic, triumfător, un hohot straniu ce răsună în toată casa. Era o descărcare de bucurie animalică, o frenezie a simțurilor, amestecată cu un soi de groază. Deși totul se petrecea aievea, sunetele semănau cu cele scoase de un om în vis. Și băutura nu-și făcuse încă efectul pe deplin !... Înspăimîntat, farmacistul credea că înaltul demnitar se pregătea să-l ucidă. În cele din urmă acesta scoase un strigăt ascuțit, nepămîntean, în mijlocul căruia vocea i se frînse, sugrumată parcă de o mînă nevăzută. O vreme se luptă sălbatic, agățîndu-se de viața ce-i era smulsă. Apoi se prăbuși pe podea cu un sunet înfundat.

— Domnule Colonel ! Domnule Colonel ! strigă farmacistul îngrozit.

Neputincios, însă, bătrînul reuși cu greu să întoarcă trupul mătăhălos. Cu ochiul său experimentat, își dădu imediat seama că era mort. Îl ridică-n capul oaselor și cavadrul păru să-l privească plin de reproș. În momentul acela fu atît de surprins, încît, ori de cîte ori încercase să rememoreze tabloul, imaginile nu erau nici clare, nici stabile. Cu toate acestea, atunci cînd privise prima oară chipul congestionat încă de furie, avusese impresia — pe care nu îndrăzni s-o comunice nimănui — că vede fața unui tînăr, cu energia lui nestăvilită, cu întreaga lui capacitate de a se mînia pe care o pierduse cu o jumătate de secol în urmă, un chip debordînd de vitalitate. În clipa următoare, dacă așa o fi fost, (ceea ce-i greu de crezut) chipul se ofili, se zbîrci, deveni pămîntiu, arătînd cu mult mai bătrîn decît fusese în viață, deși patima ucigașă nu se stinse, părînd să se fi întipărit acolo pentru vecie.

Jack London
UMBRA ŞI STRĂFULGERAREA

De cîte ori privesc în urmă îmi dau seama cît de ciudată era acea prietenie. Mai întîi, Lloyd Inwood — înalt, subţire şi bine croit, nervos şi brunet. Apoi Paul Tichlorne, înalt, subţire şi bine croit, nervos şi blond. Fiecare era replica celuilalt în toate privinţele, exceptînd culoarea. Ochii lui Lloyd erau negri ; ai lui Paul, albaştri. Sub imperiul emoţiei, sîngele curgea măsliniu pe chipul lui Lloyd, purpuriu pe cel al lui Paul. Însă, în afara acestor deosebiri de culoare, ei semănau ca două picături de apă. Amîndoi erau irascibili, predispuşi la încordări extreme, trăind tot timpul cu o intensitate ieşită din comun.

În această neobişnuită prietenie erau însă implicate trei persoane, a treia fiind un ins scund, gras, îndesat şi leneş şi — neplăcut mi-e s-o spun — acela eram eu. Paul şi Lloyd păreau născuţi pentru a rivaliza unul cu altul, iar eu pentru a face pace între ei. Am crescut împreună toţi trei şi deseori am încasat loviturile mînioase ce încercau să şi le trimită unul altuia. Erau într-o permanentă competiţie, fiecare străduindu-se să-l întreacă pe celălalat şi, cînd intrau într-o asemenea luptă, strădaniile şi pasiunea lor de a triumfa nu cunoşteau margini.

Puternicul simţ al rivalităţii îi bîntuia şi la învăţătură şi la joacă. Dacă Paul memora un cînt din *Marmion*, Lloyd memora două. Atunci Paul mai învăţa unul, iar Lloyd, la rîndu-i, încă unul, pînă cînd amîndoi ştiau poemul pe de rost. Mi-amintesc de o întîmplare ce s-a petrecut la iazul unde ne scăldam, o întîmplare tragic semnificativă pentru lupta pe viaţă şi pe moarte dintre ei. Băieţii inventaseră un joc : plonjau la o adîncime de zece picioare, se prindeau

de rădăcinile de pe fund și se luau la întrecere care rezistă mai mult sub apă. Tachinați de ceilalți, Paul și Lloyd acceptară să se afunde odată. Cînd le-am văzut fețele imobile și hotărîte dispărînd cu repeziciune în adînc, am presimțit că se va întîmpla ceva îngrozitor. Clipele zburau, cerculețele de apă muriră încetul cu încetul, oglinda iazului se refăcu netulburată și calmă, dar nici capul blond, nici cel brun nu-i spărgeau luciul în căutarea aerului. Noi, cei de deasupra, am început să ne îngrijorăm. Cel mai lung record al unui băiat cu suflu foarte puternic fusese depășit și, totuși, nici un semn. Bulele ce urcau încet din adînc arătau că aerul fusese expulzat din plămîni, iar după o vreme și acestea încetară. Fiecare secundă părea interminabilă și, nemaisuportînd încordarea, m-am aruncat în apă.

I-am găsit pe fundul apei, încleștați de rădăcini, cu capetele la nici o jumătate de metru unul de altul, privindu-se fix, cu ochii larg deschiși. Sufereau îngrozitor, zvîrcolindu-se în chinurile sufocării voluntare, dar nici unul nu voia să se desprindă și să se recunoască învins. Am încercat să desfac mîna lui Paul, dar el rezista sălbatic. Apoi mi-am pierdut suflul și am revenit la suprafață grozav de speriat.

Le-am explicat repede situația și vreo șase băieți mi s-au alăturat de îndată. Ne-am aruncat în apă și, luptîndu-ne din răsputeri, am reușit să-i desprindem. I-am scos pe mal inconștienți. Abia după multe eforturi — răsucindu-i, frecționîndu-i și burdușindu-i în toată legea — i-am readus la viață. Dacă nu le-am fi sărit în ajutor, s-ar fi înecat acolo.

Cînd a intrat la colegiu, Paul Tichlorne a lăsat să se înțeleagă că se va dedica științelor sociale. Lloyd Inwood, intrat odată cu el, a ales același drum. Paul avusese însă tot timpul intenția nemărturistă de a studia științele naturii, specialitatea chimie, și în ultimul moment se înscrise acolo. Deși Lloyd își plănuise deja activitățile pe anul respectiv și participase la primele cursuri, el urmă imediat exemplul lui Paul, înscriindu-se tot la științele naturii, specialitatea chimie. Rivalitatea lor deveni curînd cunoscută în toată universitatea. Fiecare reprezenta un imbold pentru celălalt și ei se adîncirăm în studiul chimiei mai mult decît o

făcuse vreodată un student, progresînd atît de mult încît, mai înainte de a-şi lua diploma, ar fi putut pune-n încurcătură orice profesor de chimie sau de zoologie din institut, cu excepţia „bătrînului" Moss, decanul facultăţii, deşi chiar şi acestuia îi serviră cîteva lecţii. Descoperirea „germenului mortal" la dracul-de-mare, de către Lloyd, şi experienţele efectuate asupra acestuia cu cianură de potasiu făcură celebre numele descoperitorului şi al universităţii în toată lumea. Nici Paul nu se lăsă mai prejos, reuşind să producă în laborator coloizi ce prezentau mişcări asemănătoare amibei, sau aruncînd o lumină nouă asupra procesului fertilizării prin uimitoarele sale experienţe cu clorură de sodiu şi soluţii de magneziu asupra unor forme inferioare de viaţă marină.

În vremea cînd erau încă studenţi, adînciţi în misterele chimiei organice, apăru în viaţa lor Doris Van Benschoten. Lloyd o întîlnise primul, dar, în 24 de ore, Paul avu grijă s-o cunoască şi el. Bineînţeles, s-au îndrăgostit amîndoi de această fată care deveni ţelul suprem al vieţii lor. Îi făcură curte cu aceeaşi înfocare şi aşa de aprigă era lupta în jurul ei, încît jumătate din studenţi puseră pasionate pariuri asupra rezultatului. După o demonstraţie spectaculoasă făcută într-una din zile de Paul, în laboratorul său particular, pînă şi „bătrînul" Moss se făcu vinovat de a-l finanţa cu salariul său pe-o lună în cursa acestuia de a deveni mirele lui Doris Van Benshoten.

În cele din urmă, fata rezolvă problema în felul ei, mulţumind pe toţi, cu excepţia lui Paul şi Lloyd. Chemîndu-i pe amîndoi, le spuse că pur şi simplu nu se putea decide la nici unul, deoarece îi iubea pe amîndoi la fel şi, cum, din păcate, poliandria era interzisă în Statele Unite, se vedea silită să renunţe la onoarea şi fericirea de a fi soţia vreunuia dintre ei. Fiecare îl învinovăţi pe celălalt pentru acest deznodămînt jalnic şi ura dintre ei se adînci.

Curînd după aceea, lucrurile aveau să atingă punctul culminant. Începutul avu loc chiar la mine acasă. Cei doi absolviseră colegiul şi ieşiseră din atenţia lumii. Fiind oameni înstăriţi, nu erau siliţi şi, de altfel, nici nu aveau dorinţa să profeseze. Prietenia cu mine şi aversiunea reciprocă erau singurele lucruri care-i legau în vreun fel. Cum

mă vizitau deseori, făceau eforturi deosebite să se evite în asemenea ocazii dar, firește, tot mai dădeau nasul unul cu altul din cînd în cînd.

În ziua la care mă refer, Paul Tichlorne își petrecuse toată dimineața în biroul meu, cufundat în lectura unei reviste științifice recente. Asta-mi îngăduise să-mi văd de treburi și tocmai eram în grădină, ocupîndu-mă de trandafiri, cînd apăru Lloyd Inwood. Eu tundeam vîrfurile, curățam uscăciunile, fixam plantele agățătoare pe terasă, cu gura plină de cuie, iar Lloyd se ținea după mine, dîndu-mi din cînd în cînd o mînă de ajutor. În acest timp ne-am apucat să discutăm despre oamenii invizibili, acei rătăcitori ciudați a căror legendă a ajuns pînă la noi.

Lloyd se înfierbîntase, discutînd în felul său nervos, repezit și curînd începu să facă presupuneri asupra proprietăților fizice și a posibilităților de realizare a invizibilității. Un obiect cu desăvîrșire negru, susținea el, ar eluda percepția cea mai fină :

— Culoarea e o senzație, nu o realitate obiectivă. În absența luminii nu putem distinge culorile și nici chiar obiectele însești. În întuneric, toate obiectele sînt negre și nu le putem percepe. Dacă pe ele, nu cade lumină, care să fie apoi reflectată înspre ochii noștri, nu avem dovada vizuală a existenței lor.

— Și totuși vedem obiectele negre în timpul zilei, am obiectat.

— Adevărat, continuă el cu aprindere, dar asta deoarece nu sînt perfect negre, căci de ar fi de un negru absolut, ca să spun așa, nu le-am putea vedea nici sub strălucirea a o mie de sori ! Astfel, zic eu, amestecînd corect anumiți coloranți, am putea obține o vopsea perfect neagră care ar face orice obiect invizibil.

— Ar fi o descoperire remarcabilă, am spus cu jumătate de gură, pentru că toată povestea mi se părea mult prea fantastică pentru a merita atenție în afara purei speculații.

— „Remarcabilă !“ Lloyd mă lovi peste umăr. Te cred și eu. Într-adevăr, bătrîne, dacă m-aș acoperi cu o asemenea vopsea, aș avea toată lumea la picioarele mele. Aș putea cunoaște secretele regilor și înaltelor curți, mașinațiile diplomaților și politicienilor, culisele jocului de bursă,

planurile trusturilor și marilor corporații. Aș pipăi pulsul interior al lucrurilor și aș deveni cea mai mare putere din lume. Și eu...

Se întrerupse brusc, apoi continuă :

— Ei bine, eu am început experiențele și pot să-ți spun că sînt pe drumul cel bun.

Un hohot de rîs ne făcu să tresărim. Paul Tichlorne stătea în ușă, cu un zîmbet batjocoritor pe buze.

— Ai uitat, dragul meu, Lloyd, zise el.

— Ce-am uitat ?

— Ai uitat, o, ai uitat de umbră.

Lloyd se mohorî, dar îi răspunse ironic :

— N-am decît să-mi iau o umbrelă de soare.

Apoi se repezi la el, furios și amenințător :

— Ascultă, Paul, să nu-ți bagi nasul în treaba asta dacă vrei să-ți fie bine !

Cearta părea iminentă, dar Paul îi răspunse potolit :

— Nu m-aș murdări cu coloranții tăi nenorociți. Poți să-ți împlinești visele cele mai ambițioase și cu toate astea te vei împiedica mereu de umbră. Nu poți scăpa de ea. Eu voi merge exact în direcția opusă. Soluția mea duce de la sine la eliminarea umbrei.

— Transparența ! exclamă Lloyd imediat. Dar nu se poate realiza.

— O, nu, sigur că nu.

Și Paul ridică din umeri disprețuitor, depărtîndu-se agale pe aleea cu trandafiri.

Așa a început.

Amîndoi se puseră pe treabă cu imensa energie de care-i știam capabili și cu o asemenea ambiție și dușmănie încît tremuram pentru reușita vreunuia. Fiecare avea încredere deplină în mine, așa că, în lungile săptămîni de experimentări ce au urmat, am devenit confidentul amîndorura, ascultîndu-le teoriile și urmărindu-le demonstrațiile. Niciodată nu am suflat vreun cuvînt cu privire la lucrările celuilalt și ei mă respectau pentru discreția mea desăvîrșită.

După lungi și neîntrerupte experimentări, cînd tensiunea la care-și supunea mintea și trupul devenea insuportabilă, Lloyd Inwood se relaxa într-un fel al său : asista la luptele de pugiliști. Se întîmplă ca teoria lui să primească

o surprinzătoare confirmare tocmai la unul din aceste spectacole brutale, la care mă tîrîse pentru a-mi comunica ultimele sale rezultate.

— Îl vezi pe bărbatul acela cu favoriți roșcovani ? mă întrebă, arătînd spre al cincilea rînd de scaune de vizavi. Și, dincolo de el, pe bărbatul cu pălărie albă ? Ei bine, între ei e un loc gol, nu ?

— Desigur, am răspuns. Sînt la un loc diferență. Locul gol e scaunul liber.

Lloyd se plecă la urechea mea și-mi vorbi cu toată seriozitatea.

— Între insul cu favoriți roșcovani și cel cu pălărie albă stă Ben Wasson. M-ai auzit vorbind de el. E cel mai bun boxer la categoria lui din țară. E un negru caraibian pur sînge și cel mai tuciuriu din Statele Unite. Poartă un palton negru încheiat pînă-n gît. L-am văzut cînd a intrat și și-a ocupat locul. De îndată ce s-a așezat, a dispărut. Privește atent, s-ar putea să zîmbească.

Voiam să merg în partea opusă pentru a verifica spusele lui Lloyd, dar acesta mă opri :

— Așteaptă !

Mi-am ațintit privirea într-acolo, pînă cînd roșcovanul a întors capul, ca pentru a se adresa scaunului liber ; atunci, în locul acela gol, am văzut albul unei perechi de ochi și dubla semilună a două rînduri de dinți. Pentru o clipă, am putut distinge fața unui negru. Cu dispariția zîmbetului însă, fața redeveni invizibilă și scaunul păru din nou gol ca mai înainte.

— Dacă ar fi perfect negru, spuse Lloyd, ai putea sta lîngă el fără să-l vezi.

Mărturisesc că cele văzute erau al naibii de convingătoare.

Am vizitat laboratorul lui Lloyd în cîteva rînduri după aceea și de fiecare dată l-am găsit adîncit în căutarea negrului absolut. Experiențele lui includeau tot felul de coloranți, cum ar fi negru de fum, catran, materii vegetale carbonizate, funingine de la uleiuri și grăsimi și diferite substanțe animale carbonizate.

— Culoarea albă e compusă din cele șapte culori primare, îmi explica el. Ea, în sine, e invizibilă. Numai prin reflectarea ei de către obiecte, devin vizibile, atît ea, cît și

acestea. Dar numai acea parte care e reflectată devine vizibilă. De exemplu, aceasta e o tabacheră albastră. Lumina albă cade pe ea și, cu o singură excepție, toate componentele ei — violet, indigo, verde, galben, portocaliu și roșu — sînt absorbite. Excepție face *albastrul*. El nu e absorbit, ci reflectat, din care cauză tabachera ne dă senzația de albăstrime. Celelalte culori nu le vedem pentru că sînt absorbite. Nu vedem decît albastrul. Din aceeași cauză, iarba este *verde*. Undele verzi ale culorii albe sînt proiectate înspre ochii noștri.

— Cînd ne zugrăvim casa, spunea altă dată, nu-i dăm culoare. Nu facem decît s-o acoperim cu anumite substanțe care au proprietatea de a absorbi din lumina albă toate culorile în afară de aceea în care dorim să ne apară casa. Cînd o substanță reflectă toate culorile, o vedem albă. Cînd absoarbe toate culorile, este neagră. Dar, cum spuneam mai înainte, nu posedăm încă negrul perfect. Nu *toate* culorile sînt absorbite. Negrul perfect, rezistînd la lumina cea mai puternică, va fi absolut invizibil. Privește aici, de exemplu.

Îmi arătă paleta de pe masa lui de lucru pe care erau diferite nuanțe de negru. Pe una, mai ales, abia o distingeam. Privirea-mi juca pe ea și, frecîndu-mă la ochi, am privit din nou.

— Acesta, spuse Lloyd solemn, este negrul cel mai negru, pe care tu sau oricare alt muritor l-a privit vreodată. Așteaptă numai, și curînd voi produce un negru atît de negru, încît nici un muritor nu va putea, privindu-l, să-l vadă.

În acest timp îl găseam pe Paul Tichlorne la fel de adîncit în studiul polarizării, difracției și interferenței luminii, refracției simple și duble și a tot felul de compuși organici din cei mai ciudați.

— Transparența — acea stare sau proprietate a corpului care permite tuturor razelor de lumină să-l străbată, îmi dădea el definiția. Asta caut. În neghiobia lui, Lloyd se va poticni mereu de umbră. Pe cînd eu scap de ea. Un corp transparent nu are umbră și nici nu reflectă undele de lumină — mă refer, desigur, la unul perfect transparent. Un asemenea corp nu numai că nu are umbră, dar, întrucît nu reflectă lumina, e totodată invizibil.

Altă dată stăteam amîndoi la fereastră. Paul se ocupa cu șlefuirea unor lentile, înșirate pe pervaz. La un moment dat, întrerupînd o pauză în conversația noastră, îmi spuse :

— Vai, mi-a căzut o lentilă. Scoate capul pe geam, bătrîne, și vezi unde s-a dus !

M-am repezit cu capul înainte, dar o lovitură puternică în frunte m-a făcut să mă retrag.

Mi-am frecat fruntea învinețită și i-am aruncat o privire plină de reproș lui Paul, care rîdea ca un copil.

— Ei ? îmi zise.

— Ei ? am repetat ca un ecou.

— De ce nu cercetezi ?

Asta am și făcut. Mai înainte de a mă repezi orbește, simțurile îmi spuseseră, în mod automat, că nu se interpunea nimic între mine și spațiul exterior, că rama ferestrei era complet goală. Am întins mîna și am pipăit un obiect tare, neted, rece și plat pe care, din experiența simțului meu tactil, l-am recunoscut a fi sticlă.

Am privit din nou, fără să pot vedea ceva.

— Nisip cuarțos alb, turui Paul, carbonat de sodiu, var stins, sticlă pisată, peroxid de magneziu — aceasta e compoziția celui mai fin geam franțuzesc, executat de marea firmă St. Gobain, fabricanții celor mai bune geamuri din lume. Cel din fața ta e cel mai bun ce-a ieșit vreodată din mîinile lor. M-a costat o avere, dar ia privește : e invizibil. Nu știi că există pînă cînd nu intri cu capul în el. Ei, bătrîne ! Acesta e numai un exemplu de cum anumite obiecte, fiecare opac în sine, pot fi combinate în așa fel, încît să rezulte un corp transparent. Dar asta e o chestiune de chimie anorganică, vei spune. Foarte adevărat. Eu însă îndrăznesc să susțin aici, în fața ta, că pot copia în lumea organică tot ceea ce e valabil pentru cea anorganică. Privește ! spuse el, punînd o eprubetă în lumină.

Conținea un lichid tulbure, murdar. Vărsă în el conținutul unei alte eprubete și, aproape instantaneu acesta deveni limpede și strălucitor.

— Sau asta !

Mișcîndu-se repede, nervos, prin mulțimea de eprubete, el schimbă culoarea unei soluții, din albă, în aceea a vinului, iar a alteia, din galben deschis, în maroniu închis. In-

trodusc o bucată de turnesol într-un acid și acesta se înroși după care, lăsîndu-l să plutească într-o bază, se albăstri la fel de repede.

— Turnesolul e tot turnesol, vorbi el cu tonul grav al unui conferențiar. Nu l-am transformat în altceva. Ce am făcut atunci ? Am schimbat doar structura sa moleculară. De unde, la început, el absorbea toate culorile luminii cu excepția roșului, structura sa moleculară a fost astfel schimbată, încît acum absoarbe roșul și toate celelalte culori, cu excepția albastrului. Și tot așa, *ad infinitum*. Eu îmi propun următorul lucru...

Făcu o pauză, apoi continuă :

— Îmi propun să descopăr acei reactivi care, acționînd asupra organismului viu, să producă schimbări moleculare asemănătoare celor pe care tocmai le-ai urmărit. Numai că acești reactivi, pe care-i voi găsi cu siguranță și la care, dealtfel, experimentez deja, nu vor face organismul viu albastru, roșu sau negru, ci transparent. Lumina va trece în întregime prin el. Va fi invizibil și nu va avea umbră.

Cîteva săptămîni mai tîrziu m-am dus cu Paul la vînătoare. De cîtva timp îmi tot promitea că voi avea plăcerea să vînez în compania unui cîine nemaipomenit, de fapt cel mai grozav cîine pe care l-a avut vreodată un vînător, așa a afirmat și a tot repetat, pînă cînd mi-a stîrnit curiozitatea. În dimineața respectivă am fost dezamăgit însă, fiindcă nu era nici urmă de cîine.

— Nu-l văd pe aici, aruncă Paul nepăsător și am pornit amîndoi pe cîmp.

Nu-mi puteam da seama în momentele acelea de ce anume sufeream, dar aveam sentimentul că mă amenință o boală cumplită. Nervii mei o luaseră razna și, după renghiurile pe care mi le jucau, simțurile mele păreau răvășite. Sunete ciudate mă nelinișteau. Uneori îmi părea că aud foșnetul ierbii înalte, despicată de un obeict nevăzut și o dată, pe o porțiune pietroasă, chiar un lipăit de pași.

— N-auzi nimic, Paul ? am întrebat la un moment dat.

El însă făcu semn că nu și-și continuă drumul netulburat.

În timp ce escaladam un gard, am auzit chelălăitul ușor, nerăbdător, al unui cîine, doar la cîțiva pași de mine dar, privind în jur, n-am văzut nimic.

Am revenit pe pămînt cuprins de spaimă și tremurînd tot.

— Paul ! i-am strigat. Hai mai bine să ne întoarcem acasă. Mă tem să nu mi se facă rău.

— Prostii, bătrîne, zise el. Ți s-a urcat soarele la cap de parc-ar fi vin. Ai să te simți foarte bine. E-o vreme strașnică.

În timp ce mergeam însă pe o cărare îngustă, dintr-un pîlc de plopi, am simțit ceva furișîndu-se pe lîngă picioarele mele. M-am împiedicat, gata să-mi pierd echilibrul. L-am privit pe Paul, brusc alarmat.

— Ce este ? mă întrebă. Te-ai călcat singur pe picior ?

Mi-am încleștat limba între dinți și m-am străduit să-mi continui drumul, deși eram într-o stare de dureroasă perplexitate și pe deplin convins că o boală misterioasă și gravă îmi atacase nervii. Pînă acum ochii scăpaseră, dar cînd am ieșit la cîmp deschis, pînă și vederea mă părăsi. Ciudate străfulgerări multicolore începură să joace, apărînd și dispărînd pe cărarea din fața mea. Am reușit să-mi țin firea, pînă cînd petele luminoase au ajuns să persiste vreme de douăzeci de secunde încheiate, dansînd continuu. Atunci m-am lăsat pe pămînt, nesigur și fără vlagă.

— S-a zis cu mine, am spus gîtuit, acoperindu-mi ochii cu palmele. Mi-a atacat și văzul. Du-mă acasă, Paul !

Paul însă slobozi un hohot de rîs lung și puternic :

— Ce ți-am zis ? Cel mai grozav cîine, nu ? Ei, ce părere ai ?

Se întoarse pe jumătate și fluieră. Am auzit atunci tropăitul pașilor mărunți, respirația sacadată și scheunatul inconfundabil al unui cîine. Paul se aplecă și păru să mîngîie aerul.

— Dă-mi mîna !

Îmi trecu mîna peste nasul rece și fălcile unui animal. Era într-adevăr un cîine, avînd forma și blana scurtă și netedă a unui prepelicar.

Se înțelege că mi-am recăpătat imediat siguranța și buna dispoziție. Paul legă o zgardă la gîtul animalului și-i înnodă batista în jurul cozii. Atunci ne-a fost dat să asistăm la spectacolul cu totul neobișnuit al unei zgarde goale și-al unei batiste fluturînd și zburdînd peste cîmp. Merita să vezi cum zgarda și batista țintuiau un stol de

prepelițe într-un pîlc de salcîmi și rămîneau perfect nemișcate pînă ce veneam noi și goneam păsările.

Din cînd în cînd, cîinele emitea acele străfulgerări multicolore de care vorbeam. Singurul lucru, îmi explica Paul, pe care nu-l prevăzuse și se îndoia că puteau fi înlăturate.

— Fac parte dintr-o familie numeroasă, spunea el : perihelia, curcubeul, haloul, soarele fals. Ele se datorează refracției luminii în cristalele minerale sau de gheață, în particolele de ceață, în stropii de ploaie, în vapori și o mulțime de alte elemente. Mă tem că acesta e prețul transparenței. Am scăpat de umbra lui Lloyd ca să mă poticnesc în fulgerul multicolor.

Cîteva zile mai tîrziu, la intrarea în laboratorul lui Paul, am fost izbit de o duhoare îngrozitoare. Era atît de puternică, încît nu mi-a fost greu să identific sursa : pe treptele de la intrare se afla o masă de materie în putrefacție, care aducea în linii mari cu un cîine. Cercetîndu-mi descoperirea, Paul rămase înmărmurit : era cîinele lui invizibil sau, mai bine zis, ceea ce fusese un cîine invizibil, deoarece acum era perfect vizibil. Doar cu cîteva minute mai înainte zburda încolo și-ncoace sănătos tun. La o mai atentă examinare, am constatat că țeasta îi fusese zdrobită cu o lovitură puternică. Pe cît de ciudată era moartea animalului, pe atît de inexplicabilă era rapida lui descompunere.

— Reactivii pe care i-am introdus în organismul cîinelui erau inofensivi, spuse Paul ; foarte puternici, însă și, în caz că survine moartea, se pare că produc o descompunere aproape instantanee. Nemaipomenit ! Extraordinar ! Ei, totul e deci să nu mori. Cît trăiești, nu fac nici un rău. Mă întreb însă cine i-a zdrobit capul.

Misterul se lămuri cînd o slujnică speriată aduse vestea că, în dimineața aceea, doar cu un ceas în urmă, Gaffer Bedshaw se smintise rău de tot și că fusese legat fedeleș în coliba vînătorului, unde vorbea fără șir despre lupta lui cu o sălbăticiune gigantică și feroce, pe care-o întîlnise pe pășunea lui Tichlorne. El susținea că fiara aceea, sau ce-o fi fost, era invizibilă, că văzuse cu ochii lui că era invizibilă ; la toate acestea, soția și fiicele sale înlăcrimate

clătinau din cap, fapt ce-l înfuria și mai rău, iar grădinarul și vizitiul strîngeau mai tare curelele cu care-l legaseră.

În timp ce Paul Tichlorne se dovedea tot mai stăpîn în problema invizibilității, Lloyd Inwood nu rămînea nici el mai prejos. Am pornit spre el, în urma unei invitații de a mă duce să văd ce mai face. Laboratorul ocupa acum o poziție izolată, în mijlocul întinselor sale posesiuni. Fusese înălțat într-un luminiș plăcut, înconjurat din toate părțile de un lăstăriș bogat. Se ajungea la el pe o cărare foarte întortocheată. O străbătusem însă atît de des, încît o știam pe dinafară. Închipuiți-vă, așadar, surpriza mea cînd, ajungînd în poiană, nu am zărit nici urmă de laborator. Bizara alcătuire, gen magazie, cu coșul său de gresie roșcată, nu mai era. Nici nu părea să fi fost vreodată : nu vedeam nici o ruină, nici o urmă, absolut nimic. M-am îndreptat spre locul ce-l ocupa odinioară. Aici, mi-am zis, era ușa. Abia-mi ieșiseră aceste cuvinte din gură cînd piciorul mi se poticni de un obstacol și, în cădere, m-am lovit cu capul de ceva ce *părea* să fie o ușă. Am întins mîna. Era într-adevăr o ușă. I-am găsit mînerul rotund și l-am răsucit. Pe măsură ce ușa se rotea în balamale, interiorul laboratorului îmi apărea în fața ochilor. Salutîndu-l pe Lloyd, am închis ușa la loc și m-am dat înapoi cu cîțiva pași. Nu se vedea nici o clădire. Revenind și deschizînd ușa, întregul mobilier și toate detaliile interiorului redeveniră vizibile. Era într-adevăr șocantă această trecere bruscă de la gol la formă și culoare.

— Ei, ce zici ? mă întrebă Lloyd, strîngîndu-mi mîna. Ieri după-amiază am dat pe dinafară cîteva straturi de negru absolut, să văd efectul. Ce-ți face capul ? Te-ai lovit destul de tare, mi-nchipui.

— Lasă astea, îmi întrerupse el cuvintele de admirație. Am să-ți dau ceva mai bun de făcut.

În timp ce vorbea, începu să se dezbrace și, cînd rămase gol în fața mea, îmi puse în mînă un borcan și o pensulă, zicînd :

— Ține ! Unge-mă cu asta !

Era o substanță uleioasă, asemănătoare șerlacului, care se întindea repede și ușor pe piele, uscîndu-se imediat.

— Acesta a fost doar un fond protector, spuse el după ce am terminat. Esențialul urmează abia acum.

Am luat, la indicația lui, un alt borcan și am privit înăuntru, dar n-am văzut nimic.

— E gol, i-am zis.

— Ia bagă-ți degetul înăuntru !

M-am supus și am avut senzația a ceva umed și rece. Am scos mîna și am privit spre degetul arătător — cel pe care-l cufundasem înăuntru — dar degetul dispăruse. L-am mișcat și, din contractarea și relaxarea mușchilor, îmi dădeam seama că-l mișcam într-adevăr, dar el scăpa vederii mele. După toate aparențele fusesem păgubit de un deget ; nu am avut nici o mărturie vizuală a existenței lui pînă ce, expunîndu-l în dreptul luminatorului, i-am văzut clar umbra proiectată pe podea.

Lloyd chicoti :

— Întinde-o pe mine acum și deschide bine ochii !

Am înmuiat pensula în recipientul aparent gol și am trasat o linie lungă de-a curmezișul pieptului. În urma pensulei, pielea dispărea. I-am acoperit piciorul drept și el rămase într-un picior, sfidînd toate legile gravitației. Și așa, linie după linie, mădular după mădular, l-am vopsit pe Lloyd Inwood pînă a dispărut cu totul. Era o experiență ce-ți făcea părul măciucă, așa că m-am bucurat cînd n-au mai rămas la vedere decît ochii lui negri, arzători, suspendați în aer.

— Pentru ei am o soluție rafinată și inofensivă, spuse el. Un lichid foarte fin, un pulverizator și, într-o clipă, am dispărut.

După ce realiză și acest lucru cu aceeași măiestrie, continuă :

— Acum am să mă plimb prin cameră, iar tu să-mi spui ce simți.

— În primul rînd nu te văd, am spus și i-am auzit rîsul satisfăcut în golul din fața mea.

— Desigur, am continuat, nu poți scăpa de umbră, dar asta era de așteptat. Cînd te interpui între mine și un obiect, acesta dispare, dar așa de neobișnuită, de neînțeles e această dispariție, încît am impresia că mi se pune o ceață pe ochi. Cînd te miști repede, succesiunea de dispariții ale imaginilor îmi dă o senzație de amețeală. Senza-

ţia de începătoare face să mă doară ochii şi îmi oboseşte creierul.

— Mai ai vreun semn al prezenţei mele ?

— Da şi nu, i-am răspuns. Cînd eşti lîngă mine, am o senzaţie asemănătoare aceleia produse de beciuri jilave, cripte întunecate şi mine adînci. Şi, aşa cum marinarii presimt uscatul în noaptea întunecată, aşa simt apropierea trupului tău. Totul e însă foarte vag, imperceptibil.

Am discutat mult timp în laboratorul lui în acea ultimă dimineaţă iar, cînd mă pregăteam să plec, îmi prinse mîna cu mîna lui nevăzută şi-o strînse puternic spunînd :

— Acum voi cuceri lumea !

N-am îndrăznit să-i spun de reuşita egală a lui Paul Tichlorne.

Acasă mă aştepta un bileţel de la Paul în care mă ruga să mă duc numaidecît la el. Era deja amiază cînd goneam cu bicicleta pe aleea parcului său. Paul mă strigă dinspre terenul de tenis, iar eu am descălecat şi m-am dus într-acolo. Terenul însă era gol. Cum stăteam aşa, fără să înţeleg nimic, o minge de tenis mă lovi în braţ şi-n clipa-n care m-am întors, o alta îmi vîjîi pe la ureche. Zadarnic încercam să descopăr agresorul ; mingile zburau spre mine din aer şi mă nimereau al naibii de bine. Cînd însă mingile deja aruncate începură să mă buşească a doua oară, am înţeles ce se întîmpla. Am apucat o rachetă şi, uitîndu-mă cu atenţie, am şi zărit pata strălucitoare de culoare apărînd şi dispărînd într-o parte şi-n alta a terenului. M-am luat după ea şi după ce i-am administrat cîteva lovituri zdravene, am auzit vocea lui Paul :

— Ajunge ! Ajunge ! Au ! Aau ! Opreşte-te ! Mă loveşti pe pielea goală ! Uf ! Uuf ! Nu mai fac ! Nu mai fac ! Am vrut numai să-mi vezi metamorfoza, gemea el spăşit şi parcă-l vedeam frecîndu-şi locurile lovite.

Cîteva minute mai tîrziu jucam tenis — un handicap pentru mine, deoarece nu puteam şti unde e el decît în acele momente cînd noi doi şi soarele ne aflam într-o anumită poziţie. Atunci şi numai atunci arunca acele sclipiri de curcubeu. Erau însă mult mai strălucitoare decît curcubeul — albastrul cel mai pur, violetul cel mai delicat, galbenul cel mai luminos şi toate nuanţele intermediare, cu sclipiri de diamant, orbitoare, irizate.

În mijlocul partidei am simțit deodată un fior rece care mă făcea să mă gîndesc la mine adînci și cripte întunecate, un frig de genul celui pe care-l simțisem în dimineața aceea. În clipa următoare, am văzut o minge întorcîndu-se în aer în apropierea fileului și, în același timp, Paul Tichlorne aruncă un fulger colorat la vreo douăsprezece picioare mai încolo. Prin urmare nu el fusese cel care întorsese mingea și, cu o spaimă de moarte, mi-am dat seama că Lloyd Inwood intrase în scenă. Pentru a mă încredința, i-am căutat umbra și am descoperit-o, într-adevăr, — o pată diformă avînd circumferința trupului lui Lloyd (soarele era deasupra capului), lunecînd pe pămînt. Mi-am amintit amenințarea lui și am fost sigur că toți acei ani de rivalitate aveau să culmineze cu o luptă sălbatică.

Am strigat pentru a-l pune în gardă pe Paul ; am auzit un mîrîit ca de fiară sălbatică și un alt mîrîit îi răspunse. Am văzut pata întunecată lunecînd repede în lungul terenului și un evantai strălucitor de lumini multicolore alergînd la fel de repede în întîmpinarea ei ; apoi umbra și străfulgerarea se contopiră și am auzit zgomotul loviturilor nevăzute. Plasa se prăbuși sub privirile mele speriate. Am alergat spre cei doi luptători strigînd :

— Pentru numele lui Dumnezeu !

Trupurile lor încleștate m-au lovit peste genunchi și m-am prăbușit.

— Nu te-amesteca, bătrîne, răsună în spațiul gol vocea lui Lloyd Inwood.

Apoi strigătul lui Paul :

— Da, da, ai făcut destul pe împăciuitorul.

După sunetul vocilor mi-am dat seama că se despărțiseră. Nu-l puteam localiza pe Paul, așa că m-am apropiat de umbra ce-l reprezenta pe Lloyd. Din partea cealaltă primii însă o lovitură zdravănă în maxilar și l-am auzit pe Paul strigînd furios :

— Acum ai de gînd să nu te mai amesteci ?

Se-ncleștară din nou ; gemetele, gîfîiturile, precum și mișcările iuți ale umbrei și petelor luminoase arătau că lupta se ducea pe viață și pe moarte.

Am strigat după ajutor și Gaffer Bedshaw sosi alergînd. Pe măsură ce se apropia, mă privea tot mai intrigat, dar, izbindu-se de luptători, se prăbuși cît era de lung la pămînt. Cu un strigăt de groază și cuvintele : „O, Doamne, m-au ajuns !“, el sări în picioare și fugi ca un nebun.

Nu puteam face nimic, așa că am urmărit lupta, fascinat și neputincios. Soarele amiezei potopea cu strălucirea sa terenul de tenis. *Era* gol. Nu vedeam decît pata de umbră și fulgerele de lumină, praful ce se ridica de sub picioarele invizibile, pămîntul fărîmițat sub tălpi. O dată sau de două ori plasa de sîrmă se deformă sub greutatea trupurilor lor. Asta era tot și după o vreme și acestea încetară. Nu mai vedeam nici un fulger colorat, iar umbra se alungise și rămăsese nemișcată. Atunci mi-am amintit fețele lor încordate, de copii, cînd stăteau încleștați de rădăcini în adîncul rece al iazului.

M-au găsit o oră mai tîrziu. O bănuială vagă cu privire la cele întîmplate ajunsese la servitori și ei părăsiseră cu toții casa lui Tichlorne. Gaffer Bedshaw nu și-a mai revenit din cel de-al doilea șoc și e internat într-un azil de nebuni fără speranță de vindecare. Secretele extraordinarelor descoperiri ale lui Paul și Lloyd au dispărut odată cu ei, ambele laboratoare fiind distruse de rudele îndurerate. Cît despre mine, nu mă mai preocupă studiul chimiei și știința e un subiect tabu în casa mea. M-am întors la trandafiri. Culorile naturii îmi sînt suficiente.

Edward Bellamy

SCURTĂ INCURSIUNE ÎN VIITOR

E aproape un an de cînd m-am îmbarcat la Calcutta, pe nava Adelaide, cu destinaţia New York. Vremea a fost potrivnică pînă la insula New Amsterdam [1], unde am acostat. Am pornit din nou la drum, dar trei zile mai tîrziu s-a iscat o furtună năpraznică. Ne-a purtat în voia ei, încotro, nimeni nu ştia, deoarece nu se vedeau nici soarele, nici luna, nici stelele şi nu ne puteam orienta cu nici un chip. În cea de-a patra zi, către miezul nopţii, lumina fulgerelor ne-o arătă pe Adelaide într-o poziţie ce nu ne lăsa nici o speranţă : ne îndreptam direct spre un ţărm jos ; în jurul nostru, de la pupă şi pînă departe în largul mării, se întindea un asemenea labirint de roci şi bancuri de nisip că numai printr-o minune ajunsesem pînă aici. Împinsă de marea vijelioasă, nava se lovi şi într-o clipă se făcu fărîme. Mă credeam pierdut şi grozăvia înecului era pe sfîrşite cînd, cu o izbitură puternică, am fost aruncat pe plajă, recăpătîndu-mi cunoştinţa. M-am tîrît pe ţărm pînă acolo unde nu mai ajungeau valurile. Sleit de puteri, m-am prăbuşit apoi şi n-am mai ştiut nimic.

Cînd mi-am revenit, furtuna se sfîrşise. Soarele, ridicat de-o suliţă pe cer, îmi uscase hainele şi-mi împrospătase forţa membrelor strivite şi dureroase. Nici pe mare, nici la ţărm nu se zărea vreo urmă de corabie. Dintre pasageri, eu păream să fiu unicul supravieţuitor.

[1] Insulă în partea sudică a Oceanului Indian, descoperită în 1522 de tovarăşii de expediţie ai lui Magellan şi botezată Nouvelle Amsterdam de un explorator olandez în 1633.

Nu eram singur, totuși. În apropierea mea se afla un grup de oameni, probabil localnici, care mă examinau cu o expresie prietenoasă, ceea ce mă liniști imediat în privința tratamentului ce mă aștepta. Era un popor de albi, frumoși, avînd, evident, un înalt grad de civilizație, deși nu recunoșteam la ei trăsăturile vreunei rase familiare.

Cum, după toate aparențele, eticheta le dicta să-i lase pe străini să deschidă discuția, m-am adresat în engleză, dar n-am primit nici un răspuns, în afara unor zîmbete ironice. I-am abordat apoi, pe rînd, în limbile franceză, germană, italiană, spaniolă, flamandă și portugheză. Zadarnic. Eram foarte încurcat, întrebîndu-mă care putea fi naționalitatea unei rase albe și, evident, civilizate, căreia nici una din limbile popoarelor care străbat mările nu-i era cunoscută. Mai ciudată încă era tăcerea neîntreruptă cu care-mi urmăreau încercările de a comunica. Parcă ar fi fost înțeleși între ei să nu-mi dea de ghicit ce limbă vorbeau, nici măcar printr-o șoaptă. Mă priveau încontinuu, cu o expresie inteligentă și binevoitoare, fără să deschidă însă gura. Dacă această atitudine sugera că se amuzau pe seama mea, presupunerea era, în schimb, contrazisă de prietenia și înțelegerea pe care întreaga lor ființă le exprima fără putință de tăgadă.

O ipoteză fantastică îmi veni în gînd. Era oare posibil ca toți acești oameni să fie muți ? O asemenea curiozitate a naturii, ca o rasă întreagă să fie astfel afectată, părea într-adevăr de necrezut, dar cine putea ști ce minuni ascunseseră pînă acum cunoașterii omenești întinderile neexplorate încă ale marelui Ocean Sudic... Dintre fărîmele de informații inutile ce-mi populau mintea, mă străduii să-mi reactualizez cunoștințele despre alfabetul surdo-muților și începui să exprim pe degete unele din propozițiile pe care le rostisem fără succes pînă atunci. Faptul că am recurs la limbajul prin semne învinse și ultimele rămășițe de seriozitate la oamenii care zîmbeau deja din belșug. Copiii se rostogoleau acum pe pămînt, în explozii de veselie, în timp ce adulții, solemni și reverențioși, nemaiputîndu-se stăpîni, fură siliți să-și întoarcă fețele și le-am văzut corpul scuturat de rîs. Cel mai mare măscărici din lume nu a primit vreodată un mai mă-

gulitor omagiu pentru capacitatea sa de a amuza decît persoana mea, în încercarea de a mă face înțeles. Desigur, eu nu m-am simțit flatat, ci total descumpănit. Furios nu prea aveam de ce să fiu deoarece modul dezaprobator în care toți, cu excepția copiilor, firește, cedau impresiei de ridicol, precum și regretul pe care-l arătau pentru incapacitatea de a se stăpîni făceau să pară că agresorul eram eu. Ca și cum ei aveau toată compasiunea pentru mine și doreau din tot sufletul să-mi fie de folos, cu condiția ca eu să nu-i împiedic, purtîndu-mă atît de absurd. Ce mai, mi-am zis, această rasă, evident binevoitoare, are un mod deconcertant de a primi străinii.

Tocmai cînd uimirea mea creștea cu repeziciune pînă la exasperare, veni salvarea. Cercul se deschise și un omuleț în vîrstă, care sosise în mare grabă, se postă în fața mea și, înclinîndu-se foarte politicos, mi se adresă în engleză. Era cea mai lamentabilă voce din cîte auzisem vreodată. Avea toate defectele de articulație ale unui copil care abia începe să vorbească, neegalînd însă în tărie nici măcar vocea acestuia, fiind de fapt o simplă alternație de scheunături și șoapte abia perceptibile. Cu oarecare greutate, am reușit totuși să-l urmăresc.

— Ca interpret oficial, glăsui el, vă spun bine ați venit pe aceste insule. Am fost chemat de îndată ce v-au găsit, dar aflîndu-mă la oarecare depărtare, am ajuns abia acum. Îmi pare rău, prezența mea v-ar fi scutit de această situație jenantă. Compatrioții mei vă roagă să le iertați hazul, absolut involuntar, provocat de încercările dumneavoastră de a le vorbi. Știți, ei v-au înțeles perfect, dar nu puteau să vă răspundă.

— Sfinte Dumnezeule ! exclamai, îngrozit să descopăr că presupunerea mea fusese corectă ; e posibil ca toți să fie astfel năpăstuiți ? Și ca dumneavoastră să fiți singurul care să poată vorbi ?

Se părea că din nou, fără să-mi dau seama, spusesem ceva teribil de amuzant de vreme ce, la cuvintele mele, un rîs ușor se înălță din grup, augmentat treptat la un adevărat cor în care se îneca plescăitul valurilor pe țărm. Pînă și interpretul zîmbi.

— Găsesc ei că e așa amuzant să fii mut ? întrebai.

— Ei găsesc, îmi răspunse, că e foarte amuzant ca vreun om să considere incapacitatea lor de a vorbi o nenorocire ; tocmai prin renunţarea voluntară la folosirea organelor articulatorii au pierdut capacitatea de a vorbi şi, în consecinţă, chiar şi pe aceea de a înţelege vorbirea.

— Dar, remarcai, nedumerit oarecum la auzul acestei afirmaţii, nu-mi spuneaţi mai înainte că mă înţeleg, chiar dacă nu-mi pot răspunde ? Şi nu de ceea ce am spus rîd acum ?

— Pe dumneavoastră vă înţeleg, nu cuvintele dumneavoastră, răspunse interpretul. Limba noastră e pentru ei o simplă bolboroseală, tot atît de ininteligibilă ca mîrîitul animalelor ; ştiu însă ce spunem fiindcă ne cunosc gîndurile. Trebuie să ştiţi că vă aflaţi pe insulele cititorilor de gînduri.

Aşa am făcut cunoştinţă cu acest popor extraordinar. Cum interpretul oficial era însărcinat, în virtutea funcţiei sale, să se ocupe de naufragiaţi, i-am devenit oaspete şi am petrecut cîteva zile sub acoperişul lui, mai înainte de a mă aventura mai mult printre localnici. La început eram stînjenit de impresia că puterea de a citi gîndurile altora nu putea aparţine decît unor fiinţe de un ordin superior omului. Interpretul se strădui să-mi scoată această idee din cap. Din ceea ce-mi spuse reieşea că existenţa cititorilor de gînduri era un caz de simplă accelerare, în anumite condiţii, a evoluţiei universale a omului, care cu timpul duce la renunţarea la vorbire, substituită de intuiţie mintală directă. Evoluţia rapidă a acestor insulari se explica prin originea şi dezvoltarea lor particulară.

Cam cu trei secole înaintea erei noastre, unul din regii parţi din Persia, din dinastia arsacizilor, începu să-i persecute pe profeţii şi magicienii din ţară. Poporul superstiţios îi investea cu puteri supranaturale, dar de fapt ei erau simpli muritori, înzestraţi cu talente deosebite : de a hipnotiza, de a citi şi de a transmite gînduri şi alte asemenea meşteşuguri, practicîndu-le în folos propriu.

Temîndu-se prea mult de profeţi, pentru a-i lovi de-a dreptul, regele se hotărî să-i exileze. Îi îmbarcă împreună cu familiile pe corăbii şi-i trimise în Ceylon. Cînd flota ajunse aproape de acea insulă, o furtună puternică o împrăştie şi una din corăbii, purtată mai multe zile de

furtună, se sfărîmă în cele din urmă de unul din arhipelagurile nelocuite, departe, spre sud, unde supraviețuitorii se stabiliră. Firește, urmașii părinților care posedaseră asemenea daruri deosebite aveau extraordinare disponibilități psihice.

Propunîndu-și să atingă un înalt grad de umanitate, ei sprijiniră dezvoltarea acestor disponibilități, printr-un sistem riguros de dirijare a eredității. Ca urmare, cîteva secole mai tîrziu, citirea gîndurilor deveni un mijloc de comunicare atît de obișnuit, încît nu mai era nevoie de limbă. Timp de cîteva generații vorbirea fu încă un act voluntar, dar cu timpul, organele ei se atrofiară și în cîteva sute de ani se pierdu cu totul capacitatea de articulare a sunetelor. Cîteva luni după naștere, copiii emit încă sunete nearticulate, dar la vîrsta cînd la rasele mai puțin avansate acestea încep să fie articulate, copiii cititorilor de gînduri își formează capacitățile de intuiție directă și renunță la folosirea vocii.

Faptul că existența cititorilor de gînduri nu fusese descoperită de restul lumii avea două explicații. În primul rînd, grupul de insule era mic și ocupa o poziție singuratică în Oceanul Indian, cu totul în afara cursului obișnuit al navelor. În al doilea rînd, apropierea de insule era foarte periculoasă din cauza curenților deosebit de puternici, a stîncilor și bancurilor de nisip ce le înconjurau. Era aproape imposibil ca o corabie să se apropie de țărm fără să se scufunde. Cel puțin nici una nu reușise acest lucru în cele două mii de ani de la sosirea cititorilor de gînduri. Adelaide fusese cea de a o sută douăzeci și treia epavă.

Insularii făceau eforturi deosebite să salveze naufragiații. Nu numai motivele umanitare îi determinau, ci și curiozitatea de a afla, cu ajutorul interpreților, ce se mai întîmplă în lumea din afara lor. Informațiile erau destul de sărace atunci cînd, cum se întîmpla adesea, unicul supraviețuitor al naufragiului era vreun biet marinar care nu avea ce le mai comunica în afara ultimelor specii de înjurături de pe teugă. Posedînd o oarecare educație, eu eram acum pentru ei ca un dar al cerului. Sarcina mea era, nici mai mult nici mai puțin, decît să le povestesc istoria universală a ultimelor două secole și îmi părea rău, de dragul lor, că nu o studiasem mai atent.

Biroul interpreţilor există numai din necesitatea de a comunica cu străinii naufragiaţi, aparţinînd raselor vorbitoare. Cînd se întîmplă să se nască vreun copil cu disponibilităţi articulatorii, el e selecţionat şi educat la colegiul interpreţilor. Desigur, atrofierea parţială a organelor vorbirii, de care suferă şi cei mai buni interpreţi, face ca ei să nu poată pronunţa multe sunete din limbă. Nici unul, de exemplu, nu poate pronunţa pe *v*, *f* ori *s* ; cît priveşte sunetul reprezentat prin grupul de litere *th*, ultimul interpret care îl putea pronunţa a trăit cu cinci generaţii în urmă. De n-ar fi din cînd în cînd căsătorii între străinii naufragiaţi şi insulari, e foarte probabil că stirpea interpreţilor s-ar fi stins de mult.

Presupun că oricare altul în locul meu ar fi avut aceeaşi senzaţie teribil de neplăcută, dîndu-şi seama că se află printre oameni care, impenetrabili pentru el, îi cunosc, în schimb, fiecare gînd. Această senzaţie semăna foarte bine cu panica încercată de un individ, trezindu-se deodată gol printre oameni care obişnuiesc să-şi acopere trupul cu văluri. Simţeam nevoia să fug şi să mă ascund. Analizîndu-mi simţămîntul, am înţeles că nu era cauzat de conştiinţa vreunor secrete odioase, ci de o mulţime de gînduri prosteşti, răutăcioase sau indecente privindu-i pe cei din jur şi pe mine însumi, încît nu suportam să-mi fie contemplate, oricîtă îngăduinţă mi s-ar fi arătat. Deşi intensă la început, suferinţa mea nu dură mult ; foarte curînd am descoperit că era suficient să ştiu că mintea îmi e cunoscută de alţii ca să-mi pot înfrîna gîndurile neplăcute pentru ei şi că aceasta nu-mi cerea un mai mare efort de voinţă decît cel cheltuit de o persoană bine crescută pentru a-şi cenzura o remarcă nepotrivită. După cum cîteva lecţii de bună purtare sînt în măsură să vindece un om de a mai vorbi nechibzuit, tot aşa o scurtă experienţă printre cititorii de gînduri merse mai departe în cazul meu, făcîndu-mă să-mi cenzurez gîndirea nechibzuită. Asta nu înseamnă însă că politeţea împiedică pe cititorii de gînduri să gîndească liber şi critic unul despre altul în situaţii importante, aşa cum nici cele mai rafinate maniere nu ne împiedică pe noi să vorbim cu toată sinceritatea atunci cînd e necesar s-o facem. Mai mult, la cititorii de gînduri, politeţea nu se transformă niciodată

în prefăcătorie, cum se întîmplă la noi, fiindcă ei știu că ceea ce citesc e gîndul cel mai adînc și adevărat al celuilalt. Poate e cazul să specific aici, deși abia mai tîrziu mi-am dat seama de ce trebuie să fie așa, că un om are mai puțin a se teme de dezvăluirea totală a slăbiciunilor sale unui cititor de gînduri decît de cea mai mică trădare a lor către un membru al unei alte rase.

Aceasta din simplul motiv că cititorul de gînduri ți le cunoaște pe toate și le judecă în funcție de caracterul lor general. Ceea ce-l interesează pe el e tipul de gîndire caracteristic, obișnuit. Nimeni nu are de ce să se teamă că va fi greșit judecat pentru sentimente sau emoții ce nu sînt reprezentative pentru caracterul sau atitudinea sa generală. Se poate spune cu adevărat că dreptatea e o consecință firească a posibilității de citire a gîndurilor.

În ceea ce-l privește pe interpret, nu am avut nevoie mult timp de instinctul politeții pentru a-mi controla gîndurile indecente sau jignitoare. Toată viața îmi făcusem cu greu prieteni. De data asta însă nici trei zile nu trecură în compania acestui străin dintr-o rasă diferită că mă și atașasem foarte mult de el. Și nici nu s-ar fi putut altfel. Bucuria deosebită pe care ți-o dă prietenia derivă din sentimentul că ești înțeles de prietenul tău ca de nimeni altul și tocmai de aceea iubit. Cel pe care-l întîlnisem îmi dovedea cu fiecare cuvînt că-mi cunoaște gîndurile și mobilurile cele mai ascunse, așa cum nici unul din cei mai vechi și mai apropiați prieteni ai mei nu le ghiciseră și nici n-ar fi putut să le ghicească vreodată. Dacă această cunoaștere i-ar fi trezit disprețul, nici nu l-aș fi învinovățit, nici nu m-aș fi mirat. Judecați, așadar, dacă prietenia cordială pe care mi-o arăta era de natură să mă lase indiferent.

Vă puteți imagina neîncrederea mea cînd mi-a spus că prietenia noastră nu se baza decît pe o obișnuită potrivire de temperament. Capacitatea de citire a gîndurilor, îmi explică el, apropie așa de mult spiritele și întărește așa de mult afecțiunea reciprocă încît prietenia de cel mai mic grad dintre ei implică o încîntare reciprocă de care numai prietenii cu totul excepționali din celelalte rase se pot bucura. Mă asigură că mai tîrziu, cînd voi cunoaște și

alţi compatrioţi ai săi, îmi voi da seama de adevărul spuselor sale : de unii mă va lega o mult mai intensă afecţiune.

Se poate să vă întrebaţi cum am reuşit să comunic cu cititorii de gînduri, cînd am început să-i frecventez în general, ştiind că, deşi îmi citeau gîndurile, ei nu puteau, precum interpretul, să le răspundă prin grai. Trebuie deci să vă explic că dacă aceşti oameni nu recurgeau la o limbă vorbită, una scrisă fusese totuşi necesară pentru înregistrarea evenimentelor. De aceea toţi ştiu să scrie. Dacă scriu în persană ? Din fericire pentru mine, nu. Se pare că, o lungă perioadă după dezvoltarea completă a capacităţii de citire a gîndurilor, s-a renunţat nu numai la folosirea limbii vorbite, ci şi a celei scrise, din acea perioadă neexistînd nici un document. Plăcerea provocată de noua capacitate de intuiţie directă, de la un creier la celălalt, prin care se puteau comunica în totalitate stări mintale, în locul redării imperfecte a unui singur gînd — ceea ce se transmite, în cel mai bun caz, prin cuvinte — crease o aversiune îndîrjită faţă de limbajul greoi şi nevolnic.

Totuşi, după cîteva generaţii, cînd febra intelectualistă se mai potoli, ei recunoscură că era nevoie de însemne ale trecutului şi că dispreţuitele cuvinte erau mijlocul de a le păstra. Între timp persana fusese uitată cu totul. Pentru a nu fi siliţi să inventeze o limbă nouă, ei creară institutul de interpreţi în scopul de a învăţa, cu ajutorul lor, cîteva limbi ale lumii din afară, de la marinarii naufragiaţi pe insule. Cum cele mai multe din navele naufragiate erau engleze, ei învăţară cel mai bine această limbă care deveni limba scrisă oficială. În general, cunoştinţele mele scriau încet şi greu, dar cu toate acestea, datorită faptului că ştiau exact ce aveam în minte, răspunsurile erau atît de potrivite încît, într-o conversaţie cu cel mai încet scrib, schimbul de mesaje era rapid şi incomparabil mai exact şi mai mulţumitor decît al celor mai rapizi vorbitori.

Puţin timp trecuse de cînd începusem să-mi extind cunoştinţele printre ei şi am şi descoperit cîtă dreptate avusese interpretul cînd îmi spusese că voi întîlni persoane de care, datorită unei mai accentuate afinităţi, mă

voi lega afectiv mai mult decît de el. Nu că l-aș fi iubit pe el mai puțin, dar pe acestea le iubeam mai mult. Mi-ar plăcea să scriu mai ales despre unii din acești iubiți prieteni, tovarăși ai inimii mele, de la care am aflat posibilitățile nevisate ale prieteniei dintre doi oameni și cît de desăvîrșite pot fi satisfacțiile unei asemenea afecțiuni. Cine dintre cei ce vor citi aceste rînduri nu va fi cunoscut sentimentul prăpastiei dintre un suflet și celălalt care trece drept iubire ! Cine n-a simțit acea singurătate ce-ți apasă sufletul tocmai cînd credeai c-ai obținut ce ți-ai dorit mai mult ? Nu vă mai temeți că această prăpastie e veșnică sau că e inerentă naturii umane. Ea nu există la această rasă de semeni ai noștri, ceea ce înseamnă că în cele din urmă va dispărea și pentru noi. Ca o atingere de umeri, ca o strîngere de mînă e apropierea dintre spiritele lor.

Spuneam că mi-ar plăcea să vorbesc mai pe îndelete de unii din prietenii mei, dar puterile mi s-au împuținat și pe urmă, dacă mă gîndesc bine, mai e un motiv : orice comparație a acestora ar zăpăci mai curînd decît ar lămuri cititorul fiindcă, la fel ca toți ceilalți cititori de gînduri, ei nu au nume. Fiecare, desigur, are un semn convențional pentru a fi desemnat în documente, dar acesta nu are corespondent sonor. Se păstrează un catalog cu aceste nume astfel încît ele să poată fi oricînd identificate, dar se întîmplă adesea să întîlnești persoane care să-și fi uitat titlul, folosit numai în scopuri biografice și oficiale. În contactul dintre ei, numele sînt, desigur, inutile deoarece acești oameni se abordează printr-un simplu act mintal de atenționare și se referă la o a treia persoană comunicînd imaginea lor despre ea, așa cum fac muții cu ajutorul fotografiilor. Comparația nu e tocmai potrivită, deoarece, în tablourile concepute de cititorii de gînduri despre personalitatea celorlalți, elementul fizic e subordonat, cum e și de așteptat de la oameni care-și contemplă unii altora mințile și inimile.

V-am spus cum au dispărut primele temeri, provocate de un complex morbid, știind că mintea mea era o carte deschisă pentru toți din jur, cînd mi-am dat seama că tocmai dezvăluirea completă a gîndurilor și mobilurilor mele era o garanție că voi fi judecat cu justețe și înțelegere,

așa cum nici judecata propriei persoane nu poate fi, influențată de atîtea reacții subtile. Siguranța că voi fi astfel judecat de toată lumea putea să pară un neprețuit privilegiu unuia obișnuit să trăiască într-o lume unde nici cea mai tandră iubire nu e o chezășie de înțelegere, dar curînd am descoperit că revelarea minții prezintă un avantaj încă și mai mare. Cum aș putea să descriu euforia sănătății și curățeniei morale, starea de oxigenare spirituală produsă de conștiința că nu ascundeam nimic ! Pot spune cu adevărat că mă simțeam minunat. Și sînt convins că nu e nevoie să fi trecut prin fantastica mea experiență pentru a aprecia această parte a ei. Nu sîntem noi toți gata să recunoaștem că fața cea mai demoralizantă a condiției umane e existența unei cămăruțe ascunse unde ne putem cufunda în mocirlă, feriți de ochiul semenilor, deranjați doar de o vagă temere că un dumnezeu ar putea privi în ea ? Tocmai existența acestui refugiu sigur, într-o cămăruță a sufletului, adăpostind minciuna, a fost dintotdeauna un motiv de deznădejde pentru cei buni și de triumf pentru ticăloși. E pivnița puturoasă care infectează întreaga locuință de deasupra, oricît de frumoasă ar fi.

Ce dovadă mai grăitoare poate fi cu privire la conștiința instinctivă că tăinuirea pervertește, iar sinceritatea e singurul remediu, dacă nu convingerea străveche despre binefacerea mărturisirii asupra sufletului și că dezvăluirea deplină a ceea ce e rău și urît e primul pas spre însănătoșirea morală ? Ultimul dintre oameni, dacă ar putea să se descopere, ca în fața propriei conștiințe, astfel încît să i se poată vedea tot putregaiul, s-ar simți gata să înceapă o viață nouă. Totuși, din cauza neputinței cuvintelor de a transmite în totalitate stări morale sau de a le transmite fără să le deformeze, mărturisirea — trebuie să recunoaștem — nu e decît o parodiere a dorinței de confesiune pe care o reprezintă. Gîndiți-vă, în schimb, cîtă sănătate morală există la acești oameni, văzînd pe fiecare față o conștiință pe care, spre deosebire de a lor, n-o pot denatura, care se mărturisesc dintr-o privire sau printr-un zîmbet. O, prieteni, vă prezic — deși vor trece poate veacuri pînă evoluția înceată a omenirii îmi va adeveri spusele — că revelarea reciprocă a minților, atunci

cînd se va perfecționa, va spori incomparabil fericirea omului sfîșiind vălul celui, nelăsînd nici un locșor în minte unde să se poată ascunde minciuna. Atunci sufletul nu va mai fi un cărbune fumegînd în cenușă, ci o stea într-un glob de cristal.

Din cele ce v-am spus despre bucuriile pe care ți le dă prietenia printre cititorii de gînduri, datorită perfecționării raportului spiritual, vă imaginați, probabil, cît de îmbătătoare e această experiență cînd prietenul e o femeie și atracția delicată a celuilalt sex adaugă afinității intelectuale pasiunea. De la prima mea ieșire în societate, am început — ceea ce-i amuza teribil — să mă îndrăgostesc de cîte o femeie. Cu toată sinceritatea — condiția oricărei relații dintre ei — aceste femei încîntătoare îmi spuneau că sentimentul meu nu era decît prietenie, ceea ce însemna foarte mult, dar nu se putea compara cu iubirea, lucru de care mi-aș putea și eu da seama dacă aș fi iubit cu adevărat. Mi-era greu să cred că emoțiile trecătoare pe care mi le inspira compania lor erau doar rezultatul atitudinii lor prietenoase și binevoitoare față de mine ; dar cînd am descoperit că eram la fel de afectat de fiecare femeie îndatoritoare întîlnită, a trebuit să recunosc că avuseseră dreptate și că va trebui să mă adaptez unei lumi în care, prietenia însemnînd pasiune, iubirea nu putea fi decît extaz.

Presupun că binecunoscutul proverb „Cine se-aseamănă se-adună" vrea să spună că pentru fiecare bărbat există o femeie potrivită prin constituția ei morală, intelectuală și fizică. Gîndul că așa trebuie să stea lucrurile mă umple mai curînd de tristețe decît de bucurie deoarece, văzînd acum cît de nepotrivit și de înșelător e limbajul ca mijloc de exprimare, înțeleg că hazardul predomină asupra capacității celor aleși de a se recunoaște chiar dacă se întîlnesc. La cititorii de gînduri însă, căutarea perechii ideale e în mod sigur încununată de succes și nimeni nu concepe să se căsătorească altfel. Ei consideră că asta ar însemna să risipească cea mai mare bucurie a vieții și să nedreptățească nu numai pe ei înșiși și perechea nedescoperită, dar și pe partenerii greșit aleși. Iată de ce, pelerini înflăcărați, ei merg de la o insulă la alta pînă cînd își gă-

sesc perechea ideală și, cum populația acestor insule e mică, pelerinajul nu e prea lung de obicei.

Cînd am întîlnit-o prima dată, eram într-o societate și am fost izbit de agitația bruscă și de privirile emoționate, de zîmbetul și interesul cu care toți cei din jur s-au întors spre noi, femeile avînd ochii umezi. Ei îi citiseră gîndul în clipa cînd m-a văzut — ceea ce eu n-aveam de unde să știu, și nici care era obiceiul în aceste situații, pînă mai tîrziu. Am știut însă, din primul moment cînd și-a ațintit ochii asupra mea și i-am simțit mintea studiind-o pe-a mea, cîtă dreptate avuseseră celelalte femei, spunîndu-mi că sentimentul pe care mi-l inspiraseră nu era iubire. La oamenii care se cunosc dintr-o privire și-ntr-o oră devin deja buni prieteni, curtea nu ține mult. Se poate chiar spune că la ei nu e vorba de curte ci de recunoaștere. A doua zi după ce ne-am întîlnit, ea deveni soția mea.

Ca să înțelegeți ce puțin contează amănuntul fizic pentru impresia pe care acești oameni și-o fac despre prietenii lor, e, cred, suficient să vă povestesc un incident petrecut la cîteva luni după căsătoria noastră. Cu totul din întîmplare, am descoperit că iubita mea, în compania căreia fusesem aproape tot timpul, nu avea nici cea mai mică idee cu privire la culoarea ochilor mei sau dacă eram blond ori brun. Desigur, de îndată ce am pus această întrebare, ea și citi răspunsul în mintea mea, dar recunoscu că pînă atunci nu avusese o idee clară în aceste privințe. Și totuși chiar și în miez de noapte dacă m-aș fi apropiat de ea, ar fi știut cine sînt. Nu din privire, ci din gîndire se cunosc acești oameni. De fapt numai în contact cu lucrurile neînsufletite au într-adevăr nevoie de vedere.

Nu trebuie să vă închipuiți că neglijarea aspectului fizic se naște dintr-un sentiment ascetic. Ea e doar o consecință a capacității lor de a percepe însuși spiritul, astfel încît, ori de cîte ori spiritul e direct asociat cu materia, aceasta din urmă e oarecum neglijată datorită interesului mai mare stîrnit de primul, așa cum se întîmplă întotdeauna cu lucrurile mai puțin importante puse în contrast cu cele mai importante. La ei, arta se limitează la natura

neînsufleţită, forma umană începînd, din motivul amintit, să-l mai inspire pe artist. Veţi deduce de aici că la această rasă frumuseţea fizică nu are atîta importanţă pentru fericirea omului, cum se întîmplă la altele. Deschiderea absolută a inimilor şi spiritelor, unele către altele, face ca fericirea să depindă mult mai mult de calităţile morale şi intelectuale ale tovarăşilor lor decît de cele fizice. O fire plăcută, un intelect cuprinzător ca al unui zeu, un suflet de poet sînt incomparabil mai atrăgătoare pentru ei decît cea mai strălucită combinaţie posibilă de simple farmece trupeşti.

O femeie inteligentă şi sensibilă nu are nevoie de frumuseţe ca să cîştige iubirea în aceste insule, aşa cum în alte părţi, o femeie frumoasă nu are nevoie de minte şi de inimă. Poate ar trebui să specific că această rasă, care acordă aşa puţină importanţă frumuseţii, este deosebit de frumoasă. Fără îndoială, aceasta se datorează în parte compatibilităţii temperamentale desăvîrşite în toate căsătoriile şi, în parte, reacţiei exercitate asupra corpului de o ideală seninătate şi sănătate spirituală şi morală.

Nefiind cititor de gînduri, faptul că soţia mea era de o rară frumuseţe la trup şi la chip nu fusese un amănunt fără importanţă în deşteptarea iubirii mele. Fără îndoială, ea ştia asta, aşa cum îmi ştia toate gîndurile şi, cunoscîndu-mi limitele, tolera şi ierta elementul de senzualitate în pasiunea mea. Dar, în timp ce ei îi părea aşa neînsemnat în comparaţie cu înalta comuniune spirituală pe care cei din neamul ei o numesc iubire, pentru mine el deveni, datorită relaţiei aproape supraomeneşti dintre noi, o bucurie extatică, aşa cum sînt sigur că nimeni din ai mei nu a mai gustat vreodată. Suferinţa încercată chiar de iubirea cea mai intensă e provocată de neputinţa cuvintelor de a o face pe deplin înţeleasă obiectului ei. Iubirea mea era scutită de acest chin deoarece inima îmi era deschisă pentru aceea pe care o iubeam. Îndrăgostiţii îşi pot imagina, chiar dacă eu nu pot descrie, emoţia puternică, fiorul tainic de contopire în care conştiinţa acestui fapt transforma fiece sentiment tandru. Gîndindu-mă ce trebuie să însemne iubirea împărtăşită atunci cînd ambii parteneri sînt cititori de gînduri, mi-am dat seama de sacrificiul pe care-l făcuse dulcea mea prietenă, renunţînd la

o unire mai înaltă. Ea putea, într-adevăr, să-și înțeleagă iubitul și pasiunea acestuia pentru ea, dar nu avea satisfacția deplină de a ști că e înțeleasă de el la rîndu-i. Nici nu putea fi vorba ca eu să capăt puterea de a citi gîndurile, această facultate neputîndu-se dezvolta în cursul unei singure vieți.

Dar de ce limitarea mea o umplea de atîta milă pe iubita mea soață am înțeles pe deplin abia cînd am aflat că citirea gîndurilor nu e atît de importantă pentru cunoașterea altora cît pentru cunoașterea de sine. Din ceea ce văd în mințile celorlalți, cel mai mult îi interesează imaginea lor, fotografiile propriului caracter. Avantajul principal al cunoașterii de sine devine astfel imposibilitatea de a se subestima sau supraestima. Fiecare e silit să creadă despre sine exact ceea ce este, așa cum un om într-o cameră de oglinzi nu se poate amăgi în privința înfățișării sale.

Cunoașterea de sine înseamnă însă pentru cititorii de gînduri mult mai mult, înseamnă pur și simplu schimbarea simțului identității. Cînd un om se privește într-o oglindă, el e pus în situația să distingă între eul trupesc pe care-l privește și adevăratul eu, care e ascuns, invizibil. Cînd, la rîndul său, cititorul de gînduri ajunge să-și contemple eul spiritual și moral, reflectat în alte minți ca într-o oglindă, se întîmplă același lucru. El trebuie să deosebească între eul său rațional și moral care îi este obiectivat și poate fi contemplat de el la fel de imparțial ca și cum ar aparține altcuiva, și eul interior, care rămîne în continuare subiectiv, nevăzut și inefabil. În acest eu interior își recunoaște cititorul de gînduri identitatea și ființa sa adevărată, eul numenal, miezul sufletului, lăcașul vieții lui eterne pentru care mintea și trupul nu reprezintă decît veșmîntul unei zile.

Efectul unei asemenea filozofii — care la ei e mai curînd o conștiință instinctivă decît o filozofie — trebuie să fie, fără îndoială, sentimentul unei admirabile superiorități față de vicisitudinile vieții pe pămînt și o netulburată senitătate, indiferent de șansele sau neșansele din viața individului. Ei îmi păreau a fi — ceea ce niciodată n-aș fi visat că poate ajunge omul — propriii lor stăpîni.

De aici se năştea compasiunea iubitei mele, din neputinţa mea de a visa măcar la această eliberare din eul fals al aparentei identităţi, fără de care viaţa părea fără sens celor din rasa ei.

Trebuie să mă grăbesc, însă, lăsînd o mulţime de lucruri nespuse, şi să vă povestesc întîmplarea nefericită datorită căreia, în loc să fiu încă un locuitor al acelor insule binecuvîntate, gustînd din plin intima şi încîntătoarea tovărăşie care prin contrast mi-ar întuneca plăcerea oricărei alte societăţi umane, nu fac decît să rememorez acum luminoasa imagine — o amintire doar din altă lume.

La un popor silit prin însăşi constituţia spiritului să se pună în locul altora, simpatia — consecinţa firească a înţelegerii depline — face să dispară invidia, ura, răutatea, indiferenţa. Există însă şi indivizi cu o fire mai puţin plăcută şi aceştia stînt obiectul unui oarecare dezgust din partea tovarăşilor lor. Graţie accesului liber de la o minte la alta, ei sînt atît de mîhniţi să vadă acest lucru încît, în ciuda atenţiei delicate a celor din jur, cer favorul exilului, astfel încît, nemaistîndu-le în cale, oamenii să nu mai gîndească aşa de des la ei.

În partea de nord a arhipelagului, se găsesc o mulţime de insuliţe foarte mici, aproape nişte stînci, şi aici merg să locuiască aceşti nefericiţi. Fiecare trăieşte singur pe o insuliţă, deoarece nu se suportă unul pe altul nici măcar cît îi suportă pe ei cei zămisliţi de o natură mai darnică. Din cînd în cînd li se aduc provizii şi oricînd au curajul să se întoarcă printre semeni, o pot face.

Cum vă spuneam, mai mult decît însingurarea, ceea ce face aceste insule inabordabile e violenţa cu care marele curent antarctic se deplasează prin şi în jurul arhipelagului, datorită, probabil unei configuraţii neobişnuite a fundului oceanic, cît şi stîncilor şi bancurilor de nisip.

Corăbiile ce se apropie de insule dinspre sud sînt prinse de acest curent şi tîrîte printre stînci, fiind aproape sigur sfărîmate ; în acelaşi timp, forţa de deplasare a curentului spre nord face imposibilă apropierea din această direcţie, sau cel puţin, nimeni n-a reuşit acest lucru pînă acum. Curenţii sînt atît de puternici încît bărcile care traversează strîmtorile înguste dintre insulele principale şi insuliţele năpăstuiţilor, ducîndu-le provizii, sînt purtate prin cabluri,

neavîndu-se încredere în vîsle sau pînze. Fratele iubitei mele avea în grijă una din bărcile destinate acestui transport și, cum doream să vizitez insulițele, am acceptat invitația de a-l însoți în una din călătorii.

Nu știu cum s-a întîmplat, dar într-una din strîmtori, tocmai unde era curentul mai puternic, ne-am desprins de cablu și am fost purtați cu repeziciune înspre mare. Nici vorbă nu putea fi să vîslim contra curentului puternic, toate eforturile noastre abia fiind suficiente cît să nu ne sfărîmăm de stînci. De la bun început am pierdut speranța de a ne întoarce spre țărm. Ne deplasăm cu o asemenea viteză, încît pe la amiază — accidentul avusese loc dimineața — insulele, care sînt joase, fuseseră înghițite în partea de sud-vest a orizontului.

La această rasă, distanța nu e un obstacol de neînvins pentru transferul de gînduri. Tovarășul meu putea să comunice cu prietenii noștri și, din cînd în cînd, îmi transmitea mesaje îndurerate de la iubita mea. Cunoscînd prea bine puterea curenților și imposibilitatea de a ne apropia de insule, atît ei cît și noi știam că nu ne vom mai vedea niciodată. Cinci zile am continuat să fim purtați către nord-vest, fără pericolul de a muri de foame, grație încărcăturii de provizii, siliți însă de timpul rău să stăm de veghe în permanență. În cea de-a cincea zi, însoțitorul meu muri de epuizare. Muri liniștit, părînd să primească sfîrșitul ca o ușurare. Viața cititorilor de gînduri este atît de spirituală încît ideea unei existențe cu desăvîrșire astfel — care pe noi ne umple de scepticism sau de spaimă — le apare ca o stare ceva mai rafinată decît aceea pe care au cunoscut-o deja.

Apoi am căzut într-o stare de inconștiență din care m-am trezit pe o navă americană ce se îndrepta spre New York. Eram înconjurat de oameni al căror unic mijloc de comunicare este acela de a înălța, cînd sînt împreună, un amalgam de zgomote șuierătoare, guturale și explozive, însoțite de tot felul de contorsiuni ale feței și mișcări ale corpului. De multe ori mă pomenesc holbîndu-mă cu gura deschisă la cei ce mi se adresează, prea izbit de aspectul lor grotesc ca să mă mai gîndesc să le răspund.

Cred că n-am să supraviețuiesc acestei călătorii și nici nu doresc. Din contactul cu oamenii de pe navă, îmi pot

da seama cum m-aș simți pe pămînt, în Babelul asurzitor al unei națiuni de vorbitori. Cît despre prietenii mei — fie binecuvîntați ! — ce singur m-aș simți în prezența lor ! Nu, nu, ce satisfacție sau consolare aș mai putea găsi vreodată în bufoneria ce trece drept afecțiune și prietenie, care mulțumește pe unii și care, odată, m-a mulțumit și pe mine, eu care-am văzut și am cunoscut ceea ce-am văzut și am cunoscut. O, da, e fără îndoială mult mai bine să mor ; simt însă că lucrurile pe care le-am văzut nu trebuie să piară odată cu mine. De dragul speranței, oamenii nu trebuie să fie văduviți de viziunea culmilor înalte, scăldate de soare, ale drumului pe care urcă anevoios. De aceea am pus pe hîrtie povestea extraordinarei mele aventuri deși, datorită slăbiciunii mele, mult prea scurtă față de măreția subiectului. Căpitanul pare un om cinstit și binevoitor și lui am să-i încredințez povestea, cu rugămintea ca atunci cînd va ajunge pe țărm, să o predea în siguranță în mîinile unuia care să o facă cunoscută lumii întregi.

Notă — *Legătura mea cu documentul de mai sus reiese suficient de clar din ceea ce spune autorul însuși în paragraful final. — E. B.*

Edward Bellamy

RETROSPECTIVĂ 2000

(fragmente)

CAPITOLUL 3

— Se trezește. E mai bine să vadă doar pe unul din noi.

— Promite-mi, deci, că n-ai să-i spui !

Prima voce era a unui bărbat, a doua a unei femei și amîndoi vorbiseră în șoaptă.

— Am să văd eu cum e mai bine, răspunse bărbatul.

— Nu, nu, promite-mi ! insistă femeia.

— Fă-i pe plac, șopti o a treia voce, tot de femeie.

— Bine, bine, promit ! Grăbiți-vă, însă ! Își revine.

Am auzit foșnet de rochii și am deschis ochii. Un bărbat distins, de vreo șaizeci de ani, stătea aplecat asupră-mi, cu o expresie de bunăvoință, amestecată cu o mare curiozitate. Mi-era cu desăvîrșire străin. M-am ridicat într-un cot și am privit în jur : eram singuri. Puteam să jur că nu mai văzusem niciodată camera aceea sau vreuna mobilată asemănător. Mi-am întors privirea spre tovarășul meu necunoscut. Acesta zîmbi.

— Cum te simți ? mă întrebă.

— Unde sînt ? am întrebat la rîndu-mi.

— La mine acasă.

— Cum am ajuns aici ?

— Despre asta o să vorbim după ce te mai înzdrăvenești puțin. Pînă atunci te rog să nu ai nici un pic de teamă. Ești printre prieteni și pe mîini bune. Cum te simți ?

— Ușor ametit, dar cred că n-am nimic. Vreți să-mi spuneți cum se face că abuzez de ospitalitatea dumneavoastră ? Ce s-a întîmplat cu mine ? Cum am ajuns aici ? M-am culcat doar în propria mea casă.

— Vom avea destul timp pentru explicații mai tîrziu, zîmbi misterioasa mea gazdă, străduindu-se să mă liniș-

tească. E mai bine să amînăm însă o conversaţie obositoare, pînă ce te vei mai întrema. Acum, am să te rog să iei cîteva înghiţituri din această poţiune. O să-ţi facă bine. Sînt medic.

Am dat paharul la o parte şi m-am ridicat în capul oaselor, deşi nu fără efort, deoarece îmi simţeam capul neobişnuit de uşor.

— Insist să-mi spuneţi imediat unde sînt şi ce-aţi făcut cu mine.

— Dragul meu domn, răspunse necunoscutul, te rog încă o dată să nu te agiţi. Ar fi mai bine să nu ceri acum lămuriri, dar, dacă insişti, am să-ncerc să-ţi răspund, cu condiţia însă ca mai întîi să iei acest întăritor.

M-am supus de îndată, iar el îmi vorbi :

— Nu-i chiar atît de simplu, cum îţi închipui, să-ţi spun cum ai ajuns aici. Nu ştiu nici eu mai mult decît dumneata. Tocmai te-ai trezit dintr-un somn adînc sau, mai bine zis, dintr-un somn magnetic. Doar atît pot să-ţi spun. Zici că te-ai culcat în propria dumitale casă. Pot să te-ntreb cînd s-a întîmplat asta ?

— Cînd ? am întrebat buimăcit. Cînd ? Păi, aseară, desigur, pe la ora zece. Am poruncit servitorului meu, Sawyer, să mă trezească la ora nouă. Unde-i Sawyer ?

— N-aş putea să-ţi spun exact, răspunse necunoscutul privindu-mă ciudat, dar sînt sigur că are motive să nu fie aici. Poţi totuşi să-mi spui ceva mai precis cînd ai adormit ? Data exactă, vreau să spun.

— Aseară, bineînţeles, v-am spus doar, nu ? Afară de cazul cînd am dormit o zi întreagă. Dumnezeule ! Să fie cu putinţă ? Şi totuşi am într-adevăr sentimentul că am dormit foarte mult timp. Era Ziua Eroilor.

— Ziua Eroilor ?

— Da, luni, treizeci.

— Scuză-mă, te rog, treizeci al cărei luni ?

— Asta-i bună, luna asta, desigur. Doar dacă n-oi fi dormit pînă-n iunie, ceea ce e imposibil.

— Acum sîntem în septembrie.

— Septembrie ! N-o să-mi spuneţi c-am dormit din mai pînă în septembrie ! Aşa ceva-i de necrezut !

— Vom vedea, răspunse gazda mea. Spui că ai adormit pe treizeci mai.

— Întocmai.

— Pot să te întreb anul ?

L-am privit prostit, incapabil să scot un cuvînt.

— Anul... am repetat în sfîrșit cu voce slabă.

— Da, te rog să-mi spui anul ! După aceea voi putea să-ți spun cît ai dormit.

— 1887, am răspuns.

Necunoscutul mă sili să mai iau o înghițitură și-mi luă pulsul.

— Dragul meu domn, spuse el, pari să fii un om instruit, ceea ce, în epoca dumitale, era mai puțin obișnuit decît în zilele noastre. Vei fi observat, așadar, că nimic miraculos nu se-ntîmplă pe pămînt. Toate fenomenele au o cauză și orice cauză conduce la un anumit efect. E firesc să te uimească ce-ți voi spune acum, dar nădăjduiesc că nu te vei lăsa prea mult tulburat de această veste. Nu pari să ai mai mult de treizeci de ani, starea fizică nu diferă prea mult de aceea a unui om trezit dintr-un somn prelungit și totuși sîntem astăzi în ziua de 10 septembrie, anul 2000, iar dumneata ai dormit, nici mai mult nici mai puțin, decît o sută treisprezece ani, trei luni și unsprezece zile.

Am simțit că se-nvîrte camera cu mine. La rugămintea gazdei mele, am băut o ceașcă dintr-un soi de supă și, imediat după aceea, cuprins de toropeală, m-am cufundat din nou într-un somn adînc.

Cînd am deschis ochii, camera luminată artificial mai înainte era scăldată în lumina zilei. Misterioasa mea gazdă se afla lîngă mine. Nu mă privea, așa că am putut să-l studiez și să meditez la situația mea cu totul neobișnuită mai înainte ca el să-și fi dat seama că eram treaz. Amețeala-mi trecuse și mintea mi-era perfect limpede. Sigur, în starea de slăbiciune și confuzie de mai înainte, acceptasem necondiționat povestea cu somnul de o sută treisprezece ani. Acum însă totul îmi părea un joc absurd, al cărui scop nu-l puteam ghici. Ceva cu totul neobișnuit trebuia să se fi întîmplat de mă trezisem în acea casă străină în compania acelui necunoscut dar ce anume, mi-era imposibil să-mi imaginez. Eram oare victima unui

complot ? Așa părea. Și totuși, dacă e adevărat că-n trăsăturile unui om îi poți ghici caracterul, atunci chipul acela nobil, fără ascunzișuri, nu putea fi al unui răufăcător. Apoi m-am întrebat dacă nu eram cumva obiectul unei farse pusă la cale de prietenii mei. Poate aflaseră secretul camerei subpămîntene și voiau în acest fel să mă sperie și să mă determine să renunț la practicarea somnului magnetic. Această versiune ridica o mulțime de semne de întrebare. Sawyer nu m-ar fi trădat niciodată, iar eu nu aveam prieteni care să se dedea la asemenea fapte. Cu toate acestea, ce altceva puteam să cred decît că eram victima unei înscenări ? Cu o vagă speranță de a întîlni un chip cunoscut, rînjind de sub un scaun sau de după o perdea, mi-am rotit privirea prin cameră. Cînd am revenit la necunoscutul ce-mi ținea companie, acesta mă examina.

— Ai dormit douăsprezece ore încheiate, spuse el voios, și văd că ți-au priit. Arăți mult mai bine. Te-ai îmbujorat la chip și privirea ți s-a limpezit. Cum te simți ?

— Mai bine ca oricînd, am răspuns, ridicîndu-mă.

— Ți-amintești, fără îndoială, deșteptarea anterioară și uimirea ce-ai avut-o cînd ți-am spus cît ai dormit.

— Spuneați, mi se pare, că am dormit o sută treisprezece ani.

— Întocmai.

— Trebuie să recunoașteți, am spus zîmbind ironic, că povestea e cam neverosimilă.

— E de-a dreptul extraordinară, răspunse el. În anumite împrejurări, însă, nu e nici imposibilă, nici în contradicție cu ceea ce cunoaștem despre transa magnetică. Atunci cînd e completă, cum e cazul dumitale, toate funcțiile vitale sînt suspendate, iar țesuturile nu se deteriorează. Dacă trupul e apărat de leziuni, durata unei asemenea transe nu are limită. E drept că somnul dumitale e cel mai lung din cîte se cunosc, dar, dacă nu ai fi fost descoperit în camera aceea, nu văd de ce el n-ar fi continuat pînă la sfîrșitul lumii.

Eram silit să recunosc că, dacă eram într-adevăr victima unei farse, autorii ei nu și-ar fi putut alege un ins mai potrivit pentru a o pune în scenă. Tonul convingător,

ba chiar elocința cu care perora, ar fi înnobilat pînă și teoria că luna e o bucată de caşcaval. Își urmărea demonstrația, netulburat de zîmbetul meu neîncrezător.

— Poate veți avea amabilitatea să-mi descrieți mai exact împrejurarea în care ați descoperit camera de care vorbiți. Îmi plac poveștile ingenioase.

— În acest caz, răspunse el grav, nici o poveste nu poate fi mai neobișnuită decît însuși adevărul. Fiind pasionat de chimie, plănuisem de mai mulți ani să-mi construiesc un laborator în grădina mare din vecinătatea casei. Joia trecută, am început, în sfîrșit, săpăturile pentru beci. Le-am și terminat pînă seara și a doua zi urmau să vină zidarii. În cursul nopții însă o ploaie torențială îmi transformă beciul într-o baltă de broaște, distrugînd zidurile din temelii. Fiica mea, care mă-nsoțise la locul dezastrului, îmi atrase atenția asupra unui petic de tencuială, dezvelit de prăbușirea unui zid. Am dat puțin pămînt la o parte și, văzînd că era vorba de-o lucrare mai mare, m-am hotărît să fac săpături. Lucrătorii pe care i-am chemat au dat la iveală bolta unei camere dreptunghiulare, situată la o adîncime de vreo opt picioare, în colțul fundației unei case vechi. Mormanul de cenușă și cărbuni de pe acoperiș arăta că locuința de deasupra pierise într-un incendiu. Camera subterană era însă neatinsă și atît de bine păstrată, de parcă ar fi fost zidită de curînd. Ușa fiind înțepenită, a trebuit să îndepărtăm una din lespezile ce formau acoperișul. Ne izbi un aer stătut, dar curat, uscat și călduț. Am coborît cu o lanternă într-o cameră mobilată în stilul dormitoarelor din secolul al nouăsprezecelea. Pe pat zăcea un tînăr. Nu încăpea nici o îndoială că era mort și încă de un secol. Cu toate acestea, starea de conservare a cadavrului mă făcu să chem în grabă cîțiva doctori — colegi de-ai mei — și aceștia fură la fel de uimiți ca și mine. N-am fi crezut că arta îmbălsămării poate atinge o asemenea perfecțiune și, totuși, aveam în fața noastră dovada de netăgăduit că înaintașii noștri imediați o posedaseră. Colegii mei, a căror curiozitate fusese stîrnită în cel mai înalt grad, doreau să înceapă imediat experiențele pentru a studia natura procedeului aplicat. Eu însă i-am oprit deoarece — cel puțin acesta e motivul pe care-l voi aminti

acum — citisem odată cît de mult practicaseră contemporanii dumitale magnetismul animal. M-am gîndit că nu era exclus să te afli într-o transă, iar secretul uimitoarei conservări să nu fi fost arta îmbălsămătorului, ci viața însăși. Ideea îmi păru mie însumi atît de fantastică încît nu am riscat să-o împărtășesc colegilor, de teamă să nu mă fac de rîs. Am invocat, așadar, alte motive pentru a amîna experiențele. Imediat ce-au plecat, am început să fac eforturi sistematice pentru a te readuce la viață. Rezultatul îl cunoști.

Chiar dacă subiectul ar fi fost și mai greu de crezut, detaliile povestirii, cît și maniera convingătoare și personalitatea povestitorului, erau de natură să clintească pînă și cel mai sceptic auditoriu. Gînduri de tot felul mă asaltau cînd, din întîmplare, îmi zării imaginea în oglinda camerei. M-am dus mai aproape. Chipul pe care-l priveam era absolut identic și nici măcar cu o zi mai bătrîn decît cel știut din Ziua Eroilor, cînd îmi legasem cravata mai înainte de-a mă duce la Edith. Și el voia să cred că asta se întîmpla cu o sută treisprezece ani în urmă !... Mă cuprinse din nou furia și indignarea față de cei ce-și permiteau pe seama mea o glumă atît de grosolană. Tovarășul meu continuă însă netulburat :

— Te surprinde, probabil, să vezi că, deși ești cu un secol mai în vîrstă decît în ziua cînd te-ai culcat, chipul ți-e neschimbat. Nu trebuie să te mire. Mulțumită întreruperii tuturor funcțiunilor vitale ai supraviețuit în această lungă perioadă de timp. Dacă trupul ar fi suferit o cît de mică schimbare, de mult s-ar fi descompus.

— Domnule, am răspuns, întorcîndu-mă spre el, mi-e imposobil să ghicesc ce anume vă face să-mi recitați pe un ton atît de serios o asemenea gogomănie. Cred însă că sînteți destul de inteligent ca să vă dați seama că numai un idiot v-ar putea crede. Încetați, așadar, acest joc absurd și spuneți-mi, o dată pentru totdeauna, dacă refuzați să-mi explicați cu-adevărat unde sînt și cum am ajuns aici. Pentru că, dacă așa stau lucrurile, am să mă lămuresc singur, indiferent cine mi-ar sta în cale.

— Nu crezi, așadar, că sîntem în anul 2000 ?

— Mai e nevoie să-mi puneți această întrebare ?

— Bine, încuviinţă ciudata mea gazdă. Dacă eu nu te pot convinge, te vei convinge singur. Te simţi destul de puternic să urci o scară ?

— Sînt mai puternic ca oricînd, am răspuns mînios şi s-ar putea s-o dovedesc dacă gluma asta mai continuă mult.

— Te rog, domnul meu, să nu fii prea sigur că eşti victima unei glume, dacă vrei ca adevărul spuselor mele, cînd te vei convinge de el, să nu te tulbure prea mult.

Tonul de sinceră îngrijorare şi compătimire, precum şi lipsa oricărui resentiment faţă de cuvintele mele aspre, avură darul să mă liniştească. L-am urmat cu un amestec de sentimente contradictorii. Urcarăm două scări, apoi una mai mică şi ajunserăm pe acoperiş, de unde ni se oferea o largă panoramă.

— Priveşte, te rog, în jur, îmi zise, şi spune-mi dacă acesta e Boston-ul secolului al nouăsprezecelea !

La picioarele mele se întindea un oraş mare. În toate direcţiile plecau străzi largi şi lungi, pe care se-aliniau clădiri minunate, cele mai multe nu în grupuri compacte, ci înconjurate de grădini mai mari sau mai mici. Toate cartierele aveau pieţe mari şi parcuri în care străluceau, la lumina soarelui în amurg, statui şi fîntîni. Clădiri publice uriaşe, de o măreţie arhitectonică fără asemănare în epoca mea, se înălţau pretutindeni. Într-adevăr, nu mai văzusem niciodată acest oraş. Mi-am aruncat privirea departe, spre vest. Panglica aceea albastră, unduind spre soare apune, nu era oare cursul întortocheat al rîului Charles ? Am privit spre est. În faţa mea se desfăşura priveliştea portului din Boston, închis între cunoscutele-i limbi de pămînt. Nu lipsea nici una din insuliţele sale verzi.

Am înţeles atunci că tot ceea ce mi se spusese despre aventura mea extraordinară era purul adevăr.

CAPITOLUL 4

Nu am leşinat, dar efortul de a-mi înţelege situaţia îmi produse o asemenea ameţeală, încît însoţitorul meu fu nevoit să mă sprijine. Mă conduse într-o cameră spaţioasă

de la ultimul etaj, unde m-a silit să beau cîteva pahare de vin bun și să iau cu el o masă frugală. .

— Cred că ți-ai revenit acum, zise el voios. N-aș fi recurs la un mijloc atît de brutal de a te convinge dacă purtarea dumitale — perfect scuzabilă, de altfel, într-o asemenea împrejurare — nu m-ar fi silit s-o fac. Trebuie să mărturisesc, continuă el rîzînd, că la un moment dat m-am temut să nu devin obiectul unui „knockdown" cum îi spuneați în secolul trecut. Mi-am amintit că bostonezii erau boxeri vestiți așa că m-am grăbit să te conving. Mi-nchipui că m-ai absolvit de acuzația de a-ți fi jucat o farsă.

— V-aș crede și de mi-ați spune că nu o sută, ci o mie de ani au trecut de cînd am privit ultima oară acest oraș.

— Nu a trecut decît un secol, în care s-au petrecut însă transformări mai mari decît în milenii întregi din istoria omenirii. Ei și-acum, spuse, întinzîndu-mi mîna cu o irezistibilă căldură, dă-mi voie să-ți urez bun venit în Bostonul secolului al douăzecilea și în această casă. Numele meu este Leete ; doctor Leete, mi se spune.

— Iar eu mă numesc Julian West, i-am răspuns, strîngîndu-i mîna.

— Mă bucur să te cunosc, domnule West. Și, cum locuința mea a fost clădită pe terenul ocupat odată de locuința dumitale, sper că te vei simți ca acasă.

După ce m-am înviorat, am acceptat bucuros propunerea doctorului Leete de a face o baie și a-mi schimba hainele.

Printre marile schimbări de care pomenise gazda mea nu părea să se numere și vreo revoluție în domeniul îmbrăcămintii ; cu excepția unor mici detalii, nu găseam nimic neobișnuit la noile mele veșminte.

La trup eram din nou eu însumi. Cititorul se va întreba, desigur, care era starea mea sufletească. Va voi să știe ce gînduri, ce sentimente mă năpădeau, găsindu-mă dintr-o dată în altă lume. Drept răspuns, îl voi ruga, la rîndu-mi, să-și imagineze ce-ar simți el dacă s-ar trezi într-o fracțiune de secundă în Paradis sau în

Hades. S-ar întoarce îndată cu gîndul la pămîntul pe care tocmai l-a părăsit sau ar uita o vreme trecutul, absorbit cu totul de noul mediu ? În ceea ce mă privește, pot să-i spun că, dacă experiența lui ar fi fost întocmai ca a mea, a doua ipoteză e cea corectă. După primul șoc, uimirea și curiozitatea față de tot ce mă înconjura mi-au exclus din minte orice alt gînd. Pentru moment, trecutul era, ca să spun așa, suspendat.

De-abia mă-nzdrăvenisem, mulțumită îngrijirilor gazdei mele, că am și devenit nerăbdător să mă ure din nou pe acoperiș. Cît ai clipi din ochi, eram instalați acolo, în scaune confortabile, înconjurați pretutindeni de panorama orașului. După ce-mi răspunse la o sumedenie de întrebări, privind vechile repere sau cele noi care le înlocuiseră, doctorul Leete mă întrebă ce deosebiri între vechiul și noul oraș mă impresionaseră mai mult.

— Să-ncep cu lucrurile de mai mică importanță : în primul rînd m-a frapat absența totală a fumului și hornurilor.

— Oh ! exclamă gazda mea, uitasem de ele. E aproape un secol de cînd s-a renunțat la această metodă primitivă de încălzire.

— Cel mai mult mă uimește bunăstarea oamenilor, ce se citește în măreția construcțiilor.

— Ce n-aș da să pot arunca o privire asupra Bostonului din vremea dumitale. Orașele, după cum spui, erau destul de sărăcăcioase. Chiar dacă ați fi avut gust în a le împodobi, ceea ce nici nu îndrăznesc să pun la îndoială, tot n-ați fi putut realiza acest lucru din cauza sistemului economic generator de sărăcie. În plus, individualismul excesiv înăbușea spiritul obștesc. Puțina avere ce-o aveați se risipea în luxul cîtorva. Acum, dimpotrivă, venitul suplimentar e în primul rînd destinat împodobirii orașului, de care se bucură toți în mod egal.

Cînd revenisem pe acoperiș, soarele apunea iar acum noaptea cobora peste oraș.

— Se-ntunecă, spuse doctorul Leete. Să mergem. Vreau să-ți prezint pe soția și fiica mea.

Cuvintele lui mi-au reamintit vocile feminine, pe care le auzeam șoptind în jurul meu, în timp ce-mi recăpătam cunoștința. Am încuviințat numaidecît, fiind teribil de curios să văd cum arată femeile din anul 2000 Camera în care le-am găsit pe soția și fiica doctorului, ca și restul casei, era scăldată într-o lumină discretă. Îmi dădeam seama că e artificială, deși nu-i puteam descoperi sursa. Doamna Leete era o femeie minunată și nu-i dădeai vîrsta, care trebuie să fi fost apropiată de aceea a soțului. Fiica lor, aflată în prima înflorire a tinereții, era cea mai frumoasă fată pe care-o văzusem vreodată. Ochii adînci și albaștri, tenul delicat, trăsăturile perfecte exercitau asupră-mi o irezistibilă vrajă. Dar, chiar și numai formele încîntătoare ale trupului ei fără cusur i-ar fi asigurat un loc printre frumusețile secolului al nouăsprezecelea. Grația și delicatețea feminină se împleteau cu un aer de sănătate și vigoare, cum nu mai întîlnisem la fetele cunoscute pînă atunci. O chema Edith, întocmai ca pe logodnica mea. Față de neobișnuitul întregii situații, aceasta era poate o coincidență minoră, dar care mă izbi totuși.

Conversația ce a urmat a fost, desigur, unică în istoria comunicării umane, dar ar greși cel ce și-ar închipui-o crispată sau greoaie. Am impresia că tocmai în situații excepționale oamenii se poartă cu mai multă naturalețe, probabil pentru că asemenea împrejurări elimină convențiile. În orice caz, convorbirea din seara aceea, cu oameni din altă lume și altă epocă, a fost marcată de o sinceritate și francheță cum rareori se întîmplă, chiar și unor oameni ce se cunosc de-o viață. La asta contribuia, fără îndoială, și tactul desăvîrșit al gazdelor mele. Unicul subiect era strania întîmplare ce mă adusese printre ei. Își manifestau interesul într-un mod atît de candid și direct, încît reușeau să scoată subiectul de sub imperiul unei povești cu fantome. Vorbeau de parcă în fiecare zi le pica în casă un oaspete din alte secole.

În ceea ce mă privește, niciodată nu avusesem o minte mai ageră sau o sensibilitate mai acută. Nu vreau să spun prin asta că nu eram conștient de situația mea cu totul

neobișnuită, dar asta nu făcea decît să-mi sporească starea de exaltare, producîndu-mi un fel de beție a spiritului. *

Edith Leete vorbea puțin, însă, de cîte ori îmi întorceam privirea, atras de frumusețea ei, o surprindeam privindu-mă cu interes, ba chiar cu un soi de fascinație. Era clar că-i stîrnisem interesul în cel mai înalt grad, ceea ce nici nu mă mira, intuind în ea o persoană cu o imaginație bogată. Deși presupuneam că motivul acestui interes era în primul rînd curiozitatea, el nu mă lăsa deloc rece, cum s-ar fi întîmplat, probabil, dac-ar fi fost mai puțin frumoasă.

Toți erau curioși să le povestesc împrejurările în care adormisem în camera subpămînteană. Se făcură diverse presupuneri în legătură cu faptul că fusesem uitat acolo și concluzia la care ajunserăm în cele din urmă oferea cel puțin o explicație plauzibilă, deși adevărul curat nu-l va ști nimeni niciodată. Stratul de cenușă de deasupra dovedea că locuința mea arsese. Să zicem că incendiul a avut loc în noaptea în care-am adormit. Ipoteza următoare era că Sawyer a pierit în foc sau în vreun accident legat de el. Restul se explica de la sine. Nimeni în afară de el și doctorul Pillsbury nu știa de existența acelei camere. Doctorul plecase chiar în seara aceea la New Orleans și probabil nu auzise niciodată de incendiu. Toți își imaginaseră, desigur, că am pierit în flăcări. Numai dezgropînd complet ruinele s-ar fi putut descoperi nișa din zidul fundației ce ducea la încăperea în care dormeam eu. Sigur, dacă s-ar fi clădit imediat o casă pe locul respectiv, ar fi fost necesară o asemenea excavare. Vremurile tulburi și caracterul nefast al locului împiedicaseră, probabil, reclădirea. După mărimea arborilor din grădină, doctorul Leete considera că acesta fusese loc viran mai bine de-o jumătate de secol.

---

* Exista, cred, o explicație a acestei stări de spirit. Exceptînd subiectul conversației noastre, nimic nu sugera neobișnuitul situației mele. La numai cîteva case, în vechiul Boston, aș fi întîlnit oameni mult mai diferiți de mine decît cei ce mă-nconjurau acum. Vorbirea bostonezilor din secolul al douăzecilea diferă mai puțin de aceea a oamenilor culți din secolul trecut, decît a celor din urmă de limbajul Washington sau Franklin, iar diferențele de îmbrăcăminte și mobilier nu-mi păreau mai mari decît schimbările firești ale modei în cursul unei generații. (n.a)

După ce doamnele se retraseră, lăsîndu-mă în compania doctorului Leete, acesta mă întrebă dacă doream să mă culc. Îmi spuse că patul mă aștepta, dar, dacă nu mi-era încă somn, nimic nu i-ar fi făcut mai multă plăcere decît să-mi țină companie.

— Sînt o pasăre de noapte, zise el, și nu vreau să-ți fac un compliment, dar cu greu mi-aș putea imagina un tovarăș mai interesant decît dumneata. Doar nu am în fiecare zi norocul de-a discuta cu un om din secolul al nouăsprezecelea.

Adevărul e că toată seara mă temusem de clipa cînd aveam să rămîn singur, ducîndu-mă la culcare. Înconjurat de acei străini atît de binevoitori, încurajat de simpatia și înțelegerea lor, reușiscm să-mi păstrez echilibrul. În pauzele de conversație, mă străbăteau fiori de groază, gîndindu-mă la sentimentul de singurătate pe care va trebui să-l înfrunt cînd nu va mai fi nimeni care să-mi abată gîndurile de la soarta mea nenorocită. Știam că nu voi putea dormi și nimeni nu va lua drept lașitate teama mea de-a veghea și medita. I-am mărturisit cinstit gazdei mele aceste simțăminte iar el mi-a răspuns că l-ar fi mirat să mă audă afirmînd contrariul, deși, în privința somnului, nu trebuia să am nici o grijă. Îndată ce voi dori să merg la culcare, îmi va da un medicament grație căruia voi dormi tun pînă a doua zi, cînd mă voi trezi cu sentimentul că sînt un vechi cetățean al Bostonului.

— Pentru asta, am replicat, trebuie să aflu ceva mai multe despre Bostonul în care am reînviat. Cînd eram sus spuneați că, deși nu a trecut decît un secol de cînd am adormit, în viața omenirii s-au petrecut schimbări mai mari decît în milenii întregi din trecutul ei. Privind orașul de la picioarele mele, nu mi-era greu să vă cred. Aș vrea, totuși, să știu mai precis despre ce schimbări este vorba. Cum subiectul trebuie să fie foarte vast, vă propun să începem cu problema muncitorească. I-ați găsit o soluție ? În secolul nostru era o adevărată enigmă a sfinxului și atunci cînd am dispărut din mijlocul societății aceleia, sfinxul amenința să o înghită pentru că nu era

capabilă să-i dea răspunsul. Merită din plin să dormi o sută de ani pentru a-l afla, dacă l-aţi găsit cumva.

— Cum în zilele noastre nu există şi nici n-ar putea exista vreo problemă a clasei muncitoare, putem, cred, pretinde că am rezolvat-o. Societatea ar fi meritat să fie înghiţită dacă n-ar fi putut rezolva o enigmă atît de simplă. Ca să vorbim ca la carte, de fapt nici nu era necesar s-o dezlege societatea. Ea s-a rezolvat de la sine, ca rezultat al unui proces evolutiv ce nu putea sfîrşi altfel. Societatea nu a avut decît să recunoască şi să sprijine acea evoluţie în momentul în care sensul ei a devenit evident pentru toată lumea.

— Eu nu pot să vă spun decît că la vremea cînd am adormit pentru o atît de lungă perioadă, nu se cunoştea evoluţia de care vorbiţi.

— Spuneai că ai adormit în anul 1887, dacă nu mă-nşel.

— Da, 30 mai 1887.

Doctorul mă privi o vreme gînditor. Apoi îmi spuse :

— Şi dumneata susţii că nici atunci nu se cunoştea natura crizei ce ameninţa societatea ? Sigur, nu-ţi pun la îndoială spusele. De altfel, contemporanii dumitale erau incredibil de orbi la semnele timpului — un fenomen de care s-au ocupat mulţi istorici de-ai noştri. Cu toate acestea, puţine fapte istorice sînt atît de greu de înţeles pentru noi, atît de evidente ne par, cînd privim în urmă, simptomele transformărilor ce aveau să se petreacă şi care puteau fi perfect intuite în vremea de care vorbim. M-ar interesa, domnule West, să-mi spui ce gîndeai dumneata şi ceilalţi intelectuali despre starea şi perspectivele de dezvoltare a societăţii în anul 1887. Sper, cel puţin, că vă dădeaţi seama că tulburările economice şi sociale, nemulţumirile faţă de inechitatea socială şi mizeria generală prevesteau mari schimbări.

— De asta ne dădeam seama, firește. Simţeam că societatea îşi pierduse ancora şi era ameninţată să fie luată de valuri. Încotro aveau s-o poarte, nu ştia nimeni, dar toţi ne temeam că se va zdrobi de stînci.

— Sensul curentului nu era greu de descoperit, dacă v-aţi fi străduit să-l studiaţi. El nu ducea înspre stînci, ci spre albia sigură a unui canal mai adînc.

— Dă-mi, doamne, mintea de pe urmă, era o zicală în vremea mea, căreia abia acum îi pricep înțelesul. După previziunile noastre de-atunci, vă mărturisesc că nu m-aș fi mirat să fi văzut de pe acoperișul casei dumneavoastră un morman de ruine în locul acestui oraș înfloritor.

Doctorul Leete, care mă ascultase cu deosebită atenție, clătină gînditor din cap.

— Afirmațiile dumitale vor constitui o prețioasă dovadă în sprijinul teoriei lui Storiot. Toți considerau că a exagerat în prezentarea pesimismului și derutei ce domneau printre oameni. Era de așteptat ca o perioadă de tranziție, ca aceea, să genereze o stare de neliniște, dar, văzînd cît de clară era tendința forțelor în acțiune, ne-am fi așteptat ca speranța, și nu teama, să fi însuflețit masele în momentul respectiv.

— Încă nu mi-ați spus care era rezolvarea enigmei. Sînt nerăbdător să aflu prin ce capriciu de evoluție au rezultat, dintr-o societate ca a noastră, pacea și prosperitatea de care păreți să vă bucurați.

— Scuză-mă, fumezi ?

După ce ne-am aprins țigările, a continuat :

— Văd că ești dispus mai curînd să conversezi, decît să dormi, ca și mine, de altfel. Nu-mi rămîne decît să-ncerc, să-ți ofer o imagine a sistemului nostru economic, din care să-ți dai seama că geneza lui nu a avut nimic misterios în ea. Contemporanii dumitale aveau reputația de a pune multe întrebări. În spiritul strămoșilor mei, voi începe și eu cu o întrebare. Ce caracteriza mișcarea muncitorească din vremea aceea ?

— O, grevele, desigur.

— Întocmai, dar ce dădea forță acelor greve ?

— Marile organizații muncitorești.

— Și de ce se organizau muncitorii ?

— Cereau marilor corporații să le recunoască drepturile.

— Asta este, spuse doctorul Leete. Organizarea clasei muncitoare și grevele au fost efectul concentrării fără precedent a capitalului. Mai înaintea acestei concentrări, prin care nenumăratele societăți mărunte, cu capital mic, ce dirijau industria și comerțul, au fost înlocuite de marile concerne dispunînd de vaste capitaluri, muncitorul indi-

vidual avea oarecare importanță și independență în relațiile sale cu patronul. Mai mult, între cele două clase nu exista o linie rigidă de demarcație. De multe ori, un capital mic și o inițiativă erau suficiente pentru a trece un muncitor în rîndul micilor proprietari. Nu era nevoie atunci de sindicate și nici nu putea fi vorba de greve generale. Lucrurile s-au schimbat cînd în locul micilor societăți cu capitaluri mici, au apărut marile societăți monopoliste. Muncitorul își pierdu orice însemnătate și orice putere în fața lor și, în același timp, îi fu barat drumul ascendent către rangul de patron. Nevoia de apărare îl făcu să se apropie de tovarășii săi de muncă.

Documentele vremii vorbesc de revolta vehementă stîrnită de concentrarea capitalului. Oamenii vedeau în ea cea mai cumplită formă de tiranie cunoscută vreodată. Societățile gigant păreau să le pregătească jugul celei mai umilitoare servituți : nu către om, ci către o mașinărie fără suflet, funcționînd în virtutea unei nesățioase pofte de cîștig. Și, într-adevăr, dacă ne gîndim la ce-a urmat, temerile lor erau perfect întemeiate. Umanitatea n-a cunoscut niciînd un destin mai nenorocit decît în era tiraniei monopoliste.

În ciuda furtunii de proteste, monopolizarea economiei de către concerne tot mai mari continuă nestingherită. În ultimul pătrar al veacului al nouăsprezecelea, nici un cetățean al Statelor Unite nu avea șanse de reușită într-un domeniu de bază al industriei dacă nu dispunea de un capital considerabil. În ultimul deceniu al secolului, micile întreprinderi erau supraviețuitori izolați ai unei epoci apuse, sortiți pieirii. Altele erau grevate pe marile corporații sau ocupau domenii periferice, neinteresante pentru marile capitaluri. În măsura în care continuau să existe, micile întreprinderi erau reduse la condiția șoarecilor și șobolanilor care se ascund în găuri și pe la colțuri, străduindu-se să nu atragă atenția asupra lor. Cîteva mari trusturi reușiră, prin acaparări succesive, să obțină controlul asupra tuturor căilor ferate. În industrie, toate ramurile-cheie erau în mîinile unor astfel de corporații. Aceste societăți de exploatare, carteluri, trusturi sau cum se mai numeau, fixau prețurile și înăbușeau orice concurență. Cînd, însă, aveau de înfruntat adversari la fel de

puternici, se pornea o luptă aprigă din care rezulta o societate și mai mare, și mai bine consolidată. Marile magazine universale aveau filiale prin care-și ruinau rivalii din provincie, iar în orașele respective își înghițeau concurenții mai slabi pînă cînd comerțul unui cartier întreg se concentra sub un singur acoperiș. Foștii proprietari deveneau simpli vînzători. Nemaiavînd posibilitatea de a-și investi banii în afaceri proprii, micul capitalist, devenit slujbaș al trustului, nu avea altceva mai bun de făcut decît să cumpere acțiuni și obligațiuni, devenind astfel de două ori dependent de el.

Faptul că opoziția disperată a maselor a rămas fără efect în fața concentrării economice în cîteva mîini puternice dovedește că exista o puternică rațiune economică în sprijinul acestei evoluții. Micii capitaliști, cu măruntele lor afaceri, au cedat locul marelui capital, deoarece ei nu mai făceau față la cerințele unei epoci cu motoare, telegraf și întreprinderi gigant. Restabilirea vechii stări de lucruri, chiar de-ar fi fost posibilă, ar fi însemnat întoarcerea la diligență. Oricît de oprimantă era domnia marelui capital, pînă și victimele lui erau silite să recunoască, printre blesteme, că industria națională se dezvolta prodigios, iar prin conducerea și organizarea ei unitară se realizau uriașe economii : că de la înlocuirea vechiului sistem cu cel nou, bogăția națională crescuse într-un ritm nevisat vreodată. Sigur, această creștere nu făcuse decît să-mbogățească și mai mult pe unii, adîncind prăpastia dintre aceștia și cei săraci. În ceea ce privea producția de bunuri, însă, capitalul se dovedise mai eficient pe măsura consolidării sale. Restabilirea vechiului sistem, prin împărțirea capitalului, ar fi putut într-adevăr să dea individului o mai mare libertate și demnitate, dar asta cu prețul sărăciei generale și al frînării progresului material.

Nu exista, oare, nici un mijloc de-a valorifica potențele capitalului concentrat, fără să ne-nchinăm unei plutocrații ca aceea a Cartaginei ? Odată ce oamenii au început să-și pună aceste întrebări, nu le-a fost greu să găsească răspunsul. Acumularea de capital, ce întîmpinase o rezistență atît de disperată și ineficientă, fu înțeleasă ca un proces a cărui desăvîrșire avea să deschidă un viitor de aur omenirii.

La începutul secolului al douăzecilea evoluția era încheiată. Aceasta însemna formarea capitalului unic al întregii națiuni. Industria și comerțul încetară să mai fie conduse de societăți irresponsabile de acționari, care-și urmăreau numai propriul interes. Conducerea lor fu încredințată unor reprezentanți ai întregului popor care gospodăreau avuția națională în folosul tuturor. Cu alte cuvinte, națiunea se organiză într-o uriașă corporație, ce le înghiți pe toate celelalte. Ea deveni unicul capitalist, unicul patron, unicul monopol, avînd drept acționari pe toți cetățenii, fără nici o discriminare. Epoca trusturilor sfîrși prin alcătuirea Marelui Trust. Într-un cuvînt, poporul Statelor Unite deveni stăpîn pe propriul său destin, organizîndu-se în vederea producției economice, tot așa cum, cu o sută de ani în urmă, o făcuse în scopuri politice. Foarte tîrziu în istoria sa, omenirea înțelese că mai ales industria și comerțul, de care depinde existența ei, sînt o problemă a întregului popor. A le lăsa în voia unor particulari, care să le administreze în folos propriu, e o nebunie mai mare decît aceea de a încredința funcțiile conducerii politice unor regi sau nobili care nu urmăresc decît glorie personală.

— O schimbare atît de radicală, l-am întrerupt eu, nu a putut, desigur, să aibă loc fără vărsări de sînge și puternice seisme sociale.

— Dimpotrivă, răspunse doctorul Leete. Schimbarea s-a produs fără violență, fiind de mult prevăzută. Ea fusese îmbrățișată de opinia publică și sprijinită de masa întregului popor. Nici forța, nici argumentele n-o mai puteau împiedica. Pe de altă parte, marile societăți monopoliste nu mai erau judecate cu aceeași ostilitate, cînd oamenii au ajuns să-și dea seama de necesitatea lor, ca o verigă, o fază de tranziție în evoluția spre un adevărat sistem economic. Pînă și cei mai aprigi dușmani ai marilor monopoluri particulare trebuiau să recunoască valoarea experienței lor prin care devenise posibilă preluarea conducerii de către popor. Cu cincizeci de ani în urmă, trecerea întregii industrii în mîinile poporului ar fi însemnat o aventură riscantă chiar și pentru cei mai îndrăzneți. Exemplul practic oferit de marile corporații

fusese o lecție plină de învățăminte Ani de zile muncitorii văzuseră cum marile trusturi administrau averi mai mari decît ale unor state întregi și conduceau activitatea a sute de mii de oameni cu o eficiență și economicitate de neatins în operațiunile restrînse. Era un adevăr unanim acceptat că o afacere se conduce cu atît mai ușor, cu cît e mai extinsă. Tot așa cum mașina e mai sigură decît mîna, organizarea sistematică a activității de către marile concerne se dovedea mai eficientă.

De aceea, cînd se propuse ca națiunea să preia funcțiile marilor corporații, acest lucru nu păru imposibil nici celor mai conservatori.

Se realiza astfel un pas radical, o generalizare fără precedent. Eram optimiști însă, deoarece și numai prin faptul că poporul avea să fie unicul proprietar, multe din greutățile întîmpinate de monopolurile individuale urmau să fie eliminate.

. . . . . .

CAPITOLUL 9

Domnul și doamna Leete fură evident alarmați, aflînd că în dimineața aceea colindasem singur orașul. Se liniștiră, însă, văzîndu-mă atît de calm.

— Cred că a fost o experiență interesantă, domnule West, spuse doamna Leete puțin mai tîrziu, cînd ne așezam cu toți la masă. Trebuie să fi văzut o mulțime de lucruri noi.

— Foarte puține lucruri nu erau noi, am replicat. Ceea ce m-a surprins totuși cel mai mult a fost lipsa magazinelor pe strada Washington și a băncilor pe State. Ce-ați făcut cu negustorii și bancherii ? I-ați spînzurat, probabil, cum voiau să facă anarhiștii încă din vremea mea.

— N-au avut o soartă chiar așa rea, răspunse doctorul Leete. Pur și simplu ne-am dispensat de ei. Ocupațiile lor au devenit inutile în epoca noastră.

— Atunci cine vinde marfa ?

— Azi nu mai există nici negustor, nici marfă. Împărțirea bunurilor se realizează în alt mod. Cît despre

bancheri, nemaiavînd bani, nu mai avem nevoie nici de domniile lor.

— Domnișoară Leete, am spus, întorcîndu-mă spre Edith, am impresia că tatăl dumneavoastră își bate joc de mine. Nu i-o iau în nume de rău : neștiința mea trebuie să fie o tentație extraordinară. Cu toate astea, există o margine a credulității mele în materie de schimbări sociale.

— Sînt sigură că tatii nici prin gînd nu-i trece să se-amuze, răspunse ea, cu un zîmbet blînd.

Conversația luă apoi o altă întorsătură. Doamna Leete, dacă nu mă-nșel, deschise subiectul modei feminine în secolul al nouăsprezecelea. Abia după micul dejun, domnul Leete m-am invitat în refugiul său favorit de pe acoperișul casei, revenind asupra subiectului ce mă intrigase într-atît.

— Ai rămas surprins, începu el, cînd ți-am spus că ne descurcăm foarte bine fără bani și fără comerț. Dacă vei reflecta însă puțin asupra acestui lucru, îți vei da seama că în epoca dumitale ele existau numai datorită faptului că producția materială se afla în mîinile unor particulari.

— Mărturisesc că nu înțeleg deloc.

— E simplu. Atunci cînd bunurile de consum erau produse de o mulțime de particulari independenți unii de alții, oamenii erau siliți la nenumărate schimburi, pentru a-și procura cele necesare. Aceste schimburi sau — altfel spus — comerțul, se realizau cu ajutorul banilor. Cînd societatea a devenit unicul producător de bunuri, schimburile dintre indivizi au dispărut, existînd acum o singură sursă de unde fiecare își procură cele de trebuință. Comerțul a fost înlocuit cu un sistem de împărțire a bunurilor către populație din depozitele naționale. Banul nu mai era necesar.

— Cum se realizează această împărțire ?

— Procedeul e simplu. La începutul anului, fiecare cetățean primește un credit corespunzător cotei sale din venitul național, care se consemnează în registre. I se emite apoi o carte de credit, în baza căreia își poate procura ce și cît dorește din depozitele publice, aflate în fiecare localitate. Vezi, așadar, că, mulțumită acestui sistem, nu mai e nevoie de nici un fel de tranzacție co-

mercială între indivizi. Dorești poate să vezi cum arată cărțile noastre de credit.

În timp ce examinam curios cartonașul, doctorul Leete continuă :

— După cum observi, valoarea e trecută în dolari. Am păstrat vechiul termen, dar nu și conținutul său. El nu are o corespondență reală, servind doar ca simbol algebric pentru a compara valoarea produselor. Prețurile bunurilor sînt specificate, tot ca în vremea dumneavoastră, în dolari și cenți. Funcționarului de la depozit nu-i rămîne decît să verifice și să taie din pătrățelele cărții de credit valoarea comandată.

— Dacă doriți să cumpărați ceva de la o persoană particulară, puteți să-i transferați o parte din credit ?

— În primul rînd, semenii noștri nu au ce să vîndă dar, oricum, creditul nu e transferabil. Dacă, totuși, societatea ar trebui să aprobe un asemenea transfer, ar fi necesare mai întîi o mulțime de investigații asupra detaliilor tranzacției astfel încît să se obțină garanția că e perfect echitabilă. Chiar și faptul că proprietatea asupra banului nu presupunea neapărat dreptul asupra lui ar fi fost un motiv suficient pentru a-l desființa. El avea aceeași valoare în mîinile unui tîlhar sau asasin, sau ale unuia ce-l cîștigase în mod cinstit. Astăzi, oamenii își fac cadouri din prietenie. Tranzacțiile de vînzare-cumpărare sînt considerate a fi în totală contradicție cu umanismul și dezinteresarea ce trebuie să domnească într-o societate bazată pe comunitate de interese. După opinia noastră, negoțul este profund antisocial. Societatea ai cărei cetățeni își urmăresc interesele în dauna altora nu se poate ridica la un înalt nivel de civilizație.

— Ce se-ntîmplă dacă într-un an consumați peste valoarea cărții de credit ?

— Creditul e atît de mare, încît e mai probabil să nu-l folosim în întregime. Dacă, totuși, se întîmplă să-l epuizăm, avem dreptul la un mic avans din creditul anului următor. Practica e însă descurajată printr-o severă scadență. Dacă un cetățean s-ar dovedi peste măsură de risipitor, și-ar primi rația lunar sau săptămînal, sau pur și simplu i s-ar lua dreptul să dispună de credit personal

— Aveți dreptul să puneți deoparte ceea ce nu ați consumat ?

— Acest lucru e îngăduit dacă persoana respectivă are în perspectivă cheltuieli deosebite. Altfel, însă, se presupune că cetățeanul pur și simplu nu are nevoie de mai mult și excedentul se varsă în contul societății.

— Sistemul dumneavoastră nu încurajează chiverniseala...

— Nici nu urmărește așa ceva. Avem o națiune bogată și dorim ca oamenii să nu se supună nici unei privațiuni. Pe timpul dumitale oamenii erau siliți să strîngă bunuri și bani pentru vremurile grele. Necesitatea făcea din zgîrcenie o calitate. Nemaiavînd un motiv lăudabil, practica a încetat să mai fie o virtute. Nimeni nu mai are grija zilei de mîine, nici pentru sine, nici pentru copii, deoarece societatea garantează fiecărui cetățean hrana, educația și o existență prosperă, din leagăn pînă-n mormînt.

— Nu e o garanție sigură, am replicat. Cum puteți fi siguri că munca unui om acoperă ca valoare cheltuielile de întreținere a lui ? Societatea are, poate, capacitatea de a-și întreține toți membrii. Fără îndoială, însă, că unii cîștigă mai puțin decît e suficient pentru întreținerea lor, iar alții mai mult. Asta ne readuce la problema salariilor despre care pînă acum n-ați pomenit nimic. Dacă vă amintiți, aici s-a întrerupt conversația noastră la masă, iar eu repet ce-am spus atunci, anume că nu văd cum economia dumneavoastră națională ar putea rezolva această problemă. Acum vă-ntreb din nou : ce criteriu aveți în fixarea echitabilă a salariilor sau remunerației pentru infinitatea de activități social-utile ? La noi, cursul pieței era acela care stabilea valoarea muncii și produsului ei. Patronul plătea cît putea mai puțin, iar muncitorul trebuia să se mulțumească cu cît primea. Recunosc că nu era un sistem prea echitabil, dar cel puțin ne oferea o formulă practică de rezolvare a unei probleme care, altminteri, ne-ar fi frămîntat de zece mii de ori pe zi.

— Într-adevăr, încuviință doctorul Leete, acesta era singurul procedeu practic într-o societate de interese antagoniste. Ar fi fost trist, totuși, dacă omenirea n-ar fi recurs la o formulă socială mai bună decît aceea bazată pe morala diavolului : „De nevoia ta, profit eu". Răsplata

pentru munca depusă nu depindea de dificultatea ei sau de pericolele la care se expunea muncitorul — dimpotrivă, se pare că tocmai munca cea mai grea, mai periculoasă, mai neplăcută era plătită mai prost — ci de trebuinţele patronilor.

— De acord cu dumneavoastră, am spus. Dar în ciuda tuturor defectelor, sistemul reglării preţurilor după cursul pieţei era foarte practic şi nu văd ce altceva mai bun aţi fi putut inventa. Dacă statul e unicul patron, nu puteţi evalua valoarea la preţul pieţei, nici valoarea forţei de muncă. Salariile sînt deci fixate de guvern în mod cu totul arbitrar. Nici nu-mi pot imagina o atribuţie mai delicată şi mai dificilă şi, oricum ar fi îndeplinită, nu poate decît să nemulţumească pe toată lumea.

— Scuză-mă, te rog, dar cred că exagerezi. Să presupunem că o comisie de oameni competenţi ar fi însărcinată cu fixarea salariilor pentru toate profesiile. Ţinem cont că orînduirea noastră garantează fiecăruia dreptul la muncă, precum şi posibilitatea de a-şi alege profesiunea. Nu-ţi dai seama că eventualele greşeli ar trebui corectate imediat ? Profesiile favorizate ar fi asaltate de prea mulţi voluntari, iar cele vitregite, ocolite, pînă ce s-ar restabili balanţa. Noi nu recurgem, totuşi, la un asemenea procedeu deşi, mi-nchipui, ar fi destul de operativ.

— Atunci cum fixaţi salariile ? am întrebat încă o dată.

Doctorul Leete tăcu o vreme, părînd să mediteze la ce avea să spună.

— Cunosc destul de bine vechiul sistem social, spuse în cele din urmă, pentru a înţelege întrebarea dumitale. Cu toate acestea, sistemul nostru e atît de diferit în această privinţă, încît nu ştiu cum aş putea să-ţi explic ca să înţelegi mai bine. Mă întrebi cum fixăm salariile. Pot să-ţi spun doar că în societatea modernă nu există nimic care să semene cît de cît cu ceea ce în vremea dumitale se chema salariu.

— Vreţi, probabil, să spuneţi că nu aveţi bani pentru plata salariilor. Dar creditul acordat muncitorului la depozitul naţional corespunde salariilor noastre. Cum se stabileşte valoarea creditului pentru oamenii muncii din diferite domenii de activitate ? În virtutea cărui drept îşi cere fiecare partea sa ? Pe ce bază se face repartiţia ?

— Fiecare își cere partea în virtutea dreptului său de om.

— Dreptul său de om ! am repetat neîncrezător. Vreți cumva să spuneți că repartiția este egală ?

— Bineînțeles.

Cititorii acestei cărți, care n-au cunoscut nemijlocit o altă ordine socială sau care, studiind în profunzime documentele unor epoci trecute, sînt obișnuiți cu ideea sistemelor sociale fundamental diferite, nu vor putea înțelege starea de uluire în care m-a aruncat afirmația doctorului Leete.

— Vezi, așadar, spuse el zîmbind, că nu-i vorba de-a nu avea bani pentru plata salariilor ci, după cum spuneam, nu există un corespondent al ideii dumitale de salariu.

Între timp, îmi revenisem suficient pentru a da glas criticilor ce năvăleau în mintea mea de om al secolului al nouăsprezecelea cu privire la ciudata rînduială.

— Dar unii muncesc de două ori mai mult ca alții ! Cum acceptă muncitorii fruntași să fie puși în aceeași oală cu cei mediocri ?

— Nu dăm nimănui motive să se plîngă de nedreptate, răspunse doctorul Leete. Cerem tuturor aceeași contribuție.

— Și, mă rog, cum e posibil așa ceva, cînd nu există doi oameni care să dispună de capacități absolut egale ?

— Nimic mai simplu. Pretindem tuturor același efort, adică atît cît poate da fiecare.

— Chiar dacă ar munci toți după întreaga lor capacitate, produsul muncii nu poate fi egal.

— Foarte adevărat, dar produsul muncii nu are nici o legătură cu problema pe care-o discutăm și care se reduce la meritul muncitorului. Meritul este o chestiune morală, iar valoarea produsului muncii, una materială. Ciudată logică ar mai avea cineva care-ar încerca să rezolve o chestiune de etică, recurgînd la un etalon material. Meritul e dat numai de efortul depus. Cei ce dau tot ce le stă în putere sînt egali din acest punct de vedere. Talentele unui om, oricît de remarcabile, nu fac decît să dea măsura datoriei lui. Un om cu resurse deosebite, dar care nu le fructifică, e considerat inferior altuia mai

puțin dotat, dar care lucrează la nivelul maximei capacități. Primul rămîne dator tovarășilor săi. Datoriile oamenilor sînt date de la naștere, prin calitățile cu care sînt înzestrați. Noi nu le cerem decît să le împlinească.

— Teoretic sună foarte bine, dar practic mi se pare nedrept ca doi oameni să primească aceeași parte, deși unul produce de două ori mai mult decît celălalt, chiar dacă se străduiesc în aceeași măsură.

— Așa gîndești dumneata ? Curios lucru ! Nouă ni se pare că un om care poate produce de două ori mai mult decît altul, făcînd un efort egal, nu trebuie răsplătit pentru asta ci, eventual, pedepsit dacă n-ar face-o. Mi-nchipui că în secolul al nouăsprezecelea răsplăteați un cal pentru că trăgea mai mult decît o capră. Noi, cel mult, l-am biciui zdravăn dacă ar trage mai puțin, deoarece e mai puternic decît capra. E uimitor cum se mai schimbă normele morale, spuse doctorul cu o scînteiere jucăușă în ochi.

Am rîs fără să vreau.

— Cred, i-am spus, că adevăratul motiv pentru care răsplăteam oamenii după talentul lor, iar în privința animalelor ne mulțumeam să le stabilim norme severe, era acela că animalele, nefiind înzestrate cu rațiune, dădeau, firește, cît le sta în putere, în timp ce pe oameni nu-i puteam determina să facă același lucru decît plătindu-le în funcție de valoarea produsului muncii lor. Asta mă obligă să vă întreb cum se face că nu mai sînteți confruntați cu aceeași necesitate ? Ori poate natura umană s-a schimbat radical în ultima sută de ani ?

— Nu cred să fi intervenit vreo schimbare în natura umană. Pentru omul mediu încă e nevoie de stimulente — premii ori diverse avantaje — pentru a-l determina să-și dea toată străduința în domeniul său.

— Dar cum poate fi un om stimulat să-și dea toată străduința cînd, indiferent de realizări, venitul său este același ? Oamenii cu o înaltă conștiință o fac, desigur, din devotament pentru proprietatea obștească instituită de o asemenea orînduire, dar omul mediu nu e oare tentat să se lase pe tînjeală, gîndind că n-are rost să facă eforturi deosebite, din moment ce asta nu-i sporește venitul, tot așa cum chiulul nu i-l poate diminua ?

— Prin urmare, dumneata crezi că omul nu poate avea şi alte mobiluri decît teama de nevoi şi dorinţa de trai bun ? Crezi că o dată ce are existenţa asigurată şi condiţii egale de trai, nu mai poate fi stimulat în nici un fel ? Contemporanii dumitale nu gîndeau astfel, chiar dacă nu-şi dădeau seama de acest lucru. Cînd era vorba de eforturi supreme, de devoţiune deplină, ei recurgeau la cu totul alte stimulente. Nici vorbă nu era de salarii mai mari. Onoarea, datoria faţă de popor, patriotismul, despre asta se vorbea soldaţilor cînd erau trimişi să moară pentru ţară şi nu cunosc nici o epocă în istoria omenirii în care aceste idealuri să nu fi deşteptat tot ce e mai bun şi mai nobil în om. Şi nu numai asta. Dacă vei sta şi vei analiza puţin lucrurile, îţi vei da seama că teama de sărăcie şi dorinţa de trai bun nu erau nici pe departe singurele raţiuni ale poftei de cîştig. Mai importante erau pentru unii oameni setea de putere, dorinţa de a obţine o anumită poziţie socială, carierismul. Vezi, aşadar, că deşi am înlăturat teama de sărăcie şi speranţa de trai mai îmbelşugat decît al altor semeni, tot au mai rămas celelalte mobiluri ale celor ce se-nchinau viţelului de aur. Numai că poftele vulgare au dispărut, fiind înlocuite de idealuri înalte, necunoscute salariaţilor din vremea dumitale. Sîrguinţa nu înseamnă acum profit personal, ci serviciu adus societăţii, patriotism, umanism. Ele însufleţesc pe muncitor în aceeaşi măsură în care pe vremea dumitale îl impulsionau pe soldat. Armata noastră muncitoare îşi merită numele nu numai datorită organizării sale perfecte, ci şi devotamentului de care dau dovadă toţi membrii ei. Procedăm la fel ca dumneavoastră care eraţi siliţi uneori să substituiţi patriotismului dorinţa de glorie, pentru a stimula vitejia soldaţilor. Cum sistemul nostru se bazează pe principiul efortului maxim din partea fiecăruia, trebuie să ne gîndim la mijloacele prin care să-i determinăm pe muncitori să facă acest lucru. Sîrguinţa în serviciul societăţii este la noi unicul mijloc de-a te bucura de onoruri, de recunoaştere oficială, de a te distinge în societate. În comparaţie cu efectul stimulativ pe care-l are organizarea noastră socială asupra muncitorilor, lecţiile pe care le dădeaţi dumneavoastră, de cumplită mi-

zerie sau lux orbitor, ne par mai puțin eficace, mai nesigure și barbare. Chiar și în epoca dumneavoastră înapoiată, setea de glorie întrecea dorința de cîștig.

— M-ar interesa foarte mult să cunosc această organizare socială.

— Schema este destul de complicată, ea stînd la baza organizării întregii armate muncitoare. Voi încerca, totuși, să-ți dau o idee generală asupra ei.

În acel moment, conversația noastră fu întreruptă de apariția fermecătoarei Edith Leete. Era în ținută de oraș și venise să-i ceară tatălui ei lămuriri asupra unui comision pe care i-l ceruse acesta.

— Apropo, Edith, zise doctorul fiicei sale, care era pe punctul de-a ne lăsa din nou singuri, poate domnul West ar dori să te însoțească la magazin. I-am spus cîte ceva despre sistemul nostru de repartiție și cred că l-ar interesa să-l studieze în practică.

Întorcîndu-se către mine, îmi spuse :

— Fiica mea e o cumpărătoare neobosită, așa că îți poate fi un ghid mult mai bun decît mine.

Propunerea îmi producea, firește, o bucurie deosebită și, cum Edith avu amabilitatea să-mi spună că i-ar face plăcere s-o însoțesc, am părăsit casa împreună.

. . . . . .

CAPITOLUL 11

Cînd ne-am întors, doctorul Leete nu venise încă, iar doamna Leete era, probabil, în camera ei.

— Vă place muzica, domnule West ?

I-am răspuns că nu concep viața fără ea.

— Trebuie să vă cer scuze. În zilele noastre nici nu se mai pune o asemenea întrebare. Am citit însă că în vremea dumneavoastră existau unii oameni, intelectuali chiar, cărora muzica nu le spunea nimic.

— Trebuie să fiți îngăduitoare cu ei : muzica noastră n-avea uneori nici o noimă.

— Da, știu asta. Mă tem că nici mie nu mi-ar fi plăcut. Ați dori să ascultați o muzică de-a noastră, domnule West ?

— Nimic nu mi-ar face o mai mare plăcere decît să v-ascult, i-am răspuns.

— Să mă ascultați ! ?... exclamă ea rîzînd. Ați crezut că vreau să vă cînt ceva ?

— Așa am sperat, desigur.

Observîndu-mi încurcătura, își înăbuși veselia.

— Sigur, îmi explică ea, toți studiem muzica în școală, iar unii învață să cînte la un instrument, pentru propria lor delectare. Muzica profesionistă este însă într-atît superioară execuției noastre, încît modestele noastre realizări nici nu pot fi numite muzică. Ea e, de altfel, și perfect accesibilă. Putem s-o ascultăm oricînd dorim. Adevărații soliști și instrumentiști fac parte din serviciul muzical. Noi, ceilalți ne mulțumim să-i ascultăm. Chiar v-ar place să ascultați muzică ?

Am asigurat-o încă o dată că mi-ar face plăcere.

— Să mergem atunci în camera de muzică.

Am urmat-o într-o încăpere lipsită de podoabe, de draperii sau tablouri, cu pereții îmbrăcați în lemn și cu parchet lucios ca oglinda. Eram curios să văd ce s-a mai inventat în materie de instrumente muzicale, dar nimic în jurul meu nu aducea nici pe departe cu un asemenea obiect. Era evident că figura mea nedumerită o amuza teribil pe Edith.

— Vă rog să vă uitați pe programul de azi, îmi zise, întinzîndu-mi o fișă, și să-mi spuneți preferința. Vă amintesc că e ora cinci.

Fișa purta data de 12 septembrie, anul 2000, și conținea cel mai lung și mai variat program muzical pe care-l văzusem vreodată. Includea o gamă bogată de solouri vocale și instrumentale, duete, cvartete și alte piese instrumentale. Priveam uimit cuprinzătoarea listă, cînd degetul trandafiriu al lui Edith îmi atrase atenția asupra unui grupaj de piese în dreptul căruia se specifica : ora cinci după-amiază. Atunci mi-am dat seama că era vorba de un program pentru toată ziua, împărțit pe ore. Acolada, delimitînd programul pentru ora cinci, cuprindea doar cîteva bucăți. Am ales o compoziție pentru orgă.

— Mă bucur că vă place orga. E instrumentul pe care-l ascult aproape totdeauna cu plăcere.

Îmi oferi un loc comod și, traversînd camera, nu făcu altceva decît să apese pe niște butoane. Camera se umplu imediat de sunetele unui grandios coral ; se umplu, nu răsună, deoarece, nu știu prin ce mijloc, intensitatea melodiei era perfect reglată la dimensiunile camerei. Am ascultat cu respirația tăiată pînă la sfîrșit. Nu crezusem niciodată că-mi va fi dat s-ascult o execuție atît de desăvîrșită.

— Admirabil ! am strigat, după ce ultima undă sonoră se pierdu în tăcere. Parcă la claviatura acelei orgi ar fi fost Bach însuși ! Dar unde e orga ?

— Vă rog să mai așteptați puțin, mă opri Edith. Aș vrea să ascultați valsul care urmează. Îl găsesc încîntător.

Sunetele viorilor se revărsară de îndată în cameră, umplînd-o de magia unei nopți de vară. Cînd și acesta încetă, Edith îmi spuse :

— Nu-i nici un mister în privința acestor audiții. Interpreții nu sînt zîne sau spiriduși, ci oameni muncitori și excepțional de talentați. Ca pretutindeni, am introdus și-n serviciul muzical ideea economisirii muncii și a conlucrării. Sînt cîteva camere de muzică în oraș, perfect adaptate din punct de vedere acustic la toate genurile de muzică. Acestea sînt puse în legătură telefonică cu locuințele tuturor celor care acceptă să plătească o mică taxă. De altfel, toată lumea din Boston e abonată. Corpul de instrumentiști atașați acestor săli e atît de numeros, încît poate acoperi un program de douăzeci și patru de ore, deși partea fiecăruia — solo sau în orchestră — este scurtă. Dacă priviți mai atent, veți observa patru programe distincte. Puteți asculta pe oricare dintre ele, apăsînd doar pe butonul care vă va pune-n legătură cu sala respectivă. Programele sînt în așa fel gîndite, încît cele patru compoziții interpretate simultan să difere nu numai în privința genului — intrumental sau vocal — ci și a instrumentelor și atmosferei — de la tonurile grave la cele optimiste, satisfăcînd, astfel, gusturile și dispoziția fiecăruia.

— Cred, domnișoară Leete, că dacă noi am fi reușit în vremea noastră să punem la punct o astfel de instalație, prin care fiecare să poată asculta muzică în propria-i casă, într-o asemenea execuție și de-o asemenea varietate, pe care s-o poată alege după dispoziția sa de moment, să-i dea drumul și s-o oprească după bunul plac, ei bine, atunci am fi considerat că am atins culmea fericirii omenești și nu am mai fi dorit nimic altceva.

— Într-adevăr, încuviință Edith, nu-mi pot imagina cum îndurau melomanii audițiile din vremea aceea. Pentru masele largi, muzica adevărată trebuie să fi fost inaccesibilă. Cei favorizați ajungeau uneori la ea, cu mare greutate și plătind scump, dar chiar și atunci, doar pentru o perioadă scurtă, fixată arbitrar de altcineva, în condiții din cele mai neplăcute. Cînd mă gîndesc, de exemplu, la sălile dumneavoastră de concert și la opere! Ce enervant trebuie să fi fost ca, de dragul unei piese favorite, să trebuiască să suporți ore întregi altele, ce nu te interesau deloc. Nici la masă nu ești silit să înghiți toate felurile, dacă nu-ți plac și, oricît de flămînd ai fi, e imposibil să-ți placă toate. Auzul e, fără îndoială, la fel de sensibil ca gustul. Înțeleg, așadar, cum de acceptați să audiați în propriile case interpretările unor diletanți.

— Într-adevăr. Pentru cei mai mulți, era unica posibilitate.

— Ei, suspină Edith, dacă mă gîndesc mai bine, nu mă miră faptul că mulți contemporani de-ai dumneavoastră erau insensibili la farmecul acestei arte. Sînt convinsă că nici mie nu mi-ar fi plăcut.

— Nu știu dacă am înțeles bine. E adevărat că programul ține douăzeci și patru de ore? Așa reiese din această fișă, dar îmi pare ciudat. Cine stă să asculte de la miezul nopții pînă dimineața?

— O, multă lume. Dar chiar de n-ar fi vorba de melomani, programul tot ar funcționa pentru cei ce au insomnii, pentru suferinzi sau muribunzi. Toate dormitoarele au la capătul patului o instalație telefonică, grație căreia pot asculta ce muzică doresc.

— Există și-n camera mea o asemenea instalație?

— Desigur. Ah, ce proastă am putut să fiu că nu v-am spus încă de aseară ! O să v-o arate tata înainte de-a vă culca și, cu receptorul la ureche, sînt sigură că veți putea alunga toate gîndurile negre, dacă vă vor tulbura din nou.

. . . . . .

CAPITOLUL 27

Dintotdeauna, în după-amiezile de duminică mă cotropea melancolia. În mod inexplicabil, totul în jurul meu părea să pălească, devenind cenușiu, neinteresant. Orele, ce mă purtau de obicei sprintene pe aripile lor, zburau tot mai încet, pînă ce, spre sfîrșitul zilei, abia se mai tîrau peste pămînt. Poate printr-o asociație de idei, în după-amiaza primei mele duminici în secolul al douăzecilea, deși mediul era complet schimbat, mă cuprinse o adîncă tristețe.

Numai că de data asta nu mai era vorba de inefabila melancolie de care vorbeam. Descurajarea mea era provocată și perfect justificată de situația în care mă aflam. Cuvîntarea domnului Barton, cu referirile constante la prăpastia morală dintre secolul căruia îi aparținusem și cel în care mă aflam, îmi întărise sentimentul de înstrăinare. Discursul său profund mă făcuse să-mi dau seama de amestecul de milă, curiozitate și aversiune pe care trebuie să-l fi trezit celor din jur, ca reprezentant al unei epoci detestate.

Amabilitatea deosebită a doctorului Leete și a familiei sale și, mai ales, bunătatea lui Edith mă împiedicaseră să-mi dau seama că sentimentele lor față de mine nu puteau diferi de cele ale contemporanilor lor. Oricît de greu mi-ar fi fost, m-aș fi împăcat, poate, cu gîndul în ceea ce-i privea pe domnul și doamna Leete. În schimb, convingerea că și Edith le împărtășea sentimentele era de-a dreptul insuportabilă.

Realizarea tîrzie a unui fapt atît de evident avu un efect fulgerător, deschizîndu-mi ochii asupra unui lucru pe care cititorul îl bănuia poate deja : o iubeam pe Edith.

Era, oare, de mirare ? Aveam o mulțime de motive : amintirea tulburătoarei clipe cînd mîinile ei mă ridicaseră din vîrtejul nebuniei ; faptul că simpatia ei era suflul vital ce mă susținea în noua mea viață, dîndu-mi puterea s-o suport ; obișnuința de-a găsi în ea un mijlocitor între mine și lumea din jur, cum nici tatăl ei nu reușise să-mi fie. Toate acestea nu făceau decît să sporească efectul frumuseții ei trupești și sufletești, care și singură ar fi fost suficientă pentru a mă face să văd în ea femeia unică. Acum, cînd brusc realizasem zădărnicia speranțelor mele, sufeream mai adînc decît oricare îndrăgostit vreodată, deoarece pierderea iubirii însemna pentru mine o singurătate fără leac.

Gazdele mele, văzîndu-mă deprimat, făceau tot ce puteau să mă înveselească. Edith, mai ales, se arăta foarte îngrijorată de starea mea, dar, cu perversitatea îndrăgostitului care a sperat odată la mai mult, nu găseam nici o mîngîiere într-o amabilitate pe care-o credeam simplă compasiune.

M-am închis în camera mea toată după-amiaza acelei zile mohorîte. Spre seară am ieșit să mă plimb în grădină. Mirosea a toamnă în aerul cald și liniștit. Ajuns la locul săpăturilor, am coborît în camera subterană și m-am așezat. „Aceasta, mi-am zis, este singura mea casă. N-am s-o mai părăsesc niciodată." Privind în jur la obiectele familiare, mă străduiam, ca o consolare, să rememorez chipurile oamenilor pe care-i cunoscusem în trecut. Zadarnic. Erau moarte. De aproape o sută de ani stelele străluceau peste mormîntul lui Edith Bartlett și al celorlalți din generația mea. Trecutul era mort, îngropat sub povara unui secol, iar prezentul mă excludea. N-aveam loc pe lume. Eram un cadavru viu. Zăceam suspendat între viață și moarte.

— Iertați-mă că v-am urmărit !

Edith stătea în cadrul ușii.

Zîmbea, dar ochii îi trădau neliniștea.

— Alungați-mă, dacă vă deranjez, spuse ea. Am observat însă că sînteți abătut și doar mi-ați promis să-mi spuneți ori de cîte ori se întîmplă acest lucru. Nu v-ați ținut promisiunea.

M-am îndreptat către ușă, încercînd să zîmbesc, dar fără prea mult succes, bănuiesc, deoarece frumusețea ei îmi sporea nefericirea.

— Mă simțeam puțin singur, asta e tot. V-ați gîndit vreodată că sînt mai singur decît a fost vreodată o ființă omenească, și că pentru a numi această singurătate trebuie inventat un nou cuvînt ?

— O, nu trebuie să vorbiți astfel, nu trebuie să nutriți asemenea gînduri, nu trebuie !, exclamă ea cu ochii umezi. Nu sîntem noi prietenii dumneavoastră ? De ce vă izolați de noi ? Nu aveți de ce să vă simțiți singur.

— Bunătatea dumneavoastră întrece putința mea de înțelegere, dar credeți că nu-mi dau seama că-i izvorîtă din milă, milă sinceră, dar numai atît ? Ar însemna să fiu prea prost să nu-nțeleg că nu puteți vedea în mine un seamăn, un coleg de generație, ci o ființă stranie, un naufragiat de pe o mare necunoscută, a cărui singurătate vă stîrnește mila, în ciuda aspectului ei grotesc. Generozitatea dumneavoastră mă făcuse aproape să uit aceste adevăruri și să-mi închipui că aș putea fi asimilat, cum spuneam noi, de această epocă, să par ca unul de-ai dumneavoastră, să gîndesc ca un membru al acestei societăți. Cuvîntarea domnului Barton însă mi-a deschis ochii, arătîndu-mi cît de adîncă e prăpastia ce ne desparte.

— O, nenorocita aia de cuvîntare ! strigă ea, plîngînd acum de-a binelea. Știam eu că nu trebuie s-o ascultați. Ce știe el despre dumneavoastră ? Numai ce-a citit în hîrțoage mucegăite. Ce vă pasă ce-a spus ? Nu e mai important ce gîndim noi, care vă cunoaștem, decît un om care nu v-a văzut în viața lui ? O, domnule West, nici nu vă dați seama ce-nseamnă pentru mine să vă văd atît de nefericit ! N-am să îngădui acest lucru. Ce aș putea să vă spun ? Cum aș putea să vă conving că sentimentele noastre față de dumneavoastră sînt cu totul altele ?

Întocmai ca atunci, în celălalt moment greu al vieții mele, îmi întinse mîinile cu toată căldura de care era în stare, iar eu i le-am prins și le-am ținut în ale mele. Respirația înăbușită și tremurul degetelor arătau cît era de emoționată. Pe chipul ei, mila se lupta cu o dumnezeiască mînie împotriva obstacolelor ce-o făceau inefi-

cientă. Compasiunea feminină n-a oferit niciodată un tablou mai fermecător.

N-am rezistat acestei revărsări de bunătate și frumusețe. Singurul răspuns potrivit îmi părea însuși adevărul. Nu speram nimic, dar nici nu mă temeam că mi-o va lua în nume de rău : avea un suflet atît de afectuos ! Așa că i-am spus :

— E o ingratitudine din partea mea să nu mă mulțumesc cu bunătatea pe care mi-ați arătat-o întotdeauna și mai ales acum. Nu înțelegeți însă că nu-i de ajuns pentru a mă face fericit ? Nu vedeți că am avut nesocotința să mă îndrăgostesc de dumneavoastră ?

Edith roși adînc și-și plecă privirea, dar nu-ncercă să-și retragă mîinile dintr-ale mele. Cîteva clipe rămase așa, respirînd agitat, apoi, roșind și mai adînc, dar cu un zîmbet strălucitor pe chip, mă privi în ochi și-mi spuse :

— Sînteți sigur că orbirea nu-i de partea dumneavoastră ?

Atît a spus doar, dar a fost de-ajuns. Cuvintele ei mi-au dovedit că, oricît de incredibil părea, această fiică fermecătoare a unei epoci de aur își revărsase asupra mea nu numai compasiunea, ci și dragostea. Și totuși, în timp ce-o strîngeam în brațe, mă mai temeam să nu fiu pradă unui vis frumos.

— Dacă mi-am pierdut mințile, am strigat, vreau să rămîn așa.

— Mai curînd despre mine o să credeți asta, zise ea, desprinzîndu-se din strînsoarea mea, cînd abia-i atinsesem buzele. Dumnezeule ! Ce altceva puteți gîndi despre o fată care s-a aruncat astfel în brațele dumneavoastră, decît că-i o ușuratică ? Nu voiam să-mi aflați secretul atît de curînd, dar mi-a fost așa milă de dumneavoastră, că nu mi-am dat seama ce spun. Nu ! Vă rog să nu mă mai atingeți înainte de-a afla cine sînt. După aceea, domnul meu, va trebui să vă cereți umile scuze pentru ceea ce gîndiți acum, anume că m-am îndrăgostit de dumneavoastră cu prea multă ușurință. Veți recunoaște atunci că nimic nu era mai firesc decît să mă îndrăgostesc de la prima vedere și că nici o fată sensibilă nu ar fi făcut altceva în locul meu.

Firește, aș fi preferat să amînăm explicațiile, dar cum Edith hotărîse ferm că nu-mi va fi îngăduit s-o sărut mai înainte de-a o fi absolvit de orice bănuială precum că mi-ar fi acordat prea repede inima, a trebuit s-o urmez pe frumoasa enigmatică în casă. Cu chipul îmbujorat, ea-i șopti mamei sale ceva la ureche și apoi fugi, lăsîndu-ne singuri.

Se pare că partea cea mai ciudată a aventurii mele aveam s-o aflu abia acum. Doamna Leete îmi spuse că Edith nu era altcineva decît strănepoata primei mele iubite, Edith Bartlett. După un doliu de paisprezece ani, aceasta se căsătorise din prietenie și avusese un fiu : tatăl doamnei Leete. Doamna Leete nu-și văzuse niciodată bunica, dar auzise atîtea lucruri despre ea, încît, atunci cînd aduse pe lume o fată, o botează Edith. Pe măsură ce creștea, micuța Edith se arăta tot mai interesată de povestea străbunicii sale și, mai ales, de presupusa moarte a logodnicului ei în focul ce-i nimicise casa. Era o poveste parcă anume născocită pentru a înflăcăra imaginația unei fete romantice, mai ales că în vinele ei curgea sîngele nefericitei eroine. Un portret al lui Edith Bartlett și cîteva hîrtii ce-i aparținuseră, printre care și niște scrisori ale mele, făceau parte din zestrea familiei. Tabloul reprezenta o tînără foarte frumoasă, despre care nu era greu să-ți imaginezi tot felul de lucruri romanțioase. Din lectura scrisorilor, Edith își făcuse o idee despre persoana mea, încît trista poveste de dragoste deveni foarte reală pentru ea. Deseori le spunea părinților, pe jumătate în glumă, pe jumătate în serios, că nu se va căsători pînă cînd nu va găsi un bărbat ca Julian West, ceea ce nu era prea ușor în zilele noastre. Desigur, toate acestea nu erau decît visele unei fete care nu cunoscuse încă dragostea și ar fi rămas fără vreo consecință importantă, dacă nu s-ar fi descoperit camera subterană și identitatea locatarului ei. Aducînd în casă trupul aparent neînsuflețit, au observat medalionul de la gît și au recunoscut chipul lui Edith Bartlett. Acest indiciu, împreună cu altele, i-au convins că nu puteam fi altul decît Julian West. Doamna Leete era convinsă că această întîmplare ar fi afectat-o pe Edith pentru toată viața, chiar dacă n-aș fi fost readus la viață, ceea ce la

început nici nu le trecuse prin minte. Gîndul că un destin misterios unise soarta mea cu a ei ar fi exercitat oricum asupră-i o irezistibilă fascinație.

Cîteva ore mai tîrziu am revenit la viață și de la început m-am arătat atras de prezența ei, părînd să găsesc la ea o deosebită mîngîiere. Era de mirare că-și mărturisise iubirea la primul meu semn ? Puteam acum, spuse doamna Leete, să judec singur. Dacă totuși înclinam să-i atribui vreo vină, trebuia să-mi amintesc că, la urma urmelor, eram în secolul al douăzecilea, cînd iubirea se pîrguiește mai repede și se exprimă cu mai multă sinceritate.

De la doamna Leete, m-am dus la Edith. I-am luat mîinile într-ale mele și am rămas mult timp în contemplarea chipului ei. Amintirea celeilalte Edith, amuțită de șocul extraordinarei întîmplări ce ne despărțise, reînvie, iar inima mea se umplu de durere și bucurie în același timp, fiindcă aceea care-mi dădea sentimentul viu a ceea ce pierdusem avea să compenseze pierderea. Era ca și cum însăși Edith Bartlett m-ar fi privit prin ochii ei, zîmbindu-mi mîngîietor. Soarta mea nu era numai cea mai ciudată, ci și cea mai norocoasă ce-o cunoscuse vreodată un om. O a doua minune se-nfăptuise pentru mine. Aruncat pe un țărm străin, nu eram totuși singur. Iubita mea, pe care-o credeam pierdută, se reîntrupase pentru a mă consola. În timp ce îmbrățișam pe frumoasa fată, într-o revărsare de recunoștință și iubire, cele două Edith erau o singură ființă în mintea mea și așa au rămas de atunci mereu. Imediat aveam să aflu că și în sufletul lui Edith era o confuzie de identități. Cred că niciodată doi îndrăgostiți ce abia și-au mărturisit iubirea nu au purtat o discuție mai ciudată. Edith dorea să-i vorbesc mai mult de fosta mea logodnică decît de ea, de iubirea mea pentru Edith Bartlett, răsplătindu-mi cuvintele tandre pentru altă femeie cu lacrimi, zîmbete duioase și strîngeri de mînă.

— Nu trebuie să mă iubești prea mult, spuse ea, altfel voi fi geloasă pentru cealaltă Edith. N-am să te las s-o uiți. Ce-am să-ți spun acum o să-ți pară, poate, curios. Nu crezi că uneori spiritele se întorc printre cei vii, pentru a împlini ceva ce le stă pe inimă ? Ei bine,

am citeodată impresia că numele meu adevărat e Edith Bartlett, nu Edith Leete. Sigur, nimeni nu știe cine este cu adevărat, dar așa simt eu. Și nu găsești că am dreptate, cînd te gîndești ce mult m-a afectat povestea voastră încă înainte ca tu să intri în viața mea ? Vezi deci că nici nu-i nevoie să mă iubești pe mine, e de-ajuns să-i fii ei credincios. N-am să fiu geloasă.

Doctorul Leete ieșise în după-amiaza aceea, așa că nu i-am putut vorbi decît mai tîrziu. Nu a părut foarte surprins și, ca răspuns, mi-a strîns mîna cu putere.

— În condiții obișnuite, domnule West, aș spune că hotărîrea a fost luată într-o perioadă prea scurtă de cînd v-ați cunoscut, dar aceasta nu e nicidecum o situație obișnuită. Ca să fiu sincer, adăugă zîmbind, deși îmi dau consimțămîntul din toată inima, nu trebuie să te simți prea îndatorat, el nefiind decît o simplă formalitate. Din momentul descoperirii medalionului, deznodămîntul era perfect previzibil. Cerule, dacă Edith n-ar fi preluat legămîntul străbunicii, mă tem că devotamentul doamnei Leete față de mine ar fi fost serios afectat.

În seara aceea Edith și cu mine ne-am plimbat prin grădina scăldată de lumina lunii, încercînd să ne obișnuim cu gîndul fericirii noastre.

— Ce m-aș fi făcut, dacă nu m-ai fi iubit ? Mă tem că așa se va întîmpla. Ce m-aș fi făcut atunci, cînd eu simțeam că îți sînt destinată ! ? De îndată ce ți-ai revenit, am fost convinsă că voi putea fi pentru tine ceea ce n-a putut să fie ea, cu condiția să vrei și tu. Oh, cît doream atunci, în dimineața aceea, cînd te simțeai atît de singur printre noi, să-ți spun cine sînt, dar nu îndrăzneam și nici nu i-am lăsat pe tata sau pe mama...

— Tu erai deci cea care nu-l lăsa pe domnul Leete să-mi spună ! am exclamat, amintindu-mi conversația pe care-o auzisem în timp ce-mi reveneam din transă.

— Bineînțeles, rîse Edith. N-ai ghicit ? Tata, bărbat insensibil ce este, considera că, spunîndu-ți adevărul, te-ar fi făcut să te simți printre prieteni. La mine nu se gîndea. Mama, în schimb, m-a înțeles, așa că a fost cum am vrut eu. N-aș fi putut să te mai privesc în ochi dacă ai fi știut cine sînt. Ar fi însemnat, pur și simplu, să mă arunc în brațele tale. Mă tem că asta ți-a părut c-am făcut as-

tăzi. Știam că pe vremea ta fetele trebuiau să-și ascundă sentimentele așa că nu voiam să te șochez. Ce greu trebuie să le fi fost să-și ascundă iubirea ca pe o vină ! De ce găsești că e așa rușinos să iubești mai înainte de a ți se fi dat permisiunea ? E așa caraghios ! Să aștepți permisiunea de a te îndrăgosti ! Se-nfuriau bărbații din vremea aceea cînd erau iubiți ? Cei din generația mea gîndesc altfel. Nu înțeleg deloc. E o curiozitate a femeilor din vremea aceea pe care va trebui să mi-o explici. Nu cred totuși că Edith Bartlett era aidoma celorlalte.

Nu ne înduram să ne despărțim. În cele din urmă, Edith decise că era timpul să ne spunem noapte bună. Eram pe cale s-o sărut într-adevăr pentru ultima oară cînd, cu o cochetărie de nedescris, mă întrebă :

— Un lucru mă neliniștește. Ești sigur că ai iertat-o pe Edith Bartlett pentru că s-a căsătorit cu altcineva ? Din cărți mi-am dat seama că pe atunci îndrăgostiții erau animați de gelozie mai mult decît de iubire, de aceea te-am întrebat. Ar fi o ușurare pentru mine să știu că nu ești deloc gelos pe străbunicul meu pentru că ți-a luat iubita. Pot spune fotografiei străbunicii mele că ai iertat-o pe deplin ?

Nu știu dacă Edith o făcuse conștient, dar gluma ei își atinse ținta, vindecîndu-mi o suferință absurdă, semănînd a gelozie, de care fusesem vag conștient din momentul în care doamna Leete îmi vorbise de căsătoria lui Edith Bartlett. Chiar și cînd o ținusem în brațe pe strănepoata acesteia, nu mă gîndisem nici o clipă că acest lucru n-ar fi fost posibil dacă n-ar fi avut loc acea căsătorie. Resentimentele mele se risipiră însă ca un nor la întrebarea șireată a lui Edith. Am rîs și am sărutat-o.

— Poți s-o asiguri de iertarea mea desăvîrșită, i-am spus, deși, dacă ar fi fost vorba de alt bărbat și nu de străbunicul tău, lucrurile ar fi stat cu totul altfel.

Cînd am ajuns în cameră, nu a trebuit să deschid telefonul muzical ca să pot s-adorm. Pentru prima dată gîndurile mele intonau o muzică mai frumoasă chiar decît un concert al orchestrelor din secolul al douăzecilea. M-am lăsat legănat de ea pînă aproape de dimineață, cînd am adormit.

În jurnalul lor din 1856, referindu-se la scrierile lui Edgar Allan Poe, frații Goncourt atrăgeau atenția asupra „unui nou univers literar, simptomatic pentru literatura secolului XX". Germenii literaturii viitorului erau intuiți în interesul pentru miracole științifice, idei, deducții, în deplasarea accentului dinspre afectivitate pe rațiune și fantezie analitică. Emanciparea lucrurilor, căpătînd parcă o existență independentă de om, amenințătoare chiar, era încă un simptom al unei literaturi „lucide, bolnave, nesănătoase".

Mutațiile produse în conștiințe de schimbarea radicală a sistemului de teorii tradiționale în secolul trecut sînt înregistrate și de seismograful fin al literaturii. Apariția Capitalului, *a concepției evoluționiste, teoriile lui Charles Lyell despre vechimea Pămîntului, contribuțiile lui George Boole, Karl Friederich Gauss, Nikolai Ivanovici Lobacevski sau Bernhard Riemann la crearea geometriei neeuclidiene erau de natură să constituie un adevărat „șoc al viitorului", cu consecințe nu mai puțin dramatice decît în zilele noastre.*

„Fiică a timpului bătrîn", cum o numește Edgar Allan Poe, știința alterează universul familiar, cenzurînd drastic fanteziile artistului.

*„Pe la sfîrșitul secolului — scrie H. G. Wells * — era imposibil să mai storci un dram de credibilitate din magie. M-am gîndit atunci că, în locul obișnuitei întîlniri cu diavolul sau magicianul, aș putea recurge cu succes la serviciile limbajului științific... Nu am făcut decît să reactualizez*

* H. G. Wells, Prefață la *The Scientific Romancces.*

corpul de fetișuri, aducîndu-l cît mai aproape de teoriile în vigoare."

Schimbarea nu constă numai în înlocuirea recuzitei gotice cu miracolele științei, ci în recunoașterea lor ca subiect legitim al literaturii. Semnificativă e în acest sens tratarea diferită a aceloraşi motive, de exemplu călătoria spre lună *imaginată de un astronom în secolul al XVII-lea* (Somnium, de *Johannes Kepler*) *şi ascensiunea lui Hans Phaall, eroul lui Edgar Allan Poe. Scriitorul american renunță la orice intervenție supranaturală (la Kepler protagonistul este purtat spre Lună de spirite), iar accentul cade pe descrierea riguroasă a problemelor tehnice ridicate de etapele zborului, rezolvate conform celor mai recente teorii.* Hans Phaall *nu mai e refularea dorinței de a ști ce se petrece pe îndepărtatul astru, ci o ambițioasă prefigurare a* posibilităților *de realizare a unui vechi vis.*

Alianța scriitorului cu inginerul, astronomul, fizicianul, chimistul etc. avea să se dovedească viabilă. În prefața lui William Wordsworth la Lyrical Ballads *(1800) citim o surprinzătoare profeție la debutul secolului științei :*

„Dacă prin strădania oamenilor de știință se va înfăptui vreodată o revoluție materială — directă sau indirectă — în existența noastră şi în impresiile ce le primim în mod obişnuit, Poetul... va fi gata să-i urmeze, dînd realitate senzorială obiectelor științei înseşi. Cele mai îndepărtate descoperiri ale chimistului, botanistului sau mineralogului se vor dovedi un subiect tot atît de potrivit artei sale ca oricare altul... Dacă va veni timpul cînd ceea ce numim acum știință va fi gata să se întrupeze în carne şi oase, Poetul va ajuta cu spiritul său divin transfigurarea, salutînd Făptura astfel creată ca un locuitor drag şi autentic al căminului umanității".

Deşi în ultimele decenii s-a înmulțit numărul celor care sînt gata să accepte literatura științifico-fantastică în căminul artei, opiniile privind forma sa ideală sau autentică nu sînt cîtuşi de puțin convergente. Fiind ei înşişi autori, cei mai mulți exegeți propun definiții subiective. Între Brian W. Aldiss, care vede în S.F. un urmaş al literaturii gotice, şi Robert Heinlein, care îl identifică aproape cu eseul științific, puțini mențin o dreaptă cumpănă între cei doi termeni — ficțiunea şi știința.

În formă epică sau dramatică, S.F.-ul prefigurează o acțiune ireală, dar nu și imposibilă, conform gradului de cunoaștere la un moment dat, menită să răspundă unei dorințe sau temeri eterne a omului în confruntarea cu natura. Subscriind la teoria lui Roger Caillois * cum că „fantasticul a înlocuit feeria iar literatura științifico-fantastică se substituie încetul cu încetul fantasticului din secolul trecut", precizăm că această înlocuire înseamnă acoperirea spărturii produse în real de irațional prin extrapolarea unei teorii științifice și prin crearea unei mitologii proprii.*

Nici în privința vîrstei genului comentatorii nu împărtășesc un punct de vedere comun. Pînă nu demult se considera că nu putem vorbi de science-fiction *înaintea apariției conștiinței de sine, a unei reviste de specialitate și a unui termen care să-l delimiteze de literatura realistă și fantastică. Data oficială era prin urmare anul publicării primului număr al revistei* Amazing Stories *(1926), editată de Hugo Gernsback și dedicată în exclusivitate genului. Termenul de „scientifiction", inventat de Gernsback, este înlocuit în 1929, în editorialul primului număr al revistei* Science Wonder Stories, *prin* science-fiction, *reluat apoi mereu și devenit termen consacrat.*

Cercetări recente ** *vin însă să contrazică nu numai monopolul american asupra termenului, dar și reperul cronologic.*

*Și alte rațiuni ne determină să clasificăm S.F.-ul ca un produs al secolului al XIX-lea. Deși scrierile ce admit o încadrare tipologică apar în publicații literare destinate tuturor genurilor sau în culegeri ale autorilor alături de non-*science-fiction, *avem totuși dovezi că exista conștiința noutății și specificității lor. Comentariile fraților Goncourt la povestirile lui E. A. Poe sau ale lui J.-H. Rosny Aîné sînt un exemplu. Încă din 1858, o sursă spaniolă îl indică pe Poe drept „primul explorator al mira-*

---

* Roger Caillois, *Eseuri despre imaginație*, Editura Univers, 1975.

** Florin Manolescu, *Literatura S.F.*, Editura Univers, 1980.

culosului pe tărîmul științei" iar în Men of Mark, 1877, Jules Verne era prezentat drept cel care „a avut fericita idee de a prezenta publicului, într-o serie de povestiri fantastice și călătorii minunate, rezultatele uimitoarelor descoperiri și teorii ale savantului contemporan". Hugo Gernsback însuși simte nevoia raportării la o tradiție și recunoaște că literatura pe care avea s-o promoveze nu apărea pe un teren gol, publicînd în primul număr din Amazing Stories un fragment din romanul Hector Servadac de Jules Verne, o povestire de H. G. Wells și Faptele în cazul domnului Valdemar de E. A. Poe.

Nu lipsesc nici exagerările. După anexarea secolului al XIX-lea, apologeții au început să caute filiații pînă la Lucian din Samosata, Biblie și Homer...

Sînt necesare unele restricții, pentru a împiedica analogii inoperante cu produse ale literaturii imaginarului din toate timpurile. S.F.-ul apare în momentul în care știința afectează fundamental viața cotidiană și realitatea exterioară a individului, sau, cum atît de plastic scria Wordsworth, creează o lume de obiecte familiare de care societatea nu mai poate face abstracție. Devenită problemă existențială, ea poate servi ca temă majoră pentru literatură.

Desigur, pentru început, fiind vorba de un gen tînăr și de o fază experimentală, cei mai mulți reprezentanți se mărginesc la extrapolări cuminți și anticipații într-un viitor relativ apropiat, după care cad în desuetudine sau intră în inventarul literaturii de aventuri. Că S.F.-ul nu reprezintă un cadru prea strîmt pentru literatura superioară estetic și neperisabilă o dovedește frecventarea ei de autori precum E. A. Poe (1809—1849), Nathaniel Hawthorne (1804—1864), Fitz-James O'Brien (1828—1862), Ambrose Bierce (1842—1914), Mark Twain (1835—1910), Jack London (1876—1916).

Menționarea ilustrilor scriitori americani ca autori de „basme moderne" era în urmă cu două decenii un gest temerar. Astăzi ei sînt admiși în mai toate istoriile și privirile retrospective.

Ne putem întreba, firește, ce a determinat interesul pentru miraculosul științific la cei mai importanți scriitori americani din secolul trecut, în timp ce în alte țări acesta era domeniul unor autori specializați și izolați. Contextul

istoric se pare că a favorizat apariția și dezvoltarea unui gen considerat a fi tot atît de specific Americii precum westernul. În lipsa unor instituții și clase sociale cristalizate, scriitorii americani erau mai puțin pictori ai unor „felii de viață" cît autori de scenarii atemporale ale aventurii omului în noul spațiu. Visul colonizării unui nou pămînt, sentimentul întemeierii mitice, confruntarea cu elementarul și necunoscutul, promisiunile și temerile generate de o dezvoltare revoluționară, dar anarhică a tehnicii, limitele și riscurile cunoașterii sînt teme curente ale literaturii științifico-fantastice. Recitirea, dn această perspectvă, a clasicilor, îl conduce pe H. Bruce Franklin la concluzia că „nu a existat scriitor de prim rang, și puțini de rangul al doilea, care să nu fi scris science-fiction *sau cel puțin o povestire utopică". Apărută în 1966, antologia sa* FUTURE PERFECT. American Science Fiction of the Nineteenth Century *a stîrnit controverse, dar și suficiente adezuini pentru a justifica reeditarea sa. Ea oferă nu numai punctul de plecare, ci și o bună parte din materialul prezentei antologii. Cum însă sumarul nu era alcătuit după un principiu unitar — tematic sau pe autori — iar cîteva povestiri fuseseră în repetate rînduri editate în România, am considerat utile unele modificări, urmărind atît ilustrarea principalelor teme cît și includerea unor traduceri inedite. Renunțînd la autori obscuri, prezenți în antologia americană doar pentru a ilustra ponderea ficțiunilor științifice în epocă, am inclus în schimb fragmente din romanul* Retrospectivă 2000 *de Edward Bellamy (1850—1898), al cărui uriaș ecou a făcut să fie tradus imediat în mai multe țări, printre care și România *. Absența lui Jack London din antologia alcătuită de H. Bruce Franklin se explică prin faptul că scrierile acestuia considerate* science-fiction — Călcîiul de fier, Înaintea lui Adam, The Star Rover, The Red One — *au apărut după 1900. Deși ignorată de cercetători,* Umbra și strălucirea, *o povestire timpurie, poate figura cu demnitate în istoria genului. Motivul omiterii lui Herman Melville din prezentul sumar este atitudinea acestuia față de știință, pri-*

* *În anul 2000. Ură privire retrospectivă din anul 2000 asupra secolului nostru,* Biblioteca „Românul", Bucuresci, 1891.

vită ca o sumă a „himerelor celor mai nebuneşti ale epocii". Sfîrşitul lui Bannadonna, geniul mecanic din Clopotniţa, *apare ca o sancţiune justă a orgoliului omului de a se substitui divinităţii, or, dacă admitem ca primă operă de acest gen romanul* Frankenstein *al lui Mary Shelly, cum argumentează Brian W. Aldiss* *, *constatăm înlocuirea Marelui Meşter al universului iluminist cu figura arhetipală a savantului-demiurg.*

La scriitorii americani, acesta apare mai ales în culori sumbre. Lipsit de suflet şi de scrupule, el nu face adesea decît să concentreze răul existent în vreo maşinărie infernală (Mohler din Atomii lui Chladni) *sau o întruchipare simbolică a lui* (Fiica lui Rappaccini *de Nathaniel Hawtorne).*

Nebunia şi izolarea de semeni sînt consecinţele absolutizării unei singure laturi a experienţei — pasiunea pentru ştiinţă. În numele obsesiei sale paranoice, Linley, din Lentila de diamant, *e capabil de crimă. Înainte de a se cufunda în experienţele menite a-l ajuta să-şi domine subconştientul, Ayrault din* Regele visurilor *renunţă la orice relaţie afectivă cu restul lumii. Suflete infirme, atît el cît şi Linley se văd în cele din urmă întemniţaţi ireversibil în carapacea unei vieţi sterile.*

Animaţi nu de dorinţa de cunoaştere, ci de ură şi de setea de putere, eroii lui Jack London din Umbra şi străfulgerarea *încearcă, asemeni lui Griffin* (Omul invizibil *de H. G. Wells) să modifice structura materiei organice, făcînd-o invizibilă. Incursiunea într-un univers străin se dovedeşte a avea urmări alienante. Cei doi sînt treptat reduşi la nivel animalier (urlă, mîrîie) şi apoi la cel mineral (reperaţi doar prin corpurile deformate de apăsarea lor, pămîntul fărîmiţat sub tălpi, etc.) Pe lîngă simbolismul culorii, specific prozei americane, dualismul imaginilor ţesute în jurul lui Tichlorne şi Lloyd, împrumutate din lumea elementelor (curcubeu, minereuri...) dă luptei lor aspectul confruntării forţelor naturii. Ascendentul lui J. London asupra lui H.G. Wells în concretizarea artistică a unei teme de* science-fiction *este evident. În ciuda popu-*

* Brian W. Aldiss, *Billion Year Spree, The True History of Science Fiction*, Doubleday & Company Inc., New York, 1973.

laritățiî sale, Omul invizibil *pendulează nesigur între premiza faustică și un final discursiv care-l prezintă pe Griffin ca un geniu neînțeles.*

Nathaniel Hawthorne nu neagă legitimitatea preocupărilor omului de știință, cu condiția că acesta să nu încerce modificarea programului biologic al omului (Aylmer, din Pata din naștere) *sau imitarea forței de creație a naturii (Warland din* Făurarul de frumuseți). *În noile concocții ale ingeniozității umane el vede și virtuți, dar și forțe fatale, declanșate de exces* (Povestea lui Dolliver).

Gustul pentru macabru, grotesc, demoniac — explicabil prin permanenta infuzie a folclorului negru în literatura cultă — preocuparea pentru simbol și contrast dau povestirilor o coloratură romantică. Totuși nu este temă a S. F.-ului care să nu fi fost ilustrată, de autorii în discuție, cu mijloace specifice genului. Inspirate de teoriile și dezbaterile științifice curente, speculațiile lor se materializează în călătorii în timp, *povești cu* automate, călătorii interplanetare, ucronii, viziuni apocaliptice, *incursiuni în* universuri paralele.

Prin analogie cu speciile descoperite de Darwin în zone izolate ale Pământului, Edward Bellamy, James DeMille, H. Rider Haggard sau H. G. Wells speculează în jurul existenței unor rase diferite de oameni în teritorii greu accesibile, încă neexplorate (motivul „lost race"). *Uneori tărîmul respectiv este populat de animale preistorice (James DeMille,* A Strange Manuscript Found in a Copper Cylinder), *alteori e locul idilei cu o frumoasă prințesă (H. Rider Haggard,* She Who Must Be Obeyed), *căminul unor infirmi (orbii lui Wells) sau, dimpotrivă, al unor mutanți, care și-au dezvoltat prin dirijare ereditară trăsături superioare semenilor (cititorii de gînduri ai lui Edward Bellamy din* Scurtă incursiune în viitor).

În varianta ironică a lui Mark Twain, are loc o răsturnare a viziunii antropocentriste, consecință a relevării unității dintre toate formele de viață. Oricare poate pretinde la un moment dat hegemonia. În Some Learned Fables for Good Old Boys and Girls, *animalele pădurii pornesc într-o expediție științifică, făcînd importante descoperiri : omul — specie dispărută — avusese o limbă scrisă, monu-*

mente funerare (în realitate muzee) etc. Ceea ce-i uluieşte de-a dreptul este o inscripţie în care omul notase : „Se crede cu adevărat că animalele inferioare sînt înzestrate cu raţiune şi comunică între ele". Concluzia ce li se impune fără drept de apel e că „există animale inferioare omului !"...

Comparabilă în ecou cu apariţia teoriei evoluţioniste este descoperirea electricităţii. Noua formă de energie devine premiza unor minunate invenţii : tele-electroscopul lui Mark Twain (Citim în *„London Times"* din 1904), *un fel de videotelefon, maşina de înregistrare a convorbirilor din* Atomii lui Chladni *de J. D. Whelpley, sau maşina de extirpare a memoriei traumatizate din* Dr. Heidenhoff's Process *de Edward Bellamy.*

Electricitatea reprezintă totodată un element de bază al noilor modele astronomice. Se considera că universul e populat de o energie primară (eterul luminifer din Lentila de diamant) *prin care se transmit lumina şi energia de la Soare şi gîndurile de la un creier la altul. (Într-un eseu din anul 1891, intitulat* Mental Telegraphy, *Mark Twain propunea inventarea unui* phrenophon, *aparat de captare a unei rafinate forme de electricitate : gîndurile.)*

Tot electricitatea stabilizează universal disipat, opunîndu-se forţei de gravitaţie ce ar determina condensarea universului în nucleul originar (E. A. Poe, Eureka, Mesmeric Revelation). *Modelul cosmic propus de E. A. Poe în* Eureka, *inspirat de teoriile lui Newton, Laplace şi Franklin, prezentînd universul succesiv în expansiune şi revenire la atomul originar, a fost recitită cu entuziasm la apariţia teoriilor lui Einstein, Eddington şi Lemaître.*

Interesul pentru macrocosmos este stimulat în secolul al XIX-lea de construirea unor telescoape ce sprijină progresul cercetărilor astronomice. Setea de senzaţional face ca alături de rezultatele reale să fie puse în circulaţie şi ştiri mistificatoare, de genul celor publicate în revista New York Sun *în 1835 sub titlul „Marile descoperiri astronomice efectuate recent de Sir John Herschel la Capul Bunei Speranţe". Ulterior, autorul — Richard Adams Locke — recunoaşte că totul fusese o farsă.*

Publicată cu cîteva săptămîni înainte, povestirea Hans Phaall, *în care gustul farsei şi aviditatea cunoaşterii altor*

lumi se echilibrează într-o lectură cu dublu sens, marchează — după unii comentatori — data nașterii genului. Comparîndu-și lucrarea cu aceea a lui Locke, Poe constată că „amîndouă sînt niște mistificări,... au același subiect, Luna... încercînd să pară verosimile prin amănunte științifice". Călătoria interplanetară, *cea mai veche temă a S.F.-ului, intră sub incidența restrictivă a adevărului științific sau a speculației* verosimile.

Retrospectivă 2000 *de Edward Bellamy. e* o călătorie în timp. *Eroul se trezește din starea de* animație suspendată, *după o sută treisprezece ani, într-un Boston ce beneficiază atît de progresele tehnicii (încălzire, iluminat, radio — ce nu fusese încă inventat), cît și de profundele transformări sociale, inspirate de teoria marxistă a determinismului economic. Utopia tehnocrată și egalitaristă a lui Bellamy este prima, dar nu și singura. Publicate la date apropiate,* The Crystal Button *de Chauncey Thomas și* The Diothas, *de John Macnie, întăresc constatarea că utopia clasică, a locului ideal, este înlocuită de* ucronie — *model al viitorului previzibil, pe care autorii de fantezii științifice se străduiesc să-l contureze de mai bine de un secol.*

Există la autorii de science-fiction *tendința de a relua miturile abandonate și de a le reinterpreta într-o lumină științifică, dîndu-le o nouă vitalitate. Lloyd, din* Umbra și strălucirea, *are ambiția de a transforma în realitate „vechea legendă a oamenilor invizibili".*

Încercînd să dea o variantă plauzibilă a apocalipsului *— ciocnirea Pămîntului de o cometă* * *— E. A. Poe se străduiește să rămînă cît mai aproape de modelul biblic, descriind procesul chimic prin care se ajunge la incendierea atmosferei terestre. Nu lipsește nici ficțiunea* post-apocaliptică. Noul Adam și noua Evă *ai lui Nathaniel Hawthorne sînt cuplul supraviețuitor arhetipal. Ei moștenesc lumea de obiecte fizice creată de înaintași, dar memoria le este ștearsă, reîntoarsă la inocența primitivă. Contrar rolului din vechiul mit, Eva îl împiedică pe Adam să citească volumele dintr-o bibliotecă, o cunoaștere ce*

* E. A. Poe, *The Conversation of Eiras and Charmion.*

i-ar fi fost fatală prin reactualizarea tarelor unei lumi iremediabil damnate.

Ideea blocajului memoriei obosite, încărcate de o istorie vinovată, şi mirajul unui nou început, al unei noi şanse pentru umanitate, au fost reluate nu numai în secolul trecut, dar şi în secolul al XX-lea, ca o nostalgie sau o utopie specific americană. (Brian W. Aldiss indică space-opera *ca temă predilectă a S. F. -ului american.)*

Din teoriile spaţiului neeuclidian se inspiră unul din cei mai cunoscuţi autori de literatură fantastică din secolul trecut — Ambrose Bierce. Sofisticatul regizor al groazei, a cărui tehnică rezidă în potenţarea la maximum a mozaicului de real şi miraculos, cum definea Hegel fantasticul, nu putea neglija valoarea argumentelor ştiinţifice în crearea impresiei de logic, firesc, verosimil. Cu atît mai înspăimîntătoare va fi dispariţia unui seamăn oarecare în golurile unui spaţiu căruia noua geometrie i-a distrus coerenţa. (Dispariţii misterioase).

Existenţa în diferite dimensiuni *este sugerată şi de limitarea spectrului cromatic perceptibil de către om. Fiinţele şi lucrurile ale căror proprietăţi fizice rămîn în afara lui nu vor putea fi cunoscute decît prin efectele lor malefice* (Fiara nevăzută).

Poe exploatase şi el ideea, complicînd-o cu ipoteza existenţei unor fiinţe diferite, pe alte planete, ale căror simţuri ar percepe la rîndul lor doar anumite registre (porţiuni) ale materiei infinite :

„Multe din lucrurile de pe Pămînt ar fi inexistente pentru locuitorii de pe Venus, după cum multe lucruri văzute şi atinse de venusieni nu ar avea nici un interes pentru noi." (Mesmeric Revelation)

Tot pe ipoteza universurilor paralele *se întemeiază şi povestirea* Lentila de diamant *a lui Fitz-James O'Brien. De data aceasta nu dispariţia într-o altă dimensiune e sursa tragicului, ci tocmai lipsa unui punct de tangenţă, imposibilitatea comunicării.*

Microscopul deschisese imaginarului o nouă poartă, stratificînd realitatea în nivele independente, promiţînd revelaţii mult mai spectaculoase decît aduseseră descoperirile geografice. Relativismul dimensional al lui Swift capătă demnitatea faptului demonstrat ştiinţific. Eroul

din The Great Dark, de Mark Twain, alternează, printr-o originală utilizare a convenției visului, existența de microscopist și de locuitor al unei picături de apă, unde are de înfruntat protozoare de dimensiuni uriașe.

În povestirile lui O'Brien, cosmarescă devine realitatea în comparație cu noul Eden descoperit la obiectivul microscopului. Viața în diferite dimensiuni apare ca o nouă și esențială piedică în realizarea unei sinteze mitice. Microscopistul robit de perfecțiunea făpturii pe care o descoperă în picătura de apă și Animula, noua Salmacis, săvîrșind gestul primordial al tentației, sînt prizonieri în coridoare diferite ale materiei.

Lentila de diamant și Ce-a fost asta ? (având aceeași temă cu Fiara nevăzută) nu sînt singurele povestiri prin care O'Brien își justifică locul în istoria S. F. -ului. Alături de mașinile de jucat șah ale lui E. A. Poe (Jucătorul de șah al lui Maelzel) și Ambrose Bierce (Stăpînul lui Moxon), soldățeii-jucărie, însuflețiți și înarmați pentru a ucide copii (The Wondersmith), au fost și ei un model posibil pentru poveștile de groază cu automate din zilele noastre.

Francis Ayrault din Regele visurilor se dedică unui „domeniu puțin explorat de om" — subconștientul. În vis descoperă o copie a lumii reale, eliberată însă de coordonatele spațiului și timpului. Frankenstein imprudent, el se vede treptat acaparat de zămislirile minții sale ce-i împrumută chipul și-i jefuiesc personalitatea, multiplicîndu-se la nesfîrșit. În plus față de romanul lui Mary Shelley, apare la Higginson ideea înstrăinării în propriile creații, fie ale mîinilor, fie ale minții.

Revenind asupra acestei sumare treceri în revistă a principalelor teme și motive, remarcăm prezența statornică și prioritară a lui Edgar Allan Poe. Dincolo de binecunoscuta poză romantică, menită să șocheze certitudinile placide ale unei societăți în care pînă și o pălărie era cunoscută de toată lumea (Hans Phaall), se află căutările arzătoare ale unuia dintre spiritele cele mai însetate de cunoaștere care au existat vreodată. Cu inepuizabilă energie, el a scormonit adevărul în criptograme, în comunicările persoanelor hipnotizate (Faptele în cazul domnului Valdemar), s-a lăsat purtat de imaginație în viitor (Melonta Tauta), în trecut (Convorbiri cu o mumie), în

Lună (Hans Phaall) *sau la pol* (Manuscris găsit într-o sticlă), *pe coordonatele devenite clasice ale literaturii științifico-fantastice.*

Lipsite de orice element irațional, scenariile fanteziei sale inepuizabile indică o minte îndelung exersată în practica observației lucide, disecării reci și operațiunilor logice.

Adăugînd la toate acestea influența considerabilă exercitată asupra lui Ambrose Bierce, Fitz-James O'Brien și, mai ales, asupra lui Jules Verne, ne apare îndreptățită încununarea sa ca „părinte al literaturii de anticipație".

Revenind în anul 1980, ne întrebăm, desigur, ce loc ocupă aceste scrieri în istoria genului și dacă mai sînt ele relevante. Dacă S. F.-ul — spunea Alexey Panshin — și-ar găsi legitimitatea în știință, am arunca titlurile de anul trecut odată cu manualele științifice respective.

În măsura în care se dorește „răspunsul cel mai adecvat la problemele noii epoci a științei" (Robert Heinlein), literatura S.F. nu absolutizează progresul tehnologic, ci se străduie să reînnoade, prin rețeaua de diagrame și mașinării, cordonul ombilical al umanității noastre. Autorii care au primit în ultimul timp recunoaștere critică, depășind nivelul literaturii de consum, sînt tocmai cei care nu s-au limitat la a popula universul cu noi invenții ingenioase, ci au creat modele posibile de societăți în care omul să-și găsească locul alături de creațiile sale. De la Mary Shelley și Villiers de l'Isle-Adam pînă la Isaac Asimov, Ray Bradbury, Cleve Cartmill sau Gordon R. Dickinson, aceasta pare să fie rațiunea de a fi a noului gen literar. Iată ce declara Brian W. Aldiss (op. cit.): „Pentru gustul criticului, tema lui Frankenstein *e mai actuală și mai interesantă decît călătoriile interplanetare, deoarece pătrunde mai adînc în enigma ființei umane."*

Din această perspectivă au fost priviți și pionierii genului din secolul trecut. Importanța menținerii identității omului în confruntarea cu un univers potrivnic revine ca un laitmotiv, dînd consistență visului lor de perfectibilitate umană.

MARIA-ANA TUPAN

CUPRINS

Ambrose Bierce
DISPARIȚII MISTERIOASE 5

Fitz-James O'Brien
LENTILA DE DIAMANT 12

Edgar Allan Poe
HANS PHAALL 36

Thomas Wentworth Higginson
REGELE VISURILOR 87

Mark Twain
CITIM ÎN „LONDON TIMES" DIN 1904 . . 103

J. D. Whelpley
ATOMII LUI CHLADNI 115

Nathaniel Hawthorne
ELIXIRUL VIEȚII 145

Jack London
UMBRA ȘI STRĂFULGERAREA . . . 158

Edward Bellamy
SCURTĂ INCURSIUNE ÎN VIITOR . . . 174
RETROSPECTIVĂ 2000 (fragmente) . . . 191
Postfață 228

Fantastic Club

Lei 12

ÎN ACEASTĂ COLECȚIE
au mai apărut:

A.E. van Vogt
ODISEEA NAVEI «SPACE BEAGLE»

Gheorghe Săvuman
HIMERA

Günther Krupkat
NABOU

Tudor Negoiță
VERIFICAȚI «IPOTEZA NESSUS»

Mircea Opriță
SEMNUL UNICORNULUI